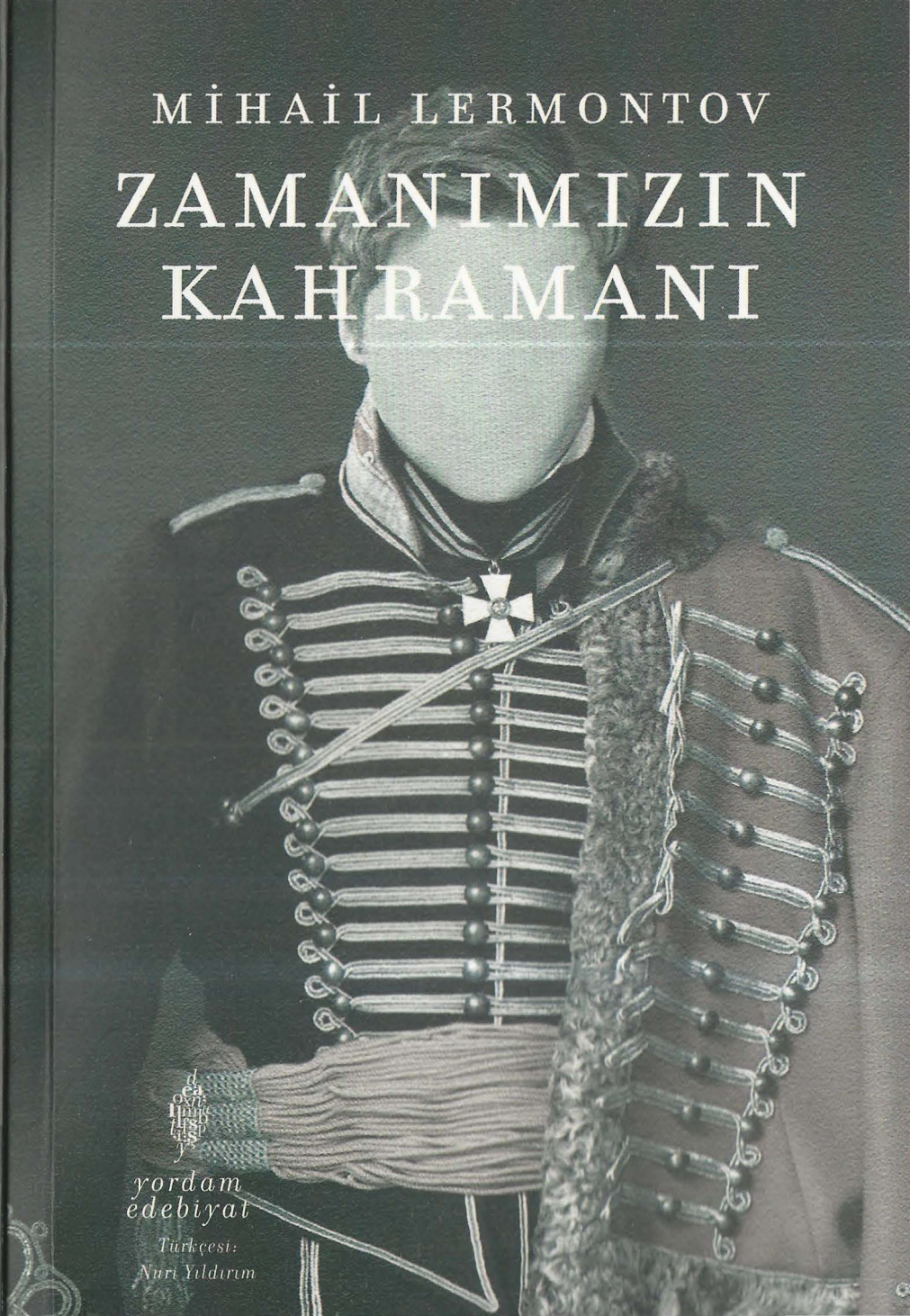
LERMONTOV - ZAMANIMIZIN KAHRAMANI

MİHAİL LERMONTOV

ZAMANIMIZIN KAHRAMANI

yordam edebiyat

Türkçesi: Nuri Yıldırım

Nuri Yıldırım

1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmasının ardından aynı fakültede asistan olarak göreve başlamış, 1978 yılında doçent olmuştur. 1973-1975 yılları arasında UNDP bursu ile University of California (Berkeley), 1979-1981 arasında Türkiye – SSCB Kültürel İşbirliği Programından yararlanarak Moskova Devlet Üniversitesi (MGU) İktisat Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 12 Eylül döneminde (1983) üniversitedeki görevinden ayrılmak zorunda bırakılan Nuri Yıldırım, 1989-2000 yılları arasında çeşitli Türk banka ve firmalarını temsilen Moskova'da görev yapmış, bu sayede Rus dili ve kültürünü öğrenme fırsatı bulmuştur. 2000 yılında öğretim üyeliğine dönerek Yıldız Teknik Üniversitesi (İİBF) İktisat Bölümü'nde çalışmaya başlamıştır. 2007 yılında profesör unvanını almış, 2010 yılında bu üniversiteden emekli olmuştur. İktisat alanındaki kitap ve makaleleri dışında Rus edebiyatı üzerine çalışmaları ve Rusçadan Türkçeye edebiyat çevirileri bulunmaktadır. Bunlar, Çehov'dan *Seçilmiş Hikâyeler* (Cem Yayınları, Ocak 2016), yine Çehov'dan *Uzun Hikâyeler* ve *Kısa Hikâyeler* (Yordam Edebiyat, Nisan 2019), Gonçarov'dan *Oblomov* (Yordam Edebiyat, Aralık 2017) ve Dostoyevski'den *Yeraltından Notlar* (Yordam Edebiyat, Eylül 2018) adlı eserlerdir.

Lermontov'dan *Zamanımızın Kahramanı*'nın Nuri Yıldırım tarafından Rusça aslından yapılan bu çevirisi ilk kez Cem Yayınları tarafından 2017 yılında basılmıştır.

Eserin Orijinal Adı:
Герой нашего времени (Geroy naşevo vremeni)

MİHAİL LERMONTOV

ZAMANIMIZIN KAHRAMANI

ROMAN

TÜRKÇESİ
NURİ YILDIRIM

yordam
edebiyat

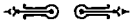
Yordam Edebiyat: 73 • **Zamanımızın Kahramanı** • Mihail Yuriyeviç Lermontov
ISBN 978-605-172-355-6 • *Türkçesi:* Nuri Yıldırım • *Düzeltme*: Dilan Keyvan
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Kasım 2019
© Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Pasifik Ofset (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
T: 0212 412 17 77

ZAMANIMIZIN KAHRAMANI

ROMAN

İçindekiler

Sunuş / *Nuri Yıldırım* 9

Sözlükçe 13

Yazarın Önsözü (1841, İkinci baskı) 15

Birinci Bölüm

I BELA 17

II Maksim Maksimiç 65

Peçorin'in Defteri

Önsöz 78

I Taman 80

İkinci Bölüm

II Prenses Meri . . 97

III Kaderci 199

Lermontov ve *Zamanımızın Kahramanı* Üzerine / *Nuri Yıldırım* 213

SUNUŞ

Nuri Yıldırım

Rus romanının gür ırmağı, bütünüyle, Kafkasya'nın karlı zirvelerinde doğan bu berrak kaynaktan kopup gelmektedir.

Aleksey N. Tolstoy (1883-1945)

Muhtemelen hiçbir yazarın hayatı ve eserleri Lermontov'unki kadar çok tartışılmamış, birbirinden uzak görüş ve yorumlara konu olmamıştır. İlerici kesim onu Rus realizminin kurucusu olarak selamlarken, Nietzsche taraftarlarından "*Bogoiskatelstvo*" (Tanrıya yeni yol arayışı) adını alan dinî-felsefi harekete kadar birçok akım Lermontov'da kendi düşüncelerini bulduklarını öne sürmüştür. Mistik şair ve yazar Daniil Andreyev'in "Lermontov'un misyonu; kültürümüzün en derin bilmecelerinden biri!" sözü bu durumu iyi açıklamaktadır. Lermontov'un 27 yıllık kısacık hayatı da tıpkı şifrelerle dolu eserleri gibi gizemlidir. Ondan geriye çok az sayıda, sadece 50 civarında mektup kalmıştır. Lermontov'un, yarım kalmış iki nesir denemesinin ardından *Zamanımızın Kahramanı* gibi bir şaheseri nasıl yazdığı konusunda arşivlerde herhangi bir belge, bilgi, mektup bulunmamaktadır.

Lermontov her şeyden önce bir şiir dehasıdır; Rus şiirinin en güzel örneklerinden olan "Melek" ve "Yelkenli" şiirlerini 17 ve 18 yaşlarında yazmıştır. Rusların büyük çoğunluğu onu Puşkin'in boşalttığı tahtı dolduran ikinci en büyük Rus şairi olarak kabul eder. Lermontov'un tüm eserleri kendi yaşamıyla, özellikle de çocukluğuyla yakından ilişkilidir.

15 Ekim 1814'te Moskova'da doğan Lermontov henüz 3 yaşındayken annesini kaybetti. Onu Penza bölgesinin Tarhanı köyünde yaşayan, çok zengin bir toprak sahibi olan anneannesi (*babuşka*) Yelizaveta Arsenyeva büyüttü. Lermontov'un çocukluğu çoğu kadın olan kalabalık bir akraba topluluğu içinde geçti. Küçük Lermontov dönemin diğer soylu zengin çocukları gibi, resmî okul eğitimi almadı, evde yabancı öğretmenler tarafından yetiştirildi. Babuşka torunun bozuk sağlığına iyi gelir düşüncesiyle Lermontov'u 11 yaşındayken (1825) Kafkasya'ya, kaplıcalar şehri Pyatigorsk'a götürdü; vahşi doğa onu derinden etkiledi, Kafkasya'ya hayran kaldı. İleride yazacağı büyük eserlerin çoğu ("Şeytan", "Mtsıri", *Zamanımızın Kahramanı* ve onlarca şiir) Kafkasya'da geçecek ve kendisi de burada düelloda ölecekti. Lermontov 1831 yılı başında Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girdi. İçe kapanık yapısı, uyumsuz, herkesi küçümseyici mizacı Lermontov'un üniversite hayatını çok olumsuz etkiledi. Hocalarıyla sorun yaşayan Lermontov, ikinci sınıftan sonra üniversiteden ayrıldı. Petersburg Üniversitesi'ne girmek istedi, ancak üniversite Moskova'da aldığı dersleri saymayınca bu planı gerçekleşmedi. Bu dönemde Byron etkisinde fanatik bir Romantik akım taraftarı olan Lermontov sınırsız ve soyut bir özgürlük peşinde koşuyor, tüm toplumsal kuralları ve düzeni, hatta eğitimi bile özgürlüğün önünde bir engel, bir zincir olarak görüyordu. Çocukluğundan beri aksiyona ve tehlikeye meyilli olan Lermontov süvari muhafız okuluna kaydoldu. Kasım 1834'te okulu bitirerek asteğmen rütbesiyle Tsarskoe Selo (Çar Köyü)'daki hassa alayına katıldı. Kitap okumanın yasak olduğu askerî okulda sadece *Hacı Abrek* şiirini yazabildi. 1835 yılında mükemmel bir tiyatro eseri olan *Maskeli Balo* (*Maskarad*) oyununu yazdı. Lermontov 1836 yılında eleştirmen, dergici Andrey Krayevski (1810-1889) ile tanıştı. Krayevski genç şairi aralarında Jukovski, Odoyevski, Pletneyev gibi ünlü şairlerin de bulunduğu Petersburg edebiyat çevreleri ile tanıştırdı.

10 Şubat 1837'de Puşkin'in düelloda öldürülmesi üzerine yazdığı "Şairin Ölümü" şiiri Lermontov'u bir anda üne kavuşturdu, onu Puşkin'in varisi yaptı. Lermontov 21 Şubat 1837'de tutuklandı, ardından Kafkasya'ya, Nijegorod süvari alayına gönderildi. Lermontov hastalık raporlarıyla alaya teslim tarihini 4 ay kadar erteleyerek tüm Kafkasya'yı dolaştı, Tiflis'i, Taman'ı gezdi. Taman'da onu casus sanan kaçakçılarla başı derde girdi; "Taman" hikâyesinin konusu buradan doğdu. Pyatigorsk ve Stavropol'a sürülen birçok Dekabrist aydınla tanıştı. Bunlardan Dr. N. V. Mayer "Prenses Meri" hikâyesinde Doktor Werner karakteri olarak karşımıza çıkacaktır. Babuşkanın yeğeni A. Hastatov Kafkasya'da yaşıyordu ve maceralarıyla ünlüydü, ondan dinlediği maceralar "Bela" ve "Kaderci" için malzeme oldu. Şubat 1838'de Novgorod süvari alayına, Nisan 1838'de de Tsarskoe Selo'daki eski alayına geri döndü.

1837 ve 1838 yılları Lermontov'un kısa yazarlık kariyerinin en verimli dönemi oldu. "Tambov Hazinedarının Karısı", "Borodino", "Kaçak", "Tefekkür", "Şair" bu yıllarda yazılan seçkin şiirleri ve manzum eserleri arasındadır. Lermontov 1840 ilkbaharında karıştığı bir düello dolayısıyla ikinci kez Kafkasya'ya sürüldü. 27 Temmuz 1841 günü Maşuk Dağı'nın eteklerinde Emekli Binbaşı Nikolay Martınov ile yaptığı düelloda öldü.*

Ortak bir kahraman (Peçorin) merkez alınarak organize edilmiş beş ayrı hikâyeden oluşan *Zamanımızın Kahramanı* birçok bakımdan *ilk* olma özelliği taşır. Puşkin'in *Belkin Hikâyeleri* ve *Yüzbaşının Kızı* ile başlayan realist Rus nesrinin ilk romanı ve aynı zamanda, aşırı bireysel "lüzumsuz adam"a yönelmiş Rus romantizminin son romanıdır. Roman iki tarzın pek çok özelliğini bir arada içerir. İkincisi, *Zamanımızın Kahramanı* Rus edebiyatının egemen tarzının şiirden düzyazıya geçtiği 1830'ların

* Lermontov'un hayatı ve eserleriyle ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyen okuyucular kitabın sonunda yer alan makaleme başvurabilirler.

ilk romanı olmasıdır. Üçüncüsü, ilk Rus psikolojik romanıdır. Dostoyevski ve Tolstoy üzerinde büyük etkisi olmuştur.

Eser Nisan 1840'ta yayımlandığında büyük ilgi gördü; Belinski uzun bir yazı yazarak romanın önemini vurguladı. Gogol, "Bizde, böylesine kusursuz, güzel ve rayiha saçan bir nesri henüz kimse yazmamıştı" diyerek hayranlığını ifade etti. Yazar önsözde, "*Zamanımızın Kahramanı* gerçekten bir portredir, fakat tek bir kişinin portresi değildir; bu portre bizim kuşağın olgunlaşmış, kökleşmiş kusurlarının ortak bir portresidir" diye yazdı. Şair Mihail Dudin'in "Lermontov Rus kültürünün bütün zamanlarının çağdaşıdır!" sözünde ifadesini bulduğu ve sık sık dile getirildiği gibi, Lermontov'un kısacık ömrüne sığdırdığı eserleri hiç eskimeyecek, tıpkı yirmi yedisinde ölen şairin kendisi gibi hep genç kalacaktır.

SÖZLÜKÇE

Abrek: İbranicede tanrı önünde diz çökme anlamına gelen "abrek" sözcüğünü Kafkas halkları "Öç alan, kahraman, cesur adam, gerilla", Ruslar ve Don Kazakları ise "Dağlı haydut, eşkıya" anlamında kullanmaktadır.

Arkaluk (arkalık, Türkçe): Kafkas halklarına özgü dik yakalı, kısa kaftan.

Atlı posta arabası: Çarlık Rusya'sında, seyahat halindeki görevli subay ve bürokratlara yolda posta istasyonlarından at ve araba kiralama yetkisi veriliyordu. Yorulan atlar bir sonraki istasyonda (menzil) değiştirilirdi.

Beşmet: Tatarların ve Kafkasyalıların geleneksel dış giysisi; dize kadar inen, işlemeli, beli kemerli bir tür kısa kaftan.

Boza (buza): Romanda ev yapımı taze şarap anlamında kullanılmaktadır.

Büyük Yol: Gürcistan'ın Rusya'ya bağlanmasıyla (1801) yapımı hızlanan Vladıkafkas -Tiflis arasındaki karayolu, askeri-Gürcü karayolu (*Voenno-Gruzinskaya Doroga*) olarak adlandırılır.

Çerkez: Romanda "Çerkez" sözcüğü sadece Adıgey, Şapsığ, Kabardey ve Karaçayları değil, Rusların "Dağlı, Dağlılar" olarak adlandırdıkları tüm Müslüman Kuzey Kafkasya halklarını ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Çihir: Ev yapımı kırmızı Kafkas şarabı.

Duhan: Kafkas dillerinde dükkân, han, aşevi, meyhane gibi yerler için kullanılan genel ad. Büyük bir olasılıkla Rusçaya Türkçe "dükkân" sözcüğünden geçmiştir.

Goretz: Dağlı. Romanda "Dağlı" sözcüğü ile tüm Kuzey Kafkas halkları kastedilmektedir.

İzba (İzbe): Rus köy evi. Ormanlık bölgelerde genellikle izbenin duvarları tomruktandır. İçinde mutlaka peç bulunur.

Knyaz: Prens. Romanda Kafkas aşiret reisleri, boy beyleri de "knyaz" olarak adlandırılmaktadır.

Mujik: Serf statüsündeki Rus köylüsü

Ölçü birimleri (eski Rus ölçüleri):

Funt: 409.5 gram (Rus libresi, ağırlık ölçüsü).
Pud: 16.38 kg. (ağırlık ölçüsü)
Arşın: 71.1 cm. (uzunluk ölçüsü)
Sajen: 2.13 m.
Versta (verst): 1.06 km
Verşok: 4.45 cm

Peç: Rus fırını (ocağı). Üzerindeki düz alanda kışın oturulur ve yatılır. Rus köy evi "izbe"nin ayrılmaz bir unsurudur.

Pryanik: Eski Rus mutfağında, ballı hamura zencefil, çeşitli ıtırlı otlar ve başka baharatlar eklenerek hazırlanan bisküvi türü bir tatlı.

Sakhlya: Kafkas dağ köylülerinin yaşadıkları evler. Gürcüce ev anlamına gelen "sakhli" sözcüğünden türetilmiştir. Genellikle büyük bir kayaya yaslandırılan evin alt katı ahır olarak kullanılır.

Şçi: Lahana çorbası. Lahana, mantar, havuç, soğan gibi sebzelere iri et (bazen balık) parçaları eklenerek pişirilen geleneksel Rus çorbası.

Taşlık (Ru., *seni*): Rusya ve Ukrayna'da kışın soğuğun içeri girmesini önlemek ve ıslak dış giysileri, çizmeleri vs. bırakmak için evlerin girişine yapılan, zemini taş, küçük, kapalı bölme.

Tatar /Tatarca: Romanda birçok yerde "Tatar / Tatarca" sözcükleriyle Güney Kafkasya'da yaşayan tüm Müslüman topluluklar ve dilleri kastedilmektedir.

Telega (küçültülmüş hali Telejka): Köylülerin kullandığı, at ya da öküzle çekilen dört tekerlekli basit, yaysız yük arabası.

Titularniy sovyetnik (Unvan danışmanı): 14 basamaklı Çarlık bürokrasi bareminde 9. basamağa mensup kişilerin (küçük memur, orduda yüzbaşı gibi) unvanı. Unvan, o kişiye mirasla geçmeyen bir soyluluk hakkı sağlıyordu.

Yol belgesi (***Ru., Podorojnaya***): Resmi bir görevle seyahat eden subay ve bürokratlara verilen, belli sayıya kadar posta atı kullanma yetkisi sağlayan yol belgesi.

Yazarın Önsözü

(1841, İkinci baskı)

Önsöz herhangi bir kitapta ilk ve aynı zamanda son şeydir; ya eserin amacını açıklamak ya da eleştirilere yanıt vermek, özcesi yazarın haklılığını göstermek için yazılır. Fakat okurlar genellikle kitabın ahlaki amacıyla ya da gazetecilik güdüsüyle yazara yapılan saldırılarla ilgilenmedikleri için önsözleri okumazlar. Evet, ne yazık ki bu böyle; özellikle bizde! Bizim okur kitlemiz henüz çok toy ve safdil; sonunda bir ahlak dersi bulmazsa fabldan hiçbir şey anlamaz. Şakayı kavrayamaz, ironi duygusu yoktur; basitçe söylemek gerekirse kötü yetiştirilmiştir. Saygın bir toplumda ve saygın bir kitapta açık, kaba aşağılamalara, küfür ve hakarete yer olamayacağının daha farkında değildir; kitle, yine, günümüz kültür ve eğitiminin çok keskin, neredeyse gözle seçilemeyen, oldukça öldürücü bir silah yarattığını, bu silahın dalkavukluk kisvesi altında karşı konulmaz, şaşmaz darbeler indirebildiğini henüz bilmiyor. Okur kitlemiz, düşman kamplara ait iki diplomatın konuşmasına tesadüfen kulak kabartan bir taşralının, bu diplomatların aralarındaki nazik dostluk ilişkisi uğruna kendi hükümetlerine ihanet ettiklerini düşünmesine ve bu düşüncesinden kesinlikle emin olmasına benziyor.

Bu kitap kısa bir süre önce sözcükleri olduğu gibi, harfi harfine yorumlayan bazı okurların ve hatta dergilerin talihsiz safdilliklerine konu oldu. Bazıları ciddi olarak *Zamanımızın Kahramanı* gibi ahlaksız bir adamın onların önüne örnek olarak konulmasına müthiş içerledi, diğer bir kısmı ise yazarın

kendisinin ve tanıdıklarının portrelerini tasvir ettiğini kibarca ima etti... Ne bayat ve zavallı bir şaklabanlık! Fakat açıkça belli ki Rusya böyle kurulmuş; her şeyin yenilendiği, geliştiği ülkemizde, yalnızca, değindiğimiz bu ve benzeri saçmalıklar bir türlü yok olmak bilmiyor. Peri masallarının en büyüleyicileri bile bizde kişiliğe hakaret teşebbüsü suçlamasından yakasını zor kurtarır!

Zamanımızın Kahramanı, aziz okuyucularım, gerçekten bir portredir, fakat tek bir kişinin portresi değildir; bu portre bizim kuşağın olgunlaşmış, kökleşmiş kusurlarının ortak portresidir. Bana bir insanın bu kadar kötü olamayacağını yeniden söyleyeceksiniz, ben de size trajik ve romantik canilerin tümünün gerçek hayatta var olabileceklerine inandığınız halde Peçorin'in gerçekliğine neden inanmadığınızı soracağım. Çok daha korkunç ve itici pek çok hayal ürünü karaktere hayranlığınızı saklamazken, hayal ürünü olarak bile bu karaktere karşı bu acımasızlığınız niye? Peçorin'in sizin hoşlanabileceğinizden çok daha gerçek olması yüzünden mi?..

Ahlakın bundan bir şey kazanmayacağını söyleyeceksiniz! Özür dilerim. İnsanlara gereğinden fazla şekerleme yedirdiler, tatlıdan mideleri bozuldu. Onların şimdi acı ilaçlara, katı gerçeklerle yüz yüze gelmeye ihtiyaçları var. Fakat buradan hareketle bu kitabın yazarının, geçmişte, insanoğlunun kusurlarını düzelten kişi olmak gibi kibirli bir düşe kapıldığını düşünmeyiniz. Böyle bir cehaletten tanrı onu korusun! Yazar, çok sık karşılaştığı –hem yazar hem sizler açısından, ne yazık ki böyle– bu tür çağdaş insanı, anladığı ve gördüğü gibi resmetmeyi eğlenceli buldu, hepsi bu kadar! Hastalığa teşhis konulmuş olması kâfi; nasıl tedavi edileceğine gelince, onu ancak tanrı bilir!

BİRİNCİ BÖLÜM

I
Bela

Atlı posta arabasıyla Tiflis'ten dönüyordum. Bindiğim *telejka*daki tüm bagaj, yarısını Gürcistan'la ilgili gezi notlarının doldurduğu orta büyüklükteki bir bavuldu. Gezi notlarının büyük kısmı okurlar şanslı olmalıymış ki kayboldu, bavul ve diğer eşyalar ise şansıma sapasağlam duruyor.

Kayşaur Vadisi'ne girdiğimde güneş karlı dağ sırtlarının arkasında kaybolmaya başlamıştı. Oset arabacı, gece bastırmadan Kayşaur Dağı'nı tırmanarak tepeye varmak için bıkıp usanmadan atlarını zorlayıp dürtüklüyor ve sesinin son perdesiyle şarkı söylüyordu. Ne güzel bir yerdir bu vadi! Dört bir yanda aşılmaz mağrur dağlar, yeşil sarmaşıklarla kaplanmış ve çınar ağaçlarıyla taçlandırılmış kırmızıya çalan kayalıklar, üzerlerinde sel sularının yarıklar açtığı sarı uçurumlar ve çok çok yukarılarda, en tepede altın renkli kar saçakları ve aşağıda Aragvi Nehri... Karanlık, puslu, dar bir boğazdan gürültüyle fışkırarak çıkan adsız bir nehirle birleşen Aragvi, tıpkı bir yılanın pullu sırtı gibi parıldayan sularıyla gümüşten bir sicim gibi uzayıp gidiyordu.

Kayşaur Dağı'nın eteğine geldiğimizde *duhan*ın önünde durduk. Yirmi kadar Gürcü ve Dağlı toplanmış, gürültüyle konuşuyorlardı. Hemen yanda, gecelemek üzere bir deve kervanı konaklamıştı. Mevsim güz olduğu için yerde ince bir buz

tabakası vardı, bu yüzden arabayı bu lanet olası dağdan yokuş yukarı çıkarabilmek için öküz kiralamam gerekiyordu; iki *verst* kadar bir yol tırmanacaktık.

Yapacak başka bir şey yoktu, üç çift öküz kiraladım, birkaç da *oset* tuttum. Osetlerden biri bavulumu omzuna atarak taşıdı; diğerleri öküzlere destek veriyorlardı fakat destekleri bağrışmanın ötesine pek geçmiyordu. Benim arabamın ardından iki çift öküzün çektiği başka bir araba geliyordu; araba tepeleme yükle dolu olmasına rağmen öküzler hiç zorlanmıyordu. Bu durum beni çok şaşırttı. Yükün sahibi gümüşten yapılmış küçük bir Kabardey piposu içerek arabasının arkasından yürüyordu. Apoletsiz bir askerî ceket giymişti, başında uzun tüylü bir Çerkez kalpağı vardı. Elli civarında gösteriyordu. Yağız tenine bakılırsa Kafkas güneşiyle uzun zamandan beri tanışıyordu; erken ağarmış bıyıkları sert yürüyüşüne ve zinde görünümüne pek uymuyordu. Ona yaklaşarak eğilip selam verdim, konuşmaksızın eğilerek selamımı aldı ve dudaklarının arasından kocaman bir duman bulutu yükseldi.

"Sizinle yol arkadaşıyız sanıyorum," dedim.

Tekrar selam verir gibi eğildi, fakat yine yanıt vermedi.

"Galiba Stavropol'e gidiyorsunuz, öyle değil mi?"

"Evet, doğru... Hazineye ait bazı eşyalar götürüyorum," diye yanıtladı.

"Lütfen söyler misiniz, neden sizin ağır teleşkanızı iki çift öküz hiç zorlanmadan çekerken benim boş arabamı osetlerin de yardımıyla üç çift öküz güç bela hareket ettiriyor?"

Kurnazca güldü, anlamlı anlamlı yüzüme bakarak:

"Sanırım, Kafkasya ile tanışıklığınız çok yeni, öyle değil mi?"

"Yaklaşık bir yıl," diye yanıtladım.

Bir kez daha gülümsedi.

"Neden sordunuz?" dedim.

"İşte, öylesine!" dedi. "Bu Asyalılar* müthiş anasının gözü insanlar! Bağırıp çağırarak öküzlere yardım ettiklerini mi sanıyorsunuz? Bağırırken ne söylediklerini tanrı bilir! Ama öküzler onların dilinden anlıyor tabii; istersen on çift öküz koş, kendi dillerinde bağırmaya başlar başlamaz öküzler yerlerinde çakılıp kalıyorlar. Müthiş düzenbazlar! Onlarla nasıl başa çıkarsın? Yolcuları soyup soğana çevirmeyi severler... Bu hilekârları çok şımarttılar! Göreceksiniz, sizden bahşiş bile isteyeceklerdir. Onları iyi tanırım, beni aldatamazlar!"

"Çoktan beri mi burada devlet hizmetinde bulunuyorsunuz?" diye sordum.

Çalımlı bir tavır takınarak:

"Evet, Aleksey Petroviç** zamanından beri buradayım," dedi. "General cepheye geldiğinde ben asteğmendim, onun emri altındayken Dağlılarla çarpışmada gösterdiğim hizmetlerden dolayı iki kez terfi aldım."

"Ya şimdi ne yapıyorsunuz?"

"Sınır hattındaki üçüncü taburdayım. Ya siz, sorabilir miyim?"

Ona kim olduğumu söyledim.

Sohbet bununla sona erdi, konuşmaksızın yan yana yürümeyi sürdürdük. Dağın tepesine doğru karla karşılaştık. Her zamanki gibi güneyde gün biter bitmez hiç alacakaranlık olmadan hemen gece başladı; fakat karın parıltısı sayesinde dikliği azalmış olmakla birlikte hâlâ yukarıya tırmanan yolu seçebiliyorduk. Bavulumu arabaya koymalarını ve öküzlerin yerine atları koşmalarını söyledim ve vadiye son bir kez daha baktım. Boğazdan dalgalar halinde sökün eden yoğun sis va-

---

* Burada "Asyalı" sözcüğüyle Kafkasya ve Orta Asya'da yaşayan Müslümanlar kastedilmektedir. *-çev.*

** General Aleksey Petroviç Yermolov (1777-1861): Rus İmparatorluğunun Kafkas halklarına karşı yürüttüğü savaşların 1816-1827 dönemindeki başkomutanı, general. *-çev.*

diyi tamamen örtmüş, sessizliğe gömmüştü; en ufak bir hışırtı dahi duyulmuyordu. Osetler bağrışarak çevremi sardı, bahşiş istiyorlardı. Fakat yüzbaşı* onlara öylesine hiddetle bağırdı ki hepsi bir anda kaçışıp kayboldular.

"Bu insanlar böyle işte!" dedi. "Rusçada ekmeğe ne dendiğini bilmez, 'Komutan votka parası ver!' diye bahşiş istemeyi pekâlâ bilirler. Bana sorarsanız Tatarlar daha iyidir, hiç olmazsa içki içmezler..."

İstasyona daha bir *verst* kadar yol vardı. Çevreye büyük bir sessizlik çökmüştü, öyle ki vızıltısından sivrisineğin ne yana uçtuğunu çıkarabilirdiniz. Sol tarafta karaltı halinde seçilen derin bir boğaz uzanıyor, onun arkasında ve bizim ilerimizde, akşam kızıllığının son parıltılarını aksettiren solgun ufukta sel yataklarının buruşturduğu, kar tabakalarıyla kaplı lacivert dağ dorukları sıralanıyordu. Derken karanlık gökyüzünde yıldızlar göz kırpmaya başladı ve çok ilginçtir, bana, sanki yıldızlar burada, kuzeyde, bizim Rusya'da göründüklerinden çok daha yüksekteymiş gibi geldi. Yolun her iki tarafında siyah, çıplak kayalar yükseliyordu, yer yer karın altından başlarını çıkararak çevreyi seyreden çalılıklar görülüyordu. Fakat tek bir kuru yaprak bile kımıldamıyordu; doğanın bu ölüm uykusunun ortasında yorgun üç posta atının burundan solumalarını ve Rus Çanı'nın** düzensiz çınlayışlarını dinlemek keyifli oluyordu.

"Yarın güzel bir hava olacak," dedim.

Yüzbaşı yanıt vermedi, tam karşımızda duran yüksek dağı gösterdi parmağıyla.

"Ne var orada?" diye sordum.

---

* Rusçası *Ştabs-kapitan*: Çarlık ordusunda teğmenle yüzbaşı arası bir rütbe. *-çev.*

** Rusçası *Ruskiy Kolokolçik* (Rus Çanı): Üç atın koşulduğu Rus troykasında ortadaki atın üzerinde arabanın iki okunu birleştiren ağaçtan bir yay (*duga*) bulunur. Çan (zil) bu yayın ortasına asılmaktadır. *-çev.*

"Gud Dağı."

"Ee, peki?"

"Bakınız, nasıl tütüyor!"

Gerçekten de Gud Dağı tütüyordu; yamaçlarından yukarıya doğru ince bulutlar sürünerek yükseliyor, en tepede ise simsiyah bir bulut duruyordu. Bulut o kadar siyahtı ki karanlık gökyüzünde bir leke gibi görünüyordu. Posta istasyonu ve çevresindeki köy evlerinin çatıları artık seçilebiliyordu; nemli, soğuk bir rüzgâr çıkıp da boğaz uğuldamaya ve hafif bir yağmur serpelemeye başladığında bize göz kırpan yumuşak ışıkları hemen önümüzde görebildik. Ansızın yoğun bir kar yağışı başladı, yamçımı omzuma atmaya zor vakit bulabildim. Saygıyla yüzbaşıya baktım.

"Burada gecelememiz gerekecek," dedi canı sıkılarak. "Böyle bir fırtınada dağları aşamazsın."

Arabacıya dönerek:

"Krestova'da çığ var mıydı?" diye sordu.

"Hayır, yoktu beyim. Ama var çok çok kar, dağda asılı."*

İstasyonda yolcular için oda bulunmadığından bizi isli bir Dağlı evine yerleştirdiler. Yol arkadaşımı birlikte çay içmeye davet ettim, zira yanımda Kafkas gezimin yegâne hazzı olan dökme demir çaydanlığım vardı. Dağlı evinin bir yanı sarp kayaya yaslanmıştı; üç ıslak, kaygan basamağı çıkarak kapıya varılıyordu. El yordamıyla içeriye girdim ve bir ineğe çarptım (bu insanlar için ahır, hizmetçi odasının yerini alıyordu). Ne yapacağımı bilemedim, sağa yöneliyorsun koyun meliyor, sola dönüyorsun köpek hırlıyor. Neyse ki yanda sönük bir ışık parladı, onun yardımıyla kapıya benzeyen açık bir giriş buldum. İçeride çok ilginç bir manzarayla karşılaştım; çatısı iki isli direğin üzerine binmiş Dağlı evinin içi insanla doluydu. Tam ortada, yerde çatırtılar çıkararak yanan

* Oset arabacı Rusçayı kötü konuşmaktadır. *-çev.*

bir ateş vardı; rüzgârın çatıdaki delikten gerisin geri püskürttüğü duman içeride öylesine kalın bir sis perdesi oluşturmuştu ki uzun süre hiçbir şey göremedim. Ateşin başında iki yaşlı kadın, bir sürü çocuk ve sıska bir Gürcü erkeği oturuyordu, tümü yırtık pırtık giysiler içerisindeydiler. Yapılacak bir şey yoktu, ateşin başına yerleşip pipolarımızı yaktık; zaten kısa bir süre sonra da çaydanlığımızdan ayartıcı ıslık sesleri gelmeye başladı.

Taş kesilmiş gibi öylece durup sessizce bizi izleyen kir pas içindeki evsahiplerimizi baş işaretiyle yüzbaşıya göstererek:

"Zavallı insanlar!" dedim.

"Çok ahmak insanlardır bunlar," diye yanıt verdi. "İnanır mısınız, ellerinden hiçbir şey gelmez, herhangi bir şey öğrenmeye de yatkın değildirler. Bizim Kabardey ve Çeçenler haydut ve baldırı çıplak olabilirler, ama en azından gözü pek insanlardır. Bunların silaha da ilgileri yoktur, içlerinde işe yarar, güzel bir hançer taşıyan tek bir kişi bile bulamazsın. Hakiki Oset bu işte!"

"Uzun süreden beri mi Çeçen topraklarında bulunuyorsunuz?"

"Evet, Kamenniy Brod* yakınlarındaki kalede bölüğümle birlikte on yıl kadar kaldım. Orasını biliyor muydunuz?"

"Duymuştum."

"İşte, dostum, bu haydutlardan** bıkıp usandık, tanrıya şükür şimdilerde ortalık yatıştı. Öyle zamanlar oluyordu ki, siperden yüz adım öteye gitmeye korkardın, mutlaka kıllı bir iblis orada bir yerlerde oturmuş sana pusu kuruyordur; azıcık

---

* Rusçası *Kamenniy Brod* (Taş Geçit): O zamanki Çeçenya sınırını çizen Kumuk Vadisi'nde Aksay Nehri üzerinde (bugünkü Dağıstan) General Yermolov'un 1825 yılında sağlamlaştırdığı taş geçit ve kale türü yapı. *-çev.*

** Rusçası *Razboynik*: Yağmacı, haydut, soyguncu, eşkiya anlamına gelen *Razboynik* sözcüğünün metinde Yüzbaşı tarafından kullanımının yanlı olduğunu okuyucu unutmamalıdır. Yüzbaşı, ülkelerinin işgaline karşı mücadele veren Dağlı savaşçıları çok doğal bir şekilde "haydut" olarak adlandırmaktadırlar. *-çev.*

boş bulunmaya gör, anında ya boynunda bir kement ya da ensende bir kurşun! Ama, yiğit insanlardır!.."

İçimi kemiren bir merakla:

"Başınızdan pek çok macera geçmiş olmalı, öyle değil mi?" diye sordum.

"Nasıl geçmesin! Tabii ki geçti..."

Sohbetin burasında yüzbaşı bıyığının sol ucunu çekiştirmeye başladı, başı öne düştü, düşünceye daldı. Seyahat eden ve izlenimlerini yazan her insan gibi, onun şu ya da bu türde bir hikâyeye malzeme olabilecek şeyler anlatması için can atıyordum. Bu arada çay demlenmişti; bavulumdan iki seyahat bardağı çıkararak doldurdum, birisini yüzbaşının önüne koydum. Çayı yudumladı, âdeta kendi kendine konuşurcasına, "Evet, çok geçti!" dedi. Ses tonu içimde büyük umutlar yeşertti. Kafkasya'daki eski subayların konuşmayı, hikâye anlatmayı sevdiklerini biliyordum; çok seyrek olarak buna fırsat bulabiliyorlardı. Kuş uçmaz kervan geçmez bir yerde bölüğünün başında koca beş yıl görev yapıyor, bu beş yıl boyunca ona "Merhaba" diyen tek bir tanrı kulu bile yok! (Çünkü çavuşu merhaba yerine ona "Sağlık dilerim" demektedir*). Oysa üzerine çene çalınacak ne kadar da çok şey var! Dört tarafınız yabanıl, ilginç insanlarla çevrili, her gün tehlike altındasınız, hayret verici olaylar yaşanıyor... İnsan ister istemez bizde bunların pek fazla yazıya dökülmediğine hayıflanıyor.

"Çayınıza rom eklemek ister miydiniz?" diye sordum sohbet arkadaşıma. "Beyaz Tiflis romum var. Hava da soğuk, ısınırsınız."

"Hayır, teşekkür ederim. İçki içmiyorum."

"Gerçekten mi?"

---

* Rusça merhabalaşmak / merhaba (*zdorovatsa / zdravstvuyte*) sözcükleri sağlık (*zdorovye*) kökünden gelmektedir. Çavuş *zdravstvuyte* (merhaba) yerine daha kolayına geldiği için *zdraviya jelayu* (sağlık dilerim) demektedir. *-çev.*

"Evet, öyle. Ağzıma koymamaya ant içtim. Asteğmenken bir akşam arkadaşlarla kendi aramızda eğleniyorduk, derken birden alarm çalmasın mı! Mecburen kıtanın önüne dumanlı kafayla çıktık. General Yermolov öğrenince tabii paparayı yedik; nasıl öfkeydi o öyle! Tanrı esirgesin! Neredeyse askeri mahkemeye veriyordu bizi. Bu işler böyledir; bazen koca bir yıl geçer kimsecikleri görmezsin, ama işte ağzına bir yudum votka koyar koymaz, işin bitiktir!"

Söylenenleri duyunca tüm ümidimi yitirdim.

"İşte, Çerkezler bile," diye devam etti, "düğünde ya da cenazede *bozayı** içince hemen hançerlerine sarılırlar. Bir keresinde canımı zor kurtarmıştım, üstelik tarafsız bir knyazın** evinde misafirdim."

"Nasıl oldu bu?"

Piposunu doldurarak uzun bir nefes çekti ve anlatmaya başladı:

"Dinleyiniz... Ben o zamanlar, yani bundan yaklaşık beş yıl önce Terek Nehri'nin öte tarafında kalede bölüğümün başında görev yapıyordum. Bir keresinde sonbaharda bölüğe erzak getiren posta arabasıyla birlikte yirmi beş yaşlarında genç bir subay gelmişti. Genç, tepeden tırnağa üniformalı bir şekilde karşıma çıkarak benimle birlikte kalede görev yapmak üzere buraya gönderildiğini söyledi. O kadar sıska ve uçuk benizli, üzerindeki üniforma o kadar yeniydi ki onun Kafkasya'ya yeni geldiğini hemen anladım. 'Rusya'dan gönderildiniz sanırım buraya' diye sordum. 'Evet, yüzbaşım' dedi. Elini tutarak ona 'Çok memnun oldum, gerçekten memnun oldum. Biraz sıkılacaksınız... fakat sizinle burada dostça yaşayacağız... Lütfen bana sadece Maksim Maksimiç diye hitap ediniz. Böy-

* Yazar Kafkas halklarının kullandıkları pek çok Türkçe sözcüğü aynen kullanmaktadır. Okuyucunun görebilmesi için bu sözcükler italik olarak yazıldı. *-çev.*

** Burada, bahsedilen kişi gerçek bir prensten çok aşiret reisi, boy beyi gibi bir kişidir. *-çev.*

le tepeden tırnağa üniformalı olmanıza ne gerek var? Bana her zaman asker kepinizle gelebilirsiniz' dedim. Ona kalacak bir yer buldular, böylece kaleye yerleşmiş oldu."

"Adı neydi?" diye sordum.

"Grigori Aleksandroviç Peçorin. Sizi temin ederim ki iyi bir adamdı, yalnızca biraz tuhaftı, o kadar. Örneğin, yağmur soğuk demez tüm gün av peşinde koşardı; herkes üşür, yorulurdu, ona bir şey olmazdı. Fakat bazen de odasında oturur, içerideki hava cereyanı yüzünden üşüttüğünü iddia ederdi; pencerenin dış kanatları gürültüyle çarpsa yerinden sıçrar, beti benzi atardı. Buna karşılık, tek başına yaban domuz avına gittiğini gözlerimle gördüm. Ağzından saatlerce tek bir sözcük alamadığın olurdu, bazen de anlatmaya bir başlardı, gülmekten kasıkların çatlardı... Evet, çok garip yanları olan bir gençti, muhtemelen zengindi de; o kadar çok pahalı süs eşyası, biblosu, ıvır zıvırı vardı ki..."

"Yanınızda uzun zaman mı kaldı?" diye sordum.

"Yaklaşık bir yıl. Fakat unutamayacağım bir yıl oldu bu; başıma ne işler açtı o! Yine de arkasından kötülükle anmayalım. Gerçekten öyle insanlar vardır ki, düşünebileceğiniz her türlü olağanüstü işin başlarına geleceği ta doğuşlarından alınlarına yazılmıştır."

Yüzbaşının çayını tazelerken:

"Olağanüstü mü?" diye haykırdım merakla.

"Bakın anlatayım size hikâyeyi. Kalenin altı verst uzağında tarafsız* bir knyaz yaşıyordu. Onun on beş yaşlarındaki oğlu bize gelip gitmeyi alışkanlık haline getirmişti. Şu ya da bu bahaneyle sık sık çıkıp geliyordu; ben ve Peçorin onu gerçekten şımarttık. Ali kıran baş kesenin tekiydi; atla dörtnala giderken yerdeki şapkayı kapmak mı dersin, hedefi vurmak

* Rusçası *Mirnıy knyaz* (tarafsız, barış yanlısı prens): Rus-Kafkas savaşında açıkça bir tarafı desteklemeyen, tarafsız aşiret reisi, boy beyi. *-çev.*

mı dersin, her konuda becerikliydi. Bir kötü tarafı vardı, paraya çok düşkündü. Bir keresinde Peçorin şaka olsun diye, eğer babasının sürüsünden en iyi keçiyi çalıp getirirse ona bir altın vereceğine söz verdi. Ne yapsa beğenirsiniz? Ertesi gece boynuzlarından tutarak çeke çeke hayvanı getirmesin mi! Bazen onu kızdırmak isterdik, gözleri kan çanağına döner, eli hemen hançerine giderdi. Ona, 'Ey Azamat, bu gidişle kelleni omuzların üzerinde çok fazla taşıyamayacaksın, başına *yaman** şeyler gelecek!' derdim.

Bir keresinde yaşlı knyaz bizi düğüne davet etmek üzere uğradı, büyük kızı evleniyordu. Biz onunla *kunak* idik, tabii ki, Tatar da olsa onu reddedemezdim. Neyse, gittik. Köyde gürültüyle havlayan bir köpek sürüsü tarafından karşılandık. Kadınlar bizi görünce örtünüp kapandılar; yüzünü görebildiklerimiz ise hiç de güzel sayılmazlardı. Peçorin bana 'Çerkez kadınları hakkında çok daha olumlu görüşlerim vardı' dedi; ona gülerek 'Biraz bekleyin!' diye yanıt verdim. Bu konuda gizli bir planım vardı. Knyazın evinde büyük bir kalabalık toplanmıştı bile. Asyalıların karşılaştıkları istisnasız herkesi düğüne davet etme gibi bir gelenekleri vardı. Bizi çeşitli saygı gösterileri eşliğinde karşıladılar ve *kunak* odasına buyur ettiler. İçeri girerken, öngörülemeyen bir durum olur diye atlarımızı nereye bağladıklarına dikkat etmiştim."

"Onların düğünleri nasıl oluyor?" diye sordum yüzbaşıya.

"Tıpkı diğer düğünler gibi, sıradan bir düğün. İlk önce molla Kuran okur, sonra evlenen gençlere ve onların tüm akrabalarına armağanlar sunulur. Ardından yemekler yenir, *boza* içilir, sonra atçılık gösterileri başlar. Her zaman yırtık pırtık giysiler içinde, vücudu yağlanmış, sefil görünümlü birisi vardır; topal, uyuz bir ata binen bu şaklaban çeşitli

* Yaman: Aslında Türkçe yazılmıştır. Burada "kötü" anlamında kullanılmıştır. *-çev.*

maskaralıklar yaparak misafirleri güldürür. Hava kararmaya başlayınca konuk odasında, bizim dilimizle söylersek balo başlar. Yoksul bir ihtiyar, nasıl adlandırdıklarını unuttuğum ama bizim balalaykaya benzeyen üç telli enstrümanı tıngırdatır. Genç kızlar ve delikanlılar yüz yüze gelecek şekilde iki sıra oluşturarak şarkı söyler ve el çırparlar. Bir genç kız ve bir erkek ortaya çıkarak birbirlerine şarkı söyler gibi sözcükleri uzatarak doğaçlama mani okur, diğerleri ise koro halinde onları tekrarlar. Biz Peçorin'le birlikte şeref misafirlerine ayrılan yerde oturuyorduk; evsahibinin on altı yaşındaki küçük kızı Peçorin'in önüne gelerek ona hitaben şarkı söylemeye başladı... Nasıl adlandırmalı? İşte, iltifat türü şeyler."

"Neler söyledi acaba, sözleri hatırlamıyor musunuz?"

"Sanırım şöyleydi: 'Çok yakışıklıdır bizim civan biniciler, kaftanları gümüş işlemeli; fakat genç Rus subay onlardan daha yakışıklı, sırmalarıysa som altından. Diğer erkeklerin arasında bir kavak fidanı gibi duruyor, ancak bizim bahçede o fidan ne büyüyebilir ne de çiçek açabilir.' Peçorin ayağa kalktı, önünde eğilerek kızı selamladı, elini alnına ve kalbine götürdü. Yanıtını çevirmemi rica etti, onların dilini iyi biliyordum. Söylediklerini çevirdim.

Kız bizim yanımızdan uzaklaşınca Peçorin'e 'Ee, nasıl buldunuz, bakalım?' diye fısıldadım. O da 'Büyüleyici!' diye yanıt verdi. Adını sordu, Bela* dedim. Gerçekten de çok güzel bir kızdı; uzun boylu ve inceydi, bir ceylanınkini andıran kara gözleri âdeta doğrudan doğruya ruhunuzun derinliklerine bakıyordu. Düşüncelere dalan Peçorin ondan gözünü alamıyordu, kız da sık sık kaçamak bakışlarla ona bakıyordu.

---

* Müslüman kadın adı olarak "Bela"nın kökeni bilinememektedir. SSCB döneminde Çeçen ve İnguşlarda sık kullanılan bir isim haline gelmesinde Rusça *belıy* (beyaz) sözcüğünün etkisi olabileceği gibi Lermontov'un romanı da etki etmiş olabilir. Nabokov'un iddiasının tersine, Türkçedeki "bela" sözcüğü ile ilişkisi yoktur, vurgu "e" üzerindedir. *–çev.*

Fakat bu güzel prensese hayran olan sadece Peçorin değildi, odanın diğer köşesinden sabit bakışlarını ona çevirmiş ateşli bir çift göz daha vardı. Ona dikkatlice bakınca tanıdım, eski tanıdıklarımdan Kazbiç idi bu. Onun için ne bize sadık, ne de sadık değil denebilirdi. Üzerinde pek çok kuşkuyu toplamasına rağmen somut bir yaramazlığı dikkat çekmemişti. Ara sıra kaleye koyun getirir ve çok ucuza satardı, fakat bir huyu vardı, asla pazarlık yapmazdı. Ne istiyorsa vereceksin, boğazını kessen dahi kapik indirmezdi. Onun hakkında, *abrek*lerle birlikte Kuban Nehri'nin ötesine geçip oralarda dolaşmayı sevdiği şeklinde söylentiler çıkıyordu. Gerçeği söylemek gerekirse suratı tam bir haydut suratıydı. Kısa boylu, tıkız, geniş omuzluydu... Çok becerikli ve açıkgözdü, cin gibiydi! *Beşmeti* her zaman yırtık ve yamalı, silahıysa gümüş kakmalıydı. Atı ise tüm Kabardey diyarına yayılmış bir üne sahipti; gerçekten de ondan daha iyi bir at düşünülemezdi. Bütün binicilerin Kazbiç'i kıskanması boşa değildi; birçok kez onu çalmayı denediler ama başaramadılar. Şu anda bu atı gözümün önüne getiriyorum da, katran gibi simsiyah, bacakları tıpkı bir keman teli gibi gergin, gözleriyse en az Bela'nınkiler kadar güzeldi! Ya o gücüne ne demeli! İstersen elli verst dörtnala koştur, bana mısın demezdi. Çok da iyi eğitilmişti; bir köpek gibi sahibinin peşinden gidiyor, hatta onun sesini bile tanıyordu. Kazbiç onu hiçbir zaman bağlamazdı. Ne hayduttu o at!..

Kazbiç o akşam her zamanki haline kıyasla daha asık suratlıydı; beşmetinin altına giydiği örgü zırh dikkatimden kaçmadı. Bu zırhı giymesinin bir sebebi olmalı diye düşündüm; mutlaka bir şeyler planlıyor olmalıydı.

Evin içi boğucuydu, temiz hava almak için dışarı çıktım. Artık dağlara gece karanlığı çökmüş, kayar gibi ilerleyen sis tabakası boğazı ve vadileri örtmeye başlamıştı. Atların bağ-

landığı ahıra uğrayıp yemlerini kontrol etmek geldi aklıma; hem tedbirli olmanın ne zararı vardı. Kaldı ki atım güzeldi, tüm Kabardeyler onu beğenir ve '*Yahşi tay, çok yahşi*!' derlerdi.

Çit boyunca yolumu bulmaya çalışarak ilerlerken bir ses duydum, hemen tanıdım, evsahibimizin oğlu afacan Azamat'tı. İkinci kişi hem daha az hem de daha sessiz konuşuyordu. Bunlar burada ne dolap çeviriyorlar diye düşündüm. Benim atımdan bahsetmiyorlar ya? Çitin kenarına oturdum, tek sözcüğü kaçırmamaya gayret ederek konuşulanlara kulak kabarttım. Bazen evden yayılan müzik ve uğultu, duymaya can attığım bu sohbeti bastırıyordu.

'Atın çok güzel!' dedi Azamat, 'eğer evin reisi ben olsaydım ve üç yüz kısraktan oluşan bir yılkım olsaydı, hiç gözümü kırpmadan yarısını senin safkan için verirdim, Kazbiç.'

Bir an için düşündüm ve onun giydiği zırhı hatırladım.

Kısa bir sessizlikten sonra Kazbiç,

'Evet,' dedi, 'tüm Kabardey'de onun gibisini bulamazsın. Bir keresinde abreklerle birlikte Rus yılkısından at yakalamak için Terek Nehri'nin öte tarafına gitmiştik. Şansımız yaver gitmedi, her birimiz bir tarafa dağıldık. Peşimde dört Kazak* atlı vardı, gavurların sesini arkamda duyuyordum, önüm ise sık ormanlıktı. Eyerin üzerine iyice yattım, Allah'a sığındım ve hayatımda ilk kez atıma kötü davranarak onu kırbaçladım. Atım bir kuş gibi ağaçların arasına daldı; dikenli çalılar giysilerimi parçalıyor, karaağacın kuru budaklı dalları yüzümü kamçılıyordu. Kütüklerin arasından sıçrayıp geçen atım çalılıkları göğsüyle yararak ilerliyordu. Onu ormanın içinde bir açıklığa bırakıp yaya olarak kaçıp ağaçların arasında saklanmak benim için daha iyi olurdu, ama atımla vedalaşmaya yüreğim el vermedi ve peygamber de beni ödüllendirdi. Kurşunların bazıları başımın üzerinden geçiyordu, atlarını

* Don Kazakları kastedilmektedir. *–çev.*

bırakıp yaya olarak koşarak izimi süren Kazakların seslerini duyuyordum... Birden önümde derin bir hendek belirdi; atım bir an için tereddüt geçirdi, peşinden hemen atladı. Arka tırnakları hendeğin öte tarafında toprağı çökerttiği için atım ön ayakları üzerinde asılı kalmıştı. Hemen dizgini bırakarak kendimi çukura attım. Bu hamlem atımı kurtardı, sıçrayarak kenara çıkabildi. Kazaklar tüm bunları gördü, fakat benim ölmüş olacağımı düşünmüş olmalılar ki hiçbirisi beni aramak için çukura inmedi. Seslerinden atımı yakalamak için harekete geçtiklerini anladım. İçim kan ağlıyordu; çukur boyunca sık otların arasından süründüm. Bir baktım ormanın sonuna gelmişim; üç beş Kazak, atları üzerinde ormandan çıkıp açık alana doğru ilerliyordu. O anda Karagöz'ümün hızla onlara doğru koştuğunu gördüm. Hepsi çığlıklar atarak atımın peşine düştüler. Çok uzun süre kovaladılar, bir iki kez neredeyse kemendi boynuna geçirmek üzerelerdi. Tir tir titredim, başımı öne eğerek dua etmeye başladım. Bir süre sonra başımı kaldırıp baktım ki ne göreyim, benim Karagöz'üm kuyruğunu sallayarak rüzgâr gibi özgürce en önde gidiyor, gavurlar ise bitkin düşmüş atlarının üzerinde stepte peş peşe dizilmiş çok uzaktan onu takip ediyorlardı. Vallahi! Bu anlattıklarım gerçektir, gerçeğin ta kendisi! Gece geç vakte kadar hendekte oturup bekledim. Birden ne oldu dersin Azamat? Gecenin karanlığında bir atın hendeğin kenarında koşup kişnediğini, ayaklarıyla yeri eşelediğini, burnuyla hızlı hızlı soluduğunu duydum. Karagöz'ümün sesini tanımıştım, bu oydu, yoldaşımdı!.. O günden beri ben ve o hiç ayrı düşmedik.'

Kazbiç'in, eliyle Karagöz'ün kaygan boynunu nasıl okşadığını, çeşitli narin isimlerle onu nasıl çağırdığını sesinden anlayabiliyordum.

'Eğer bin kısraktan oluşan bir yılkım olsaydı senin atına karşılık tümünü verirdim,' dedi Azamat.

'Yok, istemem,' diye yanıtladı onu Kazbiç, kayıtsızca.

'Dinle, Kazbiç,' diye onu tatlı dille ikna etmeye çalıştı Azamat. 'Sen iyi bir insansın, cesur bir savaşçısın. Babam Ruslardan korktuğu için benim dağlara çıkmama izin vermiyor. Atını bana ver, ne istersen yapmaya hazırım; babamın en iyi tüfeğini ya da kılıcını senin için ondan çalabilirim, yeter ki iste! Babamın kılıcı hakiki Gurda'dır,* ağzını eline şöyle bir dokundur, kendi kendine etini yararak içeriye, derine gider. Senin zırhın gibi zırhlar ona vız gelir.'

Kazbiç sessizliğin korudu, yanıt vermedi.

'Atını ilk kez sen üzerindeyken gördüm,' diye sürdürdü konuşmasını Azamat. 'Kalkık burun kanatlarından soluyarak sıçrıyor, kendi çevresinde fır dönüyor, şahlanıyor, toynaklarından kıvılcımlar fırlatıyordu. İç dünyamda esrarengiz bir şeyler oldu, o günden bu yana her şeye ilgimi kaybettim. Babamın en iyi atlarına bile şimdi aşağılayıcı bir gözle bakıyor, onların üzerlerinde görünmekten utanıyorum. Hasret içimi kavuruyor; kederimden günlerce kayalıkta oturdum ve her dakika sadece senin siyah Karagöz'ünü, onun narin yürüyüşünü, ok gibi düz ve parlak sırtını düşündüm. Sanki benimle konuşmak istiyormuş gibi ateşli gözleriyle yüzüme bakıyordu. Eğer onu bana satmazsan ben ölürüm Kazbiç!' dedi Azamat titreyen sesiyle.

Duyabildiğim kadarıyla bana ağladı gibi geldi. Şunu da belirteyim ki, Azamat çok inatçı bir çocuktu, daha küçükken bile ona ne yaparsan yap gözünden bir damla yaş çıkmazdı. Azamat'ın gözyaşlarına yanıt olarak gülmeyi andıran bir ses duydum. O ise kararlı bir ses tonuyla konuşmasını sürdürdü:

'Bak, dinle! Görüyorsun ki her şeyi yapmaya kararlıyım. Kız kardeşimi senin için kaçırmamı ister misin? Nasıl dans

* Kafkasya'ya özgü, özel bir çelikten yapılan keskinliğiyle ünlü bir kılıç ve hançer markası. *-çev.*

ediyor! Nasıl şarkı söylüyor! Ya altın sırmalı nakış işleyişi, büyüleyici! Türk padişahının dahi böyle bir karısı olmamıştır... Eğer onu istiyorsan, yarın gece beni boğazda sel yatağında bekle, komşu köye gitmek üzere kız kardeşimi yanıma alarak oradan geçeceğim ve o senin olacak! Ne yani, Bela senin atına değmez mi?'

Kazbiç uzun bir süre sustuktan sonra Azamat'a yanıt olarak eski bir türküyü kısık sesle söylemeye başladı:

Köylerimizde nice güzeller var,
Kömür gözlerinin koyuluklarında yıldızlar parlar.
Aşklarını kazanmak tatlıdır, talihtir kıskanılacak;
Daha tatlıdır yiğidin özgürlüğü ancak.
Dört kadın satın alabilir altın,
Oysa fiyatı yoktur cesur bir atın.
Stepin kasırgası yanında yavaş kalır,
O ne ihanet eder ne hileyi bilir.*

Azamat onu razı edebilmek için boş yere dil döktü, yalvarıp yakardı, ağladı, işe yaramadı, ona övgüler düzdü, lanetler okudu ve sonunda sabrı taşan Kazbiç:

'Defol, çılgın velet!' diyerek onu susturdu. 'Sen benim atıma binecek adam mısın? Daha ilk üç adımda fırlatır atar seni sırtından da kayaya çarpıp boynunu kırarsın.'

Öfkeden deliye dönen Azamat,

'Beni mi?' diye bağırdı.

Hızla Kazbiç'in zırhına çarpan çocuk hançeri zınk diye ses çıkardı. Kazbiç'in güçlü kolu Azamat'ı öyle şiddetle itti ki, gidip çite tosladı, çit sallandı. Eğlence başlıyor diye düşündüm ve hemen ahıra koştum, atlarımıza gem vurarak arka kapıya getirdim. İki dakika sonra Dağlı evinde hengâme kopmuş-

* Doğal olarak bana nesir şeklinde aktarılan Kazbiç'in türküsünü şiir haline dönüştürdüğüm için okuyucudan özür dilerim. Alışkanlık insanın ikinci karakteriymiş. (*Lermontov'un notu*)

tu. İşte olup bitenler... Yırtık beşmetiyle eve koşan Azamat Kazbiç'in kendisini boğazlamaya çalıştığını söyledi. Herkes yerinden sıçrayarak silaha sarıldı; böylece curcuna başladı; gürültü şamata, çığlıklar, silah sesleri ortalığı kapladı. Fakat Kazbiç atına çoktan binmiş, sokakta kalabalığın ortasında bir cin gibi fır dönüyor, etrafa kılıç sallıyordu.

Kolundan tutarak Peçorin'e,

'Kurunun yanında yaş da yanar. Bir an önce buradan sıvışsak iyi olmaz mı?' dedim.

'Biraz bekleyip nasıl sonuçlanacağını görelim,' dedi.

Kötü biteceğine hiç şüphe yoktu, bu Asyalılar hep böyledir; bozayı kafalarına dikince kan gövdeyi götürür! Atlarımıza bindik, dörtnala evin yolunu tuttuk."

Meraktan içim içimi yiyerek yüzbaşıya sordum:

"Peki ya, Kazbiç'e ne oldu?"

Bardaktaki çayını sonuna kadar yudumlayarak:

"Bu insanlara ne olabilir!" dedi. "Ortadan kayboldu tabii."

"Yaralanmadı mı?" diye sordum.

"Tanrı bilir! Yedi canlıdır bu haydutlar! Onlardan bazılarını çarpışmalarda gördüm, öyle örnekler var ki, adam süngüyle delik deşik edilmiş, kalbura dönmüş, ama hâlâ kılıç sallıyor..."

Yüzbaşı bir süre sustuktan sonra ayağıyla yere vurarak konuşmasını sürdürdü:

"Bir şey var ki asla kendimi affetmiyorum; kaleye döndüğümüzde şeytan beni baştan çıkardı, çitin arkasında oturarak dinlediğim her şeyi Peçorin'e anlattım. Güldü, ne tilkidir o! Kafasında meğerse bir takım şeyler zaten tasarlıyormuş."

"Ne gibi? Lütfen, anlatır mısınız?" diye sordum.

"Eh, başka çaresi yok, madem başladık bitirmek gerek. Dört gün sonra Azamat kaleye geldi. Her zaman olduğu gibi, ona leziz şekerlemeler ikram eden Peçorin'in odasına girdi. Ben de oradaydım. Atlardan sohbet açıldı; Peçorin Kazbiç'in

atını övmeye başladı. Yok efendim, ne kadar da çevik bir atmış, ne kadar narinmiş, tıpkı bir ceylan gibiymiş de, onun kendi sözleriyle söylersek, böylesini tüm dünyayı dolaşsan bulamazmışsın da... Zavallı Tatar delikanlının gözleri ışıldamaya başladı, fakat Peçorin bunu fark etmemiş gibi yaparak anlatmayı sürdürdü. Ben konuyu değiştiriyorum, ama o dönüp sözü yine Kazbiç'in Karagöz'üne getiriyor. Azamat bize her geldiğinde bu olay aynen tekrar etti. Aradan iki üç hafta geçmişti ki, bakıyorum, Azamat sararıp solmaya, eriyip yok olmaya başladı, tıpkı romanlardaki âşıklar gibi. Ne dolaplar dönüyormuş?.. İşe bakın, tüm bunları sonradan öğreniyorum. Peçorin kışkırtma ve tahrikleriyle delikanlıyı o hale getirmiş ki, hadi kendini suya at desen atacak! Bir gün ona şunu demiş:

'Azamat, görüyorum ki sen bu atı ümitsizce seviyorsun; fakat ona hiçbir zaman sahip olamayacaksın, tıpkı kendi ense kökünü hiç göremeyeceğin gibi! Söyle bakalım, eğer birisi o atı sana armağan edecek olsaydı ona ne verirdin?'

'Ne isterse,' diye yanıtlamış onu Azamat.

'O halde ben onu sana getireceğim,' demiş Peçorin, 'fakat bir koşulum var. Bu koşulumu yerine getireceğine yemin edeceksin...'

'Tamam, yemin ediyorum ama sen de edeceksin.'

'Peki, ben de ediyorum, at senin olacak. Fakat ona karşılık kız kardeşin Bela'yı bana vereceksin. Böylece Karagöz kız kardeşin için sana vereceğim başlık olacak. Umarım bu pazarlık senin için kârlı olmuştur.'

Azamat suskunluğunu korumuş, yanıt vermemiş. Peçorin bunun üzerine,

'İstemiyor musun? Eh, keyfin bilir! Senin bir erkek olduğunu düşünmüştüm ama sen henüz çocukmuşsun. At binecek yaşa daha gelmemişsin,' demiş.

'Peki ya babam ne olacak?' diye sormuş Azamat öfkelenerek.

'Baban bir yerlere hiç gitmez mi?'

'Doğru, haklısın.'

'Anlaştık mı?'

'Anlaştık,' diye mırıldanmış Azamat, yüzü tıpkı bir ölününki gibi bembeyaz kesilmiş. 'Peki, ne zaman?'

'Kazbiç'in buraya bir sonraki gelişinde. Bize on adet koyun getirmeye söz vermişti. Geri kalan benim işim, sen kendi işine bak Azamat!'

Bu işe işte böyle girişmişler ve üstesinden gelmişler... Gerçeği söylemek gerekirse pis bir işti! Daha sonra bunu Peçorin'e söyledim, fakat o bana, kendisi gibi iyi bir kocaya sahip olmanın bu vahşi Çerkez kızını kesinlikle mutlu kılacağını, Dağlıların geleneklerine göre onun kocası sayılacağını, Kazbiç'e gelince, onun cezalandırılması gereken bir haydut olduğunu söyleyerek kendini savundu. Bunlara karşı ne diyebilirdim? Siz kendiniz değerlendiriniz... Fakat ben o sırada bu tuzak hakkında henüz hiçbir şey duymamıştım. Bir gün koyun ve bal isteyip istemediğimizi sormak için Kazbiç kaleye uğramıştı. Ona ertesi gün getirmesini söyledim. O gittikten sonra Peçorin dönüp Azamat'a:

'Hey Azamat, yarın Karagöz avucumun içine düşüyor, eğer bu gece Bela burada olmazsa sen o atı bir daha zor görürsün!' demiş.

'Peki, tamam!' diyen Azamat doludizgin köyün yolunu tutmuş.

Akşam Peçorin silahını kuşanarak kaleden ayrıldı. Bu işi nasıl becerdiklerini bilmiyorum, fakat gece ikisi dönmüşler, nöbetçi Azamat'ın eyerinde enine uzatılmış, eli ayağı bağlı, başı peçeyle sarılı bir kadın görmüş."

"Ya, at?" diye sordum yüzbaşıya.

"Bir dakika! Ertesi gün sabah erkenden Kazbiç geldi, bize satmak üzere on koyun getirmişti. Atını çite bağlayarak* odama girdi; ona çay ikram ettim, haydut da olsa benim misafirimdi. Şuradan buradan konuşurken birden Kazbiç yerinden sıçrayıp kalktı, yüzü değişti. Pencereye koştu, ne yazık ki pencere arka avluya açılıyordu.

'Ne oldu?' diye sordum.

Tüm gövdesiyle titreyerek,

'Atım... atım!' dedi.

O sırada bir toynak sesi duydum.

'Kazağın biri geldi herhalde,' dedim.

'Hayır, *Urus yaman, yaman*!'** diye kükredi, vahşi bir panter gibi fırlayıp koştu. İki adımda avludaydı; kalenin kapısında nöbetçi tüfekle yolu ona kapatmış, fakat o tüfeğin üzerinden atlayarak kaçmış ve yol boyunca koşmaya başlamış... Uzakta bir toz bulutu yükseliyormuş, cesur ve güçlü Karagöz'ü dörtnala koşturan Azamat'mış. Kazbiç koşarken bir yandan da kılıfından çıkardığı tabancasıyla ateş ediyormuş; her atıştan sonra hedefi ıskalayıp ıskalamadığını anlamak için bir dakika kadar hareket etmeden öylece duruyormuş. Sonra keskin bir çığlık koparak tabancasını taşa vurup paramparça etmiş, yere yığılarak bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlamış... Kaleden gelen insanlar başına toplanmışlar, fakat o hiç kimsenin farkında değilmiş. Onlar da beklemişler, kendi aralarında konuşup geri dönmüşler. Koyunların parasını onun yanına bırakmalarını emrettim, fakat paraya dokunmamış bile. Ölü gibi yüzükoyun yere uzanmış halde yatıyormuş. İnanır mısınız, gece geç vakte kadar, belki de sabaha kadar öyle yatmış. Yalnızca, ertesi gün kaleye gelerek hırsızı gören olup olmadığını sordu. Azamat'ın

---

* Yüzbaşı yukarıda Karagöz'ün çok iyi eğitildiğini, Kazbiç'in onu bağlamaya gerek duymadığını belirtmişti. Orijinal metinde yer alan bir çelişki. *-çev.*

** "Rus kötü, kötü!" *-çev.*

atı çözdüğünü ve üzerine atlayarak kaçtığını gören nöbetçi saklamaya gerek görmeyerek gerçeği ona söyledi. Azamat adını duyar duymaz gözlerinden kıvılcımlar saçıldı, hemen Azamat'ın babasının yaşadığı köyün yolunu tuttu."

"Babası ne yaptı?"

"İşin püf noktası burada; Kazbiç onu evde bulamamış. Beş altı günlüğüne bir yerlere gitmiş. Aksi halde Azamat hiç kız kardeşini kaçırabilir miydi? Baba döndüğünde tabii ne kızını ne de oğlunu evde bulabildi. Azamat hinoğluhin, yakalanırsa kellesinin gideceğini çok iyi biliyor. İşte, o günden beri bir daha hiç görünmedi; muhtemelen abrek çetelerinden birine katıldı ve onun o coşkun, çılgın hayat serüveni Terek ya da Kuban'ın öte tarafında bir yerlerde son buldu. Su testisi su yolunda kırılır!..

İtiraf etmeliyim ki," diye sürdürdü konuşmasını yüzbaşı, "bu dertten benim payıma da ciddi bir sıkıntı düştü. Çerkez kızının Peçorin'in dairesinde olduğunu öğrenir öğrenmez kalkıp apoletlerimi taktım, kılıcımı kuşandım, çıkıp ona gittim. Ön odada yatağın üzerine uzanmış, bir elini başının altına koymuş, diğer eliyle yanan piposunu tutuyordu. Diğer odanın kapısı kilitliydi ve kilidin üzerinde anahtar da yoktu. Bunları hemen ilk anda fark etmiştim... Eşiğin üzerinde öksürdüm, topuklarımı vurarak gürültü çıkardım, fakat o yalandan duymamış gibi yaptı. Mümkün olduğu kadar sert bir ses tonuyla:

'Asteğmen!' diye seslendim. 'Benim geldiğimi yoksa görmüyor musunuz?'

'Merhaba Maksim Maksimiç, pipo ister misiniz?' diye yanıt verdi, yerinden kalkmadan.

'Özür dilerim, ben Maksim Maksimiç değil yüzbaşıyım,' dedim.

'Ne fark eder, çay ister misiniz? Ah, ne kadar sıkıntıda olduğumu bir bilebilseydiniz!'

'Her şeyi biliyorum,' diyerek karyolasına yaklaştım.

'Bilmeniz iyi, baştan anlatmaya zaten ruh halim uygun değil.'

'Asteğmen, siz benim de hesap vermemi gerektiren bir suç işlediniz.'

'Adam sen de! O zaman hesap veriniz öyleyse. Uzun zamandan beri her şeyi eşit paylaşmıyor muyuz zaten?'

'Ne biçim bir şaka bu? Lütfen kılıcınızı verin* bana.'

'Mitka, kılıcım!' diye seslendi.

Mitka kılıcı getirdi. Görevim sona erince karyolasının kenarına oturdum. Ona:

'Dinle Grigori Aleksandroviç, yaptığının kötü bir şey olduğunu kabul et,'** dedim.

'Kötü olan ne?'

'Bela'yı kaçırıp getirmen. Ah, düzenbaz Azamat, ah! Hadi, itiraf et kötü bir iş yaptığını,' dedim.

'Ya ondan hoşlandıysam?..' diye sordu Peçorin.

Sizce, bu sorusuna ne yanıt verebilirdim? Kendimi açmazda hissettim, ne diyeceğimi bilemedim. Belli bir suskunluktan sonra ona:

'Eğer babası onu isteyecek olursa geri vermek zorundayız,' dedim.

'Hiç de değil!' dedi.

'Evet; nasıl olsa burada olduğunu öğrenecek.'

'Nasıl öğrenecek?'

Yine yanıt vermekte zorlandım.

Peçorin ayağa kalkarak,

'Maksim Maksimiç, beni dinleyiniz,' dedi, 'siz iyi yürekli bir insansınız. Eğer kızı o vahşi adama geri verirsek onu ya

---

* O zamanki Rus ordusu kurallarına göre subay kılıcı olmadan evinden çıkma hakkına sahip değildir. Kılıcı alınmış bir subay ev hapsi cezası almış demektir. *-çev.*

** Yüzbaşı, Peçorin'e "siz" diye hitap ederken burada ilk kez ona "sen" diye hitap etmektedir. *-çev.*

boğazlar ya da satar. Bu iş artık olup bitmiştir; pişmiş aşa su katmaya gerek yok. Kızı bana bırakınız, kılıcım da sizde kalsın...'

'Peki, bana onu gösterir misiniz?' dedim.

'Şu kapının arkasında. Ben de hep onu görmek istiyorum ama nafile, örtüsüne bürünmüş halde köşede oturuyor; ne konuşuyor ne de yüzüme bakıyor. Yabanıl bir ceylan gibi ürkek! Bizim duhan sahibinin karısını tuttum, Tatarca biliyor; ona bakacak ve kendisinin bana ait olduğu düşüncesine yavaş yavaş onu alıştıracak.'

Peçorin yumruğunu masaya vurarak ekledi:

'Çünkü o asla benden başkasının olamaz!'

Bu düşüncesine de katıldığımı belirttim. Ne yapabilirsiniz? Öyle insanlar var ki, eninde sonunda onlarla anlaşmak zorundasınız."

"Peki, ne oldu?" diye sordum Maksim Maksimiç'a. "Kızı kendine alıştırabildi mi yoksa kız esarette kendi topraklarının hasretiyle sararıp soldu mu?"

"Yok canım, neden öz toprağına hasret duyacakmış! Köyden görülebilen aynı dağlar kaleden de görülebiliyordu, bu yabanıl Dağlılara da zaten başka bir şey gerekmez. Ayrıca Peçorin ona her gün yeni yeni armağanlar veriyordu. Bela ilk günlerde bunları mağrur bir tavırla reddediyor, onun almadığı armağanlar duhan sahibinin karısına kalıyordu; bu ise belagatini daha da geliştirmesi için kadını özendiriyordu. Ah, armağanlar, ah! Bu rengârenk pılı pırtılar kadınlara ne yaptırmaz ki!.. Neyse, konuyu dağıtmayalım... Peçorin onun kalbini kazanmak için uzun süre uğraştı, bu arada Tatarca öğrendi; kız da bizim dilimizi anlamaya başladı. Başlarda çatık kaşla, yan gözle de olsa yavaş yavaş Peçorin'in yüzüne bakmaya alıştı. Fakat her zaman mahzundu, kendi yanık türkülerini hep alçak sesle söylerdi; bitişik odadan onu dinlerken benim de

içime hüzün dolardı. Hele bir sahne var ki asla unutamam. Pencerelerinin önünden geçerken yan gözle içeriye baktım; Bela başını öne eğmiş sedirin üzerinde oturuyor, Grigori Aleksandroviç ise onun önünde ayakta duruyordu.

'*Peri*m, dinle beni!' dedi Peçorin. 'Er ya da geç benim olacağını sen de çok iyi biliyorsun. Peki, neden bana böyle eziyet çektiriyorsun? Yoksa sevdiğin bir Çeçen mi var? Eğer öyleyse hemen evine dönmene izin vereceğim.'

Bela hafifçe irkildi ve başını salladı.

'Ya da ben sana büsbütün iğrenç mi görünüyorum?' diye devam etti Peçorin.

Kızcağız iç geçirdi.

'Yoksa dini inancın beni sevmene izin vermiyor mu?'

Benzi atan Bela yanıt vermedi.

'Bana inan, bütün ırklar için Allah bir ve aynıdır; eğer o, benim seni sevmeme izin veriyorsa, senin benim aşkıma yanıt vermeni niçin yasaklasın?'

Bela sanki bu yeni fikirden etkilenmiş ve şaşırmış gibi gözlerini dikerek Peçorin'e baktı. Bakışlarından güvensizlik duyduğu ve inanmak, ikna olmak istediği belli oluyordu. Nasıl gözlerdi onlar! İki kömür parçası gibi parıl parıl parıldıyorlardı.

'Dinle, sevgili, tatlı Bela,' diye devam etti Peçorin, 'seni nasıl sevdiğimi görüyorsun, seni neşelendirmek için her şeyimi verirdim. Mutlu olmanı istiyorum; eğer böyle hüzünlenmeyi sürdürürsen ben ölürüm. Bana neşeli olacağına dair söz ver.'

Bela siyah gözleriyle Peçorin'i süzerek bir süre düşündü, sonra yumuşakça gülümseyerek başıyla evet işareti yaptı. Peçorin kızın elini tuttu, kendisini öpmesi için onu kandırmaya çalıştı; Bela hafifçe direndi, sadece, 'Lütfen, lütfen, yapma, yapma!' diyebildi. Peçorin ısrar etti, kız titreyerek ağlamaya başladı.

'Ben senin tutsağınım. Beni istediğini yapmaya tabii ki zorlayabilirsin,' diyerek yeniden gözyaşı döktü.

Peçorin alnını yumruklayarak diğer odaya kaçtı.

Onu görmek için içeriye girdim. Kollarını kavuşturmuş üzgün üzgün bir ileri bir geri geziniyordu.

'Ne haber ahbap?' dedim.

'Kadın değil, bir şeytan o!' dedi Peçorin. 'Fakat size şeref sözü veriyorum, o benim olacak!'

Başımı salladım.

'Bahse girmek ister misiniz? Bana bir hafta veriniz,' dedi.

'Peki, olur,' dedim ve el sıkışarak ayrıldık. Hemen ertesi gün değişik şeyler satın aldırmak üzere *Kızlar* kasabasına özel bir ulak gönderdi. Ulak sayılamayacak kadar farklı türde Acem kumaşlarıyla geri döndü. Peçorin bana armağanları gösterirken:

'Ne düşünüyorsunuz Maksim Maksimiç,' dedi, 'Asyalı dilber bu güzel şeylere burun kıvırabilecek mi?'

'Siz Çerkez kızlarını tanımıyorsunuz,' diye yanıtladım onu. 'Onlar Gürcü kızlarına ya da Güney Kafkasya Tatarlarının kızlarına hiç benzemez. Onların kendi âdet ve kuralları vardır, başka türlü yetiştirilmişlerdir.'

Peçorin gülümsedi, ıslıkla bir marş çalmaya başladı. Sonunda ben haklı çıktım, armağanlar yalnızca kısmi bir etki yaratmıştı; Bela daha sevecen olmuştu, Peçorin'e güveni artmıştı, ama işte hepsi bu kadardı. Böylece Peçorin son kozunu kullanmaya karar verdi. Bir sabah atını eyerlemelerini emretti, Çerkez tarzı giyindi, silahını kuşanarak Bela'nın yanına gitti. Ona:

'Bela seni nasıl sevdiğimi biliyorsun,' dedi. 'Tanıdığında mutlaka beni seveceğini düşünerek seni kaçırmaya karar vermiştim. Yanılmışım, elveda! Neyim var neyim yok senin emrine veriyorum. İstersen babana dönebilirsin, serbestsin. Sana

karşı suçluyum ve kendimi cezalandırmak zorundayım. Hoşça kal! Nereye mi gideceğim? Nasıl bilebilirim? Belki de bir mermiyle ya da bir kılıç darbesiyle randevum uzun sürmez; o zaman beni hatırla ve affet!'

Peçorin dönerek vedalaşmak için Bela'ya elini uzattı. Ancak o elini uzatmadı, suskunluğunu korudu. O anda kapının arkasında duruyordum, yarıktan yüzünü görebiliyordum. Yüreğim yandı, o güzelim küçücük yüzü kireç gibi bembeyaz olmuştu! Bir yanıt alamayan Peçorin kapıya doğru birkaç adım attı, titriyordu. Bilmiyorum, söylemeye gerek var mı? Bana göre, Peçorin şaka olarak söylediği bu şeyleri gerçekten yapacak bir ruh hali içindeydi. O böyle bir insandı, kim bilir! Peçorin kapıya tam elini uzatıyordu ki Bela durduğu yerden fırladı, hıçkırarak onun boynuna atıldı. İnanır mısınız, kapının arkasında dikilmiş dururken ben bile ağladım; yani tam olarak ağlamak sayılmazdı, işte öyle aptalca bir şey!"

Yüzbaşı sustu. Belli bir aradan sonra bıyıklarını çekiştirerek devam etti:

"İtiraf etmeliyim ki, benim, hiçbir zaman böylesine seven bir kadınım olmadığı için canım sıkılmıştı."

"Peki, mutlulukları uzun sürdü mü?" diye sordum.

"Evet, Bela bize, Peçorin'i ilk gördüğü günden beri onu sık sık rüyasında gördüğünü ve onun kendisi üzerinde bıraktığı etkiyi başka hiçbir erkeğin bırakamadığını söylüyordu. Evet, mutlulardı!"

"Ne kadar sıkıcı!" diye haykırdım istemeden.

Gerçekten de trajik bir son bekliyordum, fakat ansızın ümitlerim suya düşmüştü.

"Babasının, kızın kalede sizin yanınızda olduğunu tahmin edememesi pek inandırıcı değil, öyle değil mi?" diye devam ettim.

"Sanırım, şüphelenmişti. Olaydan birkaç gün sonra ihtiyarın öldürüldüğünü duyduk. Bakın nasıl olmuş..."

Merakım yeniden canlandı.

"Size şunu belirteyim ki, Kazbiç, Azamat'ın babasının rızasını alarak atı çaldığını düşünüyordu, en azından ben böyle varsayıyorum. Kazbiç bir gün köyün üç verst uzağında pusuya yatmış; ihtiyar ise kızını bulmak için giriştiği boş arayışların birinden dönüyormuş. Adamları arkada kalmış, kendisi atının üzerinde akşam karanlığında düşüncelere dalmış halde ağır ağır geliyormuş. Kazbiç âdeta bir kedi gibi birden çalılıktan fırlamış, sıçrayıp ihtiyarın terkisine binmiş, bir hançer darbesiyle onu yere devirip dizginleri kapmış. Adamlarından bazıları olup biteni tepeden görerek Kazbiç'in peşine düşmüşler ama yakalayamamışlar."

Yüzbaşının görüşünü öğrenebilmek için:

"Kazbiç kaybettiği atına karşılık bir ödül kazanmış, hem de intikam almış," dedim.

"Kesinlikle öyle; kendi törelerine göre Kazbiç tamamen haklı," diye yanıtladı yüzbaşı.

Rus insanının, arasında yaşamak durumunda olduğu halkın örf ve âdetlerine uyum gösterme yeteneği elimde olmadan beni hayrete düşürdü. Bu zihinsel özellik yerilecek bir şey mi yoksa övülecek bir şey mi bilemiyorum. Yalnız, bu uyum yeteneği zekânın muazzam kıvraklığını ve makul bir sağduyunun varlığını kanıtlar; bu sağduyu, kaçınılmasını imkânsız gördüğü ya da çözümsüz saydığı tüm kötülükleri bağışlar.

Bu arada çayımızı içip bitirmiştik; çoktan koşulmuş atlarımız dışarıda karın altında üşüyorlardı. Batıda kendini gösteren solgun ay, uzak tepelerin üzerinde yırtık bir perdenin saçakları gibi asılı duran siyah bulutların içine dalmaya hazırlanıyordu. Dağlı evinden ayrıldık. Yol arkadaşımın tahmininin aksine hava duruldu, bize sakin bir sabahı müjdeliyordu. Uzak ufukta büyüleyici nakışlar çizerek birbirlerinin içine geçen, halka halka dans eden yıldızlar, doğunun cılız

parlaklığı koyu mor gök kubbeye yayılarak el değmemiş karlarla kaplı dik dağ yamaçlarını aydınlatmaya başlayınca ardı ardına sönüp kayboldular. Sağda ve solda can sıkıcı esrarengiz uçurumlar belli belirsiz kararıyor, buram buram yükselen sis, âdeta yaklaşan sabahı sezmişçesine, bir yılan gibi kıvrılarak telaşla bitişik kayaların yarık ve kıvrımlarından içeriye doğru süzülüyordu. Gökyüzünde ve yerde her şey tıpkı sabah duası okuyan bir müminin kalbi gibi sakin ve huzurluydu. Yalnızca, arada bir doğudan serin bir rüzgâr dalgası geliyor, atların kırağıyla kaplı yelelerini dalgalandırıyordu.

Yola koyulduk; beş zayıf beygir yükümüzü Gud Dağı'na giden kıvrımlı yolda güçlükle çekebiliyordu. Biz yaya olarak arabanın ardından yürüyor, atların güçten düştüğü anlarda tekerleklerin arkasına taş koyuyorduk. Yol, gözün görebildiği kadar hep yokuş yukarı tırmandığı için sanki gökyüzüne yükseliyormuş izlenimi veriyordu. Sonunda bir buluta girdik; bu, avını bekleyen bir akbaba gibi dünden beri Gud Dağı'nın zirvesinde dinlenen bulutun ta kendisiydi. Ayaklarımızın altında kar gıcırdıyordu; hava sanki azalmaya başlamıştı, nefes alırken acı duyuyorduk. Kanımızın anbean başımıza hücum ettiğini hissediyorduk. Bunlara rağmen iç açıcı bir çeşit duygu tüm damarlarıma yayılıyor, dünyanın üzerinde bu kadar yüksekte bulunmaktan zevk duyuyordum. Bunun çocukça bir duygu olduğunu kabul ediyorum, zaten toplumsal hayat koşullarından uzaklaşıp doğaya yaklaştıkça ister istemez hepimiz çocuk oluruz; ruhumuzda o ana kadar elde edilen, birikmiş ne varsa tümünü boşaltıp atar, iç dünyamızı, bir zamanlar nasıl idiyse ve gelecekte bir gün nasıl olacaksa yine o hale getiririz. Benim gibi bu ıssız dağlarda gezip dolaşma, onların tuhaf şekillerini uzun uzun seyretme, boğaz ve vadilerini dolduran hayat verici havasını hırsla ciğerlerine çekme fırsatı bulanlar, benim bu büyüleyici sahneleri aktarma, hikâye etme, resmetme tutkumu çok iyi anlayacaklardır.

Sonunda Gud Dağı'na tırmanabildik, zirvede durup çevreyi seyrettik. Dağın tepesinde gri bir bulut boşlukta asılı gibi duruyordu; bulutun dondurucu soluğu yaklaşan bir tipinin korkutan işareti gibiydi. Fakat doğu yönünde her taraf öylesine berrak, öylesine altın gibi parıldıyordu ki ikimiz de, yani ben de yüzbaşı da bulutu unuttuk... Evet, yüzbaşı da... Basit kalplerin doğanın güzelliğini ve görkemini algılama yetisi bizlerinkinden, yani, coşkulu, sözlü ve yazılı hikâye anlatıcılarınınkinden yüz kat daha güçlüdür.

"Siz şüphesiz bu muhteşem manzaralara çoktan alışmışsınızdır, öyle değil mi?" diye sordum yüzbaşıya.

"Evet, mermi vızıltısına da alışabilir insan; alışmak derken, kalp çarpıntılarının istençdışı hızlanışlarını gizleyebilmeyi kastediyorum."

"Tersine, bazı yaşlı askerlerin mermi sesinin çıkardığı müzikten hoşlandıklarını duymuştum."

"Elbette, isterseniz hoşlanabilirsiniz; fakat bunun sebebi yine de kalp atışlarının hızlanmasıdır," dedi.

Yüzbaşı doğuyu işaret ederek:

"Şu coğrafyaya bir bakar mısınız!" diye ekledi.

Gerçekten de böyle bir resmi başka bir yerde bir kez daha herhalde göremeyecektim. Altımızda Kayşaur Vadisi ve onu kesen, iki gümüş sırmayı andıran Aragvi ve başka bir nehir uzanıyordu. Vadinin üzerinde süzülen mavimsi sis, sabahın ılık ışıklarından kaçarak komşu boğazlara sığınıyordu. Sağ ve sol yanda birbirinden yüksek, iç içe geçmiş, ardı ardına sıralanmış, karlarla, fundalıklarla kaplı dağ sırtları! Uzaklarda göz alabildiğine yine aynı dağlar, fakat birbirine benzeyen iki kaya bile göremezsin. Kırmızı bir parıltıyla yanan kar örtüsü öylesine cıvıl cıvıl, öylesine canlı ki, insan içinden keşke ebediyen burada yaşasam diye geçiriyor. Fırtına bulutundan ancak alışkın gözlerin ayırt edebileceği koyu mavi bir dağın

ardından güneş belli belirsiz görünür gibi oldu. Fakat güneşin üzerinde yol arkadaşımın özel bir dikkat gösterdiği kan rengi bir kemer vardı.

"Bugün fırtına olacağını size söylemiştim!" diye haykırdı yüzbaşı. "Acele etmemiz lazım, aksi halde bizi Krestova Dağı'nda yakalayabilir."

Arabacılara dönerek,

"Gidelim, çabuk!" diye bağırdı.

Arabalar hızlanıp kontrolden çıkmasın diye tekerleklere zincir taktılar, atları gemlerinden tutarak yokuş aşağı inmeye başladık. Sağımız sarp kayalıktı, solumuzda dipsiz bir uçurum vardı; o kadar derindi ki çukurdaki koca oset mezrası bir kırlangıç yuvası gibi görünüyordu. Herhangi bir yük taşıyıcısının sık sık, yılda onlarca kez sarsıcı arabasından inmeksizin gecenin zifiri karanlığında iki arabanın yan yana geçemeyeceği bu dar yollardan geçtiğini düşünerek ürperdim. Arabacılarımızdan birisi Yaroslavl'lı bir mujikti, diğeri oset idi. Oset alınması mümkün olan tüm tedbirleri alıyor, dip atını geminden tutuyor, öndeki atları zamanında çözerek devre dışı bırakıyordu. Bizim tasasız Rus ise zahmet edip sürücü yerinden aşağı bile inmedi! Ondan hiç olmazsa bavuluma göz kulak olmasını –onu geri getirmek için bu uçurumu tırmanmaya hiç de niyetli değildim– istediğimde bana:

"Eh, beyim! Tanrının izniyle, en az diğer arabalar kadar güvenli bir şekilde gideceğimiz yere varacağız. İlk kez gitmiyoruz ya!" diye yanıt verdi.

O haklı çıktı; gideceğimiz yere varamayabilirdik ama yine de vardık. İnsanlar eğer yeterince kafa yorsalardı, hayatın bu kadar özen göstermeye, bu kadar endişe duymaya değmeyeceğine ikna olurlardı...

Ama siz belki Bela'nın hikâyesinin nasıl bittiğini öğrenmek istersiniz, öyle değil mi? Birincisi, ben roman değil gezi

notları yazıyorum, dolayısıyla yüzbaşıyı anılarını bir an önce anlatması için zorlayamam, o ne zaman isterse o zaman anlatır. O halde biraz bekleyeceksiniz ya da isterseniz üç beş sayfa atlayabilirsiniz, ama bunu size önermem, zira Krestova Dağı'nı (ya da bilim insanı Gamba'nın adlandırdığı şekliyle, *le mont St. Christophe'i**) nasıl aştığımız ilginizi çekecektir.

Böylece Gud Dağı'ndan aşağıya Çertova Vadisi'ne indik... Ne dokunaklı bir ad! Aşılmaz kayalar arasında şeytanın yuvasını görür gibi oldunuz bile! Ama yuva falan yok. Çertova Vadisi'nin adı "çerta" (sınır, çizgi) sözcüğünden gelmektedir, yoksa "çort"(şeytan) sözcüğünden değil. Zira bir zamanlar Gürcü sınırı buradan geçiyormuş. Rüzgârın sürüklediği kar yığınlarının altında kalan vadi bu haliyle Saratov, Tambov ve anayurdumuzun diğer güzel yerlerini anımsatıyordu.

Çertova Vadisi'ne indiğimizde yüzbaşı karla örtülü bir tepeyi göstererek:

"İşte, Krestova Dağı!" dedi.

Dağın zirvesinde taştan bir haçın karaltısı görünüyordu; haçın civarında güçlükle seçilebilen bir yol vardı, bu yol dağın yamacı karla tamamen dolduğunda kullanılabiliyormuş. Arabacılar henüz çığ düşmediğini söylediler; atları düşündükleri için dağın çevresini dolanarak indirdiler bizi. Bir dönemeçte beş osetle karşılaştık. Bize yardım teklifinde bulundular; bağırış çağırış içinde tekerleri kavrayarak arabalarımızı ittiler. Gerçekten tehlikeli bir yoldu; sağda başımızın üzerinde, ilk rüzgârda kopup boğaza sürüklenmeye hazır görünen kar yığınları asılı duruyordu. Daracık yol kısmen karla kaplıydı, kimi yerlerde bastığımız yer çöküyordu. Bazı yerler ise karı eriten ılık güneş ışınlarının ve gece donunun etkisiyle buz tut-

* Fransız işadamı, gezgin ve diplomat Jacques François Gamba *Kafkasya Seyahati* (1826) adlı eserinde Krestova Dağı'nın adını yanlışlıkla St. Christophe Dağı olarak yazmıştır. *-çev.*

muştu; atlar kayıp düşüyorlardı, biz de güçlükle ilerliyorduk. Solumuzda derin bir sel yatağı uzanıyordu; akıntı kimi yerde buzun altında kayboluyor, kimi yerde köpükler saçarak siyah kayaların üzerinden aşıyordu. Krestova Dağı'nın etrafını dolaşmak iki saatimizi aldı, iki saatte iki verst yol! Bu esnada bulutlar alçalmış, dolu ve kar yağmaya başlamıştı. Boğazı dolduran sert rüzgâr kükrüyor, haydut bülbül* gibi ıslık çalıyordu. Çok geçmeden taş haç, doğu yönünden gittikçe yoğunlaşarak ardı ardına dalgalar halinde gelen sise gömüldü... Söz açılmışken, bu taş haçla ilgili garip, fakat genellikle inanılan bir efsane vardır; güya onu oraya Kafkasya'dan geçen imparator Büyük Petro** diktirmiş. Birincisi Büyük Petro sadece Dağıstan'a gitti, ikincisi haçın üzerinde kocaman harflerle General Yermolov'un emriyle 1824 yılında dikildiği yazılıdır. Bu yazıya rağmen efsane öylesine yayılıp kök saldı ki insan gerçekten neye inanacağını bilemiyor; kaldı ki biz yazıtlara inanmaya pek alışık değiliz.

Kobi istasyonuna varmak için buzlanmış taşlar ve yumuşak kar üzerinde daha beş verst yokuş aşağı inmeliydik. Atlarımız bitkin düşmüş, biz ise oldukça üşümüştük. Tipi tıpkı bizim kuzey rüzgârımız gibi gittikçe daha da sertleşiyordu; yalnız buranın tipisinin vahşi melodisi daha hüzünlü, daha moral bozucuydu. "Tipi, sen de bir sürgünsün," diye düşündüm,*** "uçsuz bucaksız, ferah steplerine ağlıyorsun! Orada buzlanmış kanatlarını gererek yayacak yer boldu, burası ise sana boğucu ve dar geliyordur, burada, çığlık atarak demir kafesinin

---

* Rusçası *Solovey-razboynik* (haydut bülbül): Doğu Slav mitolojisinde ve destanlarda geçen, ormanda yolculara saldıran, öldürücü ıslığa sahip insan biçiminde bir yaratık, ejderha. *-çev.*

** Büyük Petro'nun Kafkasya'dan geçişi 1722 yılındadır. *-çev.*

*** Lermontov'un kendisi iki kez, ilki 1837 yılında Puşkin'in düelloda öldürülmesi üzerine yazdığı "Şairin Ölümü" adlı şiirinden, ikincisi ise 1840 yılında düelloya karışmaktan dolayı Kafkasya'ya sürgüne gönderilmişti. *-çev.*

parmaklıklarını gagalayan bir kartal gibi hissediyorsundur kendini."

"Çok kötü!" dedi yüzbaşı. "Bakınız, çevremizde sis ve karın dışında hiçbir şey görünmüyor. Her an uçuruma yuvarlanabilir ya da derin bir çukura saplanabiliriz; biraz aşağıdaki Baydara Çayı ise şimdi coşmuştur, onu geçmek kolay olmayacak. İşte sana Asya! İnsanları neyse nehirleri de o, asla güvenemezsin!"

Arabacılar burunlarından soluyan, ayak direyen, kamçı şakırtılarına rağmen inatla yerlerinden kıpırdamak istemeyen atlarını bağırarak, küfürler savurarak kırbaçlıyorlardı. Sonunda içlerinden birisi:

"Zatıâlileri, bugün Kobi'ye varamayız," dedi. "İzin verir misiniz, fırsat varken sola sapalım? İşte, orada yamaçta bir karaltı var, mutlaka Dağlı evidir. Yolcular kötü havalarda burada mola verirler."

Diğer oset, arabacıyı işaret ederek:

"Arkadaşın dediğine göre eğer onlara votka parası verirsek bize kılavuzluk da edebilirlermiş."

"Biliyorum ahbap, sen söylemesen de biliyorum!" dedi yüzbaşı. "Ne anasının gözüdür onlar, bahşiş almak için her bahaneyi kullanırlar."

"Yine de kabul edersiniz ki, onlar olmasaydı halimiz daha kötü olurdu," dedim.

"Öyle, öyle..." diye mırıldandı yüzbaşı. "Ben iyi bilirim bu kılavuzları! İnsanlardan nasıl yararlanacaklarını içgüdüleriyle sezerler; sanki onlar olmasa yolu bulamayacağız!"

Neyse, sola döndük, büyük uğraşlarla düşe kalka iki Dağlı evinden oluşan yoksulca bir barınağa vardık. Evler moloz ve yassı taştan yapılmıştı, evleri çevreleyen duvar da öyle. Yırtık pırtık giysiler içindeki evsahipleri bizi güler yüzle karşıladılar. Sonradan, hükümetin, tipiye yakalanan yolcuları misafir

etmek koşuluyla onlara para ödediğini ve gıda yardımında bulunduğunu öğrendim.

Ateşin başına yerleşirken:

"Bundan iyisi can sağlığı!" dedim. "Şimdi, Bela ile ilgili hikâyenizi artık sonuna kadar anlatabilirsiniz. Anlatacaklarınızın henüz bitmediğinden eminim."

Yüzbaşı gözlerini kırptı, kurnaz kurnaz gülümseyerek:

"Bu kadar emin olmanızın sebebi nedir?" diye sordu.

"Çünkü bu eşyanın doğasına aykırı; böylesine sıradışı bir şekilde başlayan bir hikâye yine sıradışı bir şekilde bitmek zorundadır."

"Doğru tahmin ettiniz."

"Buna çok memnun oldum."

"Memnun olmanız sizin için iyi bir şey, ama hatırlamak benim için gerçekten o kadar acı ki... Çok iyi bir kızdı şu Bela! Ona öz kızım gibi düşkündüm ve o da beni seviyordu. Benim bir ailem olmadığını size söylemeliyim. Babamdan ve annemden on iki küsur yıldan beri herhangi bir haber almış değilim. Bir karımın olmasını daha önce akıl edemedim, şimdiyse, kabul edersiniz ki pek uygun düşmez. Şımartacağım birisini bulduğum için memnundum. Bela bazen bize şarkı söyler ya da *lezginka* oynardı. Ah, ne güzel dans ederdi! Taşra vilayetlerinde pek çok genç kız gördüm, yirmi yıl önce Moskova'da Soylular Kulübünde* bulundum; onlar Bela'nın eline su dökemezlerdi! Peçorin onu bir oyuncak gibi giydirir, üzerine titrer, ona özenle bakardı. Bize geldikten sonra o kadar sevimlileşti ki, inanamazsınız! Yüzündeki ve ellerindeki yanık ten rengi kayboldu, yanakları pembeleşti... Ne kadar da neşeliydi! Hep benimle alay eder, beni kızdırırdı, yaramaz şeytan! Tanrı affetsin!"

---

* Rusçası *Rossiyskoe blagorodnoe sobranie* (Rus Soylular Kulübü): 1783 yılında Moskova'da kurulmuştu. *-çev.*

"Ona babasının ölümünü bildirdiğinizde ne yaptı?"

"Uzun süre, yeni durumuna alışıncaya kadar bunu ondan sakladık. Söylediğimizde iki gün ağladı, sonra unuttu. Dört ay kadar her şey çok güzel gitti. Grigori Aleksandroviç, sanırım daha önce söylemiştim, müthiş av düşkünüydü; yaban domuzu ya da yaban keçisi avı için sanki görünmez bir güç onu ormana çekerdi. Fakat şimdi artık kale tabyasının dışına çıkmıyordu. Derken yavaş yavaş yeniden düşüncelere dalmaya, ellerini arkasında birleştirip odada bir köşeden ötekine gezinmeye başladı. Sonra bir keresinde hiç kimseye söylemeden tüfeğini alarak ateş etmeye gitmiş, tüm sabah kaybolmuştu. Bir, iki derken, bunlar giderek daha da sıklaştı... 'Çok kötü, Bela ile aralarından kara kedi geçti herhalde!' diye düşündüm. Bir sabah ona uğradım, sanki şimdi yeni olmuş gibi hâlâ gözlerimin önündedir, Bela siyah ipek beşmetini giymiş karyolanın üzerinde oturuyordu. O kadar üzgün, o kadar solgun gözüküyordu ki korktum.

'Peçorin nerede?' diye sordum.

'Ava gitti,' dedi.

'Bugün mü gitti?'

Bela suskunluğunu korudu, sanki yanıt vermek ona zor geliyordu. Derin bir nefes aldıktan sonra nihayet:

'Hayır, dün gitti,' diyebildi.

'Başına bir iş gelmemiştir umarım!' dedim.

Gözyaşlarına boğularak:

'Dün bütün gün düşündüm,' dedi. 'Onu kâh vahşi bir yaban domuzunun yaraladığını kâh Çeçenlerin dağa kaldırdıklarını aklımdan geçirdim... Bugün ise onun beni sevmediğini düşünmeye başladım.'

'Gerçekten, tatlım, bundan daha kötü bir şey düşünemezdin!'

Ağlamaya başladı, sonra mağrur bir tavırla başını kaldırdı, gözyaşlarını kuruladı ve konuşmasını sürdürdü:

'Eğer sevmiyorsa, beni evime göndermesine engel olan mı var? Ben onu hiçbir şeye zorlamıyorum. Eğer bu böyle devam ederse ben kendim giderim. Onun kölesi değilim! Ben bir knyaz kızıyım!'

'Dinle, Bela,' diye onu ikna etmeye çalıştım. 'Peçorin sürekli olarak burada senin eteğine yapışık olarak oturamaz ki... Genç adam, vahşi hayvanların peşinden koşmayı seviyor, ava gidecek, sonra dönecek, bunda ne var! Eğer böyle kederlenirsen onu kısa zamanda bıktırırsın.'

'Doğru, doğru!' dedi. 'Neşeli olacağım.'

Sonra kahkaha atarak tefini eline aldı; şarkı söyleyip dans etti, etrafımda sıçrayıp durdu. Fakat bu uzun sürmedi, yeniden elleriyle yüzünü kapatarak kendini yatağın üzerine attı. Onunla ilgili olarak ne yapabilirdim? Biliyor musunuz, kadınlarla hiçbir zaman sıkı fıkı olmadım. Onu nasıl teselli ederim diye düşündüm, düşündüm, ama aklıma hiçbir şey gelmedi. Bir süre ikimiz de sessiz kaldık, konuşmadık... Çok tatsız bir durum!

Sonunda ona:

'Gidip kale surlarını gezelim, ister misin?' diye sordum. 'Harika bir hava var!'

Bu dediğim eylül ayında oluyordu. Gerçekten de hava büyüleyici, ışıl ışıldı; çok sıcak da değildi. Çevredeki tüm dağlar avuç içi gibi açık seçik görülebiliyordu. Kalkıp gittik, kale surları boyunca bir aşağı bir yukarı yürüdük. Sonra Bela çimenlerin üzerine oturdu, ben de onun yanına oturdum. Doğrusu, şimdi hatırlamak biraz gülünç geliyor; bir dadı gibi onun peşinden koşuyordum. Kale yüksek bir yerdeydi, surlardan görülen manzara muhteşemdi. Bir yanda birkaç yarla bölünmüş geniş bir çayır uzanıyor, çayırı ta sıra dağların yamaçlarına kadar sokulan orman izliyordu. Yeşil düzlükte şurada burada bacaları tüten köy evleri ve gezinen yılkılar görünüyordu. Öte

yanda ise bir dere akıyordu; derenin hemen yanı başından itibaren çok yoğun bir fundalık başlıyor, bu fundalık ana Kafkas dağ zinciriyle birleşen kayalık tepeleri tamamen örtüyordu. Biz tabyanın tam köşesinde oturduğumuz için her iki tarafı da olduğu gibi görebiliyorduk. Çevreye bakarken ormandan bu yana doğru gri atıyla birisinin geldiğini, atlının gittikçe yaklaştığını gördüm. Atlı derenin öte yüzünde, bizim bulunduğumuz yerin yüz sajen kadar uzağında durdu ve altındaki atı çılgın gibi kendi etrafında döndürmeye başladı. Bu da ne demek oluyor diye düşündüm.

'Şuna bir bak, Bela,' dedim, 'senin gözlerin benimkilerden daha gençtir. Kim bu atlı, kimi eğlendirmeye gelmiş?'

Bela dikkatlice baktı, bir çığlık kopardı:

'Bu Kazbiç!' dedi.

'Ah, seni haydut! Bizimle alay etmek için mi geldi yoksa? Bakıyorum, gerçekten de o; aynı yağız yüz, her zamanki gibi üstü başı hırpani, kir pas içinde.'

'Bu, babamın atı!' dedi elime sarılarak.

Bela yaprak gibi titriyordu, gözleri çakmak çakmaktı. 'Aha!' diye düşündüm, 'senin damarlarındaki haydut kanı da kaynamaya başladı, tatlım!'

'Buraya gel!' diye nöbetçiye seslendim. 'Nişan al ve şu delikanlıyı aşağı indir, sana benden bir gümüş ruble,' dedim.

'Emredersiniz, zatıâlileri, fakat yerinde sabit durmuyor...'

'O halde, emret dursun...' dedim gülerek.

Nöbetçi ona el sallayarak:

'Hey, aslanım!' diye bağırdı. 'Biraz beklesene, topaç gibi ne dönüp duruyorsun?'

Kazbiç gerçekten de durdu, muhtemelen kendisiyle müzakere yapmak istediğimizi sandı, kulak kabarttı, küstahlığa bak! Muhafız er nişan aldı...Bumm! Iskalamıştı. Barutun dumanı daha namludan çıkmadan Kazbiç atını mahmuzlaya-

rak dörtnala uzaklaştı, yana doğru kaçtı. Üzenginin üzerinde doğrularak kendi dilinde bir şeyler bağırdı,* kamçısını sallayarak tehdit etti ve gözden kayboldu.

'Kendinden utanmalısın!' dedim nöbetçiye.

'Zatıâlileri, o ölmeye gitti,' diye yanıtladı nöbetçi. 'Böyle lanetli insanlar bunlar işte, onları öyle hemencecik öldüremezsin.'

Çeyrek saat kadar sonra Peçorin avdan döndü. Bela koşarak boynuna sarıldı, bu kadar uzun süre ortadan kaybolmasıyla ilgili olarak ağzından ne bir şikâyet ne de bir serzeniş sözcüğü çıktı... Hatta ona ben sert çıkmak durumunda kaldım:

'Tanrı aşkına,' dedim, 'Kazbiç biraz önce derenin kenarında idi, ona ateş açtık; onunla karşılaşmanız işten bile değildi. Bu Dağlılar intikamcı millettir; onun, Azamat'a yardım ettiğinizin farkında olmadığını mı sanıyorsunuz? Kazbiç'in bugün Bela'yı tanıdığına bahse girerim. Bir yıl önce onun Bela'ya delicesine vurgun olduğunu biliyorum, daha doğrusu bunu kendisi bana söylemişti. Eğer azımsanamayacak büyüklükteki başlık parasını bulabilme ümidi olsaydı mutlaka kızı isteyecekti...'

Peçorin bu sözler karşısında düşünceye daldı.

'Evet,' dedi. 'Dikkatli olmak gerek... Bela sen de bugünden itibaren artık kale surlarına gitmemelisin.'

O akşam Peçorin'le uzun uzun konuştum; bu zavallı kıza karşı hislerindeki değişme beni üzüyordu. Ayrıca günün yarısını avda geçiriyordu; kıza soğuk davranıyor, onu nadiren sevip okşuyordu. Bela gözle görülür biçimde eriyip soldu, yüzü süzüldü, kocaman gözleri donuklaştı. Bazen sorardım:

---

* Maksim Maksimiç yukarıda düğündeki konuşmaları aktarırken onların dilini iyi bildiğini söylemişti; Kazbiç'in ne dediğini anlamaması bir çelişki yaratmaktadır. *-çev.*

'Niçin böyle derinden iç geçiriyorsun, Bela? Mutsuz musun?'

'Hayır!'

'Canın bir şey çekiyor mu?'

'Hayır!'

'Aileni, akrabalarını mı özlüyorsun?'

'Benim kimsem yok!'

Günlerce ağzından "evet" ve "hayır" dışında bir sözcük söküp almak mümkün olmuyordu. Peçorin'le bu konuyu konuştum. O ise bana:

'Lütfen dinleyin, Maksim Maksimiç,' diye yanıt verdi, 'benim çok talihsiz bir yaradılışım var; yetiştirilme biçimim mi beni böyle yaptı yoksa tanrı mı böyle yarattı bilmiyorum. Yalnız şunu biliyorum ki, başkalarının mutsuzluğuna yol açtığımda kendim de en az onlar kadar mutsuz oluyorum. Tabii, bu, mağdurlarım için pek işe yarar bir teselli değil, ama ne yapalım ki işin gerçeği böyle! Gençliğimin ilk dönemlerinde, ailemin vesayetinden kurtulur kurtulmaz paranın satın alabileceği tüm haz ve zevklerin keyfini delicesine çıkarmaya başladım; tabii bunlardan kısa zamanda tiksindim. Sonra yüksek sosyeteye katıldım, çok geçmeden ondan da bıktım. Sosyete dilberlerine âşık oldum, onlar da bana âşık oldular. Fakat onların aşkları yalnızca benim hayal gücümü ve ihtirasımı kışkırtıyor, kalbim ise boş kalıyordu. Sonra okumaya, tahsil görmeye başladım; ilim, bilimden de çabucak bıktım. Şöhretin de, mutluluğun da hiçbir şekilde bunlara bağlı olmadığını gördüm. Zira en mutlu kişiler en cahillerdi, şöhret ise bir talih, şans işiydi; onu elde etmek için yalnızca becerikli, açıkgöz olmak gerekiyordu. Yine sıkılmaya başladım... Kısa bir süre sonra beni Kafkasya'ya gönderdiler; hayatımın en mutlu dönemiydi. Can sıkıntımın Çeçen kurşunları altında yaşama şansı bulamayacağını umdum. Boşunaymış, bir ay

geçmeden mermilerin ıslığına da, nefesini ensende hissettiğin ölüme de öylesine alıştım ki, doğru söylemek gerekirse sivrisinekler beni onlardan daha çok rahatsız eder oldu. Eskisinden daha da çok sıkılmaya başladım, çünkü son ümidimi de yitirmiştim. Bela'yı evimde gördüğümde, onu ilk kez dizlerime oturtarak siyah zülüflerini koklayıp öptüğümde, bir aptal gibi, onun, bana acıyan yazgım tarafından gönderilmiş bir melek olduğunu düşündüm. Yine yanılmıştım! Yabani kızın aşkı soylu genç kızlarınkinden birazcık daha iyiymiş, o kadar! Birisinin bilgisizliği ve saf yürekliliği en az ötekinin cilveleri kadar insanı bıktırıyormuş. Belki de onu hâlâ seviyorum, mümkündür; bana yaşattığı birkaç çok tatlı, mutlu an için ona minnettarım. Onun için hayatımı veririm, fakat ondan sıkılıyorum... Bir aptal mı yoksa bir zalim miyim, bilemiyorum! Fakat şurası da doğru ki, ben de Bela kadar, belki de ondan daha fazla acınmaya muhtacım. Toplum tarafından bozulmuş bir ruhum var, hayal gücüm bezdirici, kalbim ise açgözlü, doymak nedir bilmiyor! Hiçbir şey bana yetmiyor; kedere de zevke alıştığım kadar kolay alışıyorum. Hayatım günbegün daha boş hale geliyor, sadece tek bir çıkış yolum kalıyor o da seyahat etmek. İlk fırsatta yollara düşeceğim, yalnız Avrupa'ya değil, tanrı korusun, Amerika'ya, Arap diyarına, Hindistan'a gideceğim. Belki de yolda, bir yerlerde ölürüm! Kötü yol koşulları ve fırtına sayesinde bu son avuntumun en azından kısa ömürlü olmayacağına eminim.'

'Peçorin bu minval üzere uzun uzun konuştu,' dedi yüzbaşı. 'Sözleri belleğime silinmez bir şekilde kazındı, zira hayatımda ilk kez yirmi beş yaşındaki bir adamdan bu tür şeyler duyuyordum, umarım bir daha da duymam... Ne kadar tuhaf!"

Yüzbaşı bana dönerek konuşmasını sürdürdü:

"Sanırım siz başkentte bulundunuz, hem de daha yeni, lütfen söyler misiniz, yoksa orada bütün gençler böyle mi?"

Aynı şeyleri konuşan pek çok insanın olduğunu belirttim yüzbaşıya; bunların arasında muhtemelen gerçeği dile getiren samimi kimseler olduğunu, bununla birlikte, toplumun üst tabakaları arasında başlayan bu hayal kırıklığının moda olan bütün diğer şeylerde olduğu gibi zamanla alt tabakalara yayıldığını ve orada ömrünü tamamladığını söyledim. Günümüzde gerçekten herkesten çok daha fazla can sıkıntısı çekenler bu dertlerini bir kusur, bir ayıpmış gibi gizlemeye çalışmaktadırlar, dedim. Yüzbaşı bahsettiğim bu incelikleri kavrayamadı, başını sallayarak kurnaz kurnaz gülümsedi.

"Bu can sıkıntısı modası muhtemelen hep Fransızların başının altından çıkıyordur, öyle değil mi?" diye sordu yüzbaşı.

"Hayır, İngilizlerin," dedim.*

"Aha, şu işe bak! Fakat onlar içki düşkünlükleriyle ünlüdür!"

Elimde olmadan Byron'un bir sarhoştan başka bir şey olmadığını iddia eden Moskovalı bir hanımefendiyi hatırladım. Fakat yüzbaşının içki vurgusu çok daha hoş görülebilir bir şeydi, çünkü o, içkiden uzak durabilmek için kendisini dünyada tüm kötülüklerin içki düşkünlüğünden ileri geldiğine inandırmaya çalışıyordu. Bu arada yüzbaşı hikâyesine kaldığı yerden devam etti.

"Kazbiç bir daha görünmedi. Yalnız, her nedense, onun son gelişinin boşuna olmadığı, mutlaka bir takım kötü planlar yaptığı düşüncesi aklımdan çıkmıyordu. Bir keresinde Peçorin domuz avına birlikte gitmek için beni ikna etti. Ona uzun süre karşı koydum, hayır dedim; vahşi hayvanla ne ilgim olabilirdi! Ama sonunda yine de beni beraberinde sürükleyip götürdü. Yanımıza beş er alarak sabah erken yola çıktık. Saat ona kadar sazlıkta ve ormanda domuz aradık, bir tane bile göremedik.

---

* İngiliz aristokrat gençliği arasındaki bu can sıkıntısı modası Lord Byron'un *Childe Harold's Pilgrimage* (1812-18) adlı eserinde işlenmiştir. *-çev.*

'Geri dönelim mi?' dedim ona. 'İnatlaşacak ne var? Belli ki şanssız bir günümüzdeyiz!'

Fakat Grigori Aleksandroviç yorgun halimize ve sıcağa rağmen avlanmadan dönmek istemedi; huyu böyleydi, aklına koyduğu bir şeyin mutlaka olmasını isterdi. Çocukluğunda onu annesi şımartmış olmalı... Sonunda öğleye doğru tanrının belası domuza rastladık, bumm! Bumm! Iskaladık, kamışların arasına kaçıp kayboldu... Ne şanssız bir gündü! Azıcık dinlendikten sonra evin yolunu tuttuk. Konuşmadan, dizginlerini gevşettiğimiz atlarımızın üzerinde yan yana gidiyorduk. Neredeyse kaleye varmak üzereydik, aradaki çalılık kaleyi görmemizi engelliyordu. Ansızın bir silah sesi... Peçorin'le göz göze geldik, aynı şüphe ile ikimiz de beynimizden vurulmuşa döndük... Atlarımızı doludizgin sesin geldiği tarafa sürdük. Dikkatlice bakınca, kale surlarında toplanmış bir grup askerin karşı düzlükte bir şeyi birbirlerine işaret ederek gösterdiklerini gördük. İşaret edilen yerde rüzgâr hızıyla kaçan bir atlı görünüyordu ve eyerin üzerinde beyaz bir şey vardı. Peçorin herhangi bir Çeçen'inkinden hiç de geri kalmayan keskin bir çığlık kopardı, silahını mahfazasından çıkardı ve atını dörtnala kaldırarak o yöne doğru fırlayıp gitti, ben de peşinden gittim.

Şansımıza, başarısız av sayesinde atlarımız yorgun değildi. Eyerlerinin altlarında yırtınırcasına koşuyorlardı ve hedefe anbean yaklaşıyorduk... Nihayet Kazbiç'i tanımıştım, fakat önünde tuttuğu şeyin ne olduğunu seçemiyordum. Peçorin'e yetiştim, yanına gelince 'Kazbiç bu!..' diye bağırdım ona. Peçorin bana baktı, başını sallayarak atını kamçıladı. Artık Kazbiç'e bir kurşun mesafesi kadar yaklaşmıştık. Ya yorgun olduğundan ya da bizimkiler kadar iyi bir at olmadığından olacak, Kazbiç'in tüm çabasına rağmen atı çok fazla hızlanamıyordu. Mutlaka şu anda Karagöz'ünü düşünüyordur diye geçirdim içimden.

Baktım, Peçorin dörtnal giden atının üzerinde nişan alıyor... 'Ateş etmeyin!' diye bağırdım, 'Mermiyi israf etmeyin, ona böyle de yetişiriz.' Ah bu gençlik! Hep yanlış zamanda galeyana gelirler... Silah patladı; kurşun atın arka ayağına isabet etti; hayvan can havliyle beş on sıçrayış daha yaptı, sendeledi ve dizleri üzerine yere kapandı. Kazbiç eyerden aşağı fırladı, işte tam o anda onun, çarşafa sarılı bir kadını kucağında tuttuğunu gördük... Bu Bela idi... Zavallı Bela! Kazbiç bize kendi dilinde bir şeyler bağırdı ve hançerini kızın üzerinde havaya doğru kaldırdı... Kaybedecek zaman yoktu; düşünmeden rastgele ateş ettim, herhalde kurşun omzuna isabet etmiş olmalı ki, kolu sertçe aşağı düştü... Barutun dumanı dağıldığında yaralı atın ve onun yanında da Bela'nın yerde boylu boyunca yattığını gördük. Kazbiç ise silahını atmış, tıpkı bir keçi gibi çalıların arasından sarp bir kayaya tırmanıyordu. Onu oradan aşağıya indirmeyi istedim ama namluda hazır kurşunum yoktu.

Atlarımızdan sıçrayıp indik ve Bela'ya koştuk. Zavallıcık öylece hareketsiz yatıyordu; yarasından oluk gibi kan boşalıyordu... Hain cani! Madem öldürecektin hiç olmazsa hançerini kalbine saplasaydın da bir anda olup bitseydi, böyle sırtından bıçaklamak en gaddarca alçaklık! Bela'nın bilinci kapalıydı, çarşafı uzunlamasına yırtarak yarasını mümkün olduğu kadar sıkı sardık. Peçorin onu soğuk dudaklarından öptü, ama işe yaramadı; hiçbir şey onu geri getiremiyordu. Peçorin atına bindi, Bela'yı yerden kaldırdım, onu bir şekilde Peçorin'in eyerinin üzerine yerleştirdim; kızcağızı kollarıyla sıkıca kavradı. Eve hareket ettik. Üç beş dakikalık bir sessizlikten sonra Grigori Aleksandroviç bana dönerek, 'Lütfen, dinler misiniz, Maksim Maksimiç, bu şekilde onu eve canlı götüremeyiz,' dedi. 'Haklısınız!' dedim ve mahmuzlayarak atlarımızı dörtnala kaldırdık. Kalenin girişinde büyük bir kalabalık bizi bek-

liyordu; yaralı kızcağızı dikkatlice Peçorin'in dairesine taşıdık ve doktora adam gönderdik. Doktor sarhoş olmasına rağmen yine de geldi, yaraya baktı ve kızın bir günden fazla yaşayamayacağını söyledi. Ama yanıldı..."

Düşünmeden sevinerek yüzbaşının kolunu kavradım:

"İyileşti mi?" diye sordum.

"Hayır," dedi yüzbaşı, "doktor sadece sürede yanılmıştı, Bela iki gün daha yaşadı."

"Peki, lütfen söyler misiniz, Kazbiç onu kaçırmayı nasıl başarmış?"

"Şöyle olmuş: Peçorin'in yasaklamasına rağmen Bela kalenin dışına çıkarak derenin kenarına gitmiş. Hava o gün çok sıcaktı, kızcağız bir kayanın üzerine oturarak ayaklarını suya sarkıtmış. Kazbiç sessizce yaklaşmış ve onu yakalamış, ağzını tıkayarak çalıların arasına sürüklemiş. Orada bekleyen atına atlayarak hızla uzaklaşmış. Bu arada kızcağız bağırmayı başarmış, nöbetçiler telaşla koşuşmuş, arkasından ateş etmişler ama tutturamamışlar; bunlar biz oraya varmadan hemen önce olmuş."

"Kazbiç kızı niçin kaçırmak istemiş peki?"

"Azizim, bu Çerkezler hırsızlıklarıyla ün salmış insanlardır, önlerine alıp götürebilecekleri bir şey çıktığında ona el sürmeden edemezler. İster işlerine yarasın ister yaramasın her şeyi çalarlar... Bu konuda onlara fazla yüklenmemek lazım! Ayrıca, Kazbiç Bela'ya uzun zamandan beri âşıktı."

"Ve Bela öldü, öyle mi?"

"Öldü, fakat çok acı çekti; biz de onunla birlikte acı çektik. Akşam saat on civarında kendine geldi, yatağının çevresinde oturuyorduk. Gözünü açar açmaz ilkin Peçorin'i sordu. 'Burada yanındayım *caneçka'm** (bizim dilimizde, Rusçada ruhum

---

* Rusçası *Djaneçka*: Türkçe "can" sözcüğüne Rusça küçültme takısı eklenerek türetilmiştir, "canımın içi" anlamına gelir. *-çev.*

demektir)' diye onu yanıtlayan Peçorin kızın elini tuttu. 'Ben ölüyorum!' dedi Bela. Onu teselli etmeye çalıştık, doktorun kesinlikle onu kurtarmaya söz verdiğini söyledik. Başını salladı ve yüzünü duvara çevirdi; ölmek istemiyordu!.. Geceleyin sayıklamaya başladı; başı alev alev yanıyor, zaman zaman tüm gövdesini sarsan titreme nöbetleri geliyordu. Babasıyla, erkek kardeşiyle ilgili bölük pörçük şeyler söylüyordu. Dağlarına, evine geri dönmek istiyordu... Sonra Peçorin ile ilgili şeyler söyledi, onu çeşitli okşayıcı adlarla çağırıyor, ya da onu *caneçka*'sını artık sevmemekle suçluyordu...

Peçorin başını ellerinin üzerine koymuş onu sessizce dinliyordu; fakat o kadar süre içinde onun kirpiklerinde tek bir damla gözyaşı görmedim. Gerçekten ağlamayı mı beceremiyordu yoksa kendini mi tutuyordu, bilemiyorum. Kendi hesabıma hayatımda bundan daha acıklı bir olay görmedim. Sabaha doğru sayıklaması geçti. Bir saat kadar hiç kımıldamadan yattı, öylesine solgun ve halsizdi ki soluğu güçlükle fark ediliyordu.

Sonra kendisini daha iyi hissetmeye ve konuşmaya başladı. Nelerden bahsetti dersiniz? Yalnızca, ölmekte olan birisinin aklına gelebilecek şeyler... Önce Hıristiyan olmadığı için pişmanlık duydu, üzüldü; çünkü öteki dünyada ruhu Peçorin'in ruhuyla asla buluşamayacaktı ve bu yüzden Peçorin'in cennette başka bir sevgilisi olacaktı. Ölmeden önce onu vaftiz etme düşüncesi aklıma geldi, ona bunu önerdim. İkircikliklе yüzüme baktı, uzun süre suskunluğunu korudu, sonunda doğarken hangi inanca sahipse ölürken de aynı inanca sahip olacağını söyledi. Sonra uzun bir gün geçirdik. Bu bir günde kızcağız nasıl da değişti! Solgun yanakları aşağı sarktı, gözleri irileşti, kocaman oldu, dudakları yanıp kavruldu. Sanki göğsünün üzerine kızgın demir koymuşlarmış gibi içi yüksek ateşten yanıp kavruluyordu.

Yeni bir gece başladı; hiçbirimiz gözümüzü kırpmadık ve onun başucundan ayrılmadık. Müthiş acı çekiyor, inliyordu. Acısı birazcık dinince Peçorin'i, kendisini daha iyi hissettiğine inandırmaya çalıştı, onun gidip uyuması için ısrar etti, elini öperek uzun süre avuçları arasında tuttu. Sabaha doğru ölüm öncesi duyulan o derin iç sıkıntısını hissetmeye başladı, durmadan çırpındı, sargı bezini yırtıp attı, tekrar kanama başladı. Sargısı yenilenince bir an için sakinleşti, Peçorin'den kendisini öpmesini istedi. Peçorin karyolanın yanına diz çöktü, Bela'nın başını yastıktan yukarıya kaldırarak dudaklarını onun buz kesmiş dudaklarına bastırdı. Kızcağız titreyen kollarını sıkıca Peçorin'in boynuna doladı, âdeta bu öpüşle ruhunu ona teslim etmek istiyordu...

Hayır, ölmekle iyi etti; ya Grigori Aleksandroviç onu terk etseydi, o zaman hali nice olurdu? Ve er ya da geç bu olacaktı... Doktorumuzun yara lapalarıyla, şuruplarıyla ona onca eziyet çektirmesine rağmen, Bela ertesi gün öğleye kadar sakin, sessiz ve söz dinler halini korudu. 'Merhamet edin, kızcağızın mutlaka öleceğini siz kendiniz söylediniz, o halde tüm bu ilaçlara ne gerek var?' dedim doktora. 'Vicdanımın rahat etmesi için yine de böylesi daha iyi, Maksim Maksimiç,' diye yanıt verdi doktor. İyi vicdanmış gerçekten!

Öğleden sonra kızcağız susuzluktan yanıp kavrulmaya başladı. Pencereleri açtık, ancak dışarısı odadan daha sıcaktı. Yatağın kenarlarına buz koyduk, hiçbir şey işe yaramıyordu. Bu dayanılmaz susuzluğun sonun yaklaştığına dair bir işaret olduğunu biliyordum, bunu Peçorin'e söyledim. Bela yatağından doğrulmaya çalışarak, hırıltılı bir sesle 'Su, su!..' diye tekrarlıyordu. Kireç gibi bembeyaz kesilen Peçorin bardağı kaptı, suyu doldurup kızcağıza verdi. Ben gözlerimi kapayarak dua okumaya başladım, hangi duayı okuduğumu şimdi hatırlamıyorum... Azizim, ben hastanelerde, savaş meydanlarında ölen

pek çok insan gördüm, fakat bu farklıydı, tamamen farklıydı!.. Beni üzen bir şeyi burada itiraf etmeliyim; Bela ölüm döşeğinde bir kez bile beni anmadı. Onu âdeta bir baba gibi seviyordum... Neyse, tanrı onu affetsin!.. Gerçeği söylemek gerekirse, ben kimim ki insanlar ölüm döşeğinde adımı ansın?

Suyu içer içmez Bela kendine gelir gibi oldu, fakat hemen peşinden, iki üç dakika sonra son nefesini verdi. Dudaklarına bir ayna dayadılar, buğu yoktu!.. Peçorin'i odadan dışarı çıkardım, kale surlarına gittik, ellerimiz arkada, yan yana, tek bir söz söylemeden bir ileri bir geri uzun uzun yürüdük. Yüzünde alışılmışın dışında, özel bir ifade yoktu, bu beni öfkelendirdi. Onun yerine ben olsaydım kederimden ölürdüm. Sonra gölgelik bir yerde toprağın üzerine oturdu, kuma çubukla bir şeyler çizdi. Daha çok nezaket gereği, anlıyorsunuz ya, onu teselli etmek için bir şeylerden bahsetmeye başladım. Başını yukarı kaldırdı ve güldü... Bu gülüş tüylerimi diken diken etti... Kalkıp tabut siparişi vermeye gittim. Biraz da kendimi oyalamak için bu işle ilgilendiğimi itiraf etmeliyim.

Bir parça ipekli İran kumaşım vardı; bu kumaşla kapladığım tabutu Peçorin'in daha önce Bela için satın aldığı Çerkez işi gümüş sırmalarla süsledim. Ertesi sabah onu kalenin dışına, derenin kenarındaki en son oturduğu kayanın yakınına gömdük. Mezarının çevresinde şimdi beyaz akasya ve mürver ağacı fidanları büyüyor. Mezarın başına haç dikmek isterdim ama anlıyorsunuz, pek uygun kaçmazdı, ne de olsa Hıristiyan değildi..."

"Peki, Peçorin'e ne oldu?" diye sordum.

"Peçorin uzun bir hastalık geçirdi, zayıfladı, iğne ipliğe döndü zavallıcık! O günden sonra onunla Bela konusunda hiç konuşmadık. O konunun açılmasının ona acı vereceğini anladım, o halde niçin açayım ki? Üç ay kadar sonra E... alayına tayini çıktı, Gürcistan'a gitti. O tarihten sonra bir daha

karşılaşmadık. Evet, şimdi hatırladım, geçenlerde birisi onun Rusya'ya döndüğünü söyledi, fakat kolordu emir kayıtlarında adına rastlamadım. Gerçi, bizimki gibi yerlere haberler çok geç ulaşır."

Bu sözlerin ardından yüzbaşı, muhtemelen hüzünlü hatıralarını dağıtıp bastırmak için, haberlere, bu şekilde, bir yıl sonra erişmenin ne kadar kötü bir şey olduğu konusu üzerine uzun bir nutuk çekti. Sözünü kesmedim, ama artık onu dinlemiyordum da! Bir saat sonra yola çıkılabileceğini bildirdiler; fırtına dinmiş, hava açmıştı. Yola çıktık. Yolda istemeyerek sözü yine Bela'ya ve Peçorin'e getirdim.

"Kazbiç'e ne olduğu konusunda kulağınıza bir şey ulaştı mı?" diye sordum yüzbaşıya.

"Kazbiç'e mi? Gerçekten bilmiyorum," dedi. "Cephenin sağ kanadında Şapsığlar arasında kırmızı beşmet giyen, atı üzerinde yürüyüş adımlarıyla bizim askerlerin kurşunlarının altından geçen, kulağının dibinden mermi geçtiğinde başını nazikçe eğen bir babayiğit Kazbiç varmış, fakat aynı Kazbiç olduğunu pek sanmıyorum."

Maksim Maksimiç ile Kobi'de yollarımız ayrıldı; ben posta arabasına bindim, onun yükü ağır olduğu için beni takip edemedi. Bir daha birbirimizi görebileceğimiz konusunda pek ümidimiz yoktu, fakat karşılaştık. Eğer arzu ediyorsanız size bunu anlatabilirim, başlı başına koca bir hikâye... Ancak kabul etmelisiniz ki, Maksim Maksimiç saygıyı hak eden bir şahsiyet!.. Eğer bunda anlaşıyorsak, belki size oldukça uzun gelebilecek hikâyem için kendimi yeterince ödüllendirilmiş hissedeceğim.

II
Maksim Maksimiç

Maksim Maksimiç'tan ayrıldıktan sonra Terek ve Daryal boğazlarını dörtnala çabucak geçtim, Kazbek'te kahvaltı ettim, Lars'ta çay içtim ve akşam yemeği vakti Vladıkafkas'a vardım. Sizleri dağ tasvirleriyle, anlamı olmayan nidalarla, özellikle Kafkasya'da hiç bulunmamış biri için bir şey ifade etmeyen doğa resimleriyle ve hiç kimsenin kesinlikle okumayacağı sayısal bilgilerle sıkmayacağım.

Gelip geçen tüm yolcuların konakladıkları bir hana yerleştim; bir sülün kızartması ya da şçi çorbası siparişi verecek herhangi bir görevli ortada yoktu, zira hanı işletmekle görevlendirilen harp malulü üç kişi o kadar budala ya da o kadar sarhoştu ki onlardan bir yarar beklemek mümkün değildi.

Bana üç gün daha burada kalmam gerektiğini bildirdiler, çünkü Yekaterinograd'dan beklenen "okaziya" henüz gelmemişti, o gelmeden geri dönüş seferi yapılamıyordu. Fırsata* bak sen!.. Fakat kötü sözcük oyunları bir Rus için avuntu olamaz, dolayısıyla oyalanmak için Maksim Maksimiç'ın anlattığı Bela'nın hikâyesini yazma fikri aklıma geldi, tabii bunun, uzun bir hikâyeler zincirinin ilk halkası olacağını bilemezdim. Bakar mısınız, önemsiz bir olay bazen nasıl da ciddi sonuçlara yol açabiliyor!.. Muhtemelen siz okurlar "okaziya"nın ne demek olduğunu bilmiyorsunuzdur. "Okaziya," Vladıkafkas'tan Kabardey topraklarını geçerek Yekaterinograd'a giden yük katarlarının güvenliğini sağlayan yarım bölük piyade eri ve toplardan oluşan bir koruma birliğidir.

---

* Rusçası *Okaziya* (Fr. *occassion*): "Fırsat, özel durum" demektir. *-çev.*

İlk günüm çok sıkıcı geçti. Ertesi gün sabah erken saatlerde hanın avlusuna bir araba yanaştı... Kim dersiniz! Maksim Maksimiç!.. Çok eski iki dost gibi kucaklaştık. Ona odamı kullanabileceğini söyledim. Hiç resmiyete kaçmadı, hatta eliyle omzuma vurdu ve ağzını bükerek gülümser gibi yaptı. Tuhaf insan!..

Maksim Maksimiç aşçılık konusunda oldukça hünerliydi; sülünü şaşılacak derecede güzel kızarttı, üzerini hıyar turşusuyla süsledi. Kabul etmeliyim ki o olmasaydı kuru yiyeceklerle yetinmek zorunda kalacaktım. Bir şişe *Kahetin* şarabı soframızın mütevazı halini, ki yalnızca bir çeşit yemekten ibaretti soframız, unutmamıza yardımcı oldu. Pipolarımızı yaktık, ben pencerenin önüne oturdum, yüzbaşıysa soğuk ve rutubetli bir hava olduğu için yanan peçin yanına geçti. İkimiz de sessizliğe gömülmüştük, ne üzerine konuşabilirdik ki?.. O bana kendisiyle ilgili ilginç sayılabilecek her şeyi anlatmıştı, benimse anlatacak hiçbir şeyim yoktu. Pencereden bakıyordum. İleriye doğru gittikçe genişleyen yatağında gürültüyle akan Terek'in kıyısına serpiştirilmiş küçük, alçak evlerin ışıkları ağaç dallarının arasından göz kırpıyorlardı. Daha uzaklarda dağlar iri dişli bir testereyi andıran mavi bir duvar oluşturmuştu; duvarın ötesinde beyaz kardinal başlığıyla Kazbek, kafasını çıkarmış çevreyi gözetliyordu. İçimden onlarla vedalaştım, yüreğim hüzünle doldu...

Bu şekilde uzun süre oturduk. Dışarıdan gelen çan seslerini ve arabacıların bağrışmalarını duyduğumuzda güneş soğuk tepelerin ardında artık kaybolmuş, beyaza çalan sis, vadileri doldurmaya başlamıştı. Hanın avlusuna kir, çamur içindeki Ermenileri taşıyan birkaç at arabası girdi, onların peşinden boş bir kaleska geldi. Kaleskanın hafifliği, konforu ve şık görünümü yurt dışında yapılmış bir araba izlenimi veriyordu. Arabanın arkasında palabıyıklı, üzerinde sırmalı süvari ce-

keti, bir uşak için oldukça iyi giyimli birisi yürüyordu. Piposunun külünü silkelemesindeki ve arabacıyı azarlamasındaki küstahça tavrı bu kişinin konumu hakkında hiçbir şüpheye yer bırakmıyordu. Onun, uyuşuk genç efendisi tarafından şımartılmış bir uşak olduğu –bir çeşit Rus Figaro'su– açıkça belli oluyordu.

Pencereden uşağa seslenerek:

"Lütfen söyler misin, okaziya mı geldi yoksa?" diye sordum.

Uşak oldukça kaba bir şekilde bana doğru baktı, boyunbağını düzelterek yüzünü öteye çevirdi; onun arkasından gelen Ermeni gülümseyerek uşağın yerine sorumu yanıtladı ve okaziyanın geldiğini, yarın sabah da geri döneceğini söyledi.

Bu sırada pencereye yaklaşmış olan Maksim Maksimiç:

"Tanrıya şükür!" dedi. "Ne büyüleyici bir araba böyle!" diye ekledi. "Muhtemelen soruşturma için Tiflis'e giden herhangi bir bürokrata aittir. Bizim tepeleri bilmediği çok belli! Hayır, azizim, bu yollar sana acımaz, İngiliz malı bile olsa arabanı dağıtır!"

"Kim olabilir bu? Gidip öğrenelim..."

Hole çıktık. Holün sonundaki yan odanın kapısı açıktı. Uşak arabacıyla birlikte bavulları içeriye taşıyordu.

Yüzbaşı uşağa:

"Dinle, evlat, bu büyüleyici kaleska kime ait?.." diye sordu. "Ha? Muhteşem bir araba!"

Uşak başını çevirmeksizin kendi kendine bir şeyler mırıldandı, bir yandan da bavulların bağlarını çözüyordu. Maksim Maksimiç sinirlendi, küstah adamın omuzuna vurarak:

"Sana söylüyorum dostum..."

"Kimin arabası?.. Efendimin arabası..."

"Peki, senin efendin kim?"

"Peçorin..."

"Ne dedin ne dedin?.. Peçorin mi? Aman tanrım!.." diye haykırdı yüzbaşı, elbisemin kolundan çekerek. "O hiç

Kafkasya'da görev yaptı mı?" diye sordu. Gözlerinde sevinç kıvılcımları parladı.

"Sanırım yaptı; ben kısa bir süre önce onun hizmetine girdim."

"Demek öyle!.. Grigori Aleksandroviç. Adı bu şekilde, değil mi? Biz senin efendinle iki iyi dosttuk," diye ekleyen yüzbaşı, uşağın omzuna sevecen bir tavırla sertçe vurdu, uşak sendeledi...

Uşak kaşlarını çatarak:

"Özür dilerim, efendim, siz bana engel oluyorsunuz," dedi.

"Ne aksi insansın sen, evlat! Biliyor musun, senin efendinle ben can ciğer iki arkadaştık, birlikte yaşadık... Peki, kendisi nerede şimdi, nasıl bulabilirim onu?"

Uşak, Peçorin'in Albay N...'nin yanında kaldığını, akşam yemeğini onunla birlikte yiyeceğini ve geceyi orada geçireceğini bildirdi.

"Akşam buraya uğramayacak mı? Yahut da sen herhangi bir iş için ona hiç gitmeyecek misin, dostum?" dedi yüzbaşı. "Eğer gidersen Maksim Maksimiç'ın burada olduğunu ona söyle; sen sadece böyle söyle, o anlar... Sana seksen kapik bahşiş vereceğim..."

Çekicilikten uzak bu bahşiş vaadini duyan uşak aşağılayıcı bir yüz ifadesi takındı, fakat dediğini yapacağına dair Maksim Maksimiç'a söz verdi.

Maksim Maksimiç muzaffer bir edayla bana dönerek:

"Derhal koşup geleceğinden eminim!" dedi. "Avlu kapısına gidip onu karşılayayım... Ah! Albay N... ile tanışmıyor olmam ne kötü!"

Maksim Maksimiç avlu kapısının dışında bir sıranın üzerine oturdu, bense odama döndüm. İtiraf etmeliyim ki, Peçorin'in gelmesini ben de büyük bir merakla bekliyordum; yüzbaşının hikâyesi bende Peçorin ile ilgili olumsuz bir kanı

yaratmıştı, bununla birlikte onun karakterinin bazı yönleri bana oldukça ilginç gözükmüştü. Bir saat sonra harp malulü hancı kaynayan bir semaver ve demlik getirdi.

"Maksim Maksimıç çay istemez misiniz?" diye bağırdım pencereden.

"Teşekkür ederim, nedense canım istemiyor."

"İçseniz iyi olur! Bakın geç oldu, hava da soğudu."

"Sorun değil, teşekkürler..."

"Peki, nasıl isterseniz!"

Çayı tek başıma içmeye başladım. On dakika kadar sonra benim ihtiyar odaya girdi.

"Sanırım siz haklısınız, çay içsem daha iyi olur," dedi. "Onu bekleyip durdum. Hizmetkârı onun yanına gideli çok oldu, demek ki onu gelmekten alıkoyan bir şey var."

Aceleyle bir fincan çay içti, ikinciyi reddederek kalkıp yeniden avlu kapısına gitti. Huzursuz hali gözden kaçmıyordu. Peçorin'in kayıtsızlığının ihtiyarı üzdüğü açıkça belli oluyordu; kaldı ki, onunla yakın dost olduğunu bana daha yeni söylemişti ve bir saat önce, adını duyunca Peçorin'in koşarak geleceğinden oldukça emindi.

Pencereyi açıp Maksim Maksimıç'a yatma zamanı geldi diye bağırdığımda vakit iyice ilerlemiş, gece karanlığı bastırmıştı. O ise dişlerinin arasından bir şeyler mırıldandı. Ben cümlemi bir kez daha tekrarladım, hiçbir yanıt vermedi.

Mumu peçin çıkıntısı üzerinde yanar durumda bırakarak kaputuma sarıldım ve divana uzandım. Çok geçmeden uykuya daldım; eğer çok geç bir saatte Maksim Maksimıç odaya girerek beni uyandırmasaydı derin bir uyku uyuyacaktım. Piposunu masanın üzerine koyarak odanın içinde gezinmeye başladı, sonra peçin ateşini karıştırdı ve sonunda yatağına uzandı, fakat uzun uzun öksürdü, tükürdü, bir sağına bir soluna dönüp durdu...

"Tahtakuruları sizi ısırmıyor ya?" diye sordum.

"Evet, tahtakuruları..." diye yanıtladı, güçlükle soluyarak.

Ertesi sabah erkenden uyandım, fakat Maksim Maksimıç benden daha erken kalkmıştı. Onu avlu kapısında sıranın üzerinde oturur durumda buldum.

"Komutana uğramam lazım," dedi. "Eğer Peçorin gelirse, lütfen, bana haber vermek için birisini gönderin."

"Tabii gönderirim," dedim. Koşarak gitti; gövdesi, bacakları âdeta gençlikteki güç ve çevikliklerini yeniden kazanmışlardı.

Serin fakat çok güzel bir sabahtı. Dağların üzerine kat kat yığılmış altın renkli bulutlar âdeta hayalî bir dağ silsilesi oluşturmuştu. Hanın önünde geniş bir meydan uzanıyor, meydanın ötesindeki pazar yeri karınca gibi insan kaynıyordu, zira günlerden pazardı. Omuzlarındaki torbalarda petek balı taşıyan çıplak ayaklı oset oğlanlar etrafımda fır dönüyorlardı. Onları kovdum, kafam daha başka şeylerle meşguldü; iyi yürekli yüzbaşının huzursuzluğu bana da geçiyordu.

Aradan on dakika bile geçmemişti ki meydanın öteki ucunda beklediğimiz kişi göründü. Peçorin, Albay N... ile birlikte geliyordu. Albay onu hana kadar getirdikten sonra kapıda onunla vedalaştı ve kaleye döndü. Ben hemen harp malulü hancıyı Maksim Maksimıç'a gönderdim.

Peçorin'i uşağı karşıladı; uşak ona içi puro dolu bir kutu verdi, arabanın hazırlandığını bildirdi, Peçorin'den bazı talimatlar alarak işinin başına döndü. Efendisi ise bir puro yaktı, bir iki kez esnedi ve avlu kapısının dış tarafındaki tahta sıranın üzerine oturdu. Şimdi sizin için onun portresini çizmem gerekiyor.

Orta boyluydu; düzgün vücudu, ince beli ve geniş omuzları, onun, göçebe hayatının ve iklim değişikliklerinin tüm zorlukları ile baş edebilen, başkent hayatının bozucu etkilerine ve

ruhsal fırtınalara başarıyla direnmiş sağlam bir fiziki yapıya sahip olduğuna işaret ediyordu. Tozlu kadife redingotunun sadece alttan iki düğmesi ilikli olduğu için göz kamaştırıcı beyazlıktaki gömleği görülebiliyordu; bu, onun titiz bir insanın alışkanlıklarına sahip olduğunun bir işaretiydi. Kirlenmiş eldivenleri küçük, kibar elleri için özel olarak dikilmişe benziyordu. Eldiveninin birisini çıkardığında solgun parmaklarının inceliğini görünce şaşkına döndüm. Yürüyüşü gevşek ve üşengeçti, fakat kollarını hiç sallamaması dikkatimi çekti. Bu, belli ölçüde içe kapalı kişiliğin şaşmaz bir işaretidir. Fakat bunlar, benim kendi kişisel gözlemlerimden çıkardığım özel görüşlerimdir ve sizleri bunlara körü körüne inanmaya zorlayamam. Peçorin sıranın üzerine çöküp oturunca o dik gövdesi öyle eğildi ki, sanki sırtında tek bir kemik bile yoktu. Vücudunun genel durumu onda bir tür sinirsel bozukluğun varlığına işaret ediyordu. Oturuşu, Balzac'ın, yorucu bir balodan sonra yumuşacık koltuğunda yayılıp oturan otuz yaşındaki yosmasına* benziyordu. Daha sonra bana otuzunda görünmesine rağmen, yüzüne ilk bakışımda onun en fazla yirmi üç yaşında olabileceğini düşündüm. Gülüşünde çocuksu bir şey saklıydı. Teni kadınsı bir narinliğe sahipti. Doğuştan kıvırcık, yumuşak, sarı saçları solgun, asil alnını bir tablo gibi çevreliyordu; alnındaki birbirlerini kesen kırışıklıkların izleri ancak çok dikkatli bakınca fark edilebiliyordu ve muhtemelen öfke ya da ruhsal sıkıntı anlarında daha belirgin oluyordu. Saçları açık renkli olmasına rağmen bıyıkları ve kaşları siyahtı. Bu, kişinin soyu hakkında bir ipucudur, tıpkı beyaz atlarda siyah yele ve siyah kuyruğun safkanlığın bir belirtisi olması gibi. Portreyi tamamlamak için burnunun birazcık yukarı kalkık, dişlerinin göz kamaştıracak kadar beyaz, gözlerinin kestane

* Honoré de Balzac'ın *Otuzundaki Kadın* adlı romanına gönderme yapılmaktadır. *–çev.*

rengi olduğunu belirtmem gerek. Gözleri üzerine birkaç söz daha söylemeliyim.

Birincisi, Peçorin güldüğü zaman gözleri gülmüyordu. Bazı insanlarda rastlanan bu tuhaflığı bilmem hiç gözleme fırsatınız oldu mu?.. Bu, kötü mizacın ya da sürekli derin bir hüznün belirtisidir. Gözleri yarı kapalı kirpiklerinin arasından, deyim yerindeyse, bir çeşit fosfor parlaklığıyla ışıl ışıl parıldıyordu. Fakat bu gözlerde ateşli bir iç dünyanın ya da oyuncu bir hayal gücünün herhangi bir aksi yoktu; parlaklığı düz, pürüzsüz çeliğin parlaklığı gibiydi, göz kamaştırıcı, fakat soğuk! Bakışları kısa süreli fakat keskin ve ağırdı, insanda, yersiz bir sual karşısında duyulan o nahoş hisse benzeyen bir etki bırakıyordu. Eğer kendisi bu kadar, umursamazlığa varacak derecede sakin olmasaydı, bakışları insana küstahça bile gelebilirdi. Peçorin'le ilgili olarak bütün bu düşünce ve görüşlerin kafama üşüşmesi belki de onun hayatının bazı ayrıntılarını bilmem yüzündendi; onun görünümü başka birisi üzerinde tamamen farklı bir izlenim bırakabilirdi. Fakat benim dışımda onun hakkında size bilgi verebilecek başka kimse bulunmadığı için istemeseniz de bu portre ile yetinmek zorundasınız. Nihayet şunu da ekleyelim ki, bir bütün olarak oldukça iyi görünümlü biriydi ve özellikle sosyete hanımlarının hoşlandıkları özgün yüzlerden birine sahipti.

Atlar koşulmuştu bile; arabanın iki okunu birleştiren eğmecin ortasındaki çıngırak arada bir çalıyordu. Uşak iki kez Peçorin'in yanına gelerek yola çıkmak için her şeyin hazır olduğunu hatırlattı. Maksim Maksimiç ise henüz ortada yoktu. Allahtan Peçorin testere dişlerini andıran mavi Kafkas sıradağlarına bakarak derin düşüncelere dalmıştı ve görünüşe göre pek acele etmiyordu. Ona yaklaşarak:

"Eğer birazcık daha beklemeyi uygun bulursanız," dedim, "eski dostunuzla görüşme sevincini tadacaksınız..."

"Ah, haklısınız!" diye hızla yanıtladı beni. "Burada olduğunu dün bana bildirmişlerdi, peki, nerede şimdi o?"

Meydana doğru döndüm, Maksim Maksimiç var gücüyle koşarak geliyordu. Birkaç dakika sonra yanımızdaydı, güçlükle nefes alıp veriyordu. Yüzünden oluk oluk ter boşanıyordu; şapkasından dışarı taşan ıslak gri saçları alnına yapışmıştı, dizleri titriyordu... Peçorin'in boynuna atılmak istedi, fakat dostça gülümsemesine rağmen Peçorin, soğuk bir tarzda ona sadece elini uzatmakla yetindi. Maksim Maksimiç bir an için put kesildi, fakat hemen ardından uzatılan eli iki eliyle hararetle kavrayıp sıktı; hâlâ konuşamıyordu.

"Çok memnun oldum! Sevgili Maksim Maksimiç," dedi Peçorin. "Ee, nasılsınız?"

"A... Ya sen?.. Ya siz?.." diye mırıldandı ihtiyar, gözlerinde yaşlarla. "Aradan kaç yıl... Kaç gün... Nereye böyle?"

"İran'a gidiyorum, oradan da daha ilerilere..."

"Yok canım, hemen şimdi mi? Lütfen, bekleyiniz, aziz dostum. Yoksa şimdi ayrılacak mıyız?.. Nice zamandır görüşmedik..."

"Gitmem lazım, Maksim Maksimiç!" yanıtını aldı yüzbaşı.

"Aman tanrım, aman tanrım! Niçin bu kadar acele ediyorsunuz?.. Size söylemek istediğim, size soracağım ne kadar da çok şey vardı... Ee, ne var ne yok? İstifa mı ettiniz?.. Nasıl?.. Başka ne yapıyorsunuz?.."

"Sıkıldım!" diye yanıt verdi Peçorin, gülümseyerek.

"Kaledeki günlerimizi hatırlıyor musunuz? Av için harika bir ülke!.. Ava ne kadar da düşkündünüz... Ya, Bela?"

Peçorin'in rengi birazcık soluklaştı, yüzünü yana çevirerek:

"Evet, hatırlıyorum!" dedi ve hemen o anda zoraki esnedi...

Maksim Maksimiç ona iki saat daha kalması için yalvarıp yakarmaya başladı.

"Birlikte mükemmel bir öğle yemeği yiyelim," dedi. "İki sülünüm var. Kahetin şarabı burada enfestir... Tabii, Gürcistan'daki kadar değil ama yine de en iyi cinstendir... Sohbet ederiz... Bana Petersburg'daki hayatınızı anlatırsınız... Ne dersiniz?.."

"Gerçekten anlatacak hiçbir şeyim yok, sevgili Maksim Maksimiç... Neyse, hoşça kalınız, gitmem gerek, acele ediyorum... Beni unutmadığınız için size minnettarım," diye ekledi yüzbaşının elini kavrayarak.

İhtiyarın kaşları çatıldı, saklamaya çalışsa da üzüldüğü ve kızdığı belli oluyordu.

"Unutmak mı?" diye mırıldandı. "Hayır, ben hiçbir şeyi unutmam... Neyse, yolunuz açık olsun!.. Karşılaşmamızın böyle olacağını düşünmemiştim..."

Yüzbaşıyı dostça kucaklayan Peçorin:

"Adam sen de! Boş ver!" dedi. "Değiştiğimi mi düşünüyorsunuz? Elden ne gelir?.. Herkes kendi yoluna... Bir daha görüşmek kısmet olur mu olmaz mı, tanrı bilir!.."

Peçorin son cümlesini söylerken sıçrayıp kaleskadaki yerine oturmuş, arabacı dizginleri germeye başlamıştı bile.

Arabanın kapısını kavrayan Maksim Maksimiç ansızın:

"Dur! Dur!" diye bağırdı. "Tamamen aklımdan çıkmış... Sizin bende bazı kâğıtlarınız kaldı, Grigori Aleksandriç... Yanımda taşıyıp duruyorum... Sizi Gürcistan'da bulmayı umuyordum, burada görüşmek nasipmiş... Onları ne yapayım?"

"Ne isterseniz yapınız! Elveda!"

"Demek, İran'a gidiyorsunuz! Peki, ne zaman döneceksiniz?" diye bağırdı Maksim Maksimiç, arabanın arkasından.

Kaleska bir hayli uzaklaşmıştı, fakat Peçorin eliyle, "Döneceğime pek ihtimal vermiyorum, hem dönmem için bir neden mi var?" anlamına gelecek bir işaret yaptı.

Arabanın çıngırak sesleri ve sert taşlı yolda tekerleklerden çıkan takırtılar uzaklarda çoktan kaybolmuş, duyulmaz ol-

muştu; buna rağmen zavallı ihtiyar aynı yerde, derin düşüncelere dalmış halde öylece dikilmiş duruyordu.

Üzüntüsünden yer yer kirpiklerinde gözyaşı parıltıları gözükmesine rağmen, umursamaz bir tavır sergilemeye çalışan ihtiyar, sonunda:

"Evet," dedi, "tabii ki biz onunla iki arkadaştık; fakat günümüzde arkadaşlığın bir anlamı var mı?.. Ben onun gözünde neyim? Zengin değilim, bürokratik bir unvanım yok, üstelik onun yaşıtı olmaktan çok uzağım... İşe bak, yeniden Petersburg'a dönmek onu ne kadar da hanım evladı, züppe yapmış öyle... Ya arabasına ne demeli! Ne kadar çok bagajı var! Ya uşağı, nasıl da kibirli!.."

Bu sözleri alaylı bir gülümseme eşliğinde söylüyordu. Bana dönerek:

"Söyler misiniz, bu konuda ne düşünüyorsunuz?" diye sürdürdü konuşmasını. "Şimdi onu İran'a hangi şeytan sürükleyip götürüyor?.. Gülünç, vallahi, gülünç!.. Onun, kesinlikle güvenilmez, aklı bir karış havada bir adam olduğunu baştan beri biliyordum... Gerçekten yazık, sonu kötü bitecek... Evet, bunun aksi mümkün değil!.. Eski dostlarını unutan kimseden bir hayır gelmeyeceğini her zaman söylemişimdir..."

Sözün burasında kabarmış duygusallığını gizlemek için yüzünü öteye döndü, ardından avluya çıktı, sanki tekerlekleri kontrol ediyormuş gibi yaparak arabasının çevresinde gezindi; bu sırada gözleri sürekli yaşla dolup taşıyordu.

Yanına giderek:

"Maksim Maksimıç," dedim, "Peçorin'in size bıraktığı kâğıtlarda ne var?"

"Tanrı bilir! Bir takım notlar..."

"Onları ne yapacaksınız?"

"Ne mi? Fişeklik yaptıracağım."

"En iyisi onları bana verin."

Maksim Maksimiç şaşkınlıkla bana baktı, sıkılmış dişlerinin arasından bir şeyler homurdandı ve bavulunu karıştırmaya başladı. Bir defter çekip çıkardı, tiksintiyle onu yere attı. Sonra bir başkasını, üçüncüsünü ve en nihayet onuncusunu... Hepsi de ilk defterle aynı kaderi paylaştı. Güvenikliğinde çocuksu bir şey saklıydı; bana gülünç göründü, ona acıdım...

"İşte, hepsi bu," dedi, "bulduğunuz hazine için sizi kutlarım."

"İstediğim gibi kullanabilir miyim onları?"

"İsterseniz gazetelerde yayınlayın. Beni ne ilgilendirir?.. Sanki ben onun herhangi bir arkadaşı ya da akrabası mıyım?.. Doğru, uzun süre aynı çatı altında yaşadık... Fakat ben kimlerle birlikte yaşamadım ki?.."

Defterleri kaptım, yüzbaşının kararından dönmesinden korkarak aceleyle onları oradan uzaklaştırdım. Çok geçmeden, okaziyanın bir saat sonra yola çıkacağı haberi geldi. Atları koşmalarını söyledim. Tam şapkamı giyiyordum ki yüzbaşı odaya girdi. Yola çıkmak için herhangi bir hazırlık yapmadığı belli oluyordu. Gergin ve soğuk bir hali vardı.

"Yoksa siz gitmiyor musunuz, Maksim Maksimiç?"

"Hayır."

"Niçin?"

"Henüz komutanla görüşemedim, ona hazineye ait bazı eşyaları teslim etmem gerek..."

"Ama siz onu görmeye gitmiştiniz, öyle değil mi?"

"Gittim tabii," dedi duraksayarak. "Evde yoktu... Ben de beklemedim."

Ne demek istediğini anlamıştım. Zavallı ihtiyar, belki de hayatında ilk kez, mevzuat diliyle söylersek, özel bir gereksinim yüzünden resmi görevini ihmal etmişti. Doğal olarak ödülünü de almıştı!

"Çok yazık," dedim ona, "çok yazık, Maksim Maksimiç; daha birlikte olabilecekken, böyle erkenden ayrılıyoruz."

"Biz cahil, kaba yaşlılar, siz, genç, mağrur salon adamlarıyla nasıl aşık atarız?.. Şimdilik, burada Çerkez kurşunları altında yine şu veya bu şekilde yüzümüze bakıyorsunuz... İleride karşılaşsak bizlere elinizi uzatmaktan utanırsınız."

"Ben bu sitemleri hak etmedim, Maksim Maksimiç!"

"Öylesine, laf olsun diye konuşuyorum... Neyse, size mutluluklar ve iyi yolculuklar dilerim."

Oldukça soğuk bir şekilde vedalaştık. İyi yürekli Maksim Maksimiç gitmiş, yerine inatçı, hırçın yüzbaşı gelmişti. Peki, neden? Sırf ihtiyarın Peçorin'in boynuna atılarak onu kucaklamak istemesi, Peçorin'in ise dalgınlıkla ya da başka bir nedenle ona sadece elini uzatması yüzünden. Genç bir adamın, insanların duygu ve eylemlerini arkasından gözlediği pembe tül çekilip önünden alındığında, umut ve düşlerinin en güzellerini kaybedişine tanık olmak ne acı! Gerçi genç adamın eski yanılgılarını, en az onlar kadar gelip geçici, bununla birlikte en az onlar kadar tatlı yeni yanılgılarla değiştirme şansı hâlâ vardır... Fakat Maksim Maksimiç'ın yaşındaki birisi neyle değiştirecek eski yanılgılarını? İstesen de istemesen de kalp katılaşacak, ruh kapılarını dışarıya sımsıkı kapatacaktır.

Yola tek başıma çıktım.

Peçorin'in Defteri

Önsöz

Kısa bir süre önce Peçorin'in İran'dan dönerken öldüğünü öğrendim. Bu haber beni oldukça memnun etti, zira bana onun notlarını yayınlama hakkı sağladı; bu olanaktan yararlanarak başkasına ait bir eserin üzerine kendi ismimi koyuyorum. Umarım okuyucu bu masum hile için beni cezalandırmaz.

Şimdi, beni, hiçbir zaman tanımadığım bir insanın yüreğinin en derinlerindeki sırlarını yayınlamaya iten nedenler üzerine bazı açıklamalar yapmam gerekiyor. Onun arkadaşı olsaydım mesele kolaydı, gerçek dostun hainceden densizliklerini herkes kolayca anlayabilirdi. Fakat ben onu hayatımda bir kez Büyük Yol (Askeri Gürcü Karayolu) üzerinde gördüm. Dolayısıyla, ona karşı, arkadaşlık maskesi arkasına saklanmış, sevilen dostun tepesinde sitem, uyarı, alay ve pişmanlık fırtınası koparmak için yalnızca onun ölümünü ya da felaketini bekleyen, anlatılması güç bir nefret beslemem mümkün değildir.

Bu notları tekrar tekrar okuyarak, kendi öz zayıflıklarını ve kusurlarını bu denli acımasızca ortaya döken birinin içtenliğine tamamen inandım. İnsan ruhunun –en sığının bile– hikâyesinin, bir toplumun hikâyesinden daha az ilginç, daha az öğretici olduğu söylenemez; hele bu hikâye, yetişkin bir aklın bizzat kendi üzerine yaptığı gözlemlerinin bir ürü-

nüyse ve duygudaşlık yaratmak ya da insanları şaşırtmak gibi züppece bir niyet gözetilmeden yazılmışsa hiç söylenemez! Rousseau'nun İtiraflar'ı bu bakımdan kusurludur, zira yazar eserini arkadaşlarına okumuştur.

İşte, sırf faydalı olma arzusu beni bir tesadüf sonucu elime geçen bu defterlerden bazı kısımları yayınlamaya sevk etti. Tüm özel adları değiştirmeme rağmen metinde zikredilen insanlar muhtemelen kendilerini tanıyacak ve belki, artık dünyamızla ortak hiçbir şeyi kalmamış olan bir adamın şimdiye kadar eleştirdikleri davranışları için bir takım mazeret ve haklı gerekçeler bulabileceklerdir. Bizler anladığımız şeyleri çoğu zaman affederiz.

Bu kitaba notların yalnızca Peçorin'in Kafkasya'daki günleriyle ilgili bölümlerini koydum. Elimde tüm hayat hikâyesini anlattığı kalın bir defter daha var. Bir gün onlar da okuyucunun takdirine sunulacaktır. Fakat bazı çok önemli sebepler yüzünden bu sorumluluğu şimdilik üzerime alma cesareti gösteremiyorum.

Bazı okuyucular "Peçorin" karakteriyle ilgili benim görüşümü merak ediyor olabilirler. Buna benim yanıtım kitabın adıdır. "Fakat bu acı bir alay!" diyeceklerdir. Bilemem!

I

Taman

Taman - Rusya'nın tüm kıyı kasabalarının en iğrenci! Orada neredeyse açlıktan ölüyordum, ayrıca beni suda boğmaya da kalkıştılar. Atlı posta arabasıyla gece geç vakitte geldim. Arabacı yorgun troykasını kasabanın girişindeki, buranın yegâne taş evinin kapısında durdurdu. Karadeniz Kazaklarından* olan nöbetçi, araba çıngırağını duyarak uykulu, sıtma görmemiş sesiyle "Kim geldi?" diye bağırdı. Bir çavuşla bir onbaşı çıktı dışarıya. Onlara subay olduğumu, resmi bir görev için seyyar harekât müfrezesine gittiğimi söyledim ve gecelemek için resmi bir konut talebinde bulundum. Onbaşıyla kasabayı dolaşmaya başladık, hangi izbeye gittiysek hepsi doluydu. Hava soğuktu, üç gecedir uyumuyordum; canıma tak etti, sinirlenmeye başladım.

"Nasıl olursa olsun bana bir yer bul, haydut herif!" diye bağırdım. "İsterse cehennemin dibi olsun, yeter ki yatacak bir yer olsun!"

"Bir ev daha var," dedi onbaşı, ensesini kaşıyarak. "Ancak zatıâlilerinin hoşuna gitmeyecektir. Orası tekin** bir yer değildir!"

Son sözcüğünü tam olarak anlamadan ona beni oraya götürmesini söyledim. İki yanı da eski püskü çitlerle çevrili çamurlu sokaklarda uzun uzun yürüdükten sonra denizin kenarında küçük bir izbeye geldik.

---

* Karadeniz Kazakları II. Katerina döneminde Ukrayna'dan Kafkasya sınırına yerleştirilen Ukraynalılar olup Don Kazakları ile karıştırılmamalıdır. *-çev.*

** Onbaşının *neçist* (tekin olmayan, kötü ruh, ecinni) sözcüğünü subay *neçisto* (kirli, temiz olmayan) şeklinde anlamaktadır. *-çev.*

Dolunay yeni evimin hasır damını ve beyaz duvarlarını aydınlatıyordu. Kaba taşlardan yapılmış bir duvarla çevrili avluda asıl evden başka, ondan küçük, eski, yan yatmış bir kulübe daha bulunuyordu. Bu kulübenin duvarının tam dibinden başlayan sarp uçurum doğruca denize iniyordu; aşağıda lacivert dalgalar kesintisiz bir uğultu eşliğinde kıyıyı dövüyordu. Ay huzursuz fakat kendisine boyun eğmiş suyu sessizce seyrediyordu; mehtapta kıyının uzağında duran iki gemiyi seçebiliyordum, gemilerin hareketsiz siyah donanımları solgun ufuk çizgisinde birer örümcek gibi görünüyordu. 'Limanda gemi var, yarın Gelincik'e giderim' diye düşündüm.

Emir eri olarak sınır taburundan bir Kazak görevlendirilmişti. Ona bavulumu indirmesini ve arabacıyı göndermesini söyledim. Kapısını tıklatarak evsahibini çağırmak istedim, ses yok, yeniden vurdum, yine ses yok... Ne iş bu? Sonunda on dört yaşlarında bir oğlan ayaklarını sürüyerek taşlıktan dışarı çıktı.

"Evin beyi nerede?"

"Nema."*

"Nasıl yok, öyle birisi mi yok?"

"Öyle birisi yok."

"Ya evsahibesi?"

"Köye gitti."

"Peki, kapıyı bana kim açacak?" diyerek ayağımla kapıya vurdum, kapı kendiliğinden açıldı.

İçeriden yoğun bir nem kokusu yayıldı. Bir kibrit yakarak oğlanın yüzüne doğru tuttum, alev iki ak gözü aydınlattı. Çocuk kördü, anadan doğma tamamen kördü. Hiç kımıldamadan karşımda duruyordu, ben de yüz hatlarına dikkatlice bakmaya başladım.

İtiraf etmeliyim ki, bende tüm körlere, şaşılara, sağır ve dilsizlere, kolsuz ve bacaksızlara, kamburlara ve bu gibilere

* (Uk.) *Nema*: "Hayır, yok, mevcut değil." *-çev.*

karşı güçlü bir önyargı vardır. İnsanın dış görünümüyle ruhu, iç dünyası arasında her zaman şu ya da bu şekilde garip bir ilişkinin olduğuna dikkat etmişimdir. Bir organın kaybı âdeta ruhun da herhangi bir duyusunu kaybetmesine yol açar.

Böylece kör çocuğun yüzünü incelemeye başladım; fakat gözsüz bir yüzde ne okumamı bekleyebilirsiniz?.. Uzun süre yüzüne elimde olmadan acıyarak baktım, sonra ansızın ince dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme belirip kayboldu; nedenini bilmiyorum ama bu gülümseme benim üzerimde olabildiğince kötü bir etki yarattı. Kafamda kör çocuğun hiç de göründüğü kadar kör olmadığı şüphesi doğdu; boş yere gözdeki ak lekelerin sahte olamayacağına kendimi inandırmaya çalıştım, hem böyle bir şeye niçin kalkışılsın ki? Huyum kurusun, şüphelenmeden edemem. Önyargılar beni kolayca cezbeder...

"Sen evsahibesinin oğlu musun?" diye sordum sonunda.

"Hayır."

"Peki, kimin nesi oluyorsun?"

"Yetimim, zavallı bir yetim."

"Evsahibesinin çocuğu var mı?"

"Hayır. Kızı vardı, ama Tatarla denizin öte tarafına kaçtı."

"Hangi Tatarla?"

"Şeytan bilir! Kırım'lı bir Tatar, Kerç'li bir kayıkçı."

Evin içerisine girdim; iki tahta sıra, bir masa ve peçin yanında duran kocaman bir sandık, işte evin tüm mobilyası bunlardı. Duvarlarda bir tane bile aziz tasviri yoktu – kötüye işaret! Denizden esen rüzgâr kırık pencereden içeriye giriyordu. Bavulumdan yarısı yanmış bir mum çıkararak yaktım, eşyaları yerleştirmeye başladım. Kılıcımı ve tüfeğimi odanın köşesine dayadım, tabancalarımı masanın üzerine koydum. Yamçımı tahta sıranın üzerine yaydım, Kazak emir eri de kendi yamçısını öteki sıraya serdi. On dakika kadar sonra o

horlamaya başlamıştı bile, bense bir türlü uykuya dalamıyordum; karanlığın içinde beyaz gözlü çocuğun hayali etrafımda dönüp duruyordu.

Bir saat kadar böyle geçti. Ay pencereyi aydınlatıyor, içeri giren ışık huzmesi köy evinin toprak zemininde oynaşıyordu. Ansızın yere düşen parlak ışık şeridinde bir gölge belirip kayboldu. Doğrularak pencereden baktım. Birisi pencerenin önünden tekrar koşarak geçti ve kayboldu, tanrı bilir nereye saklandı. Bu yaratığın dik uçurumdan aşağıya kayarak kıyıya inmesi bana imkânsız görünüyordu, öte yandan gideceği başka bir yer de yoktu. Kalktım, beşmetimi omzuma attım, hançerimi kuşandım ve sessizce evden dışarı çıktım. Kör çocuk karşıdan bana doğru geliyordu. Bahçe duvarının dibine iyice sokuldum, kör emin fakat dikkatli adımlarla yanımdan gelip geçti. Koltuğunun altında bir bohça taşıyordu. İskeleye gitmek üzere dar ve dik patikadan aşağıya inmeye başladı. Karaltısını gözden kaybetmeyecek kadar bir mesafeden onu takip ederken, "O gün geldiğinde dilsizler feryat edecek, körler görmeye başlayacak!"* diye düşündüm.

Bu sırada bulutlar ayı örtmeye başlamıştı, denizin üzerinde sis yükseliyordu. Karaya daha yakın olan geminin kıç feneri sisin arasından güçlükle seçiliyordu; onu her an batırabilecek gibi görünen büyük dalgaların kıyıdaki kayalarda çıkardığı köpük ışıl ışıl parıldıyordu. Sessizce hareket ederek sarp yamaçtan güç bela aşağıya inebildim; önümde giden kör çocuğun bir an için durduğunu, sonra aşağıdan sağa döndüğünü gördüm. Suya o kadar yakın yürüyordu ki, şimdi dalgalara kapılıp sürüklenecek derdiniz. Kendinden oldukça emin bir şekilde bir kayadan ötekine atlamasına ve hendeklerden kaçınmasına bakıldığında, onun buraya ilk kez gelmediği açıkça belli oluyordu. Kör çocuk sonunda durdu, sanki bir şeye kulak

* Eski Ahit, İşaya: 29:18 ve 35:5-6. *-çev.*

kabartarak yere oturdu, bohçayı yanına koydu. Kıyıda bir kayanın arkasına saklanarak onun hareketlerini izledim. Birkaç dakika geçtikten sonra zıt yönden beyaz bir şekil belirdi, gelip körün yanına oturdu. Rüzgâr sayesinde arada bir konuşmalarını duyabiliyordum.

Bir kadına ait olduğu anlaşılan ses:

"Ne dersin, kör?" dedi. "Fırtına çok kuvvetli, bence Yanko gelmeyecek."

"Yanko fırtınadan korkmaz," diye yanıt verdi kör çocuk.

Kadın sesi üzgün bir tonla:

"Sis yoğunlaşıyor," diye karşılık verdi.

"Siste devriye gemilerini atlatmak daha kolaydır."

"Ya boğulursa?"

" Ee, ne olacak sanki? Pazar günü kiliseye yeni kurdeleni takmadan gidersin."

Konuşmaları bir sessizlik izledi. Fakat bir şey beni şaşırtmıştı; kör çocuk daha önce benimle Ukraynaca konuşmuştu, şimdiyse temiz bir Rusça ile konuşuyordu.

Kör çocuk ellerini çırparak:

"Gördün mü, ben haklıymışım," dedi. "Yanko ne denizden ne fırtınadan ne sisten ne kıyı devriyelerinden korkar. Bak, kulak ver; bu, dalga sesi değil, beni aldatamazsın, bu Yanko'nun uzun küreklerinin sesidir."

Kadın irkildi, tedirginlik içinde uzaklara bakmaya başladı.

"Saçmalıyorsun, kör çocuk," dedi. "Ben bir şey göremiyorum."

İtiraf etmeliyim ki, ben de uzaklarda kayığa benzer bir şey görebilmek için ne kadar gayret sarf ettiysem de başarılı olamadım. Aradan on dakika kadar bir zaman geçmişti ki, dağ gibi yüksek dalgaların arasında nokta şeklinde siyah bir leke belirdi. Leke kâh büyüyor kâh küçülüyordu. Kayık ağır ağır dalgaların doruklarına tırmanarak ardından hızla oradan

aşağıya, dibe inerek sonunda kıyıya yaklaştı. Böyle bir gecede yirmi verstlik körfezi geçmeyi göze alan kürekçi mutlaka çok cesur biriydi, ayrıca onu buna sevk eden sebep her ne ise çok önemli olmalıydı. Elimde olmadan kalp atışlarım hızlanırken, kafamdan bu tür düşünceler geçirerek zavallı kayığı seyrediyordum. Tıpkı bir ördek gibi batıyor, sonra kanat çırpmayı andıran çevik bir kürek hareketiyle, sıçrayıp, uçuşan köpükler arasında derin su çukurundan çıkıyordu. Şimdi tüm hızıyla kıyıya çarparak paramparça olacak diye düşündüm; fakat kayık ustalıkla yanlamasına döndü ve hızla kayarak küçük koya sağ salim girdi. Kayıktan, başında koyun postundan Tatar kalpağı olan orta boylu biri indi; adam elini salladı ve üçü birden kayıktan bir şeyi hızla boşaltmaya koyuldular. Yük o kadar hacimliydi ki, kayığın nasıl olup da batmadığını şu ana kadar hâlâ anlayabilmiş değilim. Her biri omzuna bir bohça alarak kıyı boyu yürüyüp gittiler, zaten kısa süre sonra da onları gözden kaybettim. Artık eve dönmeliydim; fakat itiraf etmeliyim ki, tüm bu gariplikler beni oldukça tedirgin etti, sabahı iple çektim.

Kazak emir erim uyandığında beni tamamen giyinik görünce çok şaşırdı; fakat ona neden giyinik olduğumu anlatmadım. Bir süre pencereden, küçük küçük bulut parçacıklarıyla beneklenmiş mavi gökyüzünü, uzaklardaki, leylak rengi bir şerit şeklinde uzayıp giden, tepesinde beyaz fener kulesinin yükseldiği sarp kayalıklarla biten Kırım kıyılarını zevkle seyrettim. Sonra kalkıp, komutanlıktan Gelincik'e saat kaçta yola çıkacağımı öğrenmek üzere Fanagoriya kalesine gittim.

Fakat ne yazık ki, komutanlık bana kesin bir yanıt veremiyordu. Limandaki gemiler kıyı devriye gemileri ya da ticari gemilermiş; ticari gemiler henüz yük almaya başlamamışlarmış bile. Komutan "Belki üç dört gün içerisinde posta vapuru gelir, o zaman bakarız," dedi. Eve üzgün ve kızgın bir şekilde

döndüm. Kazak emir erim beni eşikte korkmuş bir yüz ifadesiyle karşıladı.

"Çok kötü, zatıâlileri!" dedi.

"Evet, ahbap, buradan ne zaman çekip gideceğimizi yalnızca tanrı bilir!"

Bu sözlerim üzerine Kazak iyice telaşlandı, bana doğru eğilerek:

"Burası tekin bir yer değil!" diye fısıldadı. "Bugün önceden tanıdığım Karadenizli bir çavuşa rastladım, geçen yıl aynı müfrezedeydik. Kaldığımız yeri söyleyince, 'Orası tekin bir yer değildir kardeşim; oradaki insanlar da uğursuz, kötü insanlardır!..' dedi. Gerçekten de şu kör çocuğa bir bakınız! Pazara, ekmeğe, suya, her yere tek başına gidebiliyor... Burada bu tür şeylere alışkın oldukları belli oluyor."

"Peki, ne yapacağız? Hiç olmazsa şu evsahibesi ortaya çıksaydı, hâlâ görünmedi mi?"

"Bugün siz yokken kocakarı kızıyla birlikte geldi."

"Hangi kızı? Onun kızı yoktu hani?"

"Kızı değilse, tanrı bilir nesiydi! İşte, kocakarı barakasında oturuyor."

Barakayı andıran köy evinden içeriye girdim. İyice ısıtılmış peçin üzerinde yoksul bir aile için mükemmel sayılabilecek bir öğle yemeği kaynıyordu. Yaşlı kadın, sağır olduğu için beni duyamadığını söyleyerek hiçbir sorumu yanıtlamadı. Onunla yapacak bir işim kalmamıştı! Ben de peçin önünde oturarak çalı çırpıyla ateşi besleyen kör çocuğa döndüm; kulağından tutarak:

"Ee, küçük cin, söyle bakalım, gece bohçayla ne taşıyordun, ha?" dedim.

Ansızın bizim kör çocuk ağlayıp zırlamaya, ah vah etmeye başladı.

"Nereye gitmişim?.. Hiçbir yere gitmedim... Bohçayla mı? Hangi bohçayla?"*

Kocakarı bu kez konuşulanları gayet iyi duydu ve homurdanmaya başladı:

"Bakın, neler de uyduruyorlar, üstelik sakat zavallı bir çocuk hakkında! Niçin ona dokunuyorsunuz? Size ne yaptı o?"

Konuşmalardan canım sıkıldı, bu bilmeceyi çözecek anahtarı bulmaya kesin kararlı bir şekilde dışarıya çıktım.

Yamçıma sarılarak avlu duvarının yanında bir taşın üzerine oturdum ve uzakları seyre daldım. Önümde, dün geceki fırtınanın kabarttığı çalkantılı deniz uzayıp gidiyordu; onun, uykuya dalmaya hazırlanan bir şehrin mırıltısını andıran tekdüze uğultusu bana geçmiş yıllarımı hatırlattı, düşüncelerimi alıp kuzeye, soğuk başkentimize götürdü. Hatıraların heyecanıyla tamamen dalmış, her şeyi unutmuştum... Bir saat belki de daha uzun bir zaman bu şekilde akıp gitti... Ansızın şarkıya benzer bir ses duydum. Evet, bu bir şarkıydı ve ses genç, duru bir kadın sesiydi. Fakat nereden geliyordu?.. Kulak kabarttım, tuhaf bir ezgiydi, yer yer ağır ve hüzünlü, yer yer hızlı ve oynak bir temposu vardı. Çevreme bakındım, kimseler yoktu; yeniden kulak kabarttım, ses sanki gökten iniyormuş gibi geldi. Bakışlarımı yukarıya çevirdim, kaldığım köy evinin damında çizgili entarili bir kız duruyordu, uzun gevşek saç örgüleriyle tam bir denizkızı! Elini gözünün üzerinde güneşe karşı siper ederek dikkatlice uzaklara bakıyor, kâh gülerek kendi kendine konuşuyor kâh yeniden şarkısını söylüyordu.

Bu şarkıyı baştan sona belleğime kazıdım:

Diledikleri gibi, özgürce
Üzerinde yeşil denizin,
Yol almakta bütün gemiler
Beyaz yelkenleri açık.

---

* Çocuk tekrar Ukraynaca konuşmaktadır. *-çev.*

Benim kayıkcığım da
O gemilerin arasında,
Çıplak, donatısız, yelkensiz
Çift kürekli.

Fırtına coşunca
Bütün eski gemiler
Fora yelken kanatlanır
Denizde dağılıp kaybolurlar.

Bense yalvarırım denize
Diz çökerim önünde:
"Sakın ha, acımasız deniz,
Dokunayım deme kayıkcığıma,

Paha biçilmez yükler getirir
Benim kayıkcığım,
Karanlık gecede onu
Bir delişmen yiğit yüzdürür."

Dün gece duyduğum kadın sesinin bu ses olduğu düşüncesi kendiliğinden kafamda belirdi. Bir an için düşüncelere daldım, yeniden dama baktığımda kız artık orada değildi. Az sonra başka bir şarkı mırıldanarak ansızın yanımdan koşarak geçti ve parmaklarını şaklatarak yaşlı kadının yanına koştu; orada aralarında bir tartışma başladı. Yaşlı kadın kızıp bağırıyor, kız ise yüksek sesle kahkaha atıyordu. Derken bir baktım, benim su perisi tekrar seke seke koşuyor; benim hizama gelince durdu ve âdeta varlığım onu şaşırtmışçasına dikkatle gözlerimin içine baktı. Sonra kayıtsızca başını çevirdi ve sessizce iskeleye indi. Bu kadarla da kalmadı, şarkılarına, hoplayıp zıplamalarına bir dakika bile ara vermeksizin bütün gün kaldığım evin civarında dönüp durdu. Gerçekten garip bir yaratık! Yüzünde onun deli olduğunu gösteren en ufak bir belirti yoktu; tersine canlı, insanın içine işleyen keskin bakışlara sahip gözlerini üzerime odaklamıştı. Bu gözler-

de tanrı vergisi bir tür manyetik gücün varlığı hissediliyordu, her bakışı sanki sizi soru sormaya davet ediyordu. Fakat konuşmak için ağzımı açar açmaz kız sinsice gülümseyerek koşup uzaklaşıyordu.

Hayatımda asla böyle bir kadın görmedim. Güzel sayılmazdı, gerçi diğer konularda olduğu gibi güzellik konusunda da benim kendi önyargılarım vardır ya! İyi bir soya ait olduğunu gösteren pek çok belirtiye sahipti... Atlarda olduğu gibi kadınlarda da soy, cins çok önemlidir. Bu keşif Genç Fransa* akımına aittir. Bu, yani soy (Genç Fransa akımı değil) büyük ölçüde yürüyüş biçiminde, el ve ayaklarda kendini gösterir; özellikle burun çok büyük önem arz eder. Rusya'da muntazam bir buruna küçük ayaktan daha seyrek rastlanır. Benim bülbülüm on sekizinden fazla göstermiyordu. Olağanüstü kıvrak bedeni, başını kendine özgü tarzda eğişi, uzun kumral saçları, hafiften bronzlaşmış teninin, boynunun ve omuzlarının altın parıltısı ve özellikle de muntazam burnu, tüm bunlar beni büyülemiş, aklımı başımdan almıştı. Dolambaçlı bakışlarında belirli bir vahşilik ve kuşku okumama, gülümsemesinde bir tür belirsizlik yakalamama rağmen, önyargımın gücüne karşı koyamadım; kusursuz burnu beni çıldırtıyordu. Goethe'nin Alman hayal gücünün maymun iştahlı garip kahramanı Mignon'unu** bulduğumu düşündüm. Gerçekten her ikisi arasında pek çok ortak yan vardı: Huzursuzluğun doruğundan mutlak hareketsizliğe aynı hızlı geçişler, aynı gizemli konuşmalar, aynı tuhaf şarkılar...

Akşama doğru onu kapı aralığında durdurdum, aramızda şöyle bir sohbet geçti.

---

* *La jeune France*: 1830'larda Fransa'da, genç Victor Hugo'nun çevresinde kenetlenen Romantik ekole dâhil genç şair ve yazarlar bu adla anılıyorlardı. Kendilerine özgü konuşma tarzı ve davranış biçimleri olan düzen karşıtı bu gençler uzun sakal bırakır, kırmızı renk boyun bağı takarlardı. *-çev.*

** Goethe'nin *Wilhelm Meister'in Çıraklığı* (1795-96) adlı romanının kadın kahramanı. *-çev.*

"Söyle bakalım dilberim, bugün damda ne yapıyordun?"

"Rüzgârın nereden estiğine bakıyordum."

"Bundan sana ne?"

"Rüzgâr nereden eserse mutluluk da oradan gelir."

"Şarkınla mutluluğu mu çağırıyordun yoksa?"

"Şarkı söylenen yerde talih güler."

"Ya şarkın seni kederlendirirse?"

"Ne fark eder? Eğer bir şey daha iyiye gitmiyorsa daha kötüye gidecek demektir, kötü ise iyiden pek uzak değildir."

"Bu şarkıyı sana kim öğretti?"

"Kimse öğretmedi. Canım nasıl istiyorsa, aklıma nasıl geliyorsa öyle söylüyorum; şarkımı duyan dinlemiş olur, duymak zorunda olmayan onu anlamaz."

"Adın ne senin, şakıyan bülbülüm?"

"Vaftiz eden bilir."

"Peki, kim vaftiz etti?"

"Nasıl bilebilirim?"

"Seni kapalı kutu seni! Ama ben seninle ilgili bazı şeyler öğrendim."

Sanki ona söylenmemiş gibi, kızın ne yüz ifadesi değişti ne de dudaklarında bir titreme oldu.

"Dün gece kıyıda dolaştığını öğrendim."

Ciddi bir ifade takınarak ona tüm gördüklerimi aktardım, onu şaşırtmayı ya da kızdırmayı amaçlıyordum, fakat zerre kadar tepki vermedi. Gırtlağının olanca gücüyle bir kahkaha patlattı.

"Çok şey görmüşsünüz ama az şey biliyorsunuz; bildiklerinizi kilit altında tutunuz."

"Diyelim ki ansızın aklıma komutanlığa ihbar etme fikri geldi?"

Bu son cümleyi söylerken çok ciddi, hatta sert bir yüz ifadesi takınmıştım. Kızcağız birden yerinden fırladı, çalılıkta-

ki yuvasından kovulmuş ürkek bir kuş gibi şarkı söyleyerek koşup saklandı. Son sözlerim çok yersiz kaçmıştı; söylediklerimin önemini o an için kavrayamadım, fakat daha sonra onları söylediğime pişman olacaktım, böyle bir durum yaşadım.

Hava yeni kararmaya başlamıştı, Kazak emir erine çaydanlığı seferi usulle demlemesini söyledim; bir mum yakarak masanın başına oturdum, bir yandan da seyahat pipomu tüttürüyordum. Tam ikinci bardağımı bitiriyordum ki birden kapı gıcırtıyla açıldı, arkamda hafiften bir entari hışırtısı ve ayak sesleri duydum. İrkilerek arkama döndüm, gelen oydu, benim su perim! Tek kelime söylemeden sessizce geçip karşıma oturdu ve gözlerini bana dikti; bu bakış, sebebini bilmiyorum ama bana olağanüstü sevecen geldi ve yıllar önce hayatımla zalimce oynayan bakışlardan birini hatırlattı. Kızcağız görünüşe bakılırsa kendisine çeşitli sorular sormamı bekliyordu, fakat ben öylesine izahı zor bir şaşkınlık içindeydim ki ağzımı açıp konuşamadım, sustum. Cansız, solgun benzi iç dünyasının tedirginliğini yansıtıyordu. Amaçsızca masada dolaştırdığı elinin hafifçe titrediğini fark ettim. Göğsünün kâh inip kalktığı kâh nefesini tuttuğu belli oluyordu. Bu komedi beni sıkmaya başladı; sessizliği, ona bir bardak çay ikram ederek hiç de şairane olmayan bir biçimde bozmaya hazırlanıyordum ki, kız ansızın yerinden sıçradı, kollarını boynuma doladı, dudaklarımda onun ıslak, ateşli öpücüğünü hissettim. Gözlerimin önü karardı, başım döndü; gençlik ihtirasının tüm gücüyle onu sıkıca kucakladım, fakat o kulağıma,

"Bu gece herkes uyuduktan sonra kıyıya gel," diye fısıldayarak bir yılan gibi kollarımın arasından sıyrılıp kurtuldu ve bir ok gibi fırlayıp odadan kaçtı.

Taşlıkta yerde duran çaydanlığı ve mumu devirdi. Benden arta kalan çayla ısınmayı hayal eden Kazak yattığı samanların üzerinden:

"Küçük şeytan!" diye bağırdı.

Ancak bu sırada kendime gelebilmiştim.

İki saat kadar sonra, iskelede tüm sesler kesilince benim Kazak'ı uyandırdım.

"Eğer tabancayla ateş edersem hemen koşarak iskeleye gel," dedim.

Kazak gözlerini fal taşı gibi açtı ve düşünmeden otomatik bir şekilde:

"Emredersiniz, zatıâlileri!" diye yanıt verdi.

Kemerimin altına tabancamı sokarak dışarı çıktım. Kız beni sarp kayalığın başında bekliyordu. Oldukça hafif bir giysi vardı üzerinde, kıvrak beline ince bir eşarp sarmıştı.

Elimden tutarak:

"Arkamdan gel," dedi.

Dik kayalıktan aşağı inmeye başladık. Nasıl boynumu kırmadığımı hâlâ anlayamıyorum. Aşağıya inince sağa döndük, dün gece kör çocuğun peşinden gittiğim patikaya saptık. Ay henüz yükselmemişti, lacivert gök kubbede sadece iki uzak yıldız iki deniz feneri gibi parıldıyordu. Ağır dalgalar aynı tempo ve aralıklarla peş peşe katlanarak geliyor, kıyıya bağlı yalnız kayığı güçlükle yerinden oynatabiliyorlardı.

Yol arkadaşım:

"Kayığa binelim," dedi.

Ben tereddüt gösterdim, denizde romantik sandal gezileri yapmak gibi bir merakım yoktu, fakat geri adım atacak zaman değildi. Kız atlayıp kayığa bindi, ben de onu izledim; daha ne olup bittiğini anlamadan bir baktım ki yüzüyoruz.

Öfkeyle:

"Bu da ne demek oluyor?" dedim.

Beni çekerek kayığa oturttu, kollarını belime dolayarak:

"Bu, şu demek oluyor ki, ben seni seviyorum," diye yanıt verdi.

Yanağını yanağıma bastırdı, yakıcı soluğunu yüzümde hissettim.

Ansızın suya gürültüyle bir şey düştü, elimi kemerime attım, tabancam yerinde yoktu. O anda içimi korkunç bir şüphe kapladı, kan beynime sıçradı. Baktım, kıyıdan elli sajen kadar uzaklaşmışız, bense yüzme bilmiyorum! Onu iterek kendimden uzaklaştırmak istedim, fakat bir kedi gibi elbiselerime yapışmıştı; ardından beni silkeleyerek kuvvetle itti, neredeyse denize düşüyordum. Kayık şiddetle sallandı, fakat hemen dengemi sağladım; aramızda müthiş bir boğuşma başladı. Öfkeden kudurmuş olmam gücümü artırıyordu, fakat çok geçmeden çeviklikte rakibimin gerisinde kaldığımı anladım.

Kızın küçücük ellerini var gücümle sıkarak:

"Derdin ne, ne istiyorsun?" diye bağırdım.

Parmakları çatırdadı, fakat asla bağırmadı. Yılan karakteri sayesinde bu acıya dayanmasını bildi.

"Bizi gördün," dedi, "gidip ihbar edeceksin."

Doğaüstü bir güçle beni kenara doğru fırlattı; ikimiz de yarı belimize kadar denize sarkıyorduk, kızın saçları suya değiyordu. Kader anıydı! Kayığın dibine dayadığım dizimden güç alarak bir elimle kızın boğazını, diğer elimle saçlarını sıkıca kavradım, kız giysilerime kenetlenmiş ellerini serbest bıraktı ve bir anda onu fırlatıp dalgaların üzerine attım.

Hava bir hayli kararmıştı, kızın kafası köpüklerin arasında bir iki kez görünüp kayboldu ve sonrasında onu tamamen gözden kaybettim.

Kayığın dibinde yarısı kırılmış eski bir kürek buldum, uzun çabalar sonucu, bir şekilde iskeleye yanaşabildim. Kıyıdan kaldığım eve çıkan patikayı bulmaya çalışırken, istemeden, önceki gece kör çocuğun gececi denizciyi beklediği tarafa baktım. Ay bir hayli yükselmişti, bana sanki kıyıda beyaz giysili birisi oturuyor gibi geldi. Merak dürtüsüyle, sessizce

karaltıya yaklaştım, kıyıya inen sarp kayalıkta otların arasına saklandım. Başımı birazcık öne çıkararak bulunduğum kayalıktan aşağıda olup bitenleri çok iyi görebiliyordum. Benim denizkızının orada olduğunu görünce çok fazla şaşırmadım, hatta neredeyse memnun oldum. Köpüklü deniz suyunu atmak için uzun saçlarını bükerek sıkıyordu. Islak bluzu kıvrak bedenini ve yukarı kalkık göğsünü gözler önüne seriyordu. Çok geçmeden uzaklarda bir kayık göründü, kayık hızla kıyıya yaklaştı; içinden yine bir önceki gece gibi Tatar kalpaklı adam çıktı, fakat bu kez saçları Kazak usulü kesilmişti ve bel kayışının altında kocaman bir hançer dimdik duruyordu.

"Yanko, her şey mahvoldu," dedi kız.

Konuşmaları daha sonra devam etti, ancak o kadar sessiz konuşuyorlardı ki hiçbir şey duyamıyordum. Sonunda Yanko sesini yükselterek:

"Kör nerede?" diye sordu.

"Onu bir şey için gönderdim," diye yanıt verdi.

Birkaç dakika sonra sırtında bir çuvalla kör çocuk geldi, çuvalı kayığa koydu.

"Dinle, kör," dedi Yanko, "o yeri iyi koru... Nereyi kastettiğimi biliyorsun, değil mi? Orada kıymetli mallar var. ... de ki (ismi duyamadım), artık onun hizmetkârı değilim. İşler sarpa sardı, o bundan sonra beni bir daha göremeyecek; şimdi çok tehlikeli! Gidip kendime başka bir yerde iş arayacağım, o benim gibi bir babayiğidi zor bulur. Ona de ki, eğer emeğinin karşılığını daha cömertçe ödeseydi Yanko onu asla terk etmezdi. Rüzgârın estiği, denizin kabardığı her yerde ben kendime bir yol bulurum."

Kısa bir sessizlikten sonra Yanko konuşmasını sürdürdü:

"Kız da benimle gelecek, artık burada kalamaz. Kocakarıya da artık ölme zamanının geldiğini söyle, dünyaya kazık mı

çakacak! Her şeyin bir sonu olduğunu bilmeli. Bizi bundan sonra bir daha göremeyecek!"

"Peki, ya ben?" dedi kör çocuk, ağlamaklı bir sesle.

"Seni ne yapayım?" oldu yanıt.

Bu sırada benim su perim sıçrayıp kayığa bindi ve onun da binmesi için el sallayarak arkadaşını çağırdı. Yanko kör çocuğun avucuna bir şey sokuşturarak:

"Kendine pryanik al," diye mırıldandı.

"Yalnızca bu kadar mı?" dedi kör çocuk.

"Hadi, şunu da al!"

Taşların üzerine düşen madeni para şangırtıyla yuvarlandı. Kör çocuk parayı almadı. Yanko atlayıp kayığa oturdu; rüzgâr kıyıdan esiyordu, küçük yelkenlerini açarak hızla uzaklaştılar. Ay ışığı altında beyaz yelken uzun süre siyah dalgaların arasında bir görünüp bir kayboldu. Kör çocuk kıyıda oturmaya devam etti, kulağıma ağlamaya benzer bir ses geldi. Evet, ağlayan kör çocuktu, hem de uzun uzun ağladı... İçimi bir hüzün kapladı. Kader, beni bu *dürüst kaçakçıların* barışçıl muhitine sokmayı acaba niçin gerekli görmüştü? Ben, dingin bir pınara atılan bir taş gibi onların bütün huzurunu bozmuştum ve kendim de tıpkı atılan bu taş gibi neredeyse suyun dibini boylayacaktım!

Eve döndüm. Taşlıkta tahta bir tabağın üzerinde çıtırtılı sesler çıkararak yanmakta olan mum tükenmek üzereydi ve benim Kazak silahını iki eliyle sıkı sıkı tutarak emirlerime rağmen derin bir uykuya dalmıştı. Ona dokunmadım, mumu alarak içeriye girdim. Heyhat! Küçük sandığım, gümüş kakmalı kılıcım, bir dostumun hediyesi Dağıstan hançerim, hiçbiri yoktu. Lanet olası körün son anda çuvalla ne getirdiğini şimdi tahmin edebiliyordum. Sertçe sarsıp iterek Kazak'ı uyandırdım, ona sövüp saydım, öfkeden çılgına döndüm. Fakat yapacak bir şey yoktu! Kör çocuk beni soydu, on sekiz

yaşındaki kız az kalsın beni suda boğuyordu diye komutanlığa şikâyette bulunmak gülünç kaçmaz mıydı?

Çok şükür ki, sabah yola çıkma olanağı doğdu ve ben Taman'ı terk ettim. Yaşlı kadınla zavallı kör çocuğa ne oldu derseniz, bilmiyorum. Hem, insanoğlunun sevinç ve felaketlerinden, gezici bir subay ve üstelik elinde yol belgesiyle resmi göreve giden birisi olarak, bana ne!

Birinci bölümün sonu

İKİNCİ BÖLÜM

(Peçorin'in defterinin devamı)

II
Prenses Meri

11 Mayıs

Pyatigorsk'a* dün geldim, şehrin bir ucundaki en yüksek yerinde, Maşuk Dağı'nın eteklerinde ev tuttum. Sağanak ve fırtınada bulutlar çatıma kadar alçalacaklar. Bugün sabah saat beşte penceremi açtığımda, odam, mütevazı ön bahçemde yetişen çiçeklerin kokularıyla doldu. Çiçek açmış kiraz dalları pencerelerden bana bakıyor, bazen rüzgâr çalışma masamın üzerini onların beyaz taç yapraklarıyla dolduruyor. Üç yöne doğru büyüleyici bir manzaram var. Batıda beş zirveli Beştau dağılan fırtınanın son bulutu** gibi masmavi yükseliyor, kuzeyde tiftikli bir Pers kalpağı gibi duran Maşuk Dağı ufkun bu kısmını tamamen kapatıyor. Doğu yönünü seyretmek daha da eğlenceli; aşağıda, gözlerimin önünde, tertemiz yeni bir kasaba bir renk cümbüşü halinde uzayıp gitmekte, şifalı kaynaklar şarıltıyla kaynamakta, çok dilli kalabalığın uğultusu yükselmektedir. Daha da uzaklarda amfitiyatro tribünleri gibi üst

* Pyatigorsk (Beş Dağ): Kaplıcaları, çamur banyoları, maden suları ile ünlü Kuzey Kafkas şehri. 18. yüzyılın sonlarında Rus İmparatorluğuna geçti. Lermontov 27 Temmuz 1841 tarihinde bu şehirde düelloda öldü. *–çev.*

** Puşkin'in "Tuça" (Bulut, 1835) adlı şiirinden. *–çev.*

üste yığılmış dağlar mavileştikçe mavileşmekte, puslu görünümleri gittikçe bulanıklaşmakta; ufuk çizgisinde ise Kazbek ile başlayan ve çift zirveli Elbruz ile sona eren karla kaplı dorukların oluşturduğu gümüşi bir zincir uzayıp gitmektedir... Böyle bir coğrafyada yaşamak çok zevkli! Bir tür mest olma duygusu tüm damarlarıma kadar işlemiş durumda. Hava, bir bebeğin öpücüğü kadar saf ve taze; güneş pırıl pırıl, gökyüzü masmavi, insan başka ne isteyebilir? Böyle bir yerde ihtiraslara, özlemlere, pişmanlıklara ne gerek var?.. Neyse, vakit geldi. Yürüyerek Yelizabet kaplıcasına gideceğim, sabahları tüm kaplıca sosyetesinin orada toplandığı söyleniyor.

Yokuş aşağı şehrin ortalarına kadar indikten sonra bulvara saptım, burada dağa çıkmak üzere ağır ağır yokuş tırmanan birkaç üzgün grupla karşılaştım. Çoğunlukla step bölgelerinden toprak sahibi ailelerdi bunlar; kocaların yıpranmış, modası geçmiş redingotlarına, karılarının ve kızlarının aşırı gösterişli kıyafetlerine bakarak bunu hemen tahmin etmek mümkündü. Kaplıcalara gelen bütün gençleri ezbere bildikleri açıkça belli oluyordu, çünkü nazik, meraklı bakışlarla beni süzdüler. Redingotumun Petersburgvari kesimi onların kafasını karıştırmıştı, daha sonra apoletlerimi görünce hiddetle yüzlerini öteye çevirdiler.

Yerel yöneticilerin karıları, tabiri caizse kaplıcaların ev sahibeleri sıcakkanlı, güler yüzlü kadınlardı. Ellerinde saplı opera dürbünleri vardı ve üniformaya daha az önem veriyorlardı; onlar Kafkasya'da yaldızlı düğmelerin altında ateşli bir kalp, resmi beyaz kepin altında aydınlık bir kafa görmeye alışmışlardı. Bu hanımefendiler çok cana yakın, sevimli insanlardı ve uzun süre sevimliliklerini korurlardı. Onların hayranları her yıl değişir, eskilerinin yerini yenileri alırdı ve belki de sonsuz nezaketle-

rinin sırrı buradaydı. Yelizabet kaplıcasına giden dar patikayı tırmanırken öndeki, sivil bürokrat ve ordu mensubu erkeklerin oluşturduğu kalabalık bir topluluğa yetiştim. Sonradan öğrendiğime göre bu kişiler, suyun hareketinden mucize bekleyenlere* dâhil özel bir grupmuş. Bunlar içiyorlardı, ama içtikleri şifalı su değildi; az yürür, gelip geçenlere kur yapar, kumar oynar ve can sıkıntısından şikâyet ederlerdi. Züppe insanlardı; hasır kılıf geçirilmiş bardaklarını sülfürlü su kuyusuna daldırırken bile bilgiç tavırlarla poz verirlerdi. Sivil bürokratlar parlak mavi kravat takmışlardı, ordu mensuplarının ceketlerinden fırfırlı yakalar görünüyordu. Bu insanlar, taşralı ailelere karşı derin bir nefret duyar, başkentin, girmelerine izin verilmeyen aristokratik salonlarının özlemiyle yanıp tutuşurlardı.

Sonunda kaynağa vardım. Kaynağın bitişiğindeki küçük meydana şifalı banyoyu içine alan kırmızı çatılı ufak bir ev yapmışlardı; biraz ileride yağmurlu havalarda gezinmek için üstü kapalı bir galeri bulunuyordu. Üç beş yaralı subay koltuk değneklerini ayaklarının altlarına koymuş tahta sıranın üzerinde oturuyorlardı; solgun ve üzgün görünüyorlardı. Bir grup hanım içtikleri şifalı suyun etki göstermesini bekleyerek hızlı adımlarla meydanda bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Aralarında iki üç tane güzel yüz göze çarpıyordu. Maşuk'un eteklerini kaplayan üzüm bağlarının içindeki dar yollarda zaman zaman rengârenk kadın şapkaları bir görünüp bir kayboluyordu; bunların iki kişilik yalnızlığı seven hanımlara ait olduklarından şüphe edilemezdi, zira böyle renkli bir kadın şapkasının yanında ben her zaman ya askerî bir kasket ya da çirkin, yuvarlak bir erkek şapkası görmüşümdür. Üzerinde

* Yuhanna İncilinde (5:2-4) zikredilen, Yeruşalim'deki, önünde felçlilerin, sakatların, hastaların toplandıkları beş eyvanlı mucizevi havuza (Beytesta) gönderme yapılmaktadır. Görünmez meleğin arada bir bulandırdığı bu havuza kim ilk atlarsa o iyileşmektedir; bu yüzden tüm sakat ve hastalar havuzdaki hareketi (değişimi) büyük bir dikkatle izlemektedirler. *-çev.*

Eolovaya Arfa* adlı pavyonun yer aldığı sarp kayalıkta manzara sevenler toplanır ve teleskoplarını Elbruz'a çevirirlerdi. Bunların arasında eğitimlerinden sorumlu oldukları soylu çocukları sıraca tedavisine getirmiş iki mürebbi de vardı.

Nefes nefese dağın yamacında durdum, küçük bir evin köşesine yaslanarak bir tablodan farksız çevreyi seyre daldım; ansızın arkamda tanıdık bir ses duydum:

"Peçorin, çoktan beri mi buradasın?"

Geri dönüp baktım, Gruşnitski idi. Kucaklaştık. Onunla seyyar harekât müfrezesinde tanışmıştım. Kurşunla bacağından yaralanmış, kaplıcalara benden bir hafta kadar önce gelmişti.

Gruşnitski askeri öğrenciydi. Orduda yalnızca bir yıl görev yaptı; kendine özgü bir tür şıklık merakı yüzünden kalın bir er kaputu giyerdi. Erlere özgü Aziz Georgi nişanı vardı. Sağlam yapılı, yanık tenli ve siyah saçlıydı. Daha yirmi birini doldurmadığı halde yirmi beşinde gösteriyordu. Konuşurken başını arkaya doğru atıyor, sağ eliyle koltuk değneğine tutunduğu için sol eliyle durmadan bıyığını büküyordu. Hızlı konuşurdu; tumturaklı, süslü bir dili vardı. O, hayatta her olay karşısında söyleyecek şatafatlı hazır bir sözü bulunan, yalın, sıradan güzelliklerden etkilenmeyen, olağanüstü duyguların, yüce tutkuların ve benzersiz acıların örtüsüne görkemli bir şekilde bürünebilen insanlardan birisiydi. Güçlü bir etki yaratmak, bu tür kişiler için ne büyük hazdı! Romantik taşra hanımefendileri bu beylere delicesine düşkündürler. Yaşlandıkça bu kişiler ya sakin, kendi halinde birer toprak sahibi ya da ayyaş olup çıkarlar, bazen her iki özelliğe birden sahip olanlara da rastlanır. Çoğunlukla pek çok meziyetle dolu bir ruhları vardır, fakat şiirselliğin zerresi bile yoktur onlarda.

---

* "Rüzgârla çalınan arp" ya da "rüzgâr tanrısı Aeolus'a ait arp" anlamına gelmektedir. *-çev.*

Gruşnitski'nin tutkusu cerbezeli, şatafatlı konuşmaydı; sohbet sıradan, gündelik kavramların dışına çıkar çıkmaz sizi laf bombardımanına tutardı. Onunla hiçbir zaman normal bir tartışma yapamadım. Ne sizin itirazlarınıza yanıt verir ne de sizi dinlerdi. Siz susar susmaz, o, güya söylediklerinizle ilişkili bir şey söylüyormuş gibi yaparak uzun bir tirada başlar, fakat gerçekte kendi nutkuna devam ederdi.

Gruşnitski oldukça esprili, hazırcevap birisidir; genellikle eğlendirici olan nükteleri isabetsizdir, fakat hiçbir zaman kötü niyetli, şeytanca değildir. Ona asla tek bir sözcükle insan öldüren biri denemez. O, insanları ve onların zayıf taraflarını bilmez, çünkü tüm hayatı boyunca sadece kendisiyle meşgul olmuştur. Yegâne amacı bir gönül serüveninin kahramanı olabilmektir. Kendisinin bu dünyaya göre yaratılmadığını, bir takım gizemli acılara mahkûm edildiğini sık sık dile getirerek başkalarını bunlara inandırmaya çalıştı ve büyük ölçüde kendisi de buna inandı. Bu nedenle o kalın er kaputunu böyle gururla üzerinde taşımaktaydı. Onu anlıyordum ve ilişkimizin dışarıdan dostane gözükmesine rağmen o beni tam da bu yüzden sevmiyordu. Gruşnitski müthiş cesaretiyle tanınıyordu. Onu çarpışma sırasında görmüştüm; etrafa kılıç savuruyor, nâra atarak gözünü kırpmadan öne fırlıyordu. Rus cesareti dediğimiz şeyden biraz farklı bir şeydi bu!..

Ben de onu sevmiyordum; içimde günün birinde onunla dar bir geçitte çok kötü bir şekilde karşı karşıya geleceğimiz gibi bir his vardı, o gün ikimizden birinin vay haline!

Onun Kafkasya'ya gelişi de yine kendi romantik bağnazlığının bir sonucuydu. Gruşnitski'nin, babasının köyünden son kez ayrılırken ümitsiz bir ifade takınarak güzel komşu hanımlardan birine, kendisinin sırf devlet hizmeti görmeye gitmediğini, ölümü aramaya gittiğini çünkü... diye süslü cümleler sarf ettiğinden kesinlikle eminim. Büyük bir olasılıkla,

konuşmasının bu anında gözlerini eliyle kapayarak nutkuna şöyle devam etmiştir:

"Hayır, siz (ya da sen) bunu bilmek zorunda değilsiniz! Bilseydiniz, o saf ruhunuz sarsılıp titreyecekti! Ne yararı var? Sizin için ben neyim? Beni anlayabiliyor musunuz?"

Bu minval üzere konuşması devam etmiştir. Bizzat kendisi bana, onu K. alayına katılmaya sevk eden sebebin kendisiyle tanrı katı arasında ebedi bir sır olduğunu söylemişti.

Bununla birlikte Gruşnitski bu trajedi oyuncusu gömleğini üzerinden attığı anlarda oldukça sevimli ve eğlendirici oluyordu. Onu kadınların arasında görmeyi çok istiyordum; tüm hünerlerini gösterdiği anlar bu buluşmalar olmalı diye düşünüyorum.

Gruşnitski ile iki eski dost gibi karşılaştık. Ona kaplıcalardaki hayatla ilgili ayrıntılı sorular sordum, çevrede ilginç insanların bulunup bulunmadığını öğrenmeye çalıştım.

"Burada oldukça renksiz, yavan bir hayat sürdürüyoruz," dedi iç geçirerek. "Sabahları şifalı su içenler tüm hastalar gibi cansız ve uyuşuk, akşamları şarap içenler ise tüm sağlıklılar gibi çekilmez kişiler. Ahbaplık edecek kadınlar da var, ancak onlarla da pek oyalanamıyorsunuz. Vint oynuyorlar, çirkin giyiniyorlar ve çok berbat bir Fransızca konuşuyorlar. Bu yıl Moskova'dan yalnızca Prenses Ligovskaya gelmiş, yanında kızını da getirmiş; fakat ben onlarla tanışmıyorum. Benim er kaputum âdeta bir sürgün damgası gibi! Kaputumun insanlarda uyandırdığı sevecenlik duygusu tıpkı sadaka kadar incitici!"

Tam bu sırada şifalı su kaynağına doğru giden iki hanım yanımızdan geçti. Birisi yaşlıca, diğeri genç, boylu boslu, düzgün vücutluydu. Şapkalarından yüzlerini göremedim, fakat giyim ve kuşamlarının yüksek bir zevkin sıkı kurallarından geçtiği belli oluyordu, en ufak bir fazlalık yoktu. Genç

olanın üzerinde kollu, yakası kapalı *gris de perles** bir elbise vardı, kıvrak boynuna ince bir ipek eşarp dolamıştı. *Couleur puce*** potinleri narin ayaklarını bileklerinden öylesine zarifçe kavrıyordu ki, güzelliğin esrarı üzerine kafa yormayan birisi bile, mutlaka, en azından şaşkınlığından, derin bir ah çekerdi. Hafif adımlarla ağırbaşlı, soylu yürüyüşünde kolay kolay tanımlanamayan fakat gözle açıkça fark edilebilen, bir tür el değmemişlik, masumiyet vardı. Yanımızdan geçtiğinde, etrafa, bazen zarif hanımların yazdıkları pusulalarda hissettiğimiz o kokuya benzer, tarifi güç, güzel bir parfüm kokusu yayıldı.

"İşte, Prenses Ligovskaya ve İngiliz usulüyle çağırdığı kızı Meri," dedi Gruşnitski. "Daha üç gün önce geldiler."

"Ama bak, hemen adını öğrenmişsin!"

"Evet, tesadüfen öğrendim," diye yanıt verdi Gruşnitski, kızararak. "İtiraf edeyim ki, onlarla tanışmayı hiç de arzu etmiyorum. Bu kibirli aristokratlar biz ordu mensuplarına vahşilere bakar gibi bakarlar. Numaralanmış subay şapkasının altında bir zekânın, kalın kaputun altında bir kalbin olup olmadığı onların umurlarında mı sanki?"

"Zavallı kaput!" dedim gülümseyerek. "Yanlarına giderek onlara kibarca bardak uzatan şu bey de kim?"

"Moskovalı züppe Rayeviç. Kumarbazdır, böyle olduğu, mavi yeleğinin üzerine sarkıttığı kıvrımlı kalın altın zincirinden zaten hemen belli oluyor. Şu kalın bastonuna bak, aynen Robinson Crusoe'nunki gibi! Ya şu sakala ne demeli, saçı da *à la moujik* (köylü tıraşı) kesilmiş!"

"Sen tüm insan soyuna karşı kin besliyorsun!"

"Evet, ama sebepsiz değil..."

"Oo! Gerçekten mi?"

---

* (Fr.) "İnci grisi." *–çev.*

** (Fr.) "Mor, patlıcan rengi." *–çev.*

Bu arada hanımlar kaynaktan uzaklaşarak bizim tarafa doğru yöneldiler, tam bizim hizamıza geldiklerinde Gruşnitski koltuk değneğinin de yardımıyla dramatik pozunu almayı başararak yüksek sesle bana Fransızca şöyle yanıt verdi:

*"Mon cher, je haïs les hommes pour ne pas les mépriser, car autrement la vie serait une farce trop dégoûtante."**

Zarif genç prenses başını çevirdi ve hatibi uzun, meraklı bir bakışla ödüllendirdi. Bu bakıştaki ifade çok belirsizdi, fakat asla alaycı değildi; sırf bu nedenle Gruşnitski'yi içimden bütün kalbimle kutladım.

"Bu küçük prenses Meri fevkalade güzelmiş," dedim Gruşnitski'ye. "Öylesine kadife gibi gözleri var ki! Evet, uygun söz bu, kadife gibi! Sana onun gözlerinden bahsederken bu ifadeyi kullanmanı tavsiye ediyorum. Alt ve üst kirpikleri o kadar uzun ki, güneş ışınları göz bebeklerinde yansıyamıyor. Bu tür parıltısız gözleri severim, öylesine yumuşaktırlar ki, âdeta seni okşadıklarını sanırsın... Söz açılmışken, onun yüzünde güzel olan başka da bir şey yok, sanırım. Peki, dişleri beyaz mı? Bu çok önemlidir! Ne yazık ki senin şatafatlı cümlene gülmedi."

Gruşnitski, kızarak:

"Sen güzel bir kadından İngiliz atlarından bahseder gibi söz ediyorsun," dedi.

Kendisinin üslubuna uygun düşen bir üslupla konuşmaya çalışarak ona yanıt verdim:

*"Mon cher, je méprise les femmes pour ne pas les aimer, car autrement la vie serait un mélodrame trop ridicule."***

Arkamı döndüm ve yanından uzaklaştım. Yarım saat kadar üzüm bağları arasındaki dar yollarda, kireçtaşı kayaların

---

* (Fr.) "Azizim, ben insanlardan, onları hor görmemek için nefret ediyorum, zira aksi halde hayat çok iğrenç bir güldürü olurdu." *-çev.*

** (Fr.) "Azizim, ben, kadınları sevmemek için onları hor görüyorum, zira aksi halde hayat çok saçma bir melodram olurdu." *-çev.*

üzerinde ve onları örten çalılıklarda dolaştım. Sıcak iyice bastırdı, eve dönmek için acele ediyordum. Sülfürlü bir su kaynağının yanından geçerken soluklanmak için kapalı galerinin gölgesinde durdum. Bu mola bana oldukça ilginç bir sahnenin tanığı olma fırsatı sağladı. Oyuncuların konumu şöyleydi: anne prensesle Moskovalı züppe kapalı galeride bir tahta sıra üzerinde oturuyorlardı ve görünüşe bakılırsa ciddi bir şeyler konuşuyorlardı. Küçük prenses ise herhalde şifalı suyunun son bardağını içmiş olmalıydı, kaynağın civarında düşünceli bir halde geziniyordu. Gruşnitski kuyunun başında ayakta duruyordu, çevrede başka bir kimse de yoktu.

Onlara biraz daha yaklaşarak galerinin bir köşesine saklandım. Tam bu esnada Gruşnitski bardağını kumun üzerine düşürdü, sonra bardağı yerden almak için büyük bir çaba harcayarak eğilmeye çalıştı; yaralı bacağı eğilmesini zorlaştırıyordu. Zavallı adam! Ne kadar uğraştıysa, koltuk değneğine abanmaya çalıştıysa da işe yaramadı. Gerçekten acı çektiği dokunaklı yüz ifadesinden okunabiliyordu.

Prenses Meri bütün bu olanları benden daha iyi görüyordu. Bir kuş kadar hafif adımlarla ona doğru atıldı, eğilip bardağı yerden aldı ve tarifi zor bir zarafeti yansıtan bir vücut hareketiyle ona uzattı. Ardından yüzü müthiş kızardı, dönüp galeriye göz attı; annesinin bir şey görmediğinden emin olunca hemen o anda rahatlayıp sakinleşti. Gruşnitski teşekkür etmek için ağzını açtığında prenses çoktan uzaklaşmıştı. Bir dakika kadar sonra küçük prenses, annesi ve züppe ile birlikte galeriden dışarı çıktı, fakat Gruşnitski'nin yanından geçerlerken öylesine ciddi ve ağırbaşlı bir ifade takınmıştı ki ona dönüp bakmadı bile ve hatta onun, prensesi dağın yamacından ininceye ve bulvar boyunca sıralanmış ıhlamur ağaçlarının ardında kaybolunca dek izleyen o tutkulu bakışlarını fark etmedi bile... İşte, küçük prensesin şapkası caddenin öte

yanında göründü, koşarak Pyatigorsk'un en güzel evlerinden birinin kapısından içeri girdi. Onun ardından anne prenses de geldi, kapıda başını eğerek Rayeviç'le vedalaştı.

Zavallı ateşli askeri okul öğrencisi ancak bu sırada benim varlığımın farkına varabildi.

Elimi bütün gücüyle sıkarak:

"Gördün mü?" dedi. "O tam bir melek!"

Ben su katılmadık bir saf pozu takınarak:

"Neyi?" diye sordum.

"Yoksa bir şey görmedin mi?"

"Hayır, gördüm; prenses senin bardağını yerden kaldırdı, eğer bekçi buralarda olsaydı o da aynı şeyi yapardı, hatta bahşiş almak için daha da çabuk davranırdı. Ayrıca, onun sana acıdığı açıkça görülüyordu; yaralı bacağının üzerine abandığında yüzünü öylesine korkunç bir şekilde buruşturdun ki..."

"Yani prensesin ruhunun bir ışıltı halinde yüzüne yansıdığı o anı gördüğünde bundan hiç etkilenmedin, için titremedi, öyle mi?"

"Hayır, etkilenmedim."

Yalan söylüyordum; canım ona sataşmak, onu kışkırtmak istiyordu. İtiraz etmek benim doğuştan gelen düşkünlüğüm, tutkumdu. Tüm hayatım, yalnızca, kalbin ya da aklın buyruklarına karşı acıklı ve beyhude bir başkaldırılar dizisi oldu. Coşkulu, tutkulu birisiyle aynı ortamda bulunmak bende müthiş bir huzursuzluk, şaşkınlık yaratır; uyuşuk ve ağırkanlı kimselerle sık sık bir araya gelmenin beni tutkulu bir hayalpereste dönüştürebileceğine inanırım. Ayrıca kabul etmeliyim ki, o anda, nahoş fakat tanıdık bir duygu kalbimden hafifçe gelip geçti, bu duygu kıskançlıktı. Cesurca *kıskançlık* diyorum, çünkü kendime karşı dürüst olmaya alışkınımdır. Sanıyorum öyle genç bir erkek yoktur ki (tabii, yüksek sosyetede yaşayan ve egosunu şımartmaya alışkın olan birisi), avare bakışlarına

takılan güzel bir kadınla buluştuğunda, kadın ansızın onun gözü önünde, yine kendisine yabancı bir başka erkeğe açıkça ilgi gösterdiğinde incinmesin!

Gruşnitski ile birlikte hiç konuşmadan dağdan aşağı indik, bulvarı izleyerek bizim dilberin girdiği evin pencerelerinin önünden geçtik. Pencerenin önünde oturuyordu. Gruşnitski beni kolumdan çekerek, kıza, kadınlar üzerinde hiç de etkili olmayan o ünlü donuk fakat yumuşak bakışıyla baktı. O anda saplı opera dürbünümü prensese çevirmiştim, Gruşnitski'nin bakışına gülümsediğini fark ettim, fakat benim küstahça dürbünle bakışım onu ciddi şekilde sinirlendirdi. Gerçekten de, bir Kafkas subayı elindeki cam parçasını Moskovalı prensese doğrultmaya nasıl cüret edebilirdi?..

13 Mayıs

Bu sabah doktor bana uğradı, adı Werner ama Rus'tur. Bunda şaşıracak ne var? İvanov diye birini tanıyordum, Alman'dı. Werner pek çok bakımdan mükemmel bir insandır. Şüphecidir ve çoğu tıp insanı gibi o da materyalisttir; aynı zamanda bir şairdir. Şaka değil, hayatında iki mısra şiir yazmamasına rağmen işinde her zaman, sözlerinde ise çoğu zaman bir şair olmuştur. Bir kadavranın damarlarını nasıl inceliyorlarsa, o da insan kalbinin tüm canlı kirişlerini öyle araştırıp incelemiştir. Fakat doktor hiçbir zaman kendi bilgisinden yararlanmayı beceremedi, tıpkı mükemmel bir anatomi uzmanının sıradan bir sıtmayı tedavi etmeyi bilememesi gibi! Werner genellikle hastalarıyla gizlice alay eder, fakat bir kez ölen bir er için nasıl ağladığını gözlerimle gördüm... Doktor yoksuldu, milyonlarının olmasını hayal ederdi, fakat para kazanmak için kılını bile kıpırdatmazdı. Bir keresinde bana, dostuna değil, düşmanına iyilikte bulunmayı yeğlediğini, çünkü dosta yapılınca bunun iyilik ticareti anlamına geldiğini, oysa nef-

retin düşmanın cömertliği ile birlikte arttığını söylemişti. Zehir gibi bir dili vardı. Nice iyi yürekli insan onun nükteleriyle birer sıradan budala olarak damgalandı. Kaplıcalarda çalışan kıskanç sağlık mensubu rakipleri doktorun güya hastalarının karikatürlerini çizdiği dedikodusunu yaydılar. Bunu duyan hastalar öfkeden deliye döndü ve onu terk etti. Doktorun dostları, yani Kafkasya'da görev yapan gerçekten düzgün ve dürüst tüm insanlar beyhude yere onun düşen itibarını yeniden düzeltmeye çalıştılar.

Werner'in dış görünüşü, ilk bakışta insanda hiç de hoş olmayan bir izlenim bırakan fakat daha sonra gözünüz düzensiz yüz çizgilerinde görmüş geçirmiş yüce bir ruhun izlerini okumayı öğrendiğinde sevebileceğiniz türden bir insandı. Kadınların bu tür insanlara delicesine âşık oldukları, onların çirkinliklerini *Endymion*'ların* en taze ve gül renklisinin yakışıklılığına yeğledikleri tezini doğrulayan örnekler mevcuttur. Kadınların haklarını teslim etmek gerek; onlarda ruh güzelliğini sezme yeteneği vardır. Belki de Werner gibi insanların kadınları bu kadar güçlü bir tutkuyla sevmeleri bu yüzdendir.

Werner kısa boylu, sıska ve bir bebek kadar narindi. Tıpkı Byron gibi onun da bir bacağı diğerinden kısaydı. Kafası gövdesine kıyasla kocaman görünüyordu. Saçını çok kısa kestirirdi ve onun, bu şekilde ortaya çıkan düz olmaktan uzak kafatası kemiği, üzerindeki zıt yönlü meyillerin garip bir bileşim oluşturması özelliğiyle kafatası bilimcilerini hayrete düşürebilirdi. Her zaman tedirgin bakışlarla bakan küçük, siyah gözleri kafanızın içindeki düşüncelere nüfuz etmeye çalışırdı. Giyimi temiz, derli topluydu ve belli bir zevk düzeyini yansıtırdı. Zayıf, damarlı, küçük ellerine giydiği açık sarı, şık eldivenler dikkat çekerdi. Redingotu, kravatı ve yeleği her zaman

---

* Yunan mitolojisinde ay tanrıçası Selene'nin âşık olduğu yakışıklılığıyla ünlü ölümlü çoban-prens. *-çev.*

siyah renkli olurdu. Gençler ona *Mefisto** adını takmışlardı; görünüşte kızıyordu ama aslında bu benzetme onun gururunu okşuyordu. Arkadaş edinme konusundaki beceriksizliğime rağmen, Werner'le kısa sürede birbirimizi tanıyarak anlaştık ve arkadaş olduk. Gerçi çoğu kez hiçbiri açıkça itiraf etmez ama iki arkadaştan biri daima ötekinin kölesidir. Köle olmak benim yapabileceğim bir şey değil, bu ilişkide efendi olmak da can sıkıcı bir iş; zira hükmetmek yetmez aldatmak da gerekli! Ayrıca benim bir uşağım ve param var! Bakın, nasıl arkadaş olduğumuzu anlatayım: Werner'e S...'de gençlerden oluşan gürültülü bir kalabalıkta rastladım. Sohbet akşamın sonuna doğru metafizik ve felsefe konularına doğru kaydı. İkna olmak, inanmak üzerine konuşuluyordu, her birimiz farklı şeylere ikna olmuştuk.

Doktor:

"Kendi adıma, ben sadece tek bir konuda ikna olmuş durumdayım," dedi.

O ana kadar hiç konuşmamış birisinin görüşünü öğrenmeye can atarak:

"Hangi konuda?" diye sordum.

"Şu konuda: Er ya da geç, güzel bir sabah öleceğime ikna olmuş durumdayım."

"Benim ikna olduğum şeylerin sayısı sizinkinden daha fazla," dedim. "Öleceğime olan inancım dışında bir şeye daha kanaat getirmiş durumdayım, o da şu; iğrenç bir akşam bu dünyaya gelme bahtsızlığını yaşadım."

Herkes bizim saçmaladığımızı düşünüyordu, işin doğrusu orada hiç kimse bizim söylediklerimizden daha zekice bir şey söylememişti. O andan itibaren biz ikimiz kalabalıktan kendimizi ayırdık. Doktorla sık sık buluşarak soyut konular üzerine oldukça ciddi bir şekilde tartışıyorduk; sohbet, kar-

* Alman folklorunda ve Faust efsanesinde şeytan karakteri. *-çev.*

şılıklı olarak birbirimizin kafasını yeterince karıştırdığımızı ikimiz de fark edinceye dek devam ediyordu. Sohbetin sonunda birbirimizin gözlerinin içine, Çiçero'nun deyişiyle Romalı kâhinler gibi anlamlı anlamlı bakarak kahkahayı basar, yeterince güldükten sonra akşam buluşmamızdan memnun olarak ayrılırdık.

Werner odama girdiğinde ellerim enseme dayalı, bakışlarım tavana odaklanmış durumda divanda uzanmış yatıyordum. Bastonunu köşeye dayayarak geçip koltuğa oturdu, esneyerek dışarıda sıcaklığın artmaya başladığını söyledi. Ben de karşılık olarak sineklerden şikâyetimi belirttim, ikimiz de sustuk.

"Farkında mısınız," dedim, "sevgili doktor, aptallar olmasaydı dünya çok sıkıcı olurdu... Görüyorsunuz, ikimiz de akıllı insanlarız; peşinen biliyoruz ki, akla gelebilecek her konuda sonsuza dek tartışmak mümkündür ve bu yüzden tartışmıyoruz. Birbirimizin en mahrem düşüncelerini biliyoruz, tek bir sözcük bize kocaman bir hikâye anlatıyor; hislerimizin çekirdeğini üç kat kabuğun altından görebiliyoruz. Acıklı olan bize gülünç, gülünç olan acıklı görünür ve işin doğrusu biz genellikle kendimiz dışında her şeye karşı kayıtsızız. Sonuç olarak aramızda herhangi bir düşünce ve duygu değiş tokuşu söz konusu olamaz; birbirimiz hakkında bilmek istediğimiz her şeyi zaten biliyoruz ve daha fazla da bilmek istemiyoruz. Geriye tek bir şık kalıyor, haberler üzerine konuşmak. Bana haberlerden bahsetsenize..."

Uzun konuşmamdan bitkin düşmüş halde gözlerimi kapadım ve esnedim. Doktor kısa bir süre düşündükten sonra:

"Söylediğiniz saçmalıkların içinde yine de bir fikir mevcut," diye yanıt verdi.

"İki!" diye yanıtladım.

"Siz bana onlardan birisini söyleyiniz, diğerinin ne olduğunu ben size söyleyeceğim."

Tavanı seyretmeyi sürdürerek ve içimden gülerek:

"Güzel, başlayınız!" dedim.

"Kaplıcalara gelenlerden birisi hakkında herhangi bir ayrıntılı bilgi var mı diye merak ediyorsunuz; ilgilendiğiniz kimseyi de tahmin edebilirim, çünkü bugün orada sizi soruyorlardı."

"Doktor! İkimizin konuşabilmesi kesinlikle mümkün değil; birbirimizin kafasının içinden geçeni okuyoruz."

"Şimdi sıra diğer fikirde," dedi doktor.

"İkinci fikir şuydu: Sizi bana bir şeyler anlatmaya zorlamak istedim. Birincisi, dinlemek daha az yorucudur; ikincisi dinlerken ağzından bir şey kaçırmazsın. Üçüncüsü, dinleyerek başkasının sırlarını öğrenirsin ve dördüncüsü, sizin gibi akıllı insanlar dinleyicileri konuşmacılara tercih ederler. Şimdi asıl konuya gelelim, Prenses Ligovskaya benim hakkımda size ne söyledi?"

"Söz konusu kişinin küçük prenses değil de anne prenses olduğundan çok eminsiniz, değil mi?"

"Kesinlikle eminim!"

"Neden?"

"Çünkü küçük prenses Gruşnitski'yi sormuştur."

"Çok büyük bir kavrama yeteneğiniz var. Küçük prenses, er kaputu giyen gencin düello dolayısıyla rütbesinin söküldüğünden emin olduğunu söyledi..."

"Umarım onu bu hoş yanılgısıyla baş başa bırakmışsınızdır."

"Şüphesiz öyle yaptım."

Hazdan mest olmuş bir halde:

"Oyun başlıyor!" diye bağırdım. "Bu güldürünün sonunu kaçırmayacağız. Sıkılmamam için kaderimin elinden gelen gayreti gösterdiği çok açık!"

"Zavallı Gruşnitski'nin kurbanınız olacağı şeklinde bir önsezim var," dedi doktor.

"Devam ediniz, doktor..."

"Prenses Ligovskaya yüzünüzün kendisine tanıdık geldiğini söyledi. Ben de sizi Petersburg'un aristokrat çevrelerinde bir yerde görmüş olabileceğini belirttim... İsminizi söyledim... Daha önce duyduğunu ifade etti. Anlaşılan maceranız orada bir hayli gürültü koparmış... Prenses sonra serüvenlerinizi anlatmaya başladı, muhtemelen sosyete dedikodularına kendi gözlem ve yorumlarını da katıyordu... Kızı, annesinin anlattıklarını merakla dinliyordu. Siz onun hayal dünyasında yeni tarz bir romanın kahramanı oldunuz. Anlattıklarının saçma olduğunu bildiğim halde prensese itiraz etmedim."

"Değerli dost!" diyerek ona elimi uzattım, doktor dokunaklılıkla elimi sıkarak konuşmasını sürdürdü.

"Eğer arzu ederseniz sizi ona takdim edebilirim."

"Merhamet buyurunuz!" dedim ellerimi çırparak. "Kahramanların takdim edildiği nerede görülmüş? Onlar sevdikleri kızla yalnızca onu mutlak bir ölümden kurtararak tanışırlar, başka türlü değil..."

"Gerçekten Prenses Meri'nin gönlünü kazanmak istiyor musunuz?.."

"Asla, tam tersine!.. Doktor, sonunda ben kazandım, siz beni anlamıyorsunuz!.. Ayrıca bu beni incitiyor da, doktor! –bir dakikalık bir sessizlikten sonra devam ettim– Ben kendi sırlarımı asla açıklamam ve onların başkalarınca tahmin edilmeye çalışılması müthiş hoşuma gider; çünkü bu şekilde her zaman, eğer gerekli görürsem o sırları inkâr edebilirim. Öte yandan, doktor, şu anne ve kızını bana anlatmalısınız, ne tür insanlar bunlar?"

"Birincisi, prenses kırk beş yaşlarında bir kadın," diye yanıtladı Werner. "Mide ve sindiriminde hiçbir sorunu yok, kanında sorunlar var; yanaklarında kırmızı lekeler oluşuyor. Ömrünün son yarısını Moskova'da geçirmiş, oradaki

rahat, uyuşuk hayat onu şişmanlatmış. Ayartıcı, açık saçık hikâyeleri, fıkraları seviyor; bazen kızı odada yokken kendisi de uygunsuz şeyler anlatıyor. Kızının bir güvercin kadar masum ve saf olduğunu bana anlattı. Beni niçin ilgilendirsin ki?.. Ona, endişe etmemesini, bundan kimseye bahsetmeyeceğimi söylemek istedim. Prenses romatizma tedavisi görüyor, kızın nesi olduğunu ancak tanrı bilir. Her ikisine de günde iki bardak sülfürlü su içmelerini, haftada iki kez de seyreltilmiş sülfürlü suda yıkanmalarını tembih ettim. Anne insanlara hükmetmeye pek alışkın değilmiş gibi gözüküyor. Byron'u İngilizce aslından okuyan ve cebir bilen kızının aklına ve bilgisine saygı besliyor. Anlaşılan Moskova'da genç hanımefendiler bilgeliğe, okumaya merak sarmışlar; doğrusu, çok da iyi ediyorlar. Bizim erkekler genel olarak öyle kaba ve sevimsizdirler ki, akıllı kadınlar onlarla flört etmeyi dayanılmaz bulur. Prenses Ligovskaya genç erkeklerden hoşlanıyor, küçük prenses ise tersine onları biraz hor görüyor, Moskova alışkanlığı işte! Böylece onlar da yalnızca şakacı kırklıklarla gönül eğlendiriyorlar."

"Siz hiç Moskova'da bulundunuz mu, doktor?"

"Evet, bir süre çalıştım."

"Devam ediniz."

"Evet, sanırım her şeyi anlattım... Ha! Bir şey daha var; küçük prenses görünüşe bakılırsa duygular, tutkular ve benzeri şeyler üzerine konuşmayı seviyor... Petersburg'da bir kış geçirmiş; şehirden, özellikle de yüksek sosyeteden pek hoşlanmamış. Anlaşılan onu orada soğuk karşılamışlar."

"Bugün anne kız prenseslerin yanında başka kimseyi gördünüz mü?"

"Tabii gördüm; bir emir subayı, gergin bir muhafız subayı ve bir de buraya yeni gelmiş bir hanımefendi vardı. Hanım, prensesin koca tarafından akrabasıymış, çok hoş fakat sanı-

rım çok hasta biri... Onunla kaynağın başında karşılaşmadınız mı? Orta boylu, sarışın, benzi veremlilerinki gibi solgun, düzgün yüz hatları ve sağ yanağında siyah beni olan bir hanım. Yüzündeki o yoğun ifade gücü beni müthiş etkiledi."

"Siyah ben!" diye mırıldandım, sıkılı dişlerimin arasından. "Yoksa?"

Doktor bana baktı, elini kalbimin üzerine koyarak zafer kazanmış bir tavırla:

"Onu tanıyorsunuz!" dedi.

Kalbim gerçekten her zamankinden daha hızlı çarpıyordu.

"Bu kez siz zafer kazandınız!" dedim. "Fakat size güveniyorum, bana ihanet etmeyeceksiniz. Onu henüz görmedim; fakat çizdiğiniz portreye benzer bir kadın tanıdığımdan eminim, geçmiş günlerimde sevdiğim bir kadın! Ona benim hakkımda tek sözcük bile söylemeyiniz, eğer o size bir şey sorarsa hakkımda kötü şeyler anlatınız."

"Olabilir!" dedi Werner omuzlarını silkerek.

Doktor gittiğinde içime müthiş bir keder çöktü, kalbimi sıkıştırdı. Kader mi bizi birlikte tekrar Kafkasya'ya sürükledi, yoksa o, beni burada bulabileceğini bilerek mahsus mu geldi? Buluşmamız nasıl geçecekti?.. Hem bakalım bu kadın o mu?.. Önsezilerim beni hiçbir zaman aldatmadı. Geçmişimin üzerimde kurduğu egemenlik dünyada başka hiçbir insanınkiyle karşılaştırılamaz. Geçmiş acılarla ya da sevinçlerle ilgili her hatıra ruhuma ağır bir darbe indirir ve bu darbeden etrafa her seferinde ta en baştaki aynı sesler yayılır... Aptalca bir tabiatım var, hiçbir şeyi unutmam, ama hiçbir şeyi!

Öğleden sonra saat altıda bulvara indim, orada büyük bir kalabalıkla karşılaştım. Anne kız prensesler çevreleri gençlerle kuşatılmış halde bir tahta sıranın üzerinde oturmuşlardı, gençler birbirleriyle yarışırcasına onları iltifatlara boğuyordu. Kalabalıktan biraz uzakta kendime bir tahta sıra bulup otur-

dum, D... alayından tanıdık iki subayı durdurarak onlara bir şeyler anlatmaya koyuldum. Anlattığım şeyler çok gülünç olmalı ki, subaylar deliler gibi kahkahayla gülmeye başladılar. Prenses Meri'nin çevresinde toplananlardan bazıları merak dürtüsüyle yanımıza geldi. Onları diğerleri izledi, yavaş yavaş prensesin etrafındaki herkes onu terk ederek benim çevremde toplandı. Ara vermeden anlatıyordum, anekdotlarım absürdt denecek kadar zekice, civardan gelip geçen garip davranışlı kişileri gülünç duruma düşürmek için yaptığım şakalar çılgınlığa varacak kadar kötü niyetli ve haince idi... İzleyicilerimi güneş batıncaya kadar eğlendirmeye devam ettim. Topal bir ihtiyarı yolcu etmekte olan küçük prenses birkaç kez annesinin kolunda yanımdan gelip geçti. Kayıtsızmış gibi davranmaya çalışsa da, birkaç kez bana yönelen bakışlarından bir güceniklik ifadesi okunuyordu...

Genç prenses, kibarlık olsun diye benim gruptan ayrılıp yeniden onun yanına dönen gençlerden birine:

"Size neler anlatıyor?" diye sordu. "Çok sürükleyici bir hikâye olsa gerek, mutlaka çarpışmalardaki kahramanlıklarından bahsediyordur. Öyle değil mi?"

Genç prenses muhtemelen bana laf sokuşturmak niyetiyle bunları oldukça yüksek sesle söylemişti.

'Aha!' diye düşündüm. 'Demek ki siz şakacıktan değil cidden kızmışsınız, sevgili prenses! Biraz bekleyiniz, daha devamı gelecek!'

Gruşnitski genç prensesi avının peşinden giden vahşi bir hayvan gibi izliyor, onu gözünden ayırmıyordu. Bahse girerim ki, yarın Prenses Ligovskaya'ya onu takdim etsinler diye gidip birilerinden ricada bulunacaktır. Prenses de bundan çok memnun olacaktır, çünkü sıkıntıdan çatlıyor.

Son iki gün içerisinde benim meselelerde müthiş gelişmeler oldu. Küçük prenses benden kesinkes nefret ediyor; bana, benimle ilgili oldukça iğneleyici fakat aynı zamanda çok pohpohlayıcı iki üç taşlama aktardılar. Küçük prenses, Petersburg'daki kuzen ve teyzeleriyle yakın ilişkisi olan, seçkin çevrelere alışkın birisi olarak benim kendisiyle tanışmak için hiçbir çaba göstermeyişime oldukça şaşırıyormuş ve bunu çok tuhaf buluyormuş. Kendisiyle her gün kaplıcada, bulvarda karşılaşıyoruz; genç prensesin, aralarında gösterişli emir subaylarının, uçuk benizli Moskovalıların ve başkalarının bulunduğu hayranlarını ondan uzaklaştırmak için elimden gelen her şeyi yapıyor ve bunda da hemen hemen her zaman başarılı oluyorum. Evimde misafir ağırlamaktan her zaman nefret etmişimdir; fakat şimdi evim her gün misafirle dolup taşıyor. Öğle ve akşam yemekleri yeniyor, içiliyor, iskambil oynanıyor ve ne çare ki, benim şampanyam, onun manyetik çekim gücüne sahip gözlerinden daha güçlü bir albeniye sahip!

Dün genç prensese Çelahov'un mağazasında rastladım; harikulade bir Acem halısı için pazarlık ediyordu. Annesine cimrice davranmaması için yalvarıyordu, bu halı onun özel odasına ne kadar da yakışacaktı!.. Kırk ruble fazla ödeyerek halıyı ben satın aldım; bu hareketim dünyanın en büyüleyici öfkesinin kıvılcımlarını yansıtan bir bakışla ödüllendirildi. Adamlarıma kasten Çerkez atımı, sırtına bu halıyı yayarak prensesin penceresinin önünden öğle yemeği vakti geçirmelerini söyledim. Werner bu sırada onlardaymış, bana dediğine göre gösteri müthiş dramatik bir etki yaratmış. Küçük prenses benim aleyhime bir hareket başlatmak istiyormuş; hatta onun iki emir subayının, her gün evimde yemek yedikleri halde, prenses varken benimle çok soğuk bir tarzda selamlaştıklarını fark ettim.

Gruşnitski gizemli bir havaya büründü; insanları tanımazlıktan geliyor, ellerini arkasına koyarak boyuna yürüyordu. Bacağı da ansızın iyileşmişti, topallaması neredeyse belli olmuyordu. Sonunda Prenses Ligovskaya ile sohbet etme ve genç prensese birkaç tatlı söz söyleme fırsatı bulabilmişti. Genç prensesin çok seçici olmadığı anlaşılıyordu, zira o günden bu yana Gruşnitski'nin reveranslarına yüzüne en tatlı gülücüğünü kondurarak karşılık veriyordu.

Gruşnitski dün bana:

"Ligovski'lerle tanışmamaya kararlı mısın?" diye sordu.

"Evet, kararlıyım."

"İnsaf et! Kaplıcaların en hoş evi! Buranın yerel seçkinleri de orada..."

"Aziz dostum, yerel olmayanı bile beni müthiş bıktırdı. Peki, sen onlara gidiyor musun?"

"Henüz gitmiyorum. Prenses Meri ile bir iki kez konuştum, hepsi bu; biliyor musun, insanın kendisini misafirliğe davet ettirmesi pek hoş değil, gerçi burada bu oluyor... Tabii, apoletlerimi taşıyor olsaydım, o zaman iş başka olurdu."

"Yok canım! Sen bu halinle çok daha ilginçsin! Yalnızca üstün olduğun yönlerden yararlanmayı bilemiyorsun, o kadar! Er kaputu, her duyarlı genç hanımefendinin gözünde seni cefa çekmiş bir kahraman yapar."

Keyifle gülümseyen Gruşnitski:

"Ne saçmalık!" dedi.

"Eminim ki," diye konuşmamı sürdürdüm, "prenses daha şimdiden sana âşık olmuştur."

Kulaklarına kadar kızardı ve suratını astı.

Ah kibir! Sen, Arşimet'in yerküreyi kaldırmak için kullanmayı düşündüğü kaldıracın ta kendisisin!..

Greşnitski kızmış gibi görünmeye çalışarak:

"Senin de işin gücün şaka!" dedi. "Her şeyden önce, prenses beni henüz tanımıyor..."

"Kadınlar yalnızca tanımadıkları kimselere âşık olur!"

"Fakat genel olarak onun hoşuna gideyim diye bir iddiam yok, sadece hoş bir aile ile tanışmak istiyorum o kadar. Zaten nasıl olursa olsun, en ufak bir ümit beslemem bile çok gülünç kaçardı... Ama benim yerime, örneğin siz olsaydınız, o zaman iş başka! Siz Petersburg fatihleri! Şöyle bir bakmanız kadınların içlerinin erimesine yeter... Biliyor musun, Peçorin, Prenses Meri senin için ne dedi?"

"Nasıl yani? Yoksa sana benden mi bahsetti?"

"Ancak hemen sevinme. Şifalı su kuyusunun başında tesadüfen onunla konuşma fırsatım oldu, daha sözün başında 'Bu kadar sevimsiz, ezici bakışlara sahip o beyefendi kimdi? O sırada ikiniz birlikteydiniz...' diye sordu. Mahcubiyetten yüzü kızardı ve kendi sevimli yaramazlığını hatırlayarak o günü anmak istemedi. 'O günü anmanıza gerek yok, çünkü o günün hatırası sonsuza kadar kalbimde yaşayacaktır' diye yanıt verdim ona. Dostum Peçorin! Seni tebrik edemiyorum, sen onun kara listesindesin... Doğrusu çok yazık! Meri çok tatlı biri!"

Şunu da belirtmek gerek ki, Gruşnitski, daha doğru dürüst tanımadığı, yeni tanıştığı kadınlardan *benim Meri'm*, *benim Sofya'm* diye bahseden tiplerdendi; kadının onun tarafından beğenilme onuruna nail olması onun bu şekilde konuşması için yeterliydi.

Ciddi bir tavır takınarak ona:

"Evet, prenses hiç de fena değil," diye yanıt verdim. "Yalnız dikkatli ol, Gruşnitski! Genç Rus dilberlerin çoğu evlilik düşüncesini işe katmaksızın sadece platonik aşkla ruhlarını besler; platonik aşk ise en huzur bozucu şeydir. Genç prenses görünüşe bakılırsa erkeklerden kendilerini eğlendirmelerini bekleyen kadınlardan! Eğer senin yanındayken üst üste iki dakika sıkılacak olursa, bir daha iflah olmamak üzere mahvolursun. Senin suskunluğun onun merakını kamçılamalı,

konuşmaların onu hiçbir zaman tam tatmin etmemeli! Onu her dakika endişeye, telaşa sevk etmelisin. Hatırın için çevrenin görüşlerini belki on kez umursamayacak ve buna özveri diyecek, bu özverinin karşılığında kendini ödüllendirmek için sana eziyet etmeye başlayacaktır. Sonra da açık açık sana katlanamadığını söyleyecektir. Eğer üzerinde otorite kuramazsan, onun ilk öpücüğü bile sana ikincisini isteme hakkı vermeyecektir. Seninle bol bol cilveleşecek, gönlünü eğlendirecek, aradan bir iki yıl geçince annesini kıramayarak ucube suratlı biriyle evlenecektir. Bu arada çok mutsuz olduğuna, hayatta sadece bir kişiyi sevdiğine, o kişinin de 'sen' olduğuna, fakat ilahi gücün onun, er kaputu giyen sevgilisiyle birleşmesini istemediğine, oysa bu kalın, gri kaputun altında tutkulu, ulvi bir kalbin çarptığına seni ikna etmeye çalışacaktır."

Gruşnitski masaya yumruğunu vurarak kalktı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı gezinmeye başladı.

İçimden kahkaha atıyordum ve hatta bir iki kez de gülümsedim, neyse ki o bunu fark etmedi. Prensese abayı yaktığı açıkça belliydi, çünkü eski haline kıyasla şimdi daha saftı, çabuk inanıyordu. Hatta parmağına yerel ustaların işi savatlı gümüş bir yüzük bile takmaya başlamıştı; ben bu yüzükten biraz şüphelendim... Daha yakından incelemeye başladım, bir de ne göreyim? Küçük harflerle yüzüğün iç tarafına *Meri* adı kazınmıştı, yanına da prensesin o ünlü bardağı yerden kaldırdığı günün tarihi atılmıştı. Bu keşfimi Gruşnitski'ye söylemedim, onu itirafta bulunmaya zorlamak istemiyordum; benim istediğim onun kendi özgür iradesiyle beni kendisine sırdaş olarak seçmesiydi. İşte asıl o zaman büyük bir haz tadacağım.

Bugün geç uyandım, şifalı kuyuya vardığımda çevrede kimsecikler kalmamıştı. Sıcak bastırmaya başladı; karla kaplı dağlardan gökyüzüne hızla yayılan beyaz, tüy gibi ka-

barık bulutlar sağanağın gelmekte olduğunu haber veriyordu. Maşuk'un zirvesi alevi sönmüş bir meşale gibi tütüyor, hedeflerinden alıkonmuş gri bulut kümeleri âdeta Maşuk'un çalılıklarına takılıp kalmışçasına dağın etrafında bir yılan gibi kıvrılıp sürünerek dönüyorlardı. Hava oldukça elektrikliydi. Mağaraya giden, iki tarafı üzüm bağlarıyla çevrili dar yoldan iyice içerilere doğru yürüdüm, üzüntülüydüm. Doktorun bana anlattığı yanağında beni olan genç kadını düşünüyordum... Burada ne yapıyordu? Acaba o muydu? Peki, ben neden ikisinin aynı kadın olduğunu düşünüyordum? Ve hatta bundan oldukça emindim, neden? Yanağında beni olan az kadın mı var? Böyle düşünerek mağaraya kadar geldim. Mağara kemerinin serin gölgesinde taştan oyulmuş bir sıranın üzerinde bir kadının oturduğunu gördüm; başında hasır bir şapka vardı, siyah bir şala sarınmış, başını göğsüne doğru eğmişti. Şapkası yüzünü kapatıyordu. Kadın bakışlarını bana çevirdiğinde onu daldığı hayallerden uyandırmamak için geri dönmek üzereydim.

"Vera!" diye çığlık attım elimde olmadan.

İrkildi, benzi attı.

"Burada olduğunuzu biliyordum," dedi.

Yanına oturdum, ellerini tuttum. Tatlı sesini duyunca çoktan unuttuğum o hoş ürpertiyi tüm damarlarımda hissettim. Derin ve sakin gözleriyle uzun uzun gözlerimin içine baktı; bakışlarından güvensizlik, kuşku ve siteme benzer bir şey okunuyordu.

"Birbirimizi görmeyeli çok uzun zaman oldu," dedim.

"Evet öyle, ayrıca ikimiz de çok değiştik."

"Demek ki beni artık sevmiyorsun, öyle mi?"

"Ben evliyim," diye yanıt verdi.

"Yine mi? Fakat birkaç yıl önce de aynı sebep vardı, ama buna rağmen..."

Ellerini avuçlarımdan hızla çekti, yanakları kıpkırmızı kesildi.

"Belki de ikinci kocanı seviyorsundur?"

Yanıt vermedi ve yüzünü öteye çevirdi.

"Yoksa çok kıskanç birisi mi?"

Sessizliğini korudu.

"O halde ne? Kocan genç, iyi yürekli, tabii en önemlisi de zengin; bu yüzden korkuyorsun..."

Eğilip yüzüne baktım, korktum; yüzünde derin bir ümitsizlik, çaresizlik ifadesi vardı, gözlerinde yaşlar parıldıyordu.

Sonunda:

"Söyler misin," diye fısıldadı, "bana acı çektirmek seni çok mu mutlu ediyor? Senden nefret etmem gerekiyordu. Birbirimizi tanıdığımızdan beri bana ıstırap dışında hiçbir şey vermedin..."

Sesi titredi, bana sokularak başını göğsüme yasladı.

'Belki de,' diye düşündüm, 'sırf bu yüzden beni sevdin; sevinçler unutulur, üzüntüler ise asla...'

Onu sıkıca kucakladım ve uzun süre öylece kaldık. En nihayet dudaklarımız birbirine yaklaştı ve mest eden ateşli bir öpüşle birleştiler. Elleri buz gibi soğuk, başı ise alev gibi yanıyordu. Sonra aramızda, kâğıda döküldüğünde bir anlam ifade etmeyen, tekrarlanması ve hatta hatırlanması imkânsız konuşmalardan birisi başladı; İtalyan operasında olduğu gibi seslerin içerdikleri anlamların sözcüklerinkinin yerine geçtiği ve onları tamamladığı konuşmalar...

Vera, bulvar üzerinde şöyle bir gördüğüm, aksak, ihtiyar kocasıyla tanışmamı asla istemiyordu. Onunla oğlu için evlenmiş. Kocası zengin birisi, romatizmadan mustaripmiş. Onunla ilgili en ufak bir alaycı ifade kullanmamaya dikkat ediyordum. Vera ona bir baba gibi saygı gösteriyordu ve de onu bir koca gibi aldatacaktı... İnsan kalbi çok garip bir şeydir, özellikle de kadınlarınki!

Vera'nın kocası Semyon Vasilyeviç G...v, Prenses Ligovskaya'nın uzak akrabası oluyormuş. Evleri yan yanaymış. Vera sık sık prensesi ziyaret ediyormuş. Vera'ya, dikkati onun üzerinden uzaklaştırmak için Ligovskaya ile tanışacağıma ve kızı Meri'ye kur yapacağıma dair söz verdim. Bu suretle hem planım katiyen bozulmayacak hem de bana eğlence çıkmış olacaktı...

Eğlence!.. Evet, manevi hayatımın, yalnızca mutluluk peşinde koşulan, kalbin birisini tutkuyla, şiddetle sevmeye ihtiyaç duyduğu dönemini artık geride bırakmıştım; şimdi sadece sevilmek, fakat çok az kişi tarafından sevilmek istiyordum. Hatta bana öyle geliyor ki, tek ve sürekli bir gönül bağı bana yeterdi bile; kalbin zavallıca bir alışkanlığı işte!..

Bir şey hep tuhafıma gitmiştir; ben hiçbir zaman sevdiğim kadının kölesi olmadım, tersine, özel bir gayret göstermediğim halde ben onların iradeleri ve kalpleri üzerinde karşı konulamaz bir egemenlik kurdum. Bu nasıl açıklanabilir? Bunun nedeni, benim hiçbir şeye çok fazla değer vermemem, dolayısıyla, sevdiğim kadının her dakika beni elinden kaçırma korkusu duyması olabilir mi? Yahut da güçlü organizmanın manyetik etkisinden mi ileri geliyor bu? Yoksa sırf sebatlı, inatçı bir karaktere sahip bir kadınla henüz karşılaşma şansı bulamadığım için mi?

İtiraf etmeliyim ki, ben güçlü karaktere sahip kadınları sevmiyorum, bu tür şeylerle ne diye uğraşsın onlar!..

Gerçekten de, şimdi hatırladım, bir kez, sadece bir kez sarsılmaz iradesi olan bir kadın sevmiştim, onu hiçbir zaman alt edememiştim... İki düşman gibi ayrıldık. Belki onunla beş yıl daha geç karşılaşsaydım başka türlü ayrılabilirdik...

Kendisi kabul etmese de Vera hasta, hem de çok hasta. Verem olmasından ya da Rusların hiç bilmedikleri ve Rusçada

karşılığı bulunmayan *fièvre lente** denilen hastalığa yakalanmış olmasından korkuyorum.

Sağanak bizi mağarada yakaladı, yarım saat kadar oyalandık. Vera ne beni kendisine bağlılık yemini etmeye zorladı ne de ondan ayrıldıktan sonra başka bir kadını sevip sevmediğimi sordu... Yine eski kayıtsızlığıyla bana yeniden inandı. Onu aldatmayacağım; o, dünyada aldatmaya yüreğimin el vermeyeceği yegâne kadındır. Biliyorum, çok geçmeden yine ayrılacağız, belki de bu kez sonsuza dek! Her birimiz mezara kadar kendi yolumuzdan gideceğiz. Fakat onun hatırası hiç solmadan ruhumun derinliklerinde yaşayacaktır. Bunu ona her zaman söyledim ve bana inanır, tersini iddia etse de...

Sonunda ayrıldık. Şapkası çalılıkların ve kayaların ardında kayboluncaya kadar onu bakışlarımla uzun süre izledim. Kalbim tıpkı ilk ayrılışımızdaki gibi acıyla burkuldu. Oh, bu duyguyu yaşamak ne kadar güzel! Acaba gençlik yararlı fırtınalarıyla bana yeniden geri dönmek mi istiyor? Yoksa bu, yalnızca onun son armağan olarak sunduğu bir veda bakışı mı?.. Gülünç ama dış görünüş olarak henüz bir yeniyetme olduğum düşünülebilir; yüzüm solgun ama hâlâ taze, uzuvlarım kıvrak ve muntazam, gür saçlarım kıvrım kıvrım, gözlerim ateş gibi parlıyor, damarlarımda kanım kaynıyor...

Eve döndüğümde atıma atladığım gibi onu doğruca dörtnala stepe sürdüm. Coşkulu bir atı uzun otlar arasından çöl rüzgârına karşı dörtnala koşturmayı severim. Mis kokulu havayı büyük bir iştahla yutar gibi solurum; bakışlarımı uzak maviliğe çevirerek anbean daha belirgin hale gelen nesnelerin puslu ana hatlarını yakalamaya çabalarım. Yüreğim hangi hüzünle, kafam hangi ıstırap verici kaygıyla dolu olursa olsun, tümü bir anda dağılıp kaybolur. Ruhum dinginliğe kavuşur, vücut yorgunluğu zihinsel huzursuzluğun önüne geçer. Parlak

* Bir sıtma türü. *-çev.*

güney güneşiyle yıkanmış, gür bitki örtüsüyle kaplı dağları, masmavi gökyüzünü seyrederken ya da bir kayadan ötekine köpürerek düşen sel sularının uğultusunu dinlerken unutamayacağım tek bir kadın bakışı yoktur.

Sanırım, gözetleme kulelerinde esneyerek nöbet tutan Kazaklar, beni böyle amaçsızca ve gereksiz yere dörtnala at koştururken görünce bu bilmeceyi çözmek için bir hayli kafa patlatmışlardır, çünkü giysilerime bakarak benim Çerkez olduğumu düşünmüşlerdir. Çerkez giysileriyle at üstündeyken cidden bir Kabardey'den çok daha fazla Kabardey'e benzediğimi söylüyorlar. Gerçekten de bu soylu, savaşçı kıyafet söz konusu olunca ben tam bir şıklık düşkünü, bir züppe olup çıkıyorum. Tek bir sırma ne fazla ne eksik, basit süslemeli değerli silahlar, kalpağın kürkü ne çok uzun ne çok kısa, birbirleriyle son derece uyumlu tozluk ve potinler, beyaz beşmet, koyu kahverengi Çerkez cepkeni... Dağlıların ata biniş tarzlarını uzun uzun inceledim; hiçbir şey, Kafkas tarzı at biniciliğinde gösterdiğim hünerin takdiri kadar benim gururumu okşayamaz! Dört at besliyorum, birisi kendim, üçü arkadaşlarım için; böylece kırlarda tek başına serserice dolaşmaktan kurtulmayı umuyorum. Arkadaşlarım, büyük bir memnuniyetle atlarımı almalarına rağmen benimle birlikte gezintiye çıkmıyorlar.

Öğle yemeği vaktinin gelip geçtiğini hatırladığımda saat öğleden sonra altı olmuştu; atım da çok yorulmuştu. Pyatigorsk'tan Alman kolonisine* giden yola saptım, şifalı sulara gelenler sık sık buraya *piquenique* (piknik) için giderler. Yol, çalılıkların arasından kıvrıla kıvrıla, küçük derelerin yüksek otların gölgesi altında gürültüyle aktıkları dar bir vadiye iniyordu. Dört taraf muazzam bir mavi dağ kütlesiyle, bir amfitiyatro biçiminde basamak basamak yükselen Beştau,

* 19. yüzyılın başlarında bir grup İskoç misyonere Pyatigorsk'tan 7 verst uzaklıktaki Karras köyüne yerleşme izni verildi. 1820'lerden itibaren sayıları azalan İskoçyalıların yerini Almanlar doldurmaya başladı. Sözü edilen koloni budur. *-çev.*

Zmeinaya, Jeleznaya ve Lısaya dağlarıyla çevrilmişti. Bu vadilerin birini, yerli dilde *Balki* diye adlandırılanını inerken atımı sulamak için durdum. Bu sırada yolda gürültülü, göz alıcı bir atlı alayı belirdi. Hanımlar siyah ve mavi binici giysileri, kavalyeler Çerkez ve Nijegorod tarzlarının karışımı kostümler giymişlerdi. En önde Gruşnitski ve Prenses Meri atlarının üzerlerinde gidiyorlardı. Kaplıca hanımları hâlâ güpegündüz Çerkez saldırılarının olabileceğine inanıyorlardı; muhtemelen bu nedenle Gruşnitski er kaputunun üzerine bir kılıçla iki de tabanca kuşanmıştı. Bu cengâver kılığıyla çok gülünç görünüyordu. Onlarla benim arama yüksek bir çalılık girdi, fakat yaprakların arasından her şeyi görebiliyordum. Yüz ifadelerinden aralarında duygusal bir konuşmanın cereyan ettiğini tahmin edebiliyordum. Nihayet inişin en sarp yerine yaklaştılar, Gruşnitski prensesin atının dizginlerinden tutarak atın kontrolünü eline aldı ve o sırada konuşmalarının sonunu duyabildim.

"Peki, siz, bütün hayatınız boyunca Kafkasya'da kalmak istiyor musunuz?" diye sordu prenses.

"Rusya benim için nedir?" diye yanıtladı kavalye. "Benden daha zengin oldukları için bana aşağılayıcı bir gözle bakacak binlerce insanın ülkesi; oysa burası... burada bu kalın kaput sizinle tanışmama engel olmadı..."

Prenses kızararak:

"Tersine..." dedi.

Yüzüne bir memnuniyet ifadesi yayılan Gruşnitski konuşmasını sürdürdü:

"Hayatım burada barbarların kurşunları altında gürültü şamata içinde, fark edilmeden hızla akıp gidecek ve eğer bir de tanrı bana yılda bir kez aydınlık, iç açıcı bir kadın bakışı bahşederse, örneğin..."

Bu sırada tam benim hizama gelmişlerdi, atımı kamçılayarak çalıların arkasından çıktım...

*"Mon Dieu, un Circassien!"** diye çığlık atarak korkuyla irkildi prenses.

Korkusunu tamamen gidermek için hafiften eğilerek ona Fransızca yanıt verdim:

*"Ne craignez rien, madame, je ne suis pas plus dangereux que votre cavalier."***

Prenses mahcup ve şaşkın bir ifade takındı, neden acaba? Beni Çerkez sanarak yanıldığı için mi, yoksa yanıtım ona küstahça geldiği için mi? Bu ikincisinin gerçek durumu yansıtmasını isterdim. Grușnitski bana öfkeli bir bakış fırlattı.

Akşam geç saatlerde, saat on bir civarında bulvara, iki yanına ıhlamur ağaçlarının sıralandığı sokakta yürümeye gittim. Şehir uyumuştu, yalnızca bazı pencerelerde ışıklar yanıyordu. Üç yanda, Maşuk Dağı'nın uzantıları olan sarp kayalıkların sırtları kararıyordu. Maşuk'un zirvesine kasvetli bir bulut konmuştu. Doğudan ay yükseliyordu; uzaklarda tepeleri karlı dağlar gümüşten saçaklar gibi parıldıyordu. Bekçilerin bağrışmaları geceleyin salıverilen sıcak kaynak sularının şarıltılarına karışıyordu. Arada bir caddede, yanık bir Tatar nakaratı eşliğinde bir Nogay kağnısının gıcırtıları ve atların ortalığı çınlatan toynak sesleri yankılanıyordu. Bir sıranın üzerine oturarak düşüncelere daldım... Kafamdan geçenleri dostça bir sohbette ortaya dökme ihtiyacı hissettim... Fakat kiminle konuşabilirdim? 'Vera şimdi ne yapıyordur?' diye düşündüm. Bu saatte onun elini sıkabilmek için neler vermezdim!

Ansızın hızlı, düzensiz ayak sesleri duydum... Muhtemelen Grușnitski'dir... Evet, ta kendisi!

"Nereden böyle?"

Çok ciddi bir ifade takınarak:

---

* (Fr.) "Aman tanrım, bir Çerkez!" *-çev.*

** (Fr.) "Korkmayınız, hanımefendi, ben sizin kavalyenizden daha tehlikeli değilim." *-çev.*

"Prenses Ligovskaya'lardan," dedi. "Meri ne kadar da güzel şarkı söylüyormuş!.."

"Biliyor musun ne var," dedim ona, "bahse girerim ki Meri senin askeri okul öğrencisi olduğunu bilmiyor, o seni rütbesi indirilmiş bir subay sanıyor..."

"Olabilir! Ama bu beni niçin ilgilendirsin?" dedi dalgın dalgın.

"Hayır, öylesine söyledim işte..."

"Bugün prensesi müthiş kızdırdığını biliyor musun? Yaptığın şeyin görülmemiş bir küstahlık olduğunu düşünüyor. Senin iyi yetiştirilmiş, yüksek sosyeteyi bilen biri olduğuna, ona hakaret etmek gibi bir niyet besleyemeyeceğine onu zor ikna edebildim. Bakışlarının çok arsız olduğunu, senin kendini dev aynasında gördüğünü söylüyor."

"Prenses doğruyu söylemiş... Peki, sen ona arka çıkmak istemiyor musun?"

"Buna henüz hakkım olmadığına çok hayıflanıyorum..."

'Ooo!' diye düşündüm, 'daha şimdiden bazı ümitleri olduğu açıkça görülüyor.'

"Öte yandan, senin için durum daha da kötüleşti," diye devam etti Gruşnitski. "Onlarla tanışman şimdi daha zor olacak. Çok yazık! Bildiğim en hoş hanelerden birisi onlarınki..."

İçimden güldüm.

"Benim için en hoş hane kendiminki," dedim. Esneyerek gitmek üzere yerimden doğruldum.

"Fakat kabul et ki pişmanlık duyuyorsun, öyle değil mi?"

"Ne saçmalık! Eğer istersem yarın akşam prenseslerde olurum..."

"Göreceğiz..."

"Hatta seni memnun etmek için küçük prensese kur yapmaya da başlayacağım..."

"Evet, eğer seninle konuşmak isterse tabii..."

"Sohbetinin onu sıkacağı anı bekleyeceğim... Hoşça kal!.."

"Ben dolaşmaya çıkıyorum, dünyayı verseler şu an uyuyamam... Bak dinle, iyisi mi restorana* gidelim, orada kumar masası kuruluyor... Bugün bana yüksek bir moral gerek...

"Sana kötü şanslar dilerim..."

Evin yolunu tuttum.

21 Mayıs

Aradan neredeyse bir hafta geçti, henüz Ligovski'lerle tanışmadım. Uygun bir fırsat kolluyorum. Gruşnitski bir gölge gibi her yerde genç prensesi takip ediyor. Sohbetlerinin bir türlü sonu gelmiyor; bakalım prenses ondan ne zaman sıkılacak?.. Annesi olup bitenleri umursamıyor, çünkü onun gözünde Gruşnitski bir *damat* adayı değil. Annelerin mantığı böyle işte! İki üç sevecen bakış dikkatimden kaçmadı, buna artık bir son vermeli.

Dün Vera ilk kez şifalı kuyu civarında ortaya çıktı... Mağarada görüşmemizden bu yana evden hiç ayrılmadı. İkimiz de bardaklarımızı suya aynı anda daldırdık, eğilerek fısıltıyla bana:

"Ligovski'lerle tanışmak istemiyor musun?" dedi. "Seninle ancak orada görüşebiliriz..."

Serzeniş!.. Ne sıkıcı! Ama ben bunu hak ettim.

Söz açılmışken, yarın restoranın salonunda yalnızca davetlilerin katılabileceği bir balo var, orada Prenses Meri'yle mazurka yapacağım.

22 Mayıs

Restoranın balo salonu Soylular Kulübünün genel kuruluna dönüşmüştü. Saat dokuzda herkes oradaydı. Prensesle kızı

---

* Rus aristokrasisi II. Katerina döneminden (1762-1796) itibaren Fransızca ile içli dışlı olduğu için "restoran" (Fr. *restaurant*) sözcüğü Rusçaya çok erken tarihlerde girmiştir. *–çev.*

en son gelenler arasındaydı. Pek çok hanım Prenses Meri'yi kıskançlık ve kin dolu bakışlarla süzüyordu, çünkü prenses çok zarif giyiniyordu. Kendilerini yerel aristokrasiden sayanlar kıskançlıklarını saklayarak prensese yanaştılar. Başka nasıl olabilirdi ki? Nerede bir kadın topluluğu varsa orada derhal bir üst ve bir de alt halka oluşur. Gruşnitski pencerenin altında kalabalığın arasında yüzünü cama dayamış, tanrıçasını bir an bile gözden kaybetmemeye çalışıyordu.* Prenses geçerken ona belli belirsiz bir baş işareti yaptı, zavallının yüzü güneş gibi ışıldadı... Önce Polonez dansları yapıldı, sonra müzisyenler vals çaldı. Mahmuzlar şıngırdamaya, etekler havalanıp fırıl fırıl dönmeye başladı.

Ben parlak pembe tüyler takmış şişman bir kadının arkasında ayakta duruyordum. Elbisesinin ihtişamı bana çemberli etek çağını, pürüzlü cildinin rengârenk görünümü ise o mutlu siyah taftadan takma ben devrini hatırlattı. Gerdanındaki en büyük siğili bir toka ile kapatmıştı. Süvari yüzbaşısı olan kocasına:

"Bu küçük Prenses Ligovskaya katlanılmaz bir kız!" dedi. "Düşünsenize, geçerken bana çarptı ve bir özür bile dilemedi, üstelik de dönerek saplı gözlüğüyle bana baktı... *C'est impayable*!** Nesiyle gururlanıyor acaba? Birisinin ona bir ders vermesi lazım..."

Yardımsever yüzbaşı:

"Bu iş çok kolay!" diyerek diğer odaya yöneldi.

Yerel âdetlerin yabancı bir hanımı dansa kaldırmaya izin veren özgür havasından yararlanarak hemen Prenses Meri'nin yanına gittim ve onu valse davet ettim.

Prenses gülümsememeye ve zaferini gizlemeye çalıştı ve bunu kıl payı başardı; fakat çabucak büsbütün kayıtsız ve hatta

---

* Gruşnitski henüz göreve atanmadığı için baloya davetli değildir. *-çev.*

** (Fr.) "Bu çok tuhaf!" *-çev.*

sert bir tavır takınmayı becerebildi. Elini özensizce omzuma bıraktı, başını hafifçe yana eğdi ve dansa başladık. Ben bu kadar şehvet uyandıran ve bu kadar kıvrak bir bel daha görmedim! Taze soluğu yüzümü okşuyor, ara sıra valsin rüzgârıyla savrularak yoldaşlarından ayrı düşen bir zülüf, ateş gibi yanan yanağımda yumuşakça kayıyordu... Salonu üç kez döndük (olağanüstü güzel vals yapıyordu). Prenses soluk soluğa kaldı, bakışları donuklaştı ve yarı açık dudaklarının arasından güçlükle "*Merci, monsieur*" diye fısıldayabildi.

Birkaç dakika süren bir sessizliğin ardından en uysal pozumu takınarak ona:

"Duydum ki, prensesim, sizinle hiç tanışmamış birisi olarak sizi gücendirme bahtsızlığını yaşamışım... beni küstah bulmuşsunuz... Bu gerçekten de doğru mu?"

Prenses dudaklarını alayla büzerek:

"Ve şimdi siz benim bu görüşü doğrulamamı istiyorsunuz, öyle mi?" diye yanıt verdi; alayla dudak büzüşü, ifadesi her an değişen yüzüne çok yakıştı.

"Eğer küstahlık yaparak sizi herhangi bir şekilde incittiysem, lütfen izin veriniz de daha büyük bir küstahlık yaparak sizden özür dileyeyim... Doğrusu, hakkımda yanıldığınızı size kanıtlamayı çok isterim..."

"Bu sizin için oldukça güç olacak..."

"Nedenmiş o?"

"Çünkü bizim evimize uğramıyorsunuz, bu balolar ise sık sık yapılacak değil herhalde."

'Demek ki,' diye düşündüm, 'kapıları bana sonsuza dek kapalı.'

Biraz canım sıkılarak:

"Biliyor musunuz, prenses," dedim, "pişman olmuş bir suçluyu geri çevirmemek gerek, aksi halde umutsuzluk onu

eskisine kıyasla iki kez daha büyük bir suçlu yapar... O zaman da..."

Çevremizdekilerin gülüşme ve fısıldaşmaları beni arkama dönüp bakmak ve böylece cümlemi kesmek zorunda bıraktı. Birkaç adım ötemde bir grup erkek toplanmıştı, içlerinde sevgili prensese karşı düşmanca niyetlerini daha önce açıklamış bulunan süvari yüzbaşısı da vardı. Bir şeye çok sevinmiş görünüyordu; ellerini ovuşturuyor, kahkahalar atarak arkadaşlarına kaş göz işaretleri yapıyordu. Topluluğun ortasından frak giymiş, uzun bıyıklı, kırmızı suratlı birisi kenara çıktı ve kararsız adımlarla doğruca Prenses Meri'ye yöneldi. Sarhoştu; olup bitenden şaşkına dönmüş prensesin önünde durdu. Ellerini arkasında birleştirerek donuk gri gözlerini prensese dikti, hırıltılı tiz bir sesle:

"Permete...* Buna ne gerek var burada! Sizi mazurka için angaje ediyorum, hepsi bu!"

Prenses yalvaran bakışlarla çevresini taradı, titreyen bir sesle:

"Ne istiyorsunuz?" dedi.

Ne yazık ki, annesi uzaktaydı, yakında ise tanıdığı kavalyelerden hiç kimse yoktu. Bir emir subayı sanırım her şeyi gördü, ancak bu olaya karışmak istemeyerek kalabalığın arkasına saklandı.

Sarhoş, işaretlerle kendisini yüreklendiren süvari yüzbaşısına göz kırparak:

"Nasıl, yani?" dedi. "Benimle dans etmek istemiyor musunuz? Yine de, *pour mazure*** sizi angaje etme onurunu bana bahşedeceksiniz. Muhtemelen benim sarhoş olduğumu düşünüyorsunuz! Zararı yok! Sizi temin ederim ki böyle çok daha rahat hissediyorum..."

---

* (Fr.) "İzin veriniz." Sarhoş, dans davetini önce Fransızca olarak yapmak istiyor, fakat sonra bundan vazgeçerek Rusçaya dönüyor. *-çev.*

** (Fr.) "Mazurka için." *-çev.*

Prensesin korku ve öfkeden bayılmak üzere olduğunu fark ettim.

Sarhoş beyefendinin yanına gittim, sıkıca kolundan kavradım, doğrudan gözlerinin içine bakarak gitmesini rica ettim ve prensesin mazurka için çok önceden bana söz verdiğini de sözlerime ekledim.

"Eh, öyleyse yapacak bir şey yok! Başka sefere!" diye yanıt verdi sarhoş ve gülerek utançlarından kızarmış arkadaşlarının yanına döndü. Onu hemen diğer bir odaya götürdüler.

İçe işleyen, büyüleyici bir bakışla ödüllendirildim.

Prenses Meri annesinin yanına giderek ona olup bitenleri anlattı; annesi kalabalıkta beni arayıp buldu ve teşekkür etti. Annemi tanıdığını ve teyzelerimin beş altı tanesiyle ahbaplık ettiğini söyledi.

"Bilmiyorum nasıl oldu da şimdiye kadar sizinle tanışamadık," diye ekledi Prenses Ligovskaya. "Fakat kabul ediniz ki, bunda tek suçlu sizsiniz. Herkesten çekinip kaçıyorsunuz, hayatımda böyle bir şey görmedim. Misafir odamın havası sizin bu huysuzluğunuzu giderecektir umarım... Ne dersiniz?"

Ona, buna benzer durumlar için herkesin dağarcığında önceden hazır bulundurduğu cümlelerden birini söyledim.

Kadril uzadıkça uzadı. Nihayet orkestra gürültüyle mazurka çalmaya başladı. Prensesle reverans yaptık.

Prensese ne sarhoş beyden ne benim önceki davranışlarımdan ne de Grušnitski'den söz açtım. Az önceki tatsız olayın onun üzerindeki etkisi yavaş yavaş kaybolmaya başladı, küçük yüzü güldü. Çok tatlı şakalaşıyordu; konuşmaları sivri ve canlıydı, içinden geldiği gibi özgürce konuşuyordu. Zekice görünmek gibi bir çabası yoktu. Bazen derin gözlem ve yorumlar yapabiliyordu... Çok çetrefilli bir cümle kurarak çoktan beri ondan hoşlandığımı kendisine hissettirdim; başını öne eğdi ve hafiften kızardı.

Sonra zoraki bir gülümseme ile kadifemsi bakışlarını bana çevirerek:

"Siz tuhaf bir insansınız!" dedi.

"Sizinle tanışmak istemedim," diye konuşmamı sürdürdüm, "çünkü çevrenizdeki kalabalık hayran kitlesinin arasında büsbütün kaybolmaktan korktum."

"Boş yere korkmuşsunuz! Hepsi de harika insanlar..."

"Hepsi mi? Gerçekten hepsi de harika mı?"

Sanki bir şeyi hatırlamaya çalışıyormuş gibi yaparak yüzüme dikkatlice baktı, sonra yine hafiften kızardı ve sonunda kararlı bir şekilde:

"Evet, hepsi!" dedi.

"Hatta arkadaşım Gruşnitski de mi?"

"O sizin arkadaşınız mı?" diye sordu prenses kuşkuyla.

"Evet."

"Hele o kesinlikle sıkıcılar kategorisine girmez..."

"Ama talihsizler kategorisine girer," dedim gülerek.

"Şüphesiz! Gülünç olan ne var bunda? Onun yerinde olmanızı isterdim..."

"Ne olmuş? Bir zamanlar ben de askeri okul öğrencisiydim; doğrusu bu benim hayatımın en güzel dönemiydi."

"Yoksa o askeri okul öğrencisi mi?" diye hızla sordu ve ekledi: "Bense düşünüyordum ki..."

"Ne düşünüyordunuz?.."

"Hiçbir şey!.. Bu hanımefendi de kim?"

Burada sohbet başka yöne kaydı ve bir daha bu konu açılmadı.

İşte, mazurka da bitti, bir sonraki buluşmada görüşmek üzere vedalaştık. Hanımefendiler arabalarına binerek evlerine dağıldılar. Ben akşam yemeği yemeğe gittim, orada Werner'le karşılaştım.

"Aha!" dedi Werner, "İşte böylesiniz siz! Hani, onu mutlak bir ölümden kurtarmadıkça prensesle tanışmayacaktınız!"

"Daha da iyisini yaptım," dedim, "onu baloda bayılmaktan kurtardım."

"Nasıl oldu? Anlatır mısınız?.."

"Hayır, tahmin ediniz, siz dünyada her şeyi tahmin edebilen kişisiniz..."

23 Mayıs

Akşam saat yedi civarında bulvarda yürüyordum. Gruşnitski uzaktan beni görerek yanıma geldi; gözlerinde bir tür gülünç bir coşku parıldıyordu. Elimi kuvvetlice sıkarak acıklı bir üslupla:

"Sana çok teşekkür ederim, Peçorin," dedi. "Neyi kastettiğimi anlamışsındır."

"Hayır, anlamadım; ama her halükârda teşekküre değmez," diye yanıt verdim. "Vicdanen kendimi herhangi bir iyilik yapmış gibi kesinlikle hissetmiyordum."

"Nasıl? Peki, dünkü olay? Yoksa unuttun mu? Meri bana her şeyi anlattı..."

"Nasıl yani? Yoksa daha şimdiden her şeyiniz ortak mı? Teşekkürünüz bile?"

Gruşnitski çok ciddi bir üslupla:

"Dinle, eğer dostum olarak kalmak istiyorsan lütfen aşkımla alay etme... Görüyorsun, onu delicesine seviyorum. Onun da beni sevdiğini düşünüyor ve umuyorum... Senden bir ricam olacak; bu akşam onları ziyarete gideceksin, her şeyi gözetleyip aklında tutacağına dair bana söz ver. Bu işlerde benden daha deneyimli olduğunu, kadınları benden daha iyi tanıdığını biliyorum... Ah Kadınlar! Kadınlar! Onları kim anlayabilir? Gülüşleri bakışlarını yalanlar; sözleriyle umutlandırır, ayartırlar; seslerinin tonuyla iterler... Kâh en gizli düşün-

celerimizi kaşla göz arası kavrar ve okurlar, kâh en açık imayı anlamazlar... İşte, Prenses Meri'yi ele alalım; dün yüzümden ayırmadığı gözleri tutkuyla parıldıyordu, bugün ise donuk ve soğuk o gözler..."

"Bu, belki, şifalı suyun etkisini göstermesiyle ilgili olabilir," diye yanıtladım.

"Her şeyin kötü yanını görüyorsun... Materyalist!" diye ekledi, aşağılayıcı bir tonla. "Neyse, bu konuyu değiştirelim."

Kendi kötü sözcük oyunundan* memnun görünüyordu, neşesi yerine gelmişti.

Saat dokuzda ikimiz birlikte prensesin evine gittik.

Vera'nın pencerelerinin yanından geçerken onu camın önünde gördüm; hızlı bakışlarla bakıştık. Bizden hemen sonra o da prensesin misafir odasına girdi. Prenses Ligovskaya onu bana akrabam diye tanıttı. Çay içtik, salonda çok sayıda misafir vardı; genel şeylerden konuşuluyordu. Büyük prensesin gözüne girmek için bir hayli gayret sarf ettim, şakalar yaptım, anlattıklarıma birkaç kez içtenlikle güldü. Küçük prenses de birkaç kez kahkahalarla gülmek istedi, fakat kendini tutuyor, üstlendiği rolün dışına taşmak istemiyordu. Cansız ve durgun duruşun kendisine yakıştığını düşünüyordu, belki de o haklıydı. Grušnitski benim neşemin küçük prensese bulaşmamasından oldukça memnun görünüyordu.

Çaydan sonra hepimiz salona geçtik.

Vera'nın yanından geçerken:

"Söz dinler halimden memnun musun, Vera?" diye sordum.

Bana aşk ve şükran dolu bakışlarla baktı. Ben bu bakışlara alışkınım, o bakışlar bir zamanlar benim mutluluk kaynağım olmuştu. Prenses, kızını piyanonun başına oturttu; herkes on-

* "Materyalist" ve "materiya" (konu) sözcüklerinin kafiyeli oluşu kastedilmektedir. *-çev.*

dan şarkı bekliyordu. Ben susuyordum, sonra şamatadan yararlanarak Vera ile birlikte pencere kenarına sokulduk; Vera daha önce bana ikimiz için de çok önemli bir şeyi konuşmak istediğini ima etmişti. Meğerse saçma bir şeymiş...

Öte yandan, öfkeyle parlayan bakışlarından tahmin ettiğim gibi küçük prenses kayıtsızlığıma içerlemişti... Bu dilsiz fakat ifade gücü çok yüksek, kısa fakat güçlü iletişim biçimini çok iyi bilirim!..

Prenses Meri şarkısına başladı, sesi fena değildi, fakat kötü söylüyordu... Aslında onu dinlemiyordum. Gruşnitski ise küçük prensesin karşısında piyanoya yaslanmış duruyor, gözleriyle yiyecekmiş gibi ona bakıyor ve dakikada bir alçak sesle "*Charmant! Délicieux!*"* diye söyleniyordu.

Vera bana:

"Dinle," dedi, "kocamla tanışmanı istemiyorum, fakat ne yapıp edip anne prensese kendini sevdireceksin. Bu senin için kolay bir şey, sen istediğin her şeyi elde edebilirsin. Seninle yalnızca burada görüşebileceğiz...

"Yalnızca burada mı?"

Kızardı, konuşmasını sürdürdü:

"Biliyorsun, ben senin kölenim, hiçbir zaman sana karşı gelmeyi bilemedim... Bunun cezasını mutlaka çekeceğim, benden soğuyacaksın! Hiç olmazsa itibarımı korumak istiyorum... Bunu kendim için istemiyorum, bunu çok iyi biliyorsun!.. Yalvarıyorum sana, daha önce yaptığın gibi boş şüphelerinle, yapmacıklı sahte soğukluklarınla bana işkence etme! Belki de çok yakında öleceğim, günbegün kendimi daha halsiz hissediyorum... Gelecekteki hayat artık beni ilgilendirmiyor, buna rağmen sadece seni düşünüyorum... Siz erkekler bir bakışın, bir el sıkmanın insana vereceği hazzı, mest olma duygusunu anlayamıyorsunuz... Bense, yemin ederim, sesin

* (Fr.) "Büyüleyici! Çok güzel!" *–çev.*

kulağıma çalındığında öylesine derin, öylesine acayip bir bahtiyarlık duyuyorum ki, en ateşli öpüşmeler bile onun yerini tutamaz.

Bu sırada Prenses Meri şarkı söylemeye ara verdi. Çevresinden hemen övgü sesleri yükseldi. Onun yanına en son ben gittim ve sesiyle ilgili oldukça üstünkörü bir şeyler söyledim.

Genç prenses yüzünü buruşturdu, alt dudağını öne çıkardı ve çok iğneleyici bir tarzda reverans yaptı.

"Beni hiç dinlememeniz öz saygımı daha da çok okşadı. Fakat belki de müziği sevmiyorsunuzdur?"

"Tam tersine... Özellikle öğleden sonraları çok severim."

"Gruşnitski zevklerinizin çok yavan, şiirsellikten uzak olduğunu söylemekte haklıymış... Üstelik müziği yemekle ilgisi açısından sevdiğinizi de görüyorum..."

"Yine yanılıyorsunuz, hiç de yemek düşkünü birisi değilim, çok kötü bir midem var. Öğle yemeğinden sonra müzik insanın uykusunu getiriyor, öğleden sonra uyumak ise çok sağlıklı bir şey. Dolayısıyla müziği sağlıkla ilgisi yönünden seviyorum. Akşamları ise tersine müzik sinirlerime çok dokunuyor; ya çok üzüntülü ya da çok neşeli oluyorum. Eğer üzülmek ya da sevinmek için iyi bir sebep yoksa, her ikisi de can sıkıcı. Kaldı ki, topluluk içinde üzgün durmak gülünç kaçar, aşırı neşeli olmak ise yakışık almaz.

Prenses lafımı sonuna kadar dinlemeden uzaklaştı, gidip Gruşnitski'nin yanına oturdu. Aralarında duygusal bir konuşma başladı. Görünüşe bakılırsa, prenses, onu dikkatle dinliyormuş gibi gözükmeye çalışmasına rağmen Gruşnitski'nin bilgece cümlelerine oldukça üstünkörü ve yersiz yanıtlar veriyordu. Zira Gruşnitski ara sıra prensesin yüzüne hayretle bakıyor, onun, huzursuz bakışlarında zaman zaman ifadesini bulan iç tedirginliğinin nedenini tahmin etmeye çalışıyordu...

Fakat ben sırrınızı çözdüm, sevgili Prenses Meri, benden sakınınız! Siz bana dengiyle karşılık vermek, gururumu yaralamak istiyorsunuz. Başaramayacaksınız! Ve eğer bana savaş açacak olursanız size karşı çok acımasız olacağım.

Akşam boyunca birkaç kez kasıtlı olarak onların konuşmalarına karışmaya çalıştım, fakat prenses görüşlerimi oldukça soğuk karşıladı. Sonunda kızmış gibi yaparak yanlarından ayrıldım. Genç prenses zaferi kazanmıştı, Gruşnitski de öyle. Zaferinizi kutlayınız, dostlarım, acele ediniz... Zaferinizi kutlamak için zamanınız az! Başka türlüsü olabilir mi? Önsezim var benim... Bir kadınla tanıştığımda onun beni sevip sevmeyeceğini her zaman hiç yanılmadan tahmin ederim...

Akşamın geri kalan kısmını Vera'ya eşlik ederek geçirdim, uzun uzun eski günlerden söz ettik... Beni niçin bu kadar çok sevdiğini doğrusu bilmiyorum. Üstelik beni, tüm zayıf yanlarımla, tüm aşırı tutkularımla eksiksiz olarak anlayan tek kadın o! Kötülük bu kadar cazip olabilir mi?

Gruşnitski ile birlikte ayrıldık; sokakta koluma girdi ve uzun bir sessizlikten sonra,

"Ee, ne diyorsun?" diye sordu.

"Sen bir budalasın" diye yanıt vermek istedim ona, ama kendimi tuttum ve sadece omuz silkmekle yetindim.

29 Mayıs

Geride kalan günlerde sistemimi hiç bozmadım. Sohbetlerim Prenses Meri'nin hoşuna gitmeye başladı, ona hayatımın en garip sahnelerinden bazılarını anlattım. Beni alışılmadık, sıradışı bir insan olarak görmeye başladı. Dünyadaki her şeyle, özellikle de duygularla alay ediyorum, bu onu korkutuyor. Ben varken Gruşnitski ile duygusal konularda tartışma açmaya cesaret edemiyor; birkaç kez onun kaba şakalarına prenses alaycı gülümsemelerle yanıt verdi. Fakat ben, Gruşnitski

prensesin yanına gelince her defasında uysal bir tavır takınıyor ve ikisini baş başa bırakıyorum. Prenses bu davranışımı en başta memnuniyetle karşıladı ya da memnun olmuş gibi göründü, fakat ikincisinde bana gücendi, üçüncüsünde ise Gruşnitski'ye kızdı.

Dün bana:

"Egonuz çok zayıf," dedi. "Gruşnitski'yi daha eğlenceli bulduğumu size düşündüren nedir?"

Ona yanıt olarak arkadaşımın mutluluğu için kendi zevkimden fedakârlık ettiğimi söyledim...

"Ve benim zevkimden de," diye ekledi prenses.

Dikkatle yüzüne baktım ve ciddi bir ifade takındım. Sonra bütün gün onunla tek kelime konuşmadım... Dün akşam düşünceli bir hali vardı, bugün sabahleyin kaynağın başında akşamkinden daha da düşünceli görünüyordu. Ona yaklaştığımda dalgın dalgın, doğaya hayranlığını dile getiren -öyle tahmin ediyorum- Gruşnitski'yi dinliyordu. Prenses beni görür görmez, gelişimi fark etmemiş gibi yaparak büyük bir kahkaha attı (çok yersizdi). Oradan biraz uzaklaşarak göz ucuyla onu izledim; yüzünü sohbet arkadaşından öteye çevirerek iki kez esnedi. Kesinlikle Gruşnitski onu bıktırmıştı. Onunla iki gün daha konuşmayacağım.

3 Haziran

Baştan çıkarmak istemediğim ve hiçbir zaman evlenmeyeceğim genç bir kızın kalbini kazanmak için neden bu kadar inatla çaba gösterdiğimi sık sık kendime soruyorum. Bu kadınsı kendini beğendirme çabasına ne gerek var? Vera'nın bana olan aşkı, Prenses Meri'nin günün birinde bana karşı duyabileceği aşktan kat kat daha büyük! Eğer o benim gözüme fethedilemez bir dünya güzeli gibi gözükseydi, belki o zaman işin zorluğu beni cezbedebilirdi...

Fakat durum hiç de böyle değil! Dolayısıyla bu, ilk gençlik yıllarımızdaki, acı çekmemize ve bize katlanamayacak birini buluncaya dek bir kadından ötekine savrulmamıza sebep olan o ele avuca sığmaz, tutkulu aşk özlemi değil! Bu noktada, sebat ve bağımlılığımız, yani gerçek sonsuz tutkumuz –bu tutkuyu, matematiksel olarak bir noktadan uzaya çizilen bir doğru şeklinde ifade edebiliriz– devreye girer. Bu sonsuzluğun sırrı, yalnızca, amaca, yani sona ulaşmanın imkânsızlığında yatmaktadır.

Öyleyse, bu kadar uğraşmaya beni iten nedir? Grušnitski'yi kıskanmam mı? Zavallı adam? O buna değmez! Yahut da tiksindirici fakat mağlup edilemez şu duygunun bir sonucu mu? Hani komşumuz, yakınımız umutsuzluk içinde bize neye inanması gerektiğini sormaya geldiğinde ona "Dostum, benim de başıma aynısı geldi ama görüyorsun ki, her öğün yemeğimi yiyorum, huzur içinde uyuyorum ve feryatsız figansız ölmeyi ümit ediyorum!" diyebilmenin küçük mutluluğunu tadabilmek uğruna onun tüm tatlı hayallerini yerle bir etmeye bizi zorlayan o duygu!

Yine de henüz yeni tomurcuklanmış taze ruhu elde etmek insana uçsuz bucaksız bir haz verir. O, kokularının en güzelini sabah güneşinin ilk ışıklarına bahşeden bir çiçek gibidir. Onu işte tam o anda koparmalı, kokusunu doyasıya içine çektikten sonra yol kenarına bırakmalısın. Olur ya birisi onu oradan kaldırır! Ben, bu doymak bilmez açlığı, önüne çıkan her şeyi yalayıp yutan bu açgözlü arzuyu kendi içimde hissediyorum. Başkalarının acı ve sevinçlerine yalnızca benimle ilgileri açısından bakıyorum, onları manevi gücümü besleyen birer gıda maddesi olarak görüyorum. Artık ihtirasın etkisiyle çılgınlıklar yapabilme becerimi kaybettim. Makam, mevkii hırsım koşullar tarafından bastırıldı; fakat aynı hırs başka bir biçimde ortaya çıktı, zira makam hırsı güce susamışlıktan başka bir şey

değildir. Benimse en büyük zevkim çevremdekileri irademe tabi kılmaktır. Birinin başkaları üzerinde sevgi, adanmışlık ve korku duyguları yaratması iktidar ve hükmetme hırsının ilk belirtileri ve en büyük zaferi değil midir? Hiçbir geçerli, kesin hakka sahip olmadığımız halde, herhangi bir kimsenin acı çekmesine ya da sevinç yaşamasına sebep olmamız gururumuzun en leziz gıdası değil de nedir? Peki, mutluluk nedir? Doymuş bir gururdur! Eğer kendimi dünyada herkesten daha iyi ve daha güçlü görseydim, bu düşüncede olsaydım o zaman mutlu olurdum. Eğer herkes beni sevseydi, içimde sonsuz sayıda aşk pınarı bulurdum. Kötülük kötülüğü doğurur; ilk acı bir başkasına eziyet etmekten zevk alma kavramını akla getirir. Kötülük düşüncesi insan zihninde, o kötülüğü uygulamaya koyma arzusu olmadan kök salamaz. Birisi, "Fikirler organik varlıklardır" demiş. Bir fikrin doğuşu onun biçimini de bizzat belirler ve bu biçim "eylem"den başka bir şey değildir. Beyninde daha çok fikir üreten biri diğerlerinden daha çok eylemde bulunmuş demektir. Bu sebepten, memur masasına zincirlenmiş bir dâhi, tıpkı çok sağlam yapılı bir kişinin oturmaya bağlı bir hayat tarzı ve hareketsizlik yüzünden inme geçirerek ölmesi gibi ya ölecek ya da çıldıracaktır.

İhtiraslar, gelişimlerinin ilk aşamasındayken birer fikirden başka bir şey değildir ve genç kalbin bir özelliği, onun parçasıdırlar. Her kim ki ihtiraslarının ona hayat boyunca heyecan vereceğini düşünüyorsa o bir budaladır. Pek çok durgun ırmak birden bire değişir, gürültülü çağlayanlara dönüşür; ama hiçbiri bu taşkınlığı, kükreme ve köpürmeyi denize ulaşana kadar sürdüremez. Bu durgunluk çoğu zaman gizli fakat büyük bir gücün işaretidir; duygu ve düşüncelerin olgunluğu ve derinliği çılgınca patlamalara izin vermez. Ruh, acı ve sevinçlerinin hesabını titizlikle tutmakta ve olanların böyle olması gerektiği konusunda kendini ikna etmektedir. O, eğer fırtına

olmasaydı, güneşin sürekli yakıcı sıcağının kendisini yakıp kurutacağını bilir. Ruh kendi hayatının idraki içindedir, kendi üzerine titrer ve terbiye eder, tıpkı annenin biricik bebeği üzerine titrediği gibi. İnsan, yalnızca, kendi kendini tanımanın bu en yüksek düzeyinde ilahi adaleti takdir edebilir.

Bu sayfayı yeniden okuduğumda asıl konumdan bir hayli uzaklaşmış olduğumu fark ettim... Ama bunun ne önemi var! Bu defteri kendim için yazıyorum, dolayısıyla, onun üzerine çiziktirdiğim en küçük şey bile zaman geçtikçe benim için paha biçilmez bir hatıra olacaktır.

Gruşnitski bana uğradı; boynuma sarıldı, subaylığa terfi etmişti. Şampanya ile kutladık. Onun hemen ardından Doktor Werner de geldi.

Werner, Gruşnitski'ye:

"Sizi tebrik etmiyorum," dedi.

"Neden?"

"Çünkü er kaputu size çok yakışıyordu; kabul ediniz ki, burada, kaplıcalar bölgesinde dikilen piyade subayı üniformaları size hiçbir ilginçlik katmayacaktır... Biliyor musunuz, şimdiye kadar siz bir istisnaydınız, oysa şimdi genel kurallara tabi olacaksınız."

"İstediğiniz gibi konuşun doktor! Sevinmeme engel olmuyorsunuz."

Gruşnitski cümlesini bitirdikten sonra kulağıma eğilerek:

"Bu apoletlerin ümitlerimi ne kadar artırdığını doktor bilmiyor," diye fısıldadı. "Ah apoletler, apoletler! Sizin yıldızlarınız yol gösterici kılavuz yıldızlar!.. Hayır, şimdi tam anlamıyla mutluyum."

"Sen bizimle Çukur Göle* gezmeye gelecek misin?" diye sordum ona.

"Ben mi? Üniformam hazır olmadan asla prensese görünmeyeceğim."

"Peki, bu sevinçli haberi ona söylememi ister misin?"

"Hayır, lütfen söyleme... Ona sürpriz yapmak istiyorum."

"Bu arada, söyler misin, onunla ilişkin nasıl gidiyor?"

Gruşnitski mahcup oldu, bir an için düşünceye daldı; övünüp yalan söylemeyi içinden geçirdi, fakat utandı; öte yandan gerçeği itiraf etmeyi de kendine yediremiyordu.

"Ne düşünüyorsun, prenses seni seviyor mu?"

"Seviyor mu? İnsaf et, Peçorin, nasıl bir anlayış bu seninkisi? Bu kadar hızlı nasıl olabilir? Sevse bile saygıdeğer bir kadın bunu dile getirmez..."

"Güzel! Senin tezine göre saygıdeğer bir erkek de kendi tutkuları konusunda suskun kalmalı, öyle değil mi?"

"Eh, dostum! Her şeyin bir yolu yordamı var. Pek çok şey konuşulmaz, sezilir..."

"Bu doğru... Yalnız, gözlerde okuduğumuz aşk, kadını hiçbir şekilde taahhüt altına sokmaz, oysa sözler sokar... Dikkat et, Gruşnitski, o seni aptal yerine koyuyor..."

Gözlerini gökyüzüne çevirdi, kendinden hoşnut bir şekilde gülümseyerek:

"O mu? Sana acıyorum Peçorin!.." diyerek çıkıp gitti.

Akşamleyin büyük bir kalabalık halinde yaya olarak Çukur göle gitmek üzere yola çıktık. Yerel bilim adamlarının dediğine göre, bu çukur sönmüş bir kraterden başka bir şey değilmiş. Çukur, Maşuk Dağı'nın yamaçlarında şehirden bir verst uzaktaydı. Oraya kayaların ve çalılıkların arasından dar bir patikayla çıkılıyordu. Tırmanırken Prenses Meri'ye kolu-

* Ozero Proval (Çukur Göl): Pyatigorsk'un iki km. dışında mineral sularının oluşturduğu 30 m. yüksekliğinde ve 15 m. genişliğinde huni şeklindeki doğal çukur. Çukurun dibinde 13 m. derinliğinde bir karst gölü oluşmuştur. *-çev.*

ma girmesini önerdim, kabul etti ve tüm gezi boyunca kolumu bırakmadı.

Konuşmamız dedikoduyla başladı. Ben orada bulunan ve bulunmayan tüm tanıdıklarımızı birer birer ele almaya, önce onların gülünç, sonra da kötü taraflarını sayıp dökmeye başladım. Hıncım iyice kabardı. Şakayla başlamıştım ama gerçek bir kinle bitirdim. Konuşmalarım ilk başlarda prensesi eğlendiriyordu, sonra korkmaya başladı.

"Siz tehlikeli bir insansınız," dedi bana. "Dilinize düşmektense ormanda bir caninin bıçağının altına yatmayı yeğlerim... Bütün ciddiyetimle sizden rica ediyorum, canınız benim hakkımda kötü bir şey söylemek istediğinde, elinize bir hançer alıp beni boğazlayınız daha iyi. Bunun sizin için çok zor olacağını sanmıyorum."

"Katile mi benziyorum?"

"Daha kötüsünüz."

Bir dakika kadar düşündüm, sonra derinden etkilenmiş bir ifade takınarak:

"Evet," dedim, "ta çocukluğumdan itibaren yazgım hep böyle oldu! Herkes yüzümde kötücül niteliklere ait izler buldu, oysa doğru değildi. Sırf onlar böyle varsaydı diye kötücül niteliklerim ortaya çıkmaya başladı. Alçakgönüllüydüm, beni kurnazlıkla suçladılar; gizemli bir kapalı kutu olup çıktım. İyiyi ve kötüyü çok derinden hissediyordum; hiç kimse bana şefkat göstermedi, hepsi beni aşağıladı, kinci olmaya başladım. Ben somurtkandım, diğer çocuklar neşeli ve konuşkandılar. Ben kendimi onlardan daha üstün hissediyordum, beni daha aşağıya koydular. Kıskanç oldum. Bütün dünyayı kucaklayıp sevmeye hazırdım ama beni hiç kimse anlamadı, ben de nefret etmeyi öğrendim. Renksiz gençliğim kendimle ve dünyayla mücadele ederek akıp gitti; alay edilmekten korkarak en güzel duygularımı kalbimin derinliklerine gömdüm,

onlar orada öldü. Gerçeği söyledim, bana inanmadılar, böylece aldatmaya başladım. Dünyayı ve toplumu çeviren çarkları iyice öğrenerek hayat biliminde ustalık kazandım; hiçbir ustalıkları olmayan, benim gece gündüz demeden uğraşarak elde ettiğim olanaklara bedavadan, kolayca ulaşabilen başka insanların nasıl mutlu olduklarını gördüm. İşte o zaman içimi bir umutsuzluk kapladı. Fakat bu tabancanın namlusuyla tedavi edilebilecek bir umutsuzluk değildi; zarafetin ve saf gülücüğün örtüsü altına saklanmış soğuk, güçsüz bir umutsuzluktu. Manevi yönden sakat bir kişi oldum, ruhumun yarısını kaybettim; kurudu, buharlaştı, öldü, sonunda onu kesip attım. Diğer yarısı kımıldadı, cana geldi ve herkesin hizmetinde yaşamaya devam etti. Hiç kimse ölen yarının varlığından haberdar olmadığı için ruhumun yarım oluşunu kimse fark edemedi. Fakat siz şimdi ruhumla ilgili belleğimdeki hatıraları uyandırdınız. Size onun mezar yazıtını okumuş bulunuyorum. Pek çok kimseye mezar yazıtları genellikle gülünç gelir oysa bana gülünç gelmezler; özellikle onların altlarında neyin yattığını hatırladığımda katiyen gülünç gelmezler! Bu arada, sizden benim görüşlerimi paylaşmanız ricasında bulunmayacağım, eğer çılgın fikirlerim size gülünç gelirse lütfen gülünüz. Şimdiden söyleyeyim, bundan katiyen alınmam."

O sırada göz göze geldik; gözlerinden yaşlar boşalıyordu. Koluma yasladığı kolu titriyor, yanakları alev alev yanıyordu. Bana acımıştı! Merhamet, başkalarının acısını paylaşmak bütün kadınların kolayca teslim oldukları bir duygudur ve şimdi bu duygu tırnaklarını prensesin deneyimsiz kalbine geçirmiş bulunuyordu. Bütün gezi boyunca dalgın göründü, hiç kimseyle yakınlık kurmadı. Bu büyük bir işaret!

Çukur Göle vardık, tüm hanımlar kavalyelerinden ayrıldılar, fakat prenses kolumu hiç bırakmadı. Yörenin caka düşkünü beylerinin nükteleri onu pek güldüremedi. Çukurun tam

kenarında duruyordu, fakat uçurumun sarplığı onu korkutmuyordu; oysa diğer hanımlar cırlak çığlıklar atarak gözlerini kapıyorlardı.

Dönüşte kederli sohbetimize geri dönmedim, fakat prenses benim gelişigüzel soru ve şakalarıma kısa ve dalgınca yanıtlar verdi.

Nihayet o soruyu sordum:

"Hiç âşık oldunuz mu?"

Yüzüme dikkatle baktı, başını salladı, yeniden dalıp gitti. Bir şey söylemek istediği fakat nereden başlayacağını bilemediği açıkça belli oluyordu. Göğsü inip inip kalkıyordu... Nasıl inip kalkmasın! Muslin yen zayıf bir zırhtır, elektrik kıvılcımları benim kolumdan onun koluna geçip duruyordu. Hemen hemen bütün tutkular böyle başlar; biz, sık sık, kadınların bizi fiziki ve ahlaki meziyetlerimiz için sevdiklerini düşünerek kendimizi çok fena kandırırız. Şüphesiz bu meziyetler kadın kalbini o kutsal ateşin kabulüne hazırlar ve bu yönde onu kışkırtır, fakat yine de işi bitiren ilk temastır.

Geziden dönünce prenses dudağında zoraki bir gülümsemeyle:

"Bugün çok sevecendim, öyle değil mi?" diye sordu.

Ayrıldık.

Prenses kendinden hoşnut değil, kendini soğuk olmakla suçluyor... Oh, bu ilk büyük zafer! Yarın beni ödüllendirmek isteyecektir. Bütün bunları ezbere biliyorum, zaten sıkıcı olan da bu!

4 Haziran

Bugün Vera'yı gördüm. Kıskançlığıyla bana azap çektirdi. Öyle anlaşılıyor ki, küçük prensesin Vera'ya güveneceği tutmuş, kalbinin sırlarını ona açmış. Çok başarılı bir seçim, kabul etmek lazım!

"Bunun nereye varacağını tahmin ediyorum," dedi Vera, "bana şimdi açıkça onu sevdiğini söylemen çok daha iyi olur."

"Fakat ya sevmiyorsam?"

"O zaman onu izlemeler, endişeye sevk etmeler, hayal gücünü kışkırtmalar da ne oluyor?.. Ah, seni çok iyi tanırım! Dinle, eğer sana inanmamı istiyorsan, bir hafta sonra Kislovodsk'a gel; biz yarından sonra oraya gidiyoruz. Prenses Ligovskaya burada biraz daha kalacak. Bitişiğimizde bir ev kirala. Biz su kaynağına* yakın büyük bir evin asma katında oturacağız. Alt katta Prenses Ligovskaya oturacak, yandaki ev de aynı evsahibine ait, henüz boş... Gelecek misin?"

Gideceğime söz verdim ve aynı gün o evi kiralaması için birini gönderdim.

Akşam saat altıda Gruşnitski bana geldi, üniformasının yarın hazır olacağını, böylece baloya katılabileceğini haber verdi.

"Nihayet onunla bütün bir akşam dans edebileceğim," dedi. "Onunla doya doya konuşacağım," diye ekledi.

"Balo da ne zaman?"

"Yarın. Yoksa bilmiyor musun? Büyük eğlence, yerel makamlar düzenlemeyi üstlenmiş..."

"Haydi, gidip bulvarda dolaşalım."

"Bu iğrenç kaputla asla!.."

"Nasıl? Ondan bıktın mı?"

Tek başıma sokağa çıktım ve Prenses Meri'ye rastladım. Onu mazurkaya davet ettim, şaşırmış göründü ama memnun oldu.

Tatlı tatlı gülümseyerek:

"Ben sizin geçen seferki gibi sadece gerektiğinde dans ettiğinizi düşünmüştüm."

---

* Narzan maden suyu kastedilmektedir. *-çev.*

Prenses, Gruşnitski'nin yokluğunu hiç fark etmemiş gibi gözüküyordu.

"Yarın hoş bir sürprizle karşılaşacaksınız," dedim.

"Ne sürprizi?.."

"Bu bir sır... Baloda kendiniz görürsünüz."

Akşamı Prenses Ligovskaya'nın evinde tamamladım. Vera ve çok komik, yaşlı bir adam dışında misafir yoktu. Günümdeydim, çeşitli olağanüstü hayali hikâyeler uydurup anlattım. Prenses Meri tam karşımda oturuyordu, saçmalıklarımı öylesine büyük bir ilgiyle ve hatta tatlı bir merakla dinliyordu ki, vicdan azabı çektim. Onun o canlılığı, o koketliği, kaprisleri, o mağrur edası, alaycı gülümseyişi, o dalgın bakışları nereye gitmişti, ne olmuştu onlara?..

Vera bütün bunları fark etti, duyduğu derin acı hastalıklı yüzüne yansıdı. Pencerenin yanında yarı karanlıkta geniş bir koltuğa gömülmüş oturuyordu... Ona acımaya başladım...

O zaman ben de Vera'yla tanışmamızı, dramatik hikâyemizin tümünü, aşkımızı oradakilere anlattım; tabii ki gerçek isimleri hayali isimlerle değiştirerek.

Sevecenliğimi, kaygılarımı, coşup kendimden geçmelerimi öylesine canlı tasvir ediyor, Vera'nın davranış ve hareketlerini, karakterini öylesine parlak renklerle çiziyordum ki, Vera ister istemez prensesle cilveleşmemden dolayı beni bağışlayacaktı.

Vera yerinden kalktı, gelip yanımıza oturdu, üzerine bir canlılık geldi... Doktor talimatı gereği onun saat on birde uyuması gerektiğini hatırladığımızda gecenin ikisiydi.

5 Haziran

Gruşnitski baloya yarım saat kala tepeden tırnağa parlak piyade subayı üniforması içinde çıkageldi bana. Ceketinin üçüncü düğmesine bronz bir zincir iliştirmiş, zincire de çift gözlü, saplı bir opera dürbünü asmıştı. İnanılmayacak kadar

büyük apoletleri aşk tanrısının kanatları şeklinde yukarı doğru kıvrılmıştı. Yürüdükçe çizmeleri gıcırdıyordu. Sol eliyle kahverengi deri eldivenlerini ve kepini tutuyor, sağ eliyle de kıvrımlı kâkülünü her dakika çekiştirerek küçük buklelere ayırıyordu. Yüzünden hem kendini beğenmişlik hem de biraz kendine güvensizlik okunuyordu. Eğer planımla çelişmeseydi, onun bu bayramlık görünümü, mağrur yürüyüşü karşısında kahkahayı basardım.

Eldivenleri ve kepini masanın üzerine atarak ceketinin eteklerini çekiştirmeye, aynanın karşısında kendine çekidüzen vermeye başladı. Oldukça yüksek yakalığının altına kocaman, siyah bir fular sokuşturmuştu; yakasından yarım verşok kadar yukarıya taşan fuların sert saçakları çenesine dayanmıştı. Az gelmiş olmalı ki, fuları kulaklarına kadar yukarı çekti; bu yorucu uğraştan –çünkü üniformasının yakası çok dar ve rahatsızdı– yüzü kıpkırmızı kesildi.

Gruşnitski yüzüme bakmaksızın önemsemez bir tavırla:

"Son günlerde benim prensesime müthiş kur yaptığın söyleniyor," dedi.

Ona, bir tarihte Puşkin'in de övgüyle söz ettiği eski zamanların en zeki zamparalarından birinin sevilen sözü ile yanıt verdim:

"Biz aptallar kim, çay içmek kim!"*

"Söylesene, üniforma üzerimde güzel duruyor mu? Ah, lanet olası çıfıt, koltuk altlarını dar dikmiş! Sende parfüm bulunmaz mı?"

"Tanrı aşkına, daha ne istiyorsun? Buram buram gül pomadı koktuğun yetmiyor mu?"

"Zararı yok, sen yine de ver..."

---

* Rusçası *Gde nam, durakam, çay pit*. Çayın çok pahalı olduğu dönemlerde halk arasında kullanılan bir deyiş. Yazılı edebiyatta ilk kez Puşkin'in arkadaşı Pyotr P. Kaverin (1794-1855) tarafından kullanıldığı söylenir. *–çev.*

Kravatına, fularına, kollarının yenine yarım şişe parfümü boca etti.

"Dans edecek misin?" diye sordu bana.

"Düşünmüyorum."

"Prensesle dans etmeye mazurka ile başlamak zorunda kalacağım diye korkuyorum, neredeyse tek bir hareketini bile bilmiyorum."

"Prensesten mazurka dansı yapalım diye ricada bulundun mu?"

"Henüz bulunmadım."

"Dikkat et, senden önce davranmasınlar..."

"Gerçekten de öyle!" dedi, alnına eliyle vurdu. "Hoşça kal... Gidip onu girişte bekleyeceğim."

Kepini aldı ve koşarak gitti.

Yarım saat sonra ben de evden çıktım. Cadde karanlık ve ıssızdı. Toplantı salonunun ya da tavernanın, ne derseniz deyin, önü kalabalıktı, pencereler aydınlatılmıştı. Akşam rüzgârı alay bandosunun müziğini kulağıma kadar getiriyordu. Yavaş yürüyordum, canım sıkkındı... Acaba, diye düşündüm, benim yeryüzündeki tek görevim başkalarının ümitlerini yıkmak mı? Yazgım, nefes aldığım ve hareket ettiğim ilk andan beri, daima, başkalarına ait dramların son perdelerinde bana bir rol biçti; sanki ben olmadan kimse ne ölebiliyor ne de umutsuzluğa düşebiliyordu! Beşinci perdenin vazgeçilmez oyuncusu olmuştum, elimde olmadan ya bir celladın ya da hainin sevimsiz rolünü oynuyordum. Yazgı böyle yapmakla acaba neyi amaçlamış olabilirdi?.. Yazgı bana küçük burjuva trajedileri ve aile romanları yazarı ya da örneğin, *Okuma Kütüphanesi** için

* Rusçası *Biblioteka dlya çteniya* (Okuma kütüphanesi/kitaplığı, 1834-1848): Yazar Osip Senkovski'nin 1834 yılında kurduğu ve uzun yıllar editörlüğünü yaptığı, edebiyattan politikaya kadar çok geniş bir yelpazede yazılar basan, taşra dağıtımında çok başarılı dergi. Aylık 7 bin gibi zamanına göre çok büyük bir tiraja sahipti. Batı klasiklerinin çevirisi büyük ölçüde bu dergi tarafından gerçekleştirilmiştir. *–çev.*

hikâye temini işini üstlenen kişinin bir elemanı gibi bir rol tayin etmiş olmasın? Nasıl bilinebilir? Hayatlarına, sonunda Büyük İskender ya da Lord Byron olmayı hayal ederek başlayıp da ömürleri boyunca unvan danışmanı (küçük memur) olarak kalmış ne kadar çok insan vardır, kim bilir?

Salona girdiğimde bir erkek kalabalığının arkasına saklanarak gözlemlerime başladım. Gruşnitski, Prenses Meri'nin yanında ayakta duruyor ve ona heyecanla bir şeyler anlatıyordu. Prenses onu dalgınca dinliyor, yelpazesini dudaklarına bastırarak çevresine bakınıyordu. Yüzünde bir sabırsızlık ifadesi vardı, gözleri birini arıyordu. Konuşmalarını dinleyebilmek için yavaşça arkadan yaklaştım.

"Bana acı çektiriyorsunuz, prenses!" dedi Gruşnitski. Sizi son gördüğümden bu yana müthiş değiştiniz..."

Ona hızlı bir bakış fırlatan prenses:

"Siz de değiştiniz," diye yanıt verdi.

Gruşnitski bu hızlı bakıştaki gizli alayı yakalamayı başaramadı.

"Ben mi? Ben mi değiştim?.. Asla! Bunun olamayacağını siz de biliyorsunuz. Sizi bir kez gören, o ilahî suretinizi sonsuza kadar belleğinde taşır."

"Susunuz..."

"Daha yakın zamana kadar benden o kadar büyük ilgiyle, sık sık dinlediğiniz şeyleri şimdi niçin dinlemek istemiyorsunuz."

"Çünkü tekrarı sevmiyorum," diye yanıtladı prenses, gülerek.

"Ah! Çok acı biçimde yanıldım," dedi. "Ben de aptal gibi bu apoletlerin bana en azından ümit etme hakkı vereceğini düşünmüştüm... Keşke, dikkatinizi cezbedebilmeyi borçlu olduğum o rezil er kaputunun içinde bir ömür boyu kalsaydım."

"Gerçekten de kaput size daha çok yakışıyor..."

Bu sırada onların yanına gittim, eğilerek prensesi selamladım. Yüzü hafifçe kızardı, hızlı hızlı:

"Öyle değil mi, Mösyö Peçorin, boz kaput Mösyö Gruşnitski'ye daha çok yakışıyor..."

"Size katılmıyorum," diye yanıtladım. "Üniforma içinde daha da genç gösteriyor."

Gruşnitski bu darbeyi kaldıramadı; bütün yeni yetmeler gibi o da yaşlı bir erkek olma hevesindeydi. İhtirasın kendi yüzünde bırakacağı derin izlerin, zamanın damgasının yerini alacağını düşünüyordu. Öfke dolu bakışlarla bana baktı, ayağıyla yere vurarak yanımızdan uzaklaştı.

"İtiraf ediniz ki, dedim prensese, Gruşnitski baştan beri gülünç birisi olmasına rağmen siz onu daha düne kadar ilginç bir kişi olarak görüyordunuz... tabii, boz kaputun içinde... Öyle değil mi?"

Prenses bakışlarını yere çevirdi, yanıt vermedi.

Gruşnitski bütün akşam boyunca prensesin peşinden ayrılmadı; ya onunla dans ediyor ya da ona refakat ediyordu. Gözleriyle onu âdeta yiyip bitirdi; iç geçirdi, yalvarışlarıyla, tehditleriyle onu bıktırdı. Üçüncü kadrilden sonra prensesin öfkesi artık nefrete dönüşmüştü.

Gruşnitski yanıma geldi, koluma girerek:

"Bunu senden beklemezdim," dedi.

"Neyi?"

Ağırbaşlı bir tonla:

"Prensesle mazurka dansı yapacak mısın?" diye sordu. "O bana bunu itiraf etti"

"Ee, ne var bunda? Yoksa bu bir sır mı?"

"Elbette... Bunu cilveli genç kızlardan... yosmalardan beklerdim... Neyse, intikamımı alacağım!"

"Kusuru kaputunda ya da apoletlerinde ara, prensesi niçin suçluyorsun? Eğer artık prensesin hoşuna gitmiyorsan, onun bunda kabahati ne?"

"Peki, neden ümit verdi?"

"Sen neden ümitlendin? Bir şeyi istemeyi ve elde etmeyi anlarım, fakat ümit etmek de ne oluyor?"

"Bahsi sen kazandın, fakat tamamıyla değil," dedi hınçla gülümseyerek.

Mazurka başladı, Gruşnitski eş olarak yalnızca prensesi seçiyordu, diğer kavalyeler de peş peşe prensesi seçiyorlardı. Bana karşı bir kumpas kurulduğu açıktı, olsun daha da iyi! Prenses benimle konuşmak istiyor, ama onlar engel oluyorlar; olsunlar, prensesin benimle konuşma arzusu iki kat daha güçlenecektir.

Prensesin elini iki kez sıktım, ikinci sıkışımda hiçbir şey söylemeden elini çekti.

Mazurka bittiğinde prenses bana:

"Bu gece kötü bir uyku uyuyacağım," dedi.

"Bunun suçlusu Gruşnitski'dir."

"O, hayır!"

Yüzünü öylesine düşünceli, üzgün bir ifade kapladı ki, bu akşam mutlaka onun elini öpmeye kendime söz verdim.

İnsanlar dağılmaya başladı. Prensesi kupa arabasına bindirirken onun küçücük elini hızla dudaklarıma bastırdım. Etraf karanlıktı, bunu hiç kimse göremezdi.

Salona kendimden oldukça hoşnut olarak döndüm. Büyük bir masanın başında gençler yemek yiyorlardı, Gruşnitski de aralarındaydı. Ben içeri girer girmez hepsi sustu, benim hakkımda konuştukları belliydi. Geçen balodan beri pek çoğu, özellikle süvari yüzbaşısı bana bozuluyordu. Şimdiyse, öyle görünüyor ki, Gruşnitski'nin komutasında bana karşı hasım bir çete oluşturuyorlar. Gruşnitski'nin öylesine mağrur ve korkusuz bir havası var ki, sormayın...

Buna çok memnun oldum, Hıristiyan anlayışındaki gibi olmamak koşuluyla düşmanları severim. Beni eğlendiriyor

ve kan dolaşımımı hızlandırıyorlar. Her an tetikte olmak, her bakışın, her sözcüğün saklı anlamını yakalamak, niyetleri sezmek, kumpasları bozmak, kendini aldatılmış gibi göstermek ve ansızın tek bir itişle binbir emekle yapılmış devasa kurnazlık ve entrika binasını yerle bir etmek! İşte, ben hayat diye buna derim!

Yemek boyunca Grušnitski süvari yüzbaşısıyla fısıldaştı ve aralarında kaş göz işaretleri oldu.

6 Haziran

Bugün sabah Vera kocasıyla Kislovodsk'a hareket etti. Prenses Ligovskaya'lara giderken onların kupa arabalarıyla karşılaştım. Vera başını sallayarak bana selam verdi, bakışları sitem doluydu.

Bu kimin suçuydu? Neden Vera bana kendisiyle baş başa görüşme fırsatı vermiyordu? Aşk ateş gibidir, yakıtsız kalırsa söner. Belki de yalvarmalarımın başaramadığını kıskançlık başaracaktır.

Prenses Ligovskaya'nın yanında tam bir saat oturdum, Meri ortada gözükmedi, hastaymış. Akşamleyin bulvara da çıkmadı. Saplı dürbünlerle donatılmış yeni oluşturulan çete gerçekten tehlikeli bir görünüm kazandı. Prenses Meri'nin hasta olmasına sevindim, bunlar ona herhangi bir edepsizlik yapabilirlerdi. Grušnitski darmadağınık saçlarla dolaşıyor ve umutsuzluğa kapılmış gibi bir hali var. Gerçekten üzülmüşe benziyor, özellikle gururunun kırılması onu etkilemiş. Fakat görüyorsunuz işte, umutsuzluğu bile eğlenceli bulan insanlar var!..

Eve döndüğümde kendimde bir eksiklik hissettim. Onu göremedim! O hasta! Gerçekten âşık mı oluyorum ne?.. Ne saçmalık!

Sabah saat on birde, yani Prenses Ligovskaya'nın genellikle Yermolovskaya banyosunda ter attığı saatte onların evlerinin önünden geçtim. Prenses Meri düşüncelere dalmış halde pencerenin yanında oturuyordu; beni görünce yerinden sıçradı.

Hole girdim, ortalıkta kimseler yoktu. Yerel geleneklerin özgür havasından yararlanarak çağrılmadan doğruca misafir odasına geçtim.

Prensesin sevimli yüzü solgun ve donuktu. Bir eli koltuğun arkasına dayalı halde piyanonun yanında ayakta duruyordu. Koltuğu tutan eli hafiften titriyordu. Sessizce yaklaşarak:

"Bana kızgın mısınız?" diye sordum.

Bitkin, içe işleyen derin bakışlarla bana baktı, başını salladı. Dudakları bir şey söylemek için kıpırdadı, fakat söyleyemedi. Gözlerine yaş doldu, koltuğa yığıldı ve elleriyle yüzünü kapattı.

"Neyiniz var?" dedim, elini tuttum.

"Siz bana saygı göstermiyorsunuz!.. Ah! Beni rahat bırakın!.."

Birkaç adım geriye çekildim... Koltuğunda doğruldu, gözleri ışıldadı.

Kapının koluna elimi atarak durdum ve:

"Beni affediniz, prenses!" dedim. "Delicesine hareket ettim... Bu bir daha olmayacak, gereğini yapacağım. Şu ana kadar ruhumda olup bitenleri bilmeniz için bir sebep yok sanırım. Bunu hiçbir zaman öğrenemeyeceksiniz, hem böylesi sizin için daha iyi olur. Hoşça kalınız."

Çıkarken sanki onun ağlayışını duydum gibi geldi bana.

Akşam oluncaya kadar Maşuk Dağı'nın eteklerinde yaya olarak dolaştım, müthiş yoruldum, eve gelince bitkin bir halde kendimi yatağa attım.

Werner bana uğradı.

"Doğru mu," diye sordu, "küçük prenses Ligovskaya ile evleniyor musunuz?"

"Nereden çıktı?"

"Tüm şehir bunu konuşuyor, hastalarımın tümü bu önemli haberle meşguller. Bu hastalar var ya, her şeyi bilirler!"

'Bu, Gruşnitski'nin bir şakası' diye düşündüm.

"Bunun yalan olduğunu kanıtlamak için, doktor, yarın Kislovodsk'a taşınmak üzere buradan ayrılacağımı size gizlice açıklayayım..."

"Küçük prenses de gidiyor mu?"

"Hayır, o bir hafta daha burada kalacak..."

"Yani, evlenmiyorsunuz, öyle mi?"

"Doktor, doktor, yüzüme bir bakın; hiç damada ya da ona yakın bir şeye benziyor muyum?"

"Ben bunu demiyorum..."

Kurnaz kurnaz gülerek ekledi:

"Fakat biliyor musunuz, saygıdeğer bir insanın evlenmeye mecbur kalacağı bazı durumlar ve bu durumları hiç olmazsa önceden ikaz etmek ya da önlemek için kılını bile kıpırdatmayan anneler vardır... Bir dost olarak size daha dikkatli olmanızı salık veririm. Bu kaplıcalar bölgesinin atmosferi çok tehlikelidir; çok daha iyi bir yazgıyı hak eden pek çok harika genç insan tanıdım, hepsi de buradan döner dönmez nikâh için doğruca kiliseye koştular... Hatta inanır mısınız, beni bile evlendirmeye kalkıştılar! İlçelerden birinden bir anne gelmişti, çok solgun bir kızı vardı. Basiretim bağlandı, ona, yüzün rengi düğünden sonra yerine gelirmiş deme hatasında bulundum. Anne gözyaşları içinde bana teşekkür ederek kızıyla evlendiğim takdirde bütün malını mülkünü bana vereceğini söyledi, sanırım elli civarında canı (serfi) varmış. Ona evlilik için uygun birisi olmadığımı söyledim."

Werner beni önceden uyardığından tamamen emin olarak çıkıp gitti.

Onun sözlerinden prenses ve benimle ilgili şehirde çeşitli kötü niyetli dedikoduların iyice yayılmış olduğunu anladım. Gruşnitski'nin yanına kâr kalmayacak bu!

10 Haziran

Bu, Kislovodsk'ta üçüncü günüm. Vera'yı her gün kuyunun başında ya da yürüyüşte görüyorum. Sabahleyin uyanınca pencerenin önüne oturup saplı dürbünümü onun balkonuna çeviriyorum. Vera çoktan giyinip hazırlanmış, kararlaştırılan işareti beklemektedir. Evlerimizle şifalı su arasında uzanan yamaçtaki parkta sanki tesadüfen karşılaşmış gibi buluşuyoruz. Canlandırıcı dağ havası onun gücünü ve yüzünün rengini geri getirdi. Narzan'a* boşuna destan kahramanlarının pınarı dememişler. Buranın yerlileri Kislovodsk'un havasının aşkı uyarıp kışkırttığını ve bir tarihte Maşuk'un eteklerinde başlamış bütün gönül ilişkilerinin burada tamamına erdiğini iddia ederler. Gerçekten de burada her şey inzivayı soluyor, burada her şey gizemli: Ihlamur ağaçlarının arasında uzayıp giden yolların koyu gölgeleri, bu gölgelerin altında bir taştan ötekine gürültüyle köpükler saçarak dökülen, yeşille kaplı dağların arasından toprağı yararak kendine yol açan sel suları, ince bir sisin ve sessizliğin doldurduğu dağ geçitleri, bu geçitlerden her yöne açılan kollar, dizboyu güney otlarının ve beyaz akasyaların mis kokularıyla dolu havanın tazeliği, dostça yarış edercesine hızla akan, vadinin sonunda buluşan ve nihayet sularını Podkumok Nehri'ne fırlatır gibi boşaltan buz gibi soğuk derelerin bitmez tükenmez tatlı şarıltıları... Dağ geçidinin daha geniş olan bu tarafı, üzerinde tozlu ve kıvrımlı bir yolun uzadığı küçük bir vadiye dönüşüyor. Bu yola her baktığımda sanki gelen bir kupa arabası ve arabanın penceresinden bakan

* Narzan: Kafkasyanın dünyaca ünlü mineral suyu. Nart, Kafkas dillerinde yiğitlik destanı, Narzan ise Nart'ların suyu anlamına gelmektedir. *–çev.*

pembe, küçük bir yüz görüyormuş gibi oluyorum. Bu yoldan nice arabalar gelip geçti, fakat o arabadan eser yok! Kalenin arkasındaki köy kalabalıklaşmış. Evimden beş on adım ötede, tepenin üzerindeki restoranın ışıkları akşamları iki sıra halinde dizilmiş kavakların arasından göz kırpıyor; gürültü, şamata ve kadeh şıngırtıları gecenin geç saatlerine kadar kesilmiyor.

Kahetin şarabının ve maden suyunun bu kadar çok içildiği başka bir yer bilmiyorum.

> Fakat karıştırmak birbirine bu iki meşgaleyi
> Yığınla heveslisi vardır, ben onlardan değilim!*

Gruşnitski ve çetesi her gün meyhanede gürültü patırtı çıkarıyor ve benimle de artık selamlaşmayı kesti sayılır. Buraya daha dün geldi,** ayağının tozuyla, hamama ondan önce girmek isteyen üç ihtiyarla kavgaya tutuşmayı başarmış. Şüphesiz, talihsizlikleri onun içindeki savaşçı ruhu besleyip büyütüyor.

11 Haziran

Nihayet onlar da geldi. Kupa arabalarının takırtılarını duyduğumda pencerenin kenarında oturuyordum; kalbim yerinden zıpladı... Bu da ne demek oluyor? Yoksa âşık mıyım?.. Öylesine aptalca bir yaradılışım var ki, benden böyle bir şey rahatça beklenebilir.

Öğle yemeğini onlarda yedim. Prenses Ligovskaya'nın bana bakışları oldukça sevecen; kızının yanından bir an olsun ayrılmadı... Bu kötü! Fakat öte yandan Vera küçük prensesi

* A.S. Griboyedov'un (1795-1829) *Gore ot uma* (Akıllı Olmanın Ceremesi) adlı komedisinde eserin kahramanlarından Çatski'nin bir sözü. Çatski, Rus edebiyatındaki "fuzuli adam" (lişniy çelovek) karakterlerinin –buradaki Peçorin gibi– ilkidir. *–çev.*

** Gruşnitski Kislovodsk'a dün geldiğine göre bir önceki cümlede sözü edilen meyhanede kavga çıkarma vakalarının Pyatigorsk'ta geçmesi gerekir. İki şehir arası 45 km'dir. *–çev.*

benden kıskanıyor. Bu mutluluğa erişmeyi başardım ya! Kadın, rakiplerini üzmek, hayal kırıklığına uğratmak için neler yapmaz ki! Hatırlıyorum, bir keresinde bir kadın bana, sırf ben başka birisini seviyorum diye âşık oldu. Kadın zekâsı kadar kendi içinde çelişkili bir şey yoktur. Kadınları herhangi bir şeye ikna etmek çok zordur, onları kendi kendilerini ikna edecek bir noktaya kadar getirmek gerek. Peşin fikirlerini yok etmekte kullandıkları kanıt düzeneği çok özgündür; onların diyalektiklerini, mantık yürütmelerini öğrenebilmek için aklınızdaki tüm akademik mantık kurallarını bir kenara atmanız lazım. Örneğin, alışılmış yöntem şöyledir:

Bu adam beni seviyor, fakat ben evliyim, dolayısıyla, onu sevmemem gerek.

Kadının yöntemiyse şöyledir:

Onu sevmemem gerek çünkü ben evliyim, fakat o beni seviyor, dolayısıyla...

Burada nokta koyup biraz durmak gerek, çünkü sağduyunun söyleyeceği bir şey yok artık, söz büyük ölçüde dilde, gözlerde ve onların ardından kalptedir, tabii eğer kalp varsa...

Ya bu notlar günün birinde bir kadının gözüne ilişirse, o zaman ne olur? "İftira!" diye öfkeyle bağıracaktır.

Şairlerin şiir yazmaya ve kadınların bu şiirleri okumaya başladığı (bunun için onlara yürekten teşekkürler) günden beri, şairler kadınları o kadar sık melek olarak andılar ki, onlar da saf yüreklilikle bu iltifata gerçekten inandılar ve aynı şairlerin sırf para için Neron'u yarı tanrı mertebesine çıkardıklarını unuttular...

Benim gibi, dünyada kadınlardan başka sevecek bir şeyi olmayan, onlar için huzurunu, onurunu ve hayatını vermeye her zaman hazır birisinin kadınlar hakkında bu denli kötü konuşması yersiz kaçabilir. Fakat görüyorsunuz ki ben öfkenin ve incinmiş gururun esiri olmadan, kadınlar üzerindeki,

yalnızca deneyimli gözlerin nüfuz edebildikleri o sihirli örtüyü çekip almaya gayret ediyorum. Hayır, kadınlar hakkında tüm söylediklerim,

Aklın soğuk gözlemlerinin
Ve kalbin acı sezişlerinin*

bir sonucudur.

Kadınlar, tüm erkeklerden kendilerini, tıpkı benim gibi, iyi tanımalarını istemelidirler, çünkü kadınlardan korkmamaya ve onların küçük zaaflarını kavramaya başladıktan sonra onlara olan sevgim yüz kat daha arttı.

Söz açılmışken, birkaç gün önce Werner kadınları Tasso'nun *Kurtarılmış Kudüs*'te** anlattığı sihirli ormana benzetiyordu.

"Ormana yaklaşır yaklaşmaz," diyordu Werner, "dört bir yandan uçuşarak üzerine öyle korkunç hortlaklar hücum edecektir ki, tanrı kimseye göstermesin... Sorumluluk, gurur, nezaket, konu komşu baskısı, alay, aşağılama... Onlara kulak asmamak, dosdoğru karşıya yürümek gerek; işte o zaman hortlaklar yavaş yavaş kaybolacak ve önünde, orman içinde, ortasında yeşil mersin ağacının çiçek açtığı, sakin, aydınlık bir düzlük belirecektir. Tersine, eğer daha ilk adımda yüreğin titrer de geri dönersen başına büyük bela alırsın!"

12 Haziran

Bu akşam olaylar bakımından çok zengindi. Kislovodsk'tan üç verst uzakta Podkumok'un aktığı boğazda *Yüzük* diye adlandırılan bir kaya vardır. Doğal bir oluşum olan bu kapı yüksek bir tepenin üzerinde bulunmaktadır. Batan güneş alev

* A. Puşkin'in *Yevgeni Onegin* (1825-32) adlı manzum eserinin başındaki ithafın son iki mısrası. *-çev.*

** İtalyan şairi Torquato Tasso'nun (1544-1595) epik destanı (1581). *-çev.*

saçan son bakışını bu kapıdan dünyaya ulaştırır. Çok sayıda atlı, taşa oyulmuş bu pencereden gün batımını seyretmek üzere oraya gittik. Doğruyu söylemek gerekirse, güneş hiç birimizin umurunda değildi. Ben Prenses Meri'nin yanı başında gidiyordum, eve dönüşte Podkumok Nehri'ni sığ bir yerinden geçmemiz gerekiyordu. Dağ akarsularının en küçükleri bile tehlikelidir, özellikle dipleri tamamıyla değişkendir, dalganın basıncıyla her gün yeni bir hal alırlar. Dün bir kayanın bulunduğu yerde bugün bir çukur bulursun. Prensesin atının dizginlerini kavrayarak, atı derinliği dizi aşmayan suyun içine çektim. Yavaş yavaş akıntıya karşı yan yan ilerlemeye başladık. Bilindiği gibi, hızlı bir dereyi geçerken suya bakılmaz, çünkü insanın başı hemen dönmeye başlar. Bu konuda Prenses Meri'yi uyarmayı unutmuştum.

Derenin tam ortasına, en gür akan yerine gelmiştik ki, prenses aniden eyerin üzerinde sallanmaya başladı; zayıf bir sesle:

"Ben fenalaşıyorum!" dedi.

Hemen ona doğru hamle yapıp eğildim, kolumu kıvrak beline doladım.

"Yukarıya bakın!" diye kulağına fısıldadım. "Korkmayın, önemli bir şeyiniz yok, ben yanınızdayım."

Toparlanmaya başladı, kendini kolumdan kurtarmak istiyordu, fakat ben onun narin, yumuşak bedenine daha da sıkıca sarıldım; yanağım yanağına değecek gibi oldu, yüzünün ateşini yüzümde hissettim.

"Bana ne yapıyorsunuz böyle?" dedi. "Aman tanrım!"

Titremesine, şaşkınlığına aldırmadım; dudaklarım yumuşak yanağına değdi, irkildi, fakat hiçbir şey söylemedi. En arkada olduğumuz için kimse bir şey görmedi. Kıyıya çıktığımızda herkes atını tırısa kaldırdı. Prenses dizginleri gergin tutarak atının hızlanmasına engel oluyordu, ben de hızlanma-

dım, yanında kaldım. Sessizliğimin onu huzursuz ettiği belli oluyordu; sırf meraktan, tek bir kelime konuşmamaya kendi kendime söz verdim. Bu güç durumdan nasıl çıkacağını görmek istiyordum.

Sonunda ağlamaklı bir sesle:

"Beni ya küçümsüyorsunuz ya da çok seviyorsunuz!" dedi. "Belki de benimle alay etmek, ruhumu örselemek ve sonra da beni terk etmek istiyorsunuz... Bu, sırf bir düşünce, bir varsayım olarak bile öylesine alçakça, öylesine aşağılık bir şey olurdu ki... Oh, hayır! -diye sıcak bir güven hissi veren ses tonuyla ekledi- Benim, saygısızlığı hak edecek türden bir şeyim olmadı, öyle değil mi? Sizin o kaba davranışınız... Mecburum, o davranışınız için sizi bağışlamaya mecburum, çünkü ona ben izin verdim... Yanıt versenize, konuşsanıza, sesinizi duymak istiyorum!"

Bu son sözlerinde öylesine kadınca bir sabırsızlık vardı ki istemeden gülümsedim. Allahtan akşam karanlığı bastırdı... Hiçbir yanıt vermedim.

Prenses Meri konuşmasına,

"Susuyorsunuz!" diye devam etti. "Belki de ilk önce benim 'Sizi seviyorum' dememi istiyorsunuz."

Suskunluğumu sürdürdüm... Hızla bana doğru dönerek:

"Dememi ister miydiniz?" diye sordu.

Bakışlarındaki ve sesindeki kararlılıkta insana korku veren bir taraf vardı...

Omuzlarımı silkerek:

"Niçin isteyeyim?" dedim.

Prenses atını kırbaçladı, dar ve tehlikeli yolda dörtnala gitmeye başladı. Bu o kadar ani ve hızlı olmuştu ki, onu ancak öndeki topluluğa katıldıktan sonra yakalayabilmiştim. Eve kadar durmadan konuştu ve güldü, hareketlerinde hummalı bir yan vardı. Bir kez bile dönüp bana bakmadı. Bu alışılma-

dık, sıradışı neşeli hali kimsenin gözünden kaçmadı. Prenses Ligovskaya kızını böyle görünce içten içe sevindi. Oysa kızı düpedüz bir sinir nöbeti geçiriyordu; onu uykusuz bir gece ve gözyaşı bekliyordu. Bu düşünce bana uçsuz bucaksız bir haz veriyor; bazen *Vampir*'i* anladığım anlar oluyor... Henüz iyi yürekli bir insan olarak biliniyorum ve bu nitelemeyi hak etmeye çalışıyorum...

Atlardan inilince hanımlar doğruca Prenses Ligovskaya'nın evine girdiler. Ben huzursuzdum, kışkırtılmış duygular içindeydim; kafamda birikmiş düşünceleri dağıtmak için atımı dağlara doğru dörtnala sürdüm. Çiyli akşam insanı mest eden bir serinliği soluyordu. Karanlık tepelerin ardından ay yükseliyordu. Nalsız atımın her adımı boğazın sessizliğinde boğuk bir yankıya dönüşüyordu. Şelalede atımı suladım ve bu güney gecesinin taze havasını kana kana bir iki kez ciğerlerime çektikten sonra dönüş için yola koyuldum. Köy üzerinden geri döndüm; evlerin pencerelerinde ışıklar sönmeye başlamıştı. Kale surlarındaki nöbetçiler ve çevrede nöbet tutan Kazak müfrezeler sözcükleri uzata uzata birbirlerine bağırıyorlardı.

Köyde, sarp yamacın hemen kenarına sıralanmış evlerden birindeki aşırı ışıklandırma dikkatimi çekti. Evden, ara sıra, ordu mensuplarının içkili âlem yaptıklarına işaret eden, düzensiz uğultular ve bağrışma sesleri geliyordu. Attan inerek sessizce pencerenin altına sokuldum; iyice kapatılmamış pencere kanatlarından içeride âlem yapanları görebiliyor ve konuşmalarını duyabiliyordum. Benden bahsediyorlardı.

Sarhoş süvari yüzbaşısı şarabın verdiği coşkuyla masaya yumruğunu vurarak herkesin kendisini dinlemesini istedi.

---

* Rus okuyucuları Lermontov'un bu romanı yazdığı yıllarda (1838-39) John Polidori'nin *The Vampire: A Tale* (1819) adlı eserinin Fransız versiyonu ile tanışmış bulunuyordu. *–çev.*

"Beyler!" dedi. "Bu görülmüş şey değil! Şu Peçorin'e bir ders vermek lazım! Petersburglu bu yeni yetmeler burunlarına bir yumruk yemedikçe hep böyle herkese yukarıdan bakarlar. Her zaman temiz eldivenler ve boyanmış çizmeler giydiği için burada sosyeteyle içli dışlı tek insanın kendisi olduğunu düşünüyor."

"Ya o kibirli gülümseyişine ne demeli!" diye ekledi birisi. "Oysaki onun korkağın teki olduğundan eminim, evet evet, korkağın teki!"

"Ben de öyle düşünüyorum," dedi Gruşnitski. "O işi şakaya vurmayı seviyor. Bir keresinde ona öyle ağır şeyler söyledim ki, onun yerinde bir başkası olsa beni hemen orada kılıçtan geçirirdi, fakat o işi şakaya vurarak gülüp geçti. Tabii, onu düelloya davet etmedim, çünkü bunu o yapmalıydı; ayrıca ona bulaşmak da istemedim..."

Oradakilerden birisi:

"Prenses Meri'yi elinden aldığı için Gruşnitski ona kızgın," dedi.

"Neler de uyduruyorlar böyle! Doğru, prensese biraz kur yaptım, fakat evlenmek istemediğim ve kızları lekelemek de benim kitabımda yazmadığı için hemen kendimi geri çektim."

Süvari yüzbaşısı yeniden atıldı:

"Evet, sizi temin ederim ki o bir korkak, yani Peçorin demek istiyorum, Gruşnitski değil. Gruşnitski bir yiğit, üstelik benim de gerçek dostum! Beyler, burada Peçorin'i destekleyen kimse var mı? Yok mu? Bu daha da iyi! Onun cesaretini denemek ister misiniz? Hepimiz çok eğleneceğiz..."

"İsteriz, fakat nasıl?"

"İşte şöyle, dinleyiniz: Ona herkesten çok Gruşnitski öfkeli, dolayısıyla başrolü ona vereceğiz. Gruşnitski saçma bir bahaneyle Peçorin'le dalaşacak ve onu düelloya davet edecek...

Bekleyiniz, işin püf noktasına geliyorum... Düelloya davet edecek, çok güzel! Tüm süreç –düelloya davet, hazırlıklar, düello koşulları– baştan sona, mümkün olduğu kadar ağırbaşlı ve ürkütücü bir tarzda düzenlenecek. Bunları ben üzerime alıyorum; senin şahidin ben olacağım zavallı dostum! Çok güzel! İşte sıra numaramızda, tabancalara kurşun koymayacağız. Peçorin'in ödünün kopacağına bahse girerim, aralarındaki uzaklığı altı adım olarak belirleyeceğim, vay canına! Anlaştık mı beyler?"

Dört taraftan sesler yükseldi:

"Çok güzel düşünülmüş bir plan! Anlaştık! Neden anlaşamayalım?"

"Ya sen Gruşnitski?"

Gruşnitski'nin yanıtını heyecandan titreyerek bekledim. Bu rastlantı olmasaydı bu aptalların maskarası durumuna düşecektim diye düşününce tüm benliğimi soğuk bir hiddet kapladı. Eğer Gruşnitski onlara karşı çıksaydı seğirtip boynuna sarılabilirdim. Fakat belli bir sessizlikten sonra Gruşnitski yerinden doğruldu, elini yüzbaşıya doğru uzattı, oldukça ağırbaşlı bir tavırla:

"Güzel, anlaştık!" dedi.

Bu dürüst topluluğun sevinç ve coşkusunu tasvir etmek kolay değildi.

İki ayrı duygunun verdiği huzurla eve döndüm. İlk duygu üzüntüydü.

'Niçin hepsi benden nefret ediyor?' diye düşündüm. 'Birilerini mi gücendirdim? Hayır. Acaba ben sırf görünüşüyle başkalarında düşmanca hisler uyandıran insanlardan biri miyim?'

Zehirli kinin yavaş yavaş ruhumu doldurduğunu hissettim. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşarak kendi kendime söylenmeye başladım:

"Dikkat ediniz, Gruşnitski Beyefendi, ben kendisiyle böyle dalga geçilecek biri değilim! O aptal arkadaşlarınızın övgüleri size çok pahalıya mal olabilir. Ben sizin oyuncağınız değilim!"

Bütün gece boyunca uyuyamadım. Gün ağardığında benzim bir limon gibi sapsarıydı.

Sabahleyin Prenses Meri'ye şifalı kuyuda rastladım.

Yüzüme dikkatlice bakarak:

"Hasta mısınız?" diye sordu.

"Gece uyuyamadım."

"Ben de öyle... Sizi suçladım... Belki de haksız yere? Fakat bir açıklama getirirseniz her şeyi affedebilirim..."

"Her şeyi mi?"

"Her şeyi... Fakat sadece doğruyu söyleyiniz... Ama acele ediniz... Biliyor musunuz, ben davranışınızı izah edebilmek ve ona haklı bir gerekçe bulabilmek için çok düşündüm. Belki de akrabalarımın engel çıkarmalarından korkuyorsunuz... Bu sorun değil, onlar öğrendiğinde... (sesi titredi), ben onları yalvar yakar ikna ederim. Yahut da sizin özel durumunuz... Fakat şunu bilmelisiniz ki, ben sevdiğim adam için her şeyimi feda edebilirim... Oh, çabucak yanıt veriniz, bana acıyınız... Siz beni küçümsemiyorsunuz, öyle değil mi?"

Elimi yakalayıp tuttu.

Prenses Ligovskaya ile Vera'nın kocası önümüzde yürüyordu ve hiçbir şey görmediler. Fakat o civarda yürüyüş yapmakta olan hastalar, ki meraklıların en meraklısı dedikoducudurlar bunlar, görebilirlerdi. Tutkuyla sımsıkı tuttuğu elimi derhal çekip kurtardım.

"Size tüm gerçeği anlatacağım," dedim ona. "Ne kendimi haklı çıkarmaya ne de davranışlarımı açıklamaya çalışacağım; ben sizi sevmiyorum."

Dudaklarının rengi hafiften soldu...

Zor anlaşılabilir bir biçimde:

"Beni yalnız bırakın," dedi.
Omuz silktim, döndüm ve yanından uzaklaştım.

14 Haziran

Bazen kendimi aşağılarım... Bu yüzden mi başkalarını da aşağılıyorum?.. Soylu hamlelerde bulunma yeteneğimi kaybetmeye başladım; kendime gülünç görünmekten korkuyorum. Benim yerimde başka biri olsaydı, genç prensese *son coeur et sa fortune** teklif ederdi. Fakat *evlenmek* sözcüğü benim üzerimde bir tür sihirli güce sahiptir. Bir kadını ne kadar büyük bir tutkuyla seversem seveyim, onunla evlenmek zorunda olduğum duygusunu bana en hafif şekilde bile olsa hissettirmesi aşkımın bitmesi için yeterli bir sebeptir. Bu durumda kalbim taş kesilir ve hiçbir şey onu bir daha asla ısıtamaz! Evlilik dışında her türlü fedakârlığa hazırım; yirmi kez hayatımı hatta şerefimi riske atabilirim... Fakat özgürlüğümü asla satmayacağım! Özgürlüğüm benim için neden bu kadar paha biçilmez? O bana ne verecek? Nereye ulaşmayı hedefliyorum? Gelecekten ne bekliyorum?.. Doğrusu, kesinlikle hiçbir şey! Bu, bir tür doğuştan gelen bir korku, izahı olmayan bir önsezi... Hani bazı insanlar vardır ya, nedensizce örümceklerden, hamamböceklerinden, farelerden korkarlar... İtiraf etmeli mi?.. Ben daha küçük bir çocukken annem yaşlı bir kadına benim için fal baktırmıştı. Falcı ölümümün hain karımın elinden olacağını söylemişti; bu öngörü o zamanlar beni derinden etkilemişti. İçimde evliliğe karşı baş edilmez bir tiksinti doğup büyüdü... Öte yandan, bir şey bana bu öngörünün gerçekleşeceğini söylüyor; hiç olmazsa mümkün olduğu kadar geç gerçekleşmesi için çaba göstereceğim.

---

* (Fr.) "Kalbini ve servetini." *–çev.*

Dün sihirbaz Apfelbaum geldi buraya. Restoranın kapısına, saygıdeğer kamuoyunu hitaben, "Hayrete şayan sihirbaz, akrobat, kimyacı ve optik uzmanının bu akşam saat sekizde Soylular Kulübünde (diğer adıyla restoranda) muazzam bir gösteriyle bizleri onurlandıracağı"nı bildiren, sihirbazın adının en üste yazıldığı uzun bir afiş asıldı. Biletler iki buçuk rubleydi.

Herkes bu inanılmaz, şaşırtıcı sihirbazı görmek için can atıyordu, hatta kızı hasta olmasına rağmen Prenses Ligovskaya bile bilet almıştı.

Bugün öğleden sonra Vera'nın penceresinin önünden geçtim, balkonda tek başına oturuyordu. Ayağımın dibine bir pusula düştü. Pusulada şunlar yazıyordu: "Bu akşam saat onda bana gel, büyük merdivenleri kullan. Kocam Pyatigorsk'a gitti, yarın sabahtan önce dönmeyecek. Hizmetliler ve oda hizmetçim evde olmayacaklar; tümüne, hatta prensesin hizmetlilerine bile birer bilet dağıttım. Seni bekliyorum, mutlaka gel!"

'Aha,' diye düşündüm, 'nihayet her şey tam istediğim gibi...'

Saat sekizde sihirbazı seyretmeye gittim. Seyircilerin yerlerini alması saat dokuzu buldu ve gösteri başladı. Vera'nın ve prensesin uşak ve oda hizmetçileri arka sıralardaki sandalyelerde oturuyorlardı, onları tanıdım. Tümü eksiksiz buradaydı. Gruşnitski elinde saplı dürbün en ön sırada oturuyordu. Sihirbaz, gösterisi için mendil, saat, yüzük ve benzer şeyler gerektiğinde her seferinde ona başvuruyordu.

Gruşnitski bir hayli zamandır bana selam vermiyor, bu akşam bir iki kez küstahça bana baktı. Hesaplaşacağımız gün gelip çattığında bütün bunlar ona hatırlatılacaktır.

Saat ona doğru kalkıp çıktım.

Dışarısı zifiri karanlıktı. Çevredeki dağların zirvelerine ağır, soğuk bulutlar çökmüştü. Yalnızca, dinmek üzere olan

rüzgâr arada bir restoranın etrafındaki kavakların tepelerini hışırdatıyordu. Restoranın pencerelerinin önüne halk toplanmıştı. Yamaçtan aşağı indim, avlu kapısına dönünce adımlarımı hızlandırdım. Birden arkamdan birisi geliyormuş gibi bir hisse kapıldım. Durup etrafıma bakındım. Karanlıkta hiçbir şey seçilmiyordu. Fakat yine de tedbir olsun diye geziniyormuş gibi yaparak evin etrafını dolaştım. Prenses Meri'nin penceresinin yanından geçerken arkamda yeniden adım sesleri duydum. Kaputuna sarınmış birisi yanımdan koşarak geçti. Bu beni endişelendirdi, fakat sundurmanın altına sokuldum, oradan aceleyle karanlık merdivenlere koştum. Kapı açıldı, küçücük bir el elimi kavrayıp tuttu.

"Kimse görmedi ya?" diye fısıldadı Vera, bana sokularak.

"Hayır, görmedi."

"Şimdi seni sevdiğime inandın mı? Ah, uzun süre tereddüt gösterdim, uzun süre kendime işkence ettim... Ama nafile, sen beni istediğin kalıba sokuyorsun."

Kalbi yerinden fırlayacakmış gibi çarpıyordu, elleri buz gibi soğuktu. Sonra sitemler, kıskançlıklar, şikâyetler başladı; ihanetlerime uysallıkla katlanacağını, çünkü tek arzusunun benim mutluluğum olduğunu söyleyerek benden olup biten her şeyi itiraf etmemi istedi. Ben buna pek inanmadım, fakat yeminlerimle, vaatlerimle ve benzer şeylerle onu sakinleştirmeyi başardım.

"Yani Meri'yle evlenmeyeceksin, öyle mi? Onu sevmiyor musun? O ise düşünüyor ki... Biliyor musun, o sana deliler gibi âşık, zavallıcık!"

Gece yarısı saat iki civarında pencereyi açtım, iki şalı birbirine bağlayarak, sütundan da tutunarak üst balkondan alt balkona indim. Prenses Meri'nin ışıkları hâlâ yanıyordu. Bir

şey beni bu pencereye doğru çekiyordu. Perde tamamen kapalı değildi, meraklı bakışlarımı odanın içinde dolaştırmayı başardım. Meri, kollarını dizi üzerinde çaprazlama birleştirmiş yatağında oturuyordu. Gür saçlarını dantelli gece başlığının altına toplamıştı. Geniş, kırmızı bir şal, beyaz omuzlarını örtüyordu; minnacık ayakları parlak İran terliklerinin içine saklanmıştı. Başını göğsüne eğmiş, hareketsiz halde öylece oturuyordu. Önündeki sehpanın üzerinde açık bir kitap duruyordu; fakat bir noktaya sabitlenmiş gözlerinde tarifi imkânsız bir hüzün vardı. Kafası çok uzaklarda olduğu için aynı sayfaya yüz kere göz atmışa benziyordu...

Tam bu sırada çalının arkasında birisi kıpırdadı, ben balkondan çimin üzerine atladım. Görünmeyen bir el beni omzumdan yakaladı.

Yontulmamış kaba bir ses:

"Aha!" dedi. "Yakalandı! Geceleri prenseslerin peşinde koşmayı sana göstereceğim!.."

Köşeden fırlayan birisi:

"Sıkı tut onu!" diye bağırdı.

Bunlar Gruşnitski ile süvari yüzbaşısıydı.

Yüzbaşının kafasına bir yumruk indirdim, yere devrildi; hemen çalıların arasına daldım. Evlerimizin önündeki yamacın tüm patikalarını ezbere biliyordum.

"Hırsız var! Nöbetçi!" diye bağırdılar.

Bir tüfek patladı, dumanı tüten tüfek sıkısı ayağımın dibine düştü.

Bir dakika sonra odamda, soyunmuş ve yatağıma uzanmıştım bile. Uşağımın daha yeni kilitlediği kapıya az sonra Gruşnitski ile yüzbaşı tak tak diye vurmaya başladı.

"Peçorin! Uyuyor musunuz? Burada mısınız?" diye bağırdı yüzbaşı.

"Uyuyorum," diye öfkeyle yanıt verdim.

"Kalkınız! Hırsız var... Çerkezler."

"Nezleyim," dedim, "üşütmekten korkuyorum."

Kapıdan ayrıldılar. Onlara boş yere seslendim, bıraksaydım beni bahçede bir saat daha arasalardı. Bu arada müthiş bir telaş başladı. Kaleden Kazaklar atlarını dörtnala koşturarak geldiler. Herkes ayaktaydı. Tüm çalılıklarda Çerkez aradılar, doğal olarak hiçbir şey bulamadılar. Fakat muhtemelen pek çok kimse, eğer garnizon daha cesur ve daha hızlı davransaydı en azından yirmi çapulcunun cesedi yerde kalırdı şeklindeki katı inancını korumaya devam etti.

16 Haziran

Bu sabah şifalı kuyuda yalnızca geceki Çerkez baskını konuşuluyordu. Önerilen bardak sayısı kadar Narzan suyumu içip iki tarafında ıhlamur ağaçlarının sıralandığı uzun yolu on kez gidip geldikten sonra Vera'nın Pyatigorsk'tan yeni dönen kocasına rastladım. Koluma girdi, kahvaltı etmek üzere birlikte restorana gittik. Karısı için oldukça endişeleniyordu.

"Dün gece nasıl da korkmuş!" dedi. "Aksilik işte, sanki bu olay özellikle benim olmadığım bir zamanda olmak zorundaymış gibi."

Kahvaltı için köşedeki odaya açılan kapının yanındaki masaya oturmuştuk. Odada aralarında Gruşnitski'nin de bulunduğu on kadar genç oturuyordu. Yazgım bana ikinci kez Gruşnitski'nin geleceğini belirleyecek bir konuşmaya kulak misafiri olma fırsatını verdi. O beni görmüyordu, dolayısıyla, onun kasıtlı olarak bu şekilde konuştuğunu düşünemezdim. Fakat bu, onun suçunu gözümde sadece daha da artıran bir şeydi.

"Bunlar gerçekten Çerkezler miydi, gören biri var mı?" diye sordu birisi.

"Ben size tüm hikâyeyi anlatacağım," dedi Gruşnitski. "Fakat sakın beni ele vermeyin! İşte olay şöyle oldu: Size adını veremeyeceğim bir kişi bana gelerek akşam saat on civarında Ligovskaya'ların evine gizlice giren birini gördüğünü söyledi. O saatte Prenses Ligovskaya'nın burada gösteri izlediğini, küçük prensesin ise evde olduğunu size hatırlatmak isterim. Pusu kurup bu talihli adamı yakalamak üzere bana haber veren kişiyle birlikte gidip pencerenin altına gizlendik."

İtiraf edeyim ki, sohbet arkadaşımın bütün dikkatini kahvaltısına vermiş olmasına rağmen kendisi için hiç de hoş olmayan şeyler duyabileceğinden korktum, Gruşnitski işin aslını tahmin etmiş olabilirdi. Fakat kıskançlık onu öylesine kör etmişti ki olayın başka türlü olabileceği şüphesi aklına bile gelmemişti.

"Dinleyiniz," diye konuşmasını sürdürdü Gruşnitski, "sırf onu korkutmak için yanımıza kurusıkı fişek doldurduğumuz bir tüfek de almıştık. Saat ikiye kadar bahçede bekledik. Sonunda gözüktü, fakat nereden dışarı çıktığını tanrı bilir! Pencereden çıkmış olamazdı, çünkü pencere kapalıydı; sütunun arkasında kalan cam kapıdan çıkmış olmalı! Neyse sonunda baktık birisi balkondan aşağı iniyor... Nasıl prenses bu böyle! Ha? Doğrusu bu Moskovalı genç hanımefendiler de bir hoş! Bu kadarından sonra neye inanacaksın? Onu yakalamak istedik fakat elimizden kurtuldu, bir tavşan gibi çalıların arasına fırlayıp kaçtı. O anda peşinden ateş ettim."

Gruşnitski'nin çevresindekiler mırıldanarak şüphelerini dile getirdiler.

"Yoksa bana inanmıyor musunuz?" diye sürdürdü konuşmasını Gruşnitski. "Şerefim, mertliğim üzerine yemin ederim ki anlattıklarım gerçeğin ta kendisidir! Bunu kanıtlamak için bu beyin ismini de size söyleyebilirim."

"Söyle, söyle, kimmiş o?" Sesleri yükseldi dört yandan.

"Peçorin," dedi Gruşnitski.

Bu sırada başını yukarı kaldırdı, ben tam karşısında eşikte duruyordum. Yüzü kıpkırmızı oldu. Yanına gittim, ağır ağır ve sözcüklerin üzerine basa basa:

"En aşağılık iftiranızın doğruluğuna dair şeref yemini etmenizden sonra içeri girdiğim için çok üzgünüm. Burada daha önce olabilseydim, bu sizi ek olarak bir alçaklık daha yapmaktan kurtarabilirdi."

Gruşnitski yerinden sıçrayarak doğruldu, parlamaya hazırdı. Ben aynı üslupla konuşmamı sürdürdüm:

"Rica ediyorum, şimdi derhal sözlerinizi geri alın. Söylediklerinizin uydurma olduğunu gayet iyi biliyorsunuz. Bir kadının sizin parlak niteliklerinize gösterdiği kayıtsızlığın böylesi korkunç bir intikamı hak edeceğini sanmıyorum. İyice düşünün! Bu düşüncede devam ederseniz onurlu bir insan olma iddianızı kaybeder ve hayatınızı tehlikeye atarsınız."

Gruşnitski bakışları öne eğik, büyük bir galeyan içinde karşımda ayakta duruyordu. Fakat vicdanının gururuyla mücadelesi kısa sürdü. Yanında oturmakta olan süvari yüzbaşısı dirseğiyle onu dürttü; Gruşnitski irkildi, bakışlarını yerden kaldırmadan hızlı hızlı sözlerime yanıt verdi:

"Sayın beyim, eğer ben bir şey söylemişsem onu düşünerek söylemişim demektir ve söylediğimi tekrarlamaya da hazırım... Tehditlerinizden korkmuyorum ve her şeye hazırım."

"Bu son söylediğinizi kanıtladınız zaten," dedim soğuk bir tonla ve süvari yüzbaşısının koluna girerek onu odadan dışarı çıkardım.

"Ne istiyorsunuz?" dedi yüzbaşı.

"Siz Gruşnitski'nin dostusunuz ve muhtemelen onun düello tanığı da siz olacaksınız."

Yüzbaşı büyük bir çalımla önümde eğilerek:

"Doğru tahmin ettiniz," dedi. "Hatta onun tanığı olmaya bir bakıma mecburum, çünkü ona yapılan hakaret beni de ilgilendirir. –Hafifçe kambur gövdesini dikleştirerek ekledi– Dün gece ben de onunla birlikteydim.

"Öyle mi? Başına beceriksizce yumruk attığım kişi sizdiniz demek!"

Rengi önce sarardı, ardından morardı; yüzüne yansıyan öfkeyi gizlemeye çalıştı.

Onun öfkeden kudurmuş halini görmezlikten gelerek önünde nazikçe eğildim ve:

"Bugün size tanığımı göndermekten onur duyacağım," diye ekledim.

Restoranın girişinde Vera'nın kocasıyla karşılaştım; çıkmamı beklediği anlaşılıyordu. Sevinç taşkınlığına benzer bir dokunaklılıkla elimi kavradı. Gözlerinde yaşlarla, bana:

"Asil ruhlu delikanlı!" dedi. "Her şeyi duydum. Ne tür bir alçak! Nankör!.. Bundan sonra onları saygıdeğer bir haneye kabul et bakalım! Tanrıya şükür ki kızım yok! Fakat uğruna hayatınızı tehlikeye attığınız o insan sizi ödüllendirecektir. Gerektiği sürece ağzımı sıkı tutacağımdan emin olabilirsiniz," diye sürdürdü. "Bir zamanlar ben de gençtim ve orduda görev yaptım. Bu tür olaylarda dışarıdan işe karışmanın yanlış olduğunu bilirim. Hoşça kalın!"

Biçare adam! Kızı olmadığına seviniyordu...

Doğruca Werner'e gittim. Evdeydi, ona her şeyi, Vera ve Prenses Meri ile olan ilişkilerimi, bu beylerin kurusıkı fişeklerle ateş ettirerek beni maskaraya çevirmeyi planladıklarını, bunları onların konuşmalarını gizlice dinleyerek öğrendiğimi anlattım. Fakat işlerin şu anda şaka sınırlarını çoktan aştığını, onların da olayların böyle sonuçlanacağını muhtemelen beklemediklerini söyledim.

Doktor benim düello tanığım olmayı kabul etti. Düello koşullarıyla ilgili olarak ona bazı talimatlar verdim. Olayın mümkün olduğu kadar gizli kalmasında ısrarcı olacaktı, çünkü her an ölümle karşılaşmaya hazır olmama rağmen, bu dünyadaki geleceğimi ebediyen berbat etmeye zerre kadar hevesli değildim.

Sonra eve gittim. Bir saat sonra doktor araştırmasını yapmış olarak döndü.

"Gerçekten de size karşı bir kumpas kurulmuş," dedi. "Gruşnitski'nin evinde süvari yüzbaşısı ve soyadını bilmediğim birisi vardı. Galoşlarımı çıkarmak için holde kısa bir süre oyalandım; içeride müthiş bir gürültü ve tartışma vardı... 'Asla kabul edemem,' dedi Gruşnitski, 'o herkesin önünde bana hakaret etti. Daha önce durum başkaydı...' Yüzbaşı ona, 'Seni ne ilgilendirir?' diye yanıt verdi. 'Her şeyi ben üstleniyorum. Beş düelloda tanıklık yaptım, bu işlerin nasıl kotarıldığını bilirim. Her şeyi düşündüm; yeter ki işime karışma, lütfen. İnsanları korkutmak büyük bir kötülük değil. Başından savabileceğin bir tehlikeye niçin kendini atacakmışsın!' Bu sırada ben içeriye girdim. Ansızın hepsi birden sustu. Görüşmelerimiz bir hayli uzun sürdü; sonunda bu işin şöyle yapılmasını kararlaştırdık: Buradan beş verst uzakta dağlar arasında ıssız bir boğaz var. Onlar yarın sabah saat dörtte orada olacaklar, biz onlardan yarım saat sonra gideceğiz. Altı adım uzaklıktan ateş edeceksiniz, bunu Gruşnitski'nin kendisi talep etti. Öldürülen için Çerkezlerin işi denecek. Şimdi içimdeki şüpheyi söyleyeyim: Onlar, yani tanıklar demek istiyorum, büyük bir olasılıkla eski planlarında bazı değişiklikler yaptılar; yalnızca Gruşnitski'nin tabancasına gerçek mermi koymayı düşünüyorlar. Bu biraz cinayeti andırıyor, fakat savaş sırasında, özellikle Asya savaşlarında kurnazlığa yer vardır. Diğer yandan, Gruşnitski sanki arkadaşlarına kıyasla daha mert bir kişi gibi

gözüküyor. Ne dersiniz? Oyunlarının farkına vardığımızı onlara belli etmeli miyiz?"

"Katiyen, doktor! Siz rahat olun, ben onlara teslim olmam."

"Peki, siz ne yapmak istiyorsunuz?"

"Bu da benim sırrım."

"Dikkat edin, tongaya basmayın! Ne de olsa ateş altı adımdan!"

"Doktor, yarın sizi saat dörtte bekleyeceğim. Atlar hazır olacak... Hoşça kalın."

Akşama kadar evde, kapısı kilitli odamda oturdum. Bir uşak Prenses Ligovskaya'nın beni evine davet ettiği haberini getirdi. Ona, prensese hasta olduğumu söylemesini bildirdim.

Saat gecenin ikisi... Bir türlü uyku tutmuyor... Oysa yarın elimin titrememesi için uyumam gerek. Ayrıca, altı adımdan ıskalamak düşük bir olasılıktır. Ah, Gruşnitski Beyefendi! Hileniz başarıya ulaşamayacak... Sizinle rollerimizi değişeceğiz: Şimdi ben, sizin solgun yüzünüzde gizli korkunun işaretlerini arayacağım! Bu ölümcül altı adım koşulunu niçin kendiniz isteyerek önerdiniz? Alnımı uysallıkla namlunuza hedef olarak uzatacağımı düşündünüz... Fakat yazı tura atacağız! Ve o zaman... O zaman ya şans ona gülerse? Ya yıldızım uzun zamandan beri ilk kez bana ihanet ederse?.. Ederse, bu şaşırtıcı olmaz! Yıldızım çok uzun süre benim kaprislerime sadakatle hizmet etti. Değişmezlik tanrı katında yeryüzündekinden daha fazla değildir!

Ne var sanki? Ölünecekse ölünür! Dünya bundan bir şey kaybetmez. Kaldı ki ben de artık her şeyden fena halde sıkıldım. Baloda esneyen, beklediği kupa arabası henüz gelmediği için kalkıp uyumaya gidemeyen bir adama benziyorum. Fakat şimdi kupa arabası hazır... Hoşça kalınız!

Belleğimde bütün geçmişimi hızla gözden geçiriyor ve istemeden kendime soruyorum: Niçin yaşadım? Hangi amaç için doğdum?.. Doğru, böyle bir amaç olmalıydı ve mutlaka payıma yüksek, yüce bir gaye düşmüştü, çünkü ruhumda sınırsız bir gücün varlığını hissediyorum... Fakat bu yüce gayeyi keşfetmeyi, ortaya çıkarmayı başaramadım, boş ve bayağı tutkuların cazibesine kaptırdım kendimi. Bu tutkuların potasından demir kadar sert ve soğuk çıkmayı başardım, fakat asil emellerin, yüce arzuların, hayatın bu en güzel çiçeğinin coşkusunu ebediyen yitirdim. O günden bu yana kaç kez kaderin elindeki balta rolünü oynadım! Çoğunlukla kin beslemeden ve hiçbir zaman pişmanlık duymadan ölüme mahkûm kurbanların ense köklerine celladın kılıcı gibi indim... Benim aşkım hiç kimseye mutluluk getirmedi, çünkü sevdiklerim için en ufak bir fedakârlıkta bulunmadım. Sırf kendim için, kendi sefam için sevdim. Sevdiklerimin duygularını, sevecenliklerini, sevinç ve acılarını doymak bilmez bir hırsla yutar gibi içime çekerek, yalnızca, kalbimin o tuhaf arzusunu tatmin ettim. Ve hiçbir zaman doyuma ulaşamadım. Tıpkı açlıktan bitkin düşerek yarı baygın halde uykuya dalıp rüyasında görkemli yemekler ve köpüklü şaraplar gören birisi gibiyim; bu aç adam kendi hayal gücünün farazi nimetlerini büyük bir iştahla yer ve kendini daha iyi hisseder, fakat uyanır uyanmaz hayal kaybolur... Geriye iki misli artmış açlık ve umutsuzluk kalır.

Belki de yarın öleceğim!.. Yeryüzünde beni tam olarak anlamış tek bir varlık kalmayacak. Bazıları beni gerçekte olduğumdan daha kötü bazıları daha iyi birisi olarak görüyor... Bazıları benim iyi bir adam, bazıları ise alçağın teki olduğumu söyleyecek. Her ikisi de yanılacak. Tüm bunlardan sonra hayat meşakkatine değer mi? Yaşamaya devam ediyoruz – hep meraktan! Boyuna yeni bir şeyler olmasını bekliyoruz... Gülünç ve sıkıcı!

İşte, bir buçuk aydan beri N. kalesinde bulunuyorum. Maksim Maksimiç ava gitti... Yalnızım, pencerenin kenarında oturuyorum. Gri bulutlar dağları eteklerine kadar kapladı, güneş sisin içinden sarı bir leke gibi gözüküyor. Hava soğuk; rüzgâr uğulduyor, pencere kepenkleri sallanıyor... Canım sıkılıyor! Pek çok garip olayın araya girmesiyle bıraktığım günlüğüme yeniden başlayacağım.

Defterimin son sayfasını yeniden okuyorum: Çok komik! Öleceğimi düşünmüşüm, oysa bu söz konusu değildi: Acılar kâsesini henüz sonuna kadar içip bitirmemiştim. Şimdiyse daha uzun yıllar yaşayacakmışım gibi geliyor bana.

Geçmiş olayların tümü belleğimde ne kadar da berrak ve keskin bir iz bırakmış! Zaman geçmişin tek bir satırını, tek bir ayrıntısını dahi silememiş!

Düellodan önceki gece bir dakika bile uyumadığımı hatırlıyorum. Uzun süre yazı yazmaktan sıkılırım, gizemli bir iç sıkıntısı tüm benliğimi sarmaya başlamıştı. Bir saat kadar odada gezinip durdum; sonra oturup Walter Scott'un masanın üzerinde duran İskoç Püritenler* romanını elime aldım. Önce zorlanarak okudum, sonra büyüleyici romanın cazibesine kaptırdım kendimi, her şeyi unuttum. Acaba İskoç ozan öteki dünyada kitabının okuyucuya verdiği hazzın her dakikası için gereğince ödüllendiriliyor mu?

Nihayet şafak söktü. Sinirlerim yatıştı. Aynaya baktım, azap verici uykusuzluğun izlerini taşıyan yüzüm solgun ve donuktu; fakat gözlerim, kahverengi bir gölgeyle çevrilmiş olmalarına rağmen kıvançla parıldıyordu, bakışlarım acımasızdı. Kendimden hoşnut kalmıştım.

---

* Avrupa Romantizminin kurucularından İskoç yazar Walter Scott'un (1771-1832) *The Old Mortality* (1816) romanının Fransızca çevirisi kastedilmektedir. *-çev.*

Atları eyerlemelerini söyledim, giyindim ve doğruca banyolara gittim. Narzanın yerden kaynayan soğuk suyuna dalar dalmaz bedensel ve manevi gücümün tümüyle geri döndüğünü hissettim. Banyodan sanki baloya gitmeye hazırlanıyormuşum gibi dinlenmiş ve dinç çıktım. Bir de ruh vücuda bağlı değildir derler!

Döndüğümde doktoru evimde buldum. Gri bir binici pantolonu, *arkaluk* ve Çerkez kalpağı giymişti. Küçücük gövdesiyle onu bu kocaman kıllı kalpağın altında görünce kahkahayı bastım. Yüzü hiç de kavgacı yüzü değildi, fakat bu kez her zamankinden daha uzunmuş gibi gözüküyordu.

"Neden böyle üzgünsünüz, doktor?" diye sordum. "Yüz kez insanları büyük bir soğukkanlılıkla öteki dünyaya yolcu eden siz değil misiniz yoksa? Safra kesemdeki illetten dolayı ateşler içinde yandığımı düşünün; iyileşebilirim de ölebilirim de! Her iki sonuç da eşyanın doğasına uygundur. Bana, henüz bilmediğiniz bir hastalığa yakalanmış bir kişi, bir hasta olarak bakmaya çalışın. Böyle yaptığınız takdirde, merakınız en yüksek noktaya çıkacaktır. Bu varsayımdan sonra artık üzerimde bazı önemli gözlemler yapabilirsiniz... Şiddet kullanılarak gerçekleştirilecek bir ölümü beklemek başlı başına gerçek bir hastalık değil midir?"

Bu fikir doktoru etkiledi, keyfi yerine geldi.

Atlarımıza bindik, doktor dizginleri iki eliyle sıkıca kavradı, yola çıktık. Göz açıp kapayana kadar köyün içinden, sonra kalenin yanından geçtik. Gürültülü bir derenin sık sık kestiği, yüksek otlarla kaplı yılankavi yol bizi boğaza getirdi. Dereyi her geçişimizde doktor umutsuzluğa kapılıyordu, çünkü atı suyun tam ortasında duraksıyordu.

O sabahtan daha mavi ve daha zinde başka bir sabah hatırlamıyorum. Güneş dağların yeşil zirvelerinin ardından yeni yeni yüzünü gösteriyor, ışıklarının ilk ılıklığıyla sona ermekte

olan serin gecenin birbirine karışması tüm duyularım üzerinde tatlı bir gevşeklik hissi uyandırıyordu. Taze günün neşeli huzmeleri henüz boğaza sokulamamış, yalnızca, her iki yanda, tepemizde asılı duran sarp kayalıkların üst kısımlarını altın parlaklığıyla aydınlatıyordu. En ufak bir esintide bile, kayaların derin çatlaklarında boy atmış sık yapraklı çalılardan üzerimize gümüşi bir yağmur çiseliyordu. O gün doğayı her zamankinden çok daha fazla sevdiğimi hatırlıyorum. Geniş bir asma yaprağı üzerinde titreşen ve gökkuşağının tüm renklerinde milyonlarca parıltıyı yansıtan her bir çiy damlasını ne büyük bir merakla incelemiştim! Bakışlarım pusla örtülü uzaklara sızabilmek için nasıl da can atıyordu! Yol orada gittikçe daralıyor, sarp kayalar maviden laciverte dönüşerek daha da korkutucu bir hal alıyor ve sonunda birleşerek aşılmaz bir duvar oluşturuyordu. Atlarımızın üzerinde konuşmadan yol alıyorduk.

Doktor ansızın:

"Vasiyetinizi yazdınız mı?" diye sordu.

"Hayır."

"Ya öldürülürseniz?"

"Mirasçılarım kendiliklerinden ortaya çıkarlar."

"Son bir veda mesajı göndermek isteyebileceğiniz bir dostunuz da mı yok?.."

Başımı salladım.

"Hatıra olarak herhangi bir şey bırakmak isteyeceğiniz bir kadın yok mu bu dünyada?.."

"Ruhumu size açmamı ister misiniz, doktor?" diye yanıt verdim ona. "Gördüğünüz gibi, ben, insanların öldüklerinde sevgililerinin isimlerini telaffuz ettikleri ve hatıra olsun diye bir tutam briyantinli ya da briyantinsiz saç bıraktıkları o yaşları çoktan geçtim. Ben eli kulağında, olası bir ölümü düşündüğümde sadece kendimi düşünürüm. Bazıları bunu bile yapmaz. Beni hemen yarın unutacak, hatta daha kötüsü, hakkımda

tanrı bilir ne tür saçmalıklar anlatacak olan dostlarımın yolları açık olsun! Hemen bir başkasının kucağına atılacak ve yeni sevgilinin ölen eski sevgiliyi kıskanmaması için onunla alay edecek olan kadınların da tanrı yollarını açık etsin! Hayat kasırgasından birkaç fikir çıkarabildim fakat hiçbir duygu çıkaramadım. Çoktan beri kalbimle değil aklımla yaşıyorum. Kendi tutkularımı ve davranışlarımı yoğun bir merak ve ilgiyle ölçüp tartıyor, çözümlüyorum, fakat bunları dışarıdan, duygudaşlık göstermeden yapıyorum. İçimde iki insan var: Birisi sözcüğün tam anlamıyla yaşıyor, ötekiyse düşünüyor ve diğerini yargılıyor. Birincisi bir saat sonra sizinle ve bütün dünyayla sonsuza dek vedalaşabilir, ikincisi ise... İkincisi?.. Bakınız, doktor, görüyor musunuz, sağdaki kayanın üzerinde üç insan karaltısı var. Bunlar herhalde hasımlarımız olmalı, öyle değil mi?"

Atlarımızı tırısa kaldırdık.

Çalılıkta bir kayanın dibinde üç at bağlı olarak duruyordu; biz de atlarımızı buraya bağladık, yaya olarak dar patikadan Gruşnitski'nin süvari yüzbaşısı ve İvan İgnatyeviç adlı (soyadını hiç duymadım) ikinci tanıkla birlikte bizi beklediği düzlüğe tırmandık.

Süvari yüzbaşısı alaycı alaycı gülümseyerek:

"Çoktandır sizi bekliyoruz," dedi.

Ona saatimi çıkarıp gösterdim.

Saatinin ileri olduğunu söyleyerek özür diledi.

Birkaç dakika kadar çok can sıkıcı, insanı zor durumda bırakan bir sessizlik oldu. Sonunda doktor, Gruşnitski'ye dönerek sessizliği bozdu:

"Bana kalırsa, ikiniz de dövüşme kararlığınızı göstererek onurunuzu koruma koşulunu yerine getirmiş bulunuyorsunuz. Beyler, şimdi aranızda anlaşarak bu işi tatlılıkla sonuçlandırabilirsiniz."

"Ben buna hazırım," dedim.

Yüzbaşı, Gruşnitski'ye göz kırptı, o ana kadar korkudan yanakları kireç kesilmiş olmasına rağmen Gruşnitski korktuğumu sanarak mağrur bir havaya girdi. Oraya varışımızdan bu yana ilk kez başını kaldırıp bana baktı, fakat bu bakışta iç dünyasındaki çatışmayı yansıtan belli bir huzursuzluk vardı.

"Koşullarınızı açıklayınız," dedi, "sizin için yapabileceğim her şeyi yapacağımdan emin olabilirsiniz."

"İşte benim koşullarım: Bugünden tezi yok, iddianızın bir iftira olduğunu herkesin önünde kabul edecek ve benden özür dileyeceksiniz."

"Sayın beyefendi, bana bu tür şeyler önermeye nasıl cesaret edebildiğinize hayret ediyorum!"

"Bundan başka size ne önerebilirim?"

"O zaman karşılıklı ateş edeceğiz."

Omuzlarımı silktim.

"Olabilir, fakat unutmayınız ki ikimizden birisi mutlaka ölecek!"

"Umarım ölen siz olursunuz..."

"Ben bunun tersi olacağından öylesine eminim ki..."

Gruşnitski mahcup oldu, yüzü kıpkırmızı kesildi, sonra zoraki bir kahkaha attı.

Yüzbaşı koluna girerek onu kenara çekti, uzun uzun fısıldaştılar. Buraya oldukça barışçıl bir ruh haliyle gelmiştim, fakat bütün bunlar cinlerimi tepeme çıkardı.

Doktor yanıma geldi. Huzursuzluğunu açıkça belli ederek:

"Lütfen beni dinleyin," dedi, "bunların tuzağını unuttunuz galiba? Tabancanın nasıl doldurulduğunu bilmiyorum, fakat bu durumda... Siz tuhaf bir insansınız! Onlara planlarını bildiğinizi söylesenize, bu takdirde cesaret edemezler... Bununla neyi amaçlıyorsunuz? Sizi bir kuş gibi avlayacaklar!"

"Lütfen, doktor, endişelenmeyin, sadece biraz bekleyin. Ben her şeyi öyle ayarlayacağım ki karşı tarafın hiçbir üstünlüğü kalmayacak. Bırakınız fısıldaşsınlar..."

Yüksek sesle onlara:

"Beyler bu artık sıkmaya başladı!" dedim. "Eğer dövüşeceksek dövüşelim! Konuşmak için dün bol bol zamanınız vardı..."

"Biz hazırız," dedi yüzbaşı. "Beyler yerlerinizi alın! Doktor lütfen altı adım ölçer misiniz?"

"Yerlerinizi alın," diye yineledi İvan İgnatiç tiz bir sesle.

"Pardon," dedim, "bir koşulum daha var; ölümüne dövüşeceğimize göre bu olayın gizli kalması ve tanıkların sorumlu duruma düşmemesi için bütün önlemleri almalıyız. Bu konuda aynı düşüncede misiniz?"

"Kesinlikle, öyle!"

"Öyleyse bir önerim olacak: Sağdaki şu yalçın kayanın tepesindeki dar düzlüğü görüyor musunuz? Oranın aşağıdan yüksekliği en az otuz sajen, belki de daha fazladır. Aşağıda da sivri kayalar var. İkimiz de düzlüğün uçuruma yakın olan kenarında duracağız, böylece hafif bir yaralanma bile ölümcül olacak. Bu sizin arzunuza uygun düşecektir, çünkü altı adımı siz istediniz. Yaralanan kişi kaçınılmaz olarak uçurumdan aşağı uçacak ve paramparça olacaktır. Doktor vücuttaki kurşunu çıkarır, böylece, bu ani ölümü uçurumdan düşme olarak kolayca açıklamak mümkün olur. İlk kimin ateş edeceğini belirlemek için yazı tura atacağız. Son söz olarak, başka koşullar altında dövüşmeyeceğimi size ilan ediyorum."

Yüzbaşı, kabul anlamında başını sallayan Gruşnitski'ye anlamlı anlamlı bakarak:

"Olabilir," dedi.

Gruşnitski'nin yüz ifadesi her an değişiyordu. Onu zor bir duruma sokmuştum. Düello normal koşullarda yapılsaydı, ayağıma nişan alıp beni hafifçe yaralayabilir ve böylece de vicdanını çok ağır bir yükün altına sokmadan öcünü almış, gururunu tatmin etmiş olurdu. Oysa şimdi ya havaya ateş etmek zorunda kalacak ya katil olacak, yahut da alçakça pla-

nından vazgeçip benimle aynı riski üstlenecekti. O anda onun yerinde olmak istemezdim. Yüzbaşıyı kenara çekerek ona hararetle bir şeyler söylemeye başladı; morarmış dudaklarının nasıl titrediğini gördüm. Yüzbaşı yüzünde alaycı bir gülümsemeyle Gruşnitski'ye arkasını döndü, oldukça yüksek bir sesle ona "Sen bir aptalsın!" dedi, "Hiçbir şey anlamıyorsun! Haydi, gidelim beyler!"

Dar bir patika bizi çalıların arasından dik yamaca ulaştırdı; büyük kaya parçaları bu doğal merdivenin oynak basamaklarını oluşturuyordu. Çalılara tutunarak tırmanmaya başladık. Gruşnitski en önde gidiyordu, onu tanıkları izliyordu, doktorla ben ise en arkadaydık.

Doktor kuvvetlice elimi sıkarak:

"Size hayret ediyorum," dedi. "İzin verin, nabzınıza bakayım. Oho! Çok heyecanlısınız... Fakat yüzünüzden hiçbir şey belli olmuyor... Yalnızca, gözleriniz her zamankinden daha parlak ışıldıyor."

Ansızın önümüzde gürültüyle yuvarlanan taşlar ayaklarımızın altına kadar geldi. Ne oluyordu? Tuttuğu dal kırıldığı için Gruşnitski dengesini kaybetmişti. Eğer tanıkları onu tutmasalardı sırt üstü aşağıya kadar kayacaktı.

"Dikkatli olun," diye ona bağırdım. "Zamanından önce düşmeyin; bu kötüye işarettir. Julius Caesar'ı hatırlayın."*

İşte sonunda sarp kayanın zirvesine tırmandık, düzlük sanki düello için özel olarak hazırlanmış gibi ince kumla kaplıydı. Çepeçevre dağların, kalabalık bir sığır sürüsünü andıran birbirlerine sıkı sıkıya sokulmuş dorukları sabahın altın parıltılı pusu içinde kaybolmuştu. Güneyde, buzlu zirveler zincirinin son halkasını oluşturan Elbruz, beyaz kütlesiyle dimdik duruyordu. Doğu yönünden kopup gelen tel tel bulutlar karlı dorukların aralarında dolaşıyorlardı. Düzlüğün kenarına gi-

* Julius Caesar'a "Martın on beşinden sakınınız!" diyerek onun ölümünü tahmin eden falcı kastedilmektedir. *-çev.*

derek uçurumdan aşağı baktım, başım neredeyse dönüyordu. Aşağısı bir tabutun içi gibi karanlık ve soğuk göründü bana. Zaman ve fırtınalar tarafından parçalanıp aşındırılmış kayaların, üzerlerinde yosun bitmiş sivri dişleri avlarını bekler gibiydiler.

Üzerinde düello yapacağımız düzlük hemen hemen eşkenar bir üçgen biçimindeydi. Üçgenin sivri ucundan itibaren altı adım ölçüldü ve hasım ateşine ilk hedef olacak kişinin sırtı uçuruma dönük olarak tam köşede durması kararlaştırıldı. Eğer o öldürülmezse hasımlar yer değiştireceklerdi.

Her türlü üstünlüğü Gruşnitski'ye bırakmaya kararlıydım; onu denemek istiyordum. Ruhunda bir yüce gönüllülük kıvılcımı çakabilirdi, işte o zaman her şey iyiye gidecekti. Fakat gurur ve karakter zayıflığı galip gelmek zorundaydı... Kaderin bana gülmesi durumunda ona acımayacağıma dair kendime sonuna kadar hak tanımak istedim. Kendi vicdanıyla bu tür pazarlıklara girmeyen mi var?

Yüzbaşı:

"Yazı tura için parayı atınız, doktor!" dedi.

Doktor cebinden gümüş bir para çıkardı, parayı yukarı doğru kaldırdı.

Gruşnitski dostça bir itişle ansızın uyandırılmış bir insan gibi aceleyle:

"Yazı!" diye bağırdı.

"Tura!" dedim ben de.

Para havada yükseldi ve şıngırtıyla yere düştü. Herkes paranın üzerine atıldı.

Gruşnitski'ye:

"Şanslıymışsınız," dedim. "İlk siz ateş edeceksiniz! Fakat şunu unutmayınız, eğer siz beni öldürmezseniz ben sizi mutlaka öldüreceğim. Size şeref sözü veriyorum."

Gruşnitski kızardı, silahsız bir insanı öldürme düşüncesi onu utandırmıştı. Israrla gözlerinin içine baktım; bir an için,

yalvararak ayaklarımın dibine atılacak, af dileyecek gibi geldi bana. Fakat bu kadar alçakça bir tuzağı insan nasıl itiraf edebilirdi?.. Önünde tek bir yol kalmıştı: Havaya ateş etmek. Böyle yapacağından emindim. Fakat benim ikinci bir düello isteyebileceğimi düşünerek havaya ateş etmekten vazgeçebilirdi.

Doktor kolumdan çekerek:

"Vakti geldi!" dedi. "Eğer onlara tuzaklarını bildiğinizi şu anda söylemezseniz her şeyi mahvedeceksiniz. Bakınız, tabancaya mermi sürülüyor bile... Eğer siz bir şey söylemeyecekseniz, o zaman ben kendim..."

"Kesinlikle olmaz, doktor!" dedim kolunu tutarak. "Her şeyi bozarsınız; bana karışmayacağınıza dair söz vermiştiniz... Hem bu sizi ilgilendirmez! Belki de öldürülmek istiyorum..."

Şaşkınlıkla yüzüme bakarak:

"Oh! O zaman iş değişir!.." dedi. "Fakat öteki dünyada benden şikâyetçi olmayın!"

Bu sırada yüzbaşı tabancaları doldurdu, birisini gülerek bir şeyler fısıldadığı Gruşnitski'ye verdi, diğerini de bana.

Düzlüğün köşesinde geçip dikildim; hafif bir yaralanma durumunda geriye doğru düşmemek için sol ayağımı sağlam bir taşa kuvvetlice bastırdım ve hafifçe öne eğildim.

Gruşnitski karşımda yerini aldı, verilen işaret üzerine tabancasını yukarıya kaldırmaya başladı. Dizleri titriyordu. Doğruca alnıma nişan aldı...

Yüreğim tarif edilemez çılgınca bir öfkeyle dolup taştı.

Ansızın tabancasının namlusunu aşağı doğru çevirdi, yüzü çarşaf gibi bembeyaz oldu. Tanığına dönerek, kısık bir sesle:

"Yapamayacağım," dedi.

"Korkak!" diye karşılık verdi ona yüzbaşı.

Tabanca patladı. Kurşun dizimi sıyırarak geçti. Bir an önce uçurumun kenarından uzaklaşmak için elimde olmadan öne doğru bir iki adım attım.

"Eh, kardeşim Gruşnitski ne yazık ki ıskaladın!" dedi yüzbaşı. "Şimdi sıra senin, yerini al bakalım. Fakat önce beni kucakla! Bir daha görüşemeyeceğiz!"

Kucaklaştılar. Yüzbaşı kahkaha atmamak için kendini zor tutuyordu. Gruşnitski'ye kurnaz kurnaz bakarak:

"Korkma!" diye ekledi. "Bu dünyada her şey boş! Huy kötü, kader aptal bir hindi kaderi, hayat ise beş kuruş etmez!"*

Yüzbaşı büyük bir ağırbaşlılıkla söylediği bu trajik cümlenin ardından yerine çekildi. İvan İgnatiç de gözyaşları dökerek Gruşnitski ile kucaklaşıp kenara çekilince ikimiz karşı karşıya kaldık. O an yüreğimde ne tür bir hissin kabardığını bugüne kadar hâlâ kendime açıklamaya çalışıyorum. O his, hakarete uğramış bir gururun öfkesiydi ve ayrıca, şu anda büyük bir güvenle, küstahça, sakin sakin yüzüme bakan bu adamın iki dakika önce hiçbir riske girmeden beni bir köpek gibi öldürmek istediği –çünkü bacağımdaki yara biraz daha ciddi olsaydı uçuruma yuvarlanabilirdim– düşüncesinin doğurduğu tiksinti ve kindi.

Ufak da olsa bir pişmanlık izi bulmaya çalışarak birkaç dakika kadar dimdik yüzüne baktım. Bana, gülümsememek için kendini tutuyor gibi geldi.

O zaman ben de ona:

"Ölmeden önce tanrıya dua etmenizi salık veririm," dedim.

"Benim ruhum sizi kendi ruhunuzdan daha fazla kaygılandırmasın," dedi. "Sizden tek ricam var, bir an önce ateş ediniz."

"İftiranızı geri almayacak mısınız? Benden af dilemeyecek misiniz?.. Çok iyi düşününüz: Vicdanınız size bir şeyler söylemiyor mu?"

"Peçorin Beyefendi!" diye bağırdı yüzbaşı. "Burada vaaz vermek için bulunmuyorsunuz. İzninizle uyarayım... İşinizi çabuk bitiriniz, boğazdan birisi geçebilir ve bizi görebilir."

* Kişinin altına girdiği büyük riski tamamen umursamaz bir tavırla karşılamasını ifade eden bir deyiş. *-çev.*

"Peki, peki! Doktor yanıma gelir misiniz!"

Doktor yanıma geldi. Zavallı doktor! Yüzü, Gruşnitski'nin on dakika kadar önceki halinden daha da solgundu.

Şu sözleri, inadına, tıpkı idam fermanlarını okudukları gibi, ağır ağır, yüksek sesle ve sözcüklere basa basa söyledim:

"Doktor, bu beyler muhtemelen aceleye geldiği için tabancama mermi koymayı unutmuşlar. Lütfen, yeniden doldurur musunuz? Mermiyi güzelce yerleştirin!"

"Bu imkânsız!" diye bağırdı yüzbaşı. "Olamaz! Ben iki tabancaya da mermi koydum, muhtemelen tabancanızdan yuvarlanıp düştü... Bu benim suçum değil! Yeniden mermi koyma hakkınız yok... Hiçbir hakkınız yok... Bu, kurallara tamamen aykırı bir şey! Buna izin veremem..."

"Peki, dedim yüzbaşıya. Eğer öyleyse aynı koşullarda sizinle düello yapalım."

Yüzbaşı duraksadı, ne diyeceğini bilemedi.

Gruşnitski başı önüne düşmüş, mahcup halde ayakta duruyordu, kasvetli bir yüz ifadesi vardı. Sonunda dayanamayarak, doktorun elinden benim tabancamı çekip almaya çalışan yüzbaşıya:

"Bırak tabancayı!" dedi. "Kendin de biliyorsun ki onlar haklı!"

Yüzbaşı boş yere Gruşnitski'ye bir takım işaretler yapmaya devam etti, o, dönüp bakmadı bile.

Bu esnada doktor tabancamı doldurup bana verdi. Bunu gören yüzbaşı tükürerek ayaklarını yere vurdu.

"Sen bir aptalsın, dostum!" dedi. "Bayağı, sıradan bir aptal!.. Mademki bana güvendin, o zaman her dediğimi yapacaksın... Hak ettin, çek cezanı! Bir sinek gibi geber! –arkasını döndü, uzaklaşırken– Ne olursa olsun, bu, kurallara kesinlikle aykırı!" diye homurdanıyordu.

"Gruşnitski!" dedim. "Henüz zamanın var; iftiranı geri al, her şeyi bağışlayacağım. Beni aptal yerine koymayı, maskara etmeyi başaramadın, dolayısıyla incinmiş gururum artık onarıldı. Hem hatırla, bir zamanlar iki arkadaştık!"

Gruşnitski'nin yüzü kıpkırmızı kesildi, gözleri parladı.

"Ateş edin!" diye yanıt verdi. "Kendimden iğreniyor, senden de nefret ediyorum. Eğer beni şimdi öldürmezsen, ben seni gecenin birinde bir köşede boğazlayacağım. Bu dünyada ikimize birden yer yok..."

Tetiğe bastım...

Duman dağıldığında Gruşnitski'nin düzlükte olmadığı görüldü. Yalnızca uçurumun kenarında kıvrılarak dönen ince bir toz sütunu vardı.

Herkes bir ağızdan bağrıştı.

"*Finita la commedia*!"* dedim doktora.

Yanıt vermedi, dehşet içinde öte yana döndü.

Omuz silktim ve Gruşnitski'nin tanıklarına eğilerek selam verdim.

Patikayı izleyerek yokuş aşağı inerken kayaların yarıkları arasında Gruşnitski'nin kanlı cesedini gördüm. Elimde olmadan gözlerimi kapadım...

Atımı çözerek yürüme hızıyla evin yolunu tuttum. Yüreğim taş gibi ağırdı, güneş sanki donuklaşmıştı, ışıkları beni ısıtamıyordu.

Köye varmadan önce sağa, boğaza saptım. İnsan görüntüsü bana çok ağır geliyordu, yalnız kalmak istiyordum. Dizginleri gevşek bıraktım, başımı göğsümün üzerine düşürerek uzun süre yol gittim. Sonunda hiç tanımadığım bir yerde buldum kendimi. Atımı geri çevirerek yolu aramaya başladım. Ben de atım da bitkin bir durumda Kislovodsk'a döndüğümüzde güneş batmıştı.

* (İt.) "Komedi sona erdi." *–çev.*

Uşağım Werner'in uğradığını ve bana iki pusula bıraktığını söyledi. Birisi Werner'e, diğeri Vera'ya aitti. İlkini açtım, şöyle diyordu:

"Her şey elden geldiğince iyi bir şekilde yapılmaya çalışıldı. Parçalanmış ceset getirildi, göğüsteki kurşun çıkarıldı. Herkes bunun bir kaza olduğunu düşünüyor. Yalnızca, tartışmanızdan muhtemelen haberdar olan komutan başını salladı, fakat hiçbir şey söylemedi. Aleyhinize herhangi bir delil kesinlikle yok, huzur içinde uyuyabilirsiniz, tabii eğer uyku tutarsa... Hoşça kalın!.."

İkinci pusulayı açıp açmamaya uzun süre karar veremedim... Vera bana ne yazmış olabilirdi?.. Uğursuz bir önsezi içimi kemiriyordu.

İşte, her sözcüğü belleğime silinmez bir şekilde kazınan o mektup:

Sana bu satırları, bir daha asla görüşmeyeceğimizden yüzde yüz emin olarak yazıyorum. Birkaç yıl önce senden ayrılırken yine böyle düşünüyordum, fakat gökler hâkimi beni ikinci kez denemeyi uygun gördü. Bu denemeye dayanacak gücü kendimde bulamadım, zayıf kalbim o tanıdık sese yeniden boyun eğdi. Bunun için beni hor görmeyeceksin, öyle değil mi? Bu mektup hem bir elveda hem de itiraf mektubu olacaktır. Sana âşık olduğum ilk günden beri kalbimde biriken her şeyi sana anlatmak zorundayım. Seni suçlamaya kalkışmayacağım; bana, herhangi bir erkeğin davranabileceği gibi davrandın. Beni özel mülkün, özel malın olarak görüp sevdin; beni, zaman zaman birini ötekinin yerine koyarak, sevinç, endişe ve üzüntü kaynağı olarak görüp sevdin. Tabii, bunlar olmadan hayat sıkıcı ve tekdüze olurdu! Ta en başından beri bunu anlamıştım... Fakat sen hep mutsuzdun; ben, senin bir gün benim fedakârlıklarımı takdir edeceğini, hiçbir koşula bağlı olmayan sonsuz sevecenliğimi anlayacağını ümit ederek kendimi kurban ettim. O günden bu yana çok uzun zaman geçti; ruhunun bütün sırlarına

nüfuz ederek onları çözdüm ve anladım ki, ümidim boşunaymış... Benim için ne büyük bir acıydı bu! Fakat aşkımla ruhum kaynaştı, içimdeki aşk ateşi karardı ama sönmedi.

Seninle ebediyen ayrılıyoruz, fakat başka birini sevmeyeceğimden emin olabilirsin. Ruhum tüm hazinesini, tüm gözyaşlarını ve ümitlerini sana harcayıp tüketti. Seni bir kez seven kadın başka bir erkeğe, onu küçümsemeden bakamaz, ancak bu, senin daha iyi olmandan değil! Oh, hayır, hiç değil! Fakat yaradılışında bir tür özgünlük, yalnızca sana özgü, gururlu ve gizemli bir şey var. Ne söylediğine bağlı olmaksızın, sesinde yenilmez bir güç saklı; hiç kimse bu denli sürekli sevilmek arzusu göstermeyi beceremez. Kötülük, günahkârlık hiç kimsenin üzerinde bu kadar çekici durmamıştır. Hiçbir bakış bu kadar çok saadet vaat edemez. Hiç kimse sahip olduğu üstünlükleri bu kadar iyi kullanamaz ve hiç kimse senin kadar derinden mutsuz olamaz, çünkü kendini bunun tersine, yani mutlu olduğuna inandırmak için hiç kimse senin kadar gayret gösteremez.

Şimdi sana buradan alelacele ayrılışımın nedenini açıklamalıyım. Bu yalnızca beni ilgilendiren bir neden olduğu için sana pek önemli gelmeyecektir.

Bu sabah kocam odama girerek senin Gruşnitski ile tartışmanı anlattı. Yüz ifadem çok fazla değişmiş olmalı ki, gözlerini gözlerime dikerek ısrarla baktı. Benim yüzümden bugün onunla düello yapmak zorunda kalacağını düşününce az kalsın bayılıp yere düşecektim. Bir an aklımı kaçıracakmışım gibi geldi bana... Fakat düşünebilme yetime yeniden kavuştuğum şu anda senin sağ kalacağından eminim; ben yanında olmadan senin ölmen mümkün değil, evet bu mümkün değil! Kocam uzun uzun odanın içerisinde gezinip durdu; ne onun bana söylediklerini ne de benim ona verdiğim yanıtları hatırlıyorum. Büyük bir olasılıkla sana âşık olduğumu ona söylemişimdir. Yalnızca, konuşmamızın sonunda bana korkunç sözcükler kullanarak hakaretler ettiğini ve kapıyı vurup çıktığını hatırlıyorum. Arabanın hazırlanması için verdiği talimatları duydum... İşte, üç saattir

pencerenin kenarında oturmuş, dönüşünü bekliyorum... Fakat sen hayattasın, sen ölemezsin!.. Kupa arabası neredeyse hazır... Elveda, elveda... Ben mahvoldum... Ama ne önemi var? Eğer beni her zaman hatırlayacağından, seveceğinden demiyorum, sadece hatırlayacağından emin olabilseydim... Elveda, birileri geliyor... Mektubu saklamam lazım...

Meri'yi sevmiyorsun, değil mi? Onunla evlenmeyeceksin ya? Dinle, bu fedakârlığa benim için katlanmalısın, senin uğruna bu dünyada her şeyimi kaybettim...

Deli gibi yerimden fırladım, sahanlığa koştum, adamlarımın avluda dolaştırdıkları Çerkezime atladım. Pyatigorsk'a giden yolda son hızla koşturdum onu. Bitkin atı acımasızca sıkıştırıyor, zorluyordum; burnundan soluyarak, her tarafından köpükler saçarak taşlı yolda beni son hızla uçuruyordu.

Güneş batı yönündeki dağların zirvelerinde mola vermiş siyah bir bulutun arkasına saklanmıştı. Boğaz karanlık ve nemliydi. Kayalar üzerinden süzülerek akan Podkumok, boğuk ve tekdüze bir uğultu yayıyordu etrafa. Sabırsızlıktan boğuluyor ve atımı dörtnala koşturuyordum. Vera'yı Pyatigorsk'ta bulamama düşüncesi kalbime bir balyoz gibi iniyordu. Bir dakika, evet onu yalnızca bir dakika daha görebilmek, onunla vedalaşmak ve elini sıkmak... Dua ediyor, lanet yağdırıyor, ağlıyor ve gülüyordum... Hayır, hiçbir şey benim telaşımı ve çaresizliği ifade edemezdi! Onu ebediyen kaybetme olasılığı belirince, Vera benim için dünyanın en değerli, hayattan da, onurdan da, mutluluktan da daha değerli varlığı oldu. Kafama ne tür acayip ve çılgın düşüncelerin üşüştüğünü yalnız tanrı bilir... Bu arada da atımı acımasızca zorluyor, dörtnala sürmeye devam ediyordum. Ve sonunda atımın güçlükle nefes aldığını fark ettim. Dümdüz yerde bir iki kez tökezledi... Atımı değiştirebileceğim Kazak köyü Yessentukov'a beş verst kalmıştı.

Eğer atımın on dakika daha dayanabilme gücü olsaydı her şey kurtarılabilirdi! Fakat yolun sert bir dönemeçle dağdan ayrıldığı yerde, küçük bir dereyi çıkarken atım büyük bir gürültüyle yere yuvarlandı. Çabucak sıçrayıp kalktım, atı kaldırmak istedim, geminden tutup çektim, nafile! Kuvvetlice sıktığı dişlerinin arasından güçlükle bir inilti sesi duyuluyordu. Birkaç dakika sonra da öldü. Son ümidimi de kaybetmiş olarak stepin ortasında kalakaldım. Yaya gitmeyi denedim, fakat dizlerimin bağı çözüldü. Günün kaygıları ve uykusuzluk yüzünden bitkin düşmüş bir halde ıslak otların üzerine yığıldım ve bir çocuk gibi ağladım.

Uzun süre hareket etmeden öylece uzanmış vaziyette kaldım ve gözyaşlarımı, hıçkırıklarımı tutmaya çalışmadan acı acı ağladım. Göğsümün yırtılacağını sandım. Tüm dayanıklılığım, tüm soğukkanlılığım bir duman gibi dağılıp gitmişti. Ruhum halsiz düşmüş, aklım felç olmuştu. Eğer o anda birisi beni görmüş olsaydı tiksintiyle yüzünü çevirirdi.

Ancak gece çiyi ve dağ rüzgârı alev alev yanan başımı serinletip de düşüncelerim kendi olağan akış yoluna girince, yok olmuş mutluluğumun peşinde koşmanın beyhude ve saçma olduğunu anladım. Daha başka ne istiyordum? Onu görmek mi? Niçin? Aramızda her şey bitmedi mi? Acı bir veda öpücüğü hatıralarımı zenginleştirmez, üstelik böyle bir öpücükten sonra ayrılmamız daha da güçleşir.

Öte yandan, ağlamayı becerebilmem hoşuma gitmişti. Ancak, ağlamamın asıl sebebi belki de yıpranmış sinirlerim, uykusuz gece, namlunun karşısında geçirilen o iki dakika ve boş mideydi.

Her işte bir hayır vardır! Bu yeni cefam, askeri üslupla ifade edersem içimde isabetli bir hedef saptırma hissi doğurdu. Ağlamak sağlıklı bir şeydi, sonra, eğer atımı böyle ölümüne koşturmasaydım ve on beş verstlik eve dönüş yolunu yaya yü-

rümek zorunda kalmasaydım muhtemelen bu gece yine gözüme uyku girmeyecekti.

Kislovodsk'a sabahın saat beşinde vardım, kendimi yatağıma attım ve Napolyon'un Waterloo'dan sonra uyuduğu gibi derin bir uykuya daldım.

Uyandığımda dışarıda hava kararmıştı. Arkalığımın düğmelerini çözerek açık pencerenin önüne oturdum; temiz dağ rüzgârı yorgunluk sonrası uyuduğum derin uykunun bile henüz rahatlatamadığı göğsümü serinletti. Nehrin öte tarafında, uzaklarda, kalenin ve köyün ışıkları kalın ıhlamur ağaçlarının sık yapraklı tepeleri üzerinden göz kırpıyordu. Avluda her şey sessizliğe gömülmüştü, prensesin evinde ışık yoktu.

Doktor içeriye girdi, kaşları çatıktı. Her zamankinin tersine elini bana uzatmadı.

"Nereden geliyorsunuz doktor?" diye sordum.

"Prenses Ligovskaya'dan," dedi. "Kızı hasta, sinir bozukluğu... Ama asıl mesele bu değil, konu şu: Yetkililer şüphelenmeye başladılar, gerçi somut bir şey kanıtlayamazlar, fakat yine de size dikkatli olmanızı öneririm. Prenses bugün bana sizin kızı için düello ettiğinizi bildiğini söyledi. O ufak tefek ihtiyar, adını söyleyiniz, her şeyi anlatmış ona... Grușnitski ile restorandaki ağız dalaşınızın tanığıymış kendisi. Sizi uyarmak için geldim. Hoşça kalın! Belki de bir daha görüşemeyiz, sizi bir yerlere sürerler."

Doktor eşikte durdu, elimi sıkmak istedi... Eğer ona azıcık sıcaklık gösterseydim o anda boynuma atılmaya hazırdı. Fakat ben bir taş kadar soğuk duruyordum. Ve çıkıp gitti.

İnsanoğlu işte! Hepsi böyledir. Bir eylemin bütün kötü yönlerini önceden bilirler, yardım ederler, akıl verirler ve hatta başka çıkış yolu kalmadığını görünce eylemi onaylarlar bile. Sonra ellerini yıkarlar ve öfkeyle, olayın bütün sorumluluğunu ve yükünü üstlenme cesareti gösteren kişiye sırtlarını çevi-

rirler. Hepsi böyledir, hatta en iyi yüreklileri, en zekileri bile!..

Ertesi sabah yüksek komutanlığın N... kalesine tayin edildiğime dair emrini aldım, vedalaşmak için Prenses Ligovskaya'ya uğradım.

Prenses kendisine söyleyeceğim özel önem taşıyan bir şeyimin olup olmadığını sordu, yanıt olarak ben de kendilerine mutluluk dilediğimi falan söyleyince hayretler içinde kaldı.

"Sizinle çok ciddi bir konuşma yapmam gerekiyor," dedi.

Hiçbir şey söylemeden oturdum.

Prensesin söze nasıl başlayacağını bilemediği açıkça belli oluyordu. Yanakları al al olmuştu, tombul parmaklarıyla masada tempo tutuyordu. Sonunda kesik kesik konuşmaya başladı:

"Beni dinleyin, Mösyö Peçorin! Sizin asil ruhlu, mert bir insan olduğunuzu düşünüyorum."

Eğilerek selamladım onu.

"Davranışlarınızın biraz kaçamaklı tarafı olmasına rağmen," diye sürdürdü konuşmasını, "iyi bir insan olduğunuza eminim! Fakat bilmediğim bazı sebepleriniz olabilir, onları şimdi bana açmalısınız. Kızımın onurunu iftiralar karşısında savundunuz, hayatınızı tehlikeye atarak onun uğruna düello yaptınız. Bu söylediklerime yanıt vermeyin, Gruşnitski öldürüldüğü için (Prenses haç çıkardı) bunları itiraf etmeyeceğinizi biliyorum. Tanrı onun günahlarını bağışlasın, sizinkini de bağışlamasını ümit ederim... Bu beni ilgilendirmez, sizi kınamaya kalkışamam, çünkü suçsuz olmasına rağmen buna kızım sebep oldu. Kızım bana her şeyi anlattı... Sanırım her şeyi... Ona aşkınızı itiraf etmişsiniz, kızım da size olan aşkını itiraf etmiş (Prenses Ligovskaya burada derinden iç geçirdi). Fakat kızım şu anda hasta ve bunun basit bir hastalık olmadığından eminim. Gizemli bir keder onu için için eritiyor. Kendisi kabul etmiyor ama eminim ki üzüntüsünün nedeni sizsiniz... Dinleyin, muhtemelen benim yüksek unvan ya da çok büyük bir servet ara-

dığımı düşünüyorsunuzdur. Öyleyse aldanıyorsunuz demektir! İstediğim yalnızca kızımın mutluluğudur. Mevcut konumunuz pek kıskanılacak gibi değil, fakat daha iyiye gidebilir, ayrıca zenginsiniz de... Kızım sizi seviyor; o, kocasını mutlu edecek tarzda yetiştirildi. Ben zengin biriyim ve o benim tek çocuğum... Size neyin engel olduğunu bana söyler misiniz? Biliyor musunuz, keşke tüm bunları size söylemek zorunda kalmasaydım, fakat kalbinize, onurunuza bel bağlıyorum. Unutmayınız, benim yalnızca bir kızım var... yalnızca bir..."

Ağlamaya başladı.

"Prenses Ligovskaya," dedim, "size yanıt vermem mümkün değil, izin verirseniz kızınızla baş başa konuşayım..."

Sandalyesinden doğrularak:

"Asla!" diye bağırdı, derin bir endişe içindeydi.

"Nasıl isterseniz," dedim gitmeye hazırlanarak.

Kısa bir süre düşünceye daldı, beklemem için bir el işareti yaparak odadan çıktı.

Aradan beş dakika kadar geçti; kalbim hızla çarpıyordu, fakat duygularım dingin, kafam serindi; sevgili Meri'ye karşı kalbimde ufacık da olsa bir aşk kıvılcımı aradım, ama çabam boşunaydı.

İşte kapı açıldı, Meri girdi içeriye. Aman tanrım! Onu görmeyeli ne kadar da değişmiş! O kadar uzun bir zaman mı geçmişti?

Odanın ortasına kadar gelmişti ki birden sendeledi, yerimden sıçrayarak koluma girmesini söyledim, koltuğa kadar onu götürdüm.

Prenses Meri'nin tam karşısında ayakta durdum. Uzun süre suskunluğumuzu koruduk. Tarifi imkânsız bir hüzünle dolu iri gözleri sanki gözlerimde ümide benzer bir şey aradı. Solgun dudakları boş yere gülümsemeye çabaladı; Dizinin üzerinde tuttuğu narin elleri öylesine zayıf, öylesine şeffaftılar ki ona acımaya başladım.

"Prenses," dedim, "biliyorsunuz ki, ben sizinle sadece eğleniyordum! Benden iğrenmelisiniz!"

Yanaklarında hastalara özgü bir kırmızılık belirdi.

Konuşmamı sürdürdüm:

"Dolayısıyla, siz beni sevemezsiniz!"

Prenses Meri yüzünü öteye çevirdi, dirseklerini masaya dayayarak elleriyle gözlerini kapadı. Sanki gözlerinde gözyaşı parıltısı gördüm gibi geldi bana.

Zor duyulabilen bir sesle:

"Aman tanrım!" dedi.

Durum artık dayanılmaz bir hal almıştı, eğer bir dakika daha böyle devam etseydi, onun ayaklarına kapanacaktım.

Becerebildiğim kadar kesin bir ses tonuyla ve yüzümde zoraki bir gülümsemeyle:

"İşte böyle, kendiniz de görüyorsunuz," dedim, "sizinle evlenemem. Şu anda bunu isteseniz bile kısa zamanda pişman olursunuz. Annenizle konuşmam beni size bu kadar açık ve bu kadar zalimce bir açıklama yapmaya mecbur bıraktı. Annenizin bir yanılgı içinde olduğunu umuyorum, onu bu fikrinden caydırmak sizin için zor olmayacaktır. Sizin gözünüzde en acınacak, en aşağılık bir duruma düştüğümü görüyorsunuz ve hatta bunu itiraf da ediyorum. İşte, sizin için yapabileceğim her şey bu kadar. Benim hakkımda ne kadar kötü düşünürseniz düşünün, ben bu düşüncenize boyun eğeceğim... Görüyorsunuz, sizin önünüzde kendimi aşağılıyorum. Eğer beni sevmiş olsaydınız bile şu andan itibaren benden nefret ederdiniz, öyle değil mi?.."

Yüzünü bana döndü, bir mermer kadar beyazdı, fakat gözlerindeki parıltı büyüleyiciydi.

"Sizden nefret ediyorum," dedi genç prenses.

Teşekkür ettim, saygıyla önünde eğilerek selamladım ve dışarı çıktım.

Bir saat sonra bir posta troykasıyla Kislovodsk'tan hızla uzaklaşıyordum. Yessentuk'tan birkaç verst ötede yolun kenarında yiğit atımın cesedini tanıdım; eyeri yoktu, muhtemelen gelip geçen Kazaklar almışlardı. Eyer yerine atımın sırtına şimdi iki karga tünemişti. İç geçirerek yüzümü yana çevirdim...

Şimdi bu sıkıcı kalede düşüncelerim sık sık geçmişe dalıp gidiyor ve kendime şunu soruyorum: Acaba neden kaderin önümde açtığı, dingin sevinçlerin ve iç huzurunun vaat edildiği o yoldan gitmek istemedim?.. Hayır, o tür bir kaderle uzlaşamazdım! Ben, korsan gemisinin güvertesinde doğup büyümüş bir denizci gibiyim! Onun ruhu fırtınalara ve kavgalara öylesine alışmıştır ki, bir kıyıya bırakıldığında, bol gölgeli koruluk cazibesiyle onu ne kadar ayartmaya çalışırsa çalışsın, uysal güneş parlak ışıklarıyla onu ne kadar okşarsa okşasın canı sıkılır ve azap çeker. Bütün gün kıyı boyunca kumlar üzerinde gezinir, birbiri ardına hücum eden dalgaların tekdüze uğultusunu dinler ve mavi sularla gri bulutları birbirinden ayıran silik ufuk çizgisi üzerinde beklenen yelkenliyi görebilmek için puslu, uzak enginlere bakar. Sevgili yelkenlisi ilk belirdiğinde bir martı kanadını andırır, sonra yavaş yavaş dalgaların köpükleri arasından sıyrılarak kendini belli eder ve kararlı bir hızla ıssız iskeleye yaklaşır.

III
Kaderci*

Bir zamanlar ordunun sol kanadındaki bir Kazak köyünde iki hafta geçirmek durumunda kalmıştım. Orada bir piyade taburu konuşlanmıştı. Subaylar akşamları sırayla birbirlerinin evlerinde toplanarak iskambil oynuyorlardı.

Bir akşam Binbaşı S...'nin evindeyken *boston* oyunundan sıkılıp kâğıtları masanın altına atmış, sohbet ederek geç saatlere kadar oturmuştuk. Sohbet alışılmışın tersine bu kez ilginçti. İslam inancında insanın kaderinin yukarıda, tanrı katında yazıldığı görüşü ve biz Hıristiyanlar arasında bu görüşün pek çok destekçisi olduğu konusu tartışılıyordu. Her birimiz bununla ilgili *pro* ve *contra*** sıradışı olaylar anlattık.

Yaşlı binbaşı:

"Beyler, tüm bu anlattıklarınız hiçbir şeyi kanıtlamaz," dedi, "çünkü hiçbiriniz görüşünüzü desteklemek için anlattığınız bu sıradışı olayların doğrudan tanığı olmadınız, öyle değil mi?"

İçimizden pek çok kişi:

"Tabii ki tanığı olmadık," dedi, "fakat bunları güvenilir kişilerden dinledik."

Birisi:

"Bu saf satadan başka bir şey değil!" diye çıkıştı. "Ölüm saatlerimizin yazılı olduğu listeyi gören o güvenilir kişiler nerede?.. Eğer önceden belirlenmiş bir alınyazısı varsa, o zaman bu irade ve bu akıl bize niçin verilmiş? Davranış ve hareketlerimizin hesabını neden vermek zorundayız?"

---

* Fatalist: Kadere, alınyazısına inanan kimse, kaderci (Latince *fatum* -kader- sözcüğünden). *-çev.*

** (Lat.) "Lehte ve aleyhte." *-çev.*

Bu sırada odanın köşesinde oturan bir subay ayağa kalktı, yavaş yavaş masaya yaklaştı; sakin ve ağırbaşlı bakışlarını yüzlerimizde dolaştırdı. Adından da belli olduğu üzere Sırp asıllıydı.

Teğmen Vuliç'in dış görünüşü onun karakteriyle tamamen örtüşüyordu. Uzun boyu, esmer yüzü, siyah saçları, keskin bakışlı siyah gözleri, ırkına özgü iri fakat düzgün burnu, dudaklarından hiç eksik olmayan üzgün ve soğuk gülümsemesi... Tüm bu özellikler, sanki Vuliç'e, kaderin kendisine arkadaş olarak gönderdiği insanların görüş ve tutkularını paylaşmaktan aciz özel bir varlık görünümü kazandırmak için aralarında söz birliği etmişlerdi.

Cesur biriydi, az konuşurdu fakat sivri dilliydi. İç dünyasını ve aile sırlarını kimseye güvenip açmazdı. Hemen hemen hiç içki içmiyordu. Genç güzel Kazak kızlarına –ne kadar çekici olduklarını onları görmeden kafanızda asla canlandıramazsınız– katiyen kur yapmazdı. Fakat albayın karısının onun etkileyici gözlerine kayıtsız olmadığı söylentisi vardı. Ancak o, bu konu ima edildiğinde ciddi şekilde sinirlenirdi.

Vuliç'in saklamadığı tek bir tutkusu vardı: Kâğıt oyunu. Yeşil çuha örtülü masada her şeyi unuturdu ve genellikle de kaybederdi. Sürekli şanssızlık onun hırçınlaşmasına sebep oluyordu. Anlattıklarına göre, bir keresinde sefer sırasında Vuliç, geceleyin yastığın üzerinde oyunun bankosunu idare ediyormuş, şansı müthiş açıkmış. Ansızın silah sesleri duyulmuş, alarm verilmiş, herkes yerinden fırlayarak silahlarına sarılmış. Yerinden bile kıpırdamayan Vuliç en ateşli oyun arkadaşlarından birine "Banko desene!" diye bağırıyormuş. Arkadaşı koşarak uzaklaşırken "Yedili istiyorum!" diye bağırmış. Büyük kargaşaya rağmen Vuliç kâğıtları dağıtarak oyunu tamamlamış, arkadaşına yedili gelmiş.

Vuliç çarpışma hattına vardığında karşılıklı yaylım ateşi tüm hızıyla sürüyormuş; ancak o, Çeçenlerin kurşunlarına da

kılıçlarına da aldırmadan şanslı kumar arkadaşını aramaya başlamış. Sonunda, düşmanı koruluktan söküp atmaya başlayan öncü askerler arasında onu görmüş ve:

"Sana yedili geldi!" diye bağırmış.

Vuliç sonra kumar arkadaşının yanına gitmiş, cüzdanını ve bozuk para kesesini çıkararak, arkadaşının o anda bu işin uygun kaçmayacağı yönündeki itirazına rağmen, ikisini de ona uzatmış. Bu tatsız görevi yerine getiren Vuliç askerleri de yanına alarak ileri atılmış, büyük bir soğukkanlılıkla Çeçenlerle sonuna kadar çarpışmayı sürdürmüş.

Teğmen Vuliç masanın başına geldiğinde herkes onun özgün, ilginç bir şey anlatacağını düşünerek sustu.

Sakin fakat alışılmışın daha altında bir ses tonuyla:

"Beyler!" dedi. "Beyler, niçin bu boş tartışmaları yapıyoruz? Siz kanıt istiyorsunuz: Size, kendimiz üzerinde deneme yaparak insanoğlunun kendi özgür iradesiyle hayatına yön verip vermediğini ya da o uğursuz anın her birimiz için önceden belirlenip belirlenmediğini öğrenmeyi öneriyorum... Gönüllü var mı?"

Dört bir yandan:

"Ben yokum! Ben yokum!" Sesleri duyuldu. "Ne tuhaf adam! Kafasına her türlü fikir gelir!"

Şaka olsun diye:

"Bahse girmeyi öneriyorum," dedim.

"Nasıl bir bahis?"

Cebimdeki yirmi altın sikkeyi masanın üzerine boşaltarak:

"Alın yazısı diye bir şeyin olmadığını iddia ediyorum," dedim. "Cebimdeki tüm para bu kadardır."

Vuliç boğuk bir sesle:

"Varım," dedi. "Binbaşı siz hakem olunuz. İşte on beş altın. Beş altın sizden alacağım var binbaşı. Rica etsem, onu bu paraya ekler misiniz!"

"Peki, olur!" dedi binbaşı. "Fakat ne olup bittiğini ve iddialaşmanızı nasıl çözüme bağlayacağınızı katiyen anlamış değilim!"

Vuliç hiçbir şey söylemeden binbaşının yatak odasına geçti, peşinden biz de gittik. Silahların asılı olduğu duvara yaklaştı, farklı kalibreli tabancalar içinden rastgele birini asılı olduğu çividen çıkardı. Ne yapmak istediğini henüz anlamış değildik, fakat ne zamanki tabancanın horozunu kaldırıp hazineye barutu doldurdu, çoğumuz elimizde olmadan çığlık attık ve onu kolundan yakaladık.

"Ne yapmak istiyorsun sen? Dur, bu yaptığın çılgınlık!" diye bağırdık ona.

Kolunu elimizden kurtararak, ağır ağır:

"Beyler, hanginiz benim için yirmi altın ödemek ister?" diye sordu.

Yanıt veren kimse çıkmadı, hepimiz geri çekildik.

Vuliç diğer odaya geçerek masanın başına oturdu, biz de onu izledik. İşaret ederek hepimizin masanın çevresine oturmasını istedi. Ses çıkarmadan dediğini yaptık. Bu esnada her birimiz üzerinde esrarengiz bir hâkimiyet kurmuştu. Israrla gözünün tam içine baktım, benim bu araştırıcı bakışıma sakin ve sabit bir bakışla karşılık verdi; soluk dudaklarına bir gülümseme yayılmıştı. Fakat tüm soğukkanlılığına rağmen, solgun yüzünde ölümün mührünü görür gibi oldum. Birkaç saat içinde ölecek olan kişilerin yüzünde bu kaçınılmaz kaderin garip bir iz bıraktığını sık sık gözledim ve bu gözlemimi pek çok yaşlı asker de doğruladı. Deneyimli gözler bunda pek yanılmaz.

"Siz bugün öleceksiniz!" dedim ona.

Hızla başını bana çevirdi, fakat ağır ağır konuşarak, sakin bir tavırla:

"Belki evet, belki hayır..." diye yanıt verdi.

Sonra binbaşıya dönerek, tabancanın dolu olup olmadığını sordu. Binbaşı şaşkınlık içinde tabancanın dolu olup olmadığını tam olarak hatırlayamadı.

İçimizden birisi:

"Evet, dolu, Vuliç!" diye bağırdı. "Tabanca yatağın başucunda asılı olduğuna göre mutlaka doludur. Ne tür bir şaka bu böyle!"

"Aptalca bir şaka!" dedi bir başkası.

"Tabancanın dolu olmadığına beş rubleye karşı elli rubleyle bahse giriyorum," dedi bir üçüncüsü.

Yeni yeni bahislere girenler oldu.

Bu uzun merasim canıma tak etti.

"Dinleyiniz!" dedim. "Ya tetiği çekiniz ya da tabancayı yerine asınız, gidip uyuyalım."

"Elbette! Gidip uyuyalım!" diye bağırdı çoğu kişi.

Vuliç namluyu alnına dayayarak:

"Beyler, yerinizden kımıldamamanızı rica ediyorum!" dedi.

Herkes taş kesilmişti.

"Sayın Peçorin," diye ekledi, "bir kart alarak havaya atar mısınız!"

Masadan bir kart aldım, şimdiki gibi hatırlıyorum, kupa asıydı. Kartı havaya fırlattım. Herkes nefesini tuttu; korkuyla ve anlaşılmaz bir merakla sonuna kadar açılmış gözler, tabancadan havada dalgalanarak yavaş yavaş düşmekte olan uğursuz asa doğru çevrildi. Kart masayla temas eder etmez Vuliç tetiği çekti... Tabanca ateş almamıştı.

Birçok kişi:

"Tanrıya şükür! Dolu değilmiş!" diye bağırdı.

"Şimdi anlarız," dedi Vuliç.

Pencerenin üzerinde asılı şapkaya nişan alarak tetiği yeniden çekti; patlama sesi yükseldi ve odayı duman doldurdu.

Duman dağılınca şapkayı indirip baktılar, tam ortasından delinmişti; kurşun ise duvarın içine iyice gömülmüştü.

İki üç dakika kadar kimsenin ağzını bıçak açmadı. Vuliç sakin bir tavırla paralarını cüzdanına yerleştirdi.

Sonra tabancanın ilk seferde niçin ateş almadığı üzerine tartışma başladı. Kimileri pisliğin hazneyi tıkadığını öne sürdü, kimileri ise ilk seferde barutun nemli olduğunu, Vuliç'in daha sonra yeni barut koyduğunu fısıldaşarak iddia etti. Bu ikinci iddianın doğru olamayacağını belirttim, çünkü bir an için bile gözümü tabancadan ayırmamıştım.

Vuliç'e:

"Kumarda şanslısınız," dedim.

Halinden memnun bir tavırla gülümseyerek:

"Hayatımda ilk kez!" dedi. "Bu oyun, bank ve ştos* oyunlarından daha iyiymiş!"

"Bu yüzden de biraz tehlikeli!"

"Ee, nasıl? Alın yazısına inanmaya başladınız mı?"

"İnanıyorum. Fakat neden bana bugün mutlaka ölecekmişsiniz gibi geldiğinizi hâlâ anlayamıyorum..."

Biraz önce alnına tabancayı soğukkanlılıkla dayayabilen bu kişi, aynı insan şimdi birden bire parladı, ne yapacağını şaşırdı. Sonra yerinden kalkarak:

"Bu kadar yeter!" dedi. "Bahsimiz bitmiştir, bu konudaki yorumlarınız bana kalırsa yersiz kaçıyor."

Şapkasını alarak oradan ayrıldı. Bu olay bana çok garip geldi, bir amacı, bir anlamı olmalıydı!

Biraz sonra yolda her birimiz Vuliç'in tuhaflığını farklı şekillerde yorumlayarak evlerimize dağıldık; muhtemelen, kendini öldürmek isteyen bir adamla bahse girdiğim için herkes ağız birliğiyle beni bencillikle suçluyordu. Sanki ben olmadan Vuliç başka uygun bir fırsat bulamazmış gibi!

---

* Rusçası *Bank ve ştos*: İskambil oyun çeşitleri. Amerika ve Avrupa'da bu oyunlar *faro* ve *stuss* ya da *pharaoh* olarak adlandırılmaktadır. *-çev.*

Köyün ıssız sokaklarından yürüyerek eve döndüm; bir yangın kızıllığını andıran kırmızı yuvarlak ay ev çatılarının girintili çıkıntılı ufkundan kendini göstermeye başlamıştı. Yıldızlar lacivert gök kubbede sakin sakin parıldıyordu. Bir zamanlar, gökteki yıldızların, küçük bir toprak parçası ya da bir takım hak iddialarımız yüzünden aramızda çıkan küçük tartışmalarda rol oynadıklarını iddia eden bilge insanları hatırlayınca güleceğim geldi. Peki ya sonra ne oldu? Bu bilge kişilere göre gökte ışıldayan şu lambalar sırf insanların kavgalarını ve zaferlerini aydınlatsınlar diye parıldıyorlardı. Onlar yine orada eski parlaklarıyla ışıldıyorlar; oysa o bilge kişiler, bütün ihtirasları ve ümitleriyle birlikte çoktan yok olup gittiler, tıpkı tasasız bir gezginin orman kenarında yaktığı küçük bir ateş gibi... Buna karşılık, bu bilge insanların, sonsuz sayıda sakiniyle birlikte bütün bir gök kubbenin kendilerini dilsiz ama değişmez bir ilgiyle izlediğinden emin olmaları kim bilir onlara ne büyük bir irade gücü vermiştir!.. O insanların acınacak haldeki torunları olan bizler, yeryüzünde, bir görüşe ve gurura sahip olmadan, haz almadan, korku duymadan –kaçınılmaz son düşüncesinin kalbi sıkıştıran irade dışı korkusu hariç– avare avare dolaşıyoruz. Bizler, insanlığın saadeti ve hatta kendi kişisel mutluluğumuz için büyük özverilerde bulunma yeteneğine artık sahip değiliz. Çünkü biz bu mutluluğun imkânsız olduğunu biliyoruz ve nasıl atalarımız bir yanılgıdan diğerine savrulup durdularsa, biz de kayıtsızca bir kuşkudan öteki kuşkuya savrulup duruyoruz. Üstelik, atalarımızdan farklı olarak, hiçbir ümide sahip olmadan, hatta, insanlara ya da yazgıya karşı verilen her mücadelede ruhun tattığı o muğlak ama gerçek hazzı tadamadan bir kuşkudan ötekine savrulup duruyoruz.

Bunlar ve bunlara benzer pek çok düşünce kafamın içinden gelip geçti. Hiçbirini dikkate almadım, çünkü herhangi bir soyut düşünceye saplanıp kalmayı sevmiyorum. Hem

bunlar insanı nereye götürür? İlk gençlik dönemimde hayalperestin biriydim; huzursuz ve açgözlü hayal gücümün bana çizdiği kâh hüzünlendirici kâh pırıltılı hayalleri sırayla kafamda canlandırır, sevip okşardım. Fakat onlardan bana ne kaldı? Karabasanlarla boğuşulan bir gecenin ardından duyulan bitkinliğe benzer bir yorgunluk ve bir de pişmanlıklarla dopdolu bulanık anılar! Bu beyhude mücadelede hem ruhumun heyecanını hem de gerçek bir hayatın vazgeçilmez unsuru olan irade direncini harcayıp tükettim. Ben bu hayata, önce onu kafamda düşünce olarak yaşadıktan sonra atıldım, bu yüzden hayat bana sıkıcı ve iğrenç geliyor, tıpkı eskiden beri bildiği bir kitabın kötü bir taklidini okuyan okuyucunun hissettiği gibi!

O akşamki olaylar üzerimde oldukça derin bir etki yarattı ve sinirlerimi harap etti. Şu anda alın yazısına inanıp inanmadığımı galiba bilemiyorum, fakat o akşam kesinlikle inanmıştım. Kanıt ürkütücüydü ve ben, atalarımızla ve onların yol gösterici astrolojileriyle alay etmeme rağmen istemeden onların düşünce biçimini benimsemiştim. Fakat bu tehlikeli yoldan zamanında dönmeyi bildim. Hiçbir şeyi kategorik olarak reddetmeme ve körü körüne hiçbir şeye inanmama kuralını benimseyerek metafiziği bir kenara bıraktım ve ayağımın altındaki toprağa bakmaya başladım. Tedbirli olma kararımın zamanlaması çok iyiydi. Ayağım şişman ve yumuşak bir şeye takıldı, az kalsın düşüyordum. Görünüşe bakılırsa canlı bir şey değildi. Doğruca yola vuran ay ışığının altında ne olduğunu görmek için eğilip baktım. Kılıçla ikiye bölünmüş bir domuz duruyordu önümde... Domuza bakmaya daha tam zaman bulamadan ayak sesleri duydum. Sokaktan bu tarafa iki Kazak koşarak geliyordu. Kazaklardan biri bana yaklaşarak domuz kovalayan sarhoş bir Kazak görüp görmediğimi sordu. Kazağı görmediğimi söyledim ve onun kudurmuş cesaretinin şanssız kurbanı olan domuzu gösterdim.

"Haydut!" dedi ikinci Kazak. "Çihir'i kafaya dikince önüne çıkan her şeyi kılıçtan geçiriyor. Yeremeiç, haydi peşinden gidelim; onu yakalayıp bağlamamız lazım, aksi halde..."

Kazaklar uzaklaştı, ben de büyük bir dikkatle yoluma devam ettim ve sonunda sağ salim evime vardım.

Yaşlı bir çavuşun evinde kalıyordum, onu iyi ahlakı ve özellikle de güzel kızı Nastya'dan ötürü seviyordum.

Nastya her zaman olduğu gibi, kapıda, kürklü mantosuna sarınmış halde, gelişimi bekliyordu. Gecenin ayazından morarmış tatlı dudaklarına ayın ışığı vuruyordu. Beni tanıyınca gülümsedi, fakat kafam başka şeylerle meşgul olduğu için onunla ilgilenmek istemedim. Yanından geçerken:

"İyi geceler, Nastya!" dedim.

Yanıt olarak bir şeyler söylemek istedi, fakat sadece iç geçirmekle yetindi.

Odamın kapısını kilitledim, mumu yaktım ve kendimi yatağa attım. Fakat uykumun gelmesi her zamankinden daha uzun sürdü. Uykuya daldığımda doğu yönü ağarmaya başlamıştı bile. Fakat tanrının bu gece bana uykuyu haram ettiği açıkça belli oluyordu. Sabahın saat dördünde penceremi çift yumrukla birileri çaldı. Ne oluyor diye yerimden sıçradım. Birkaç kişi aynı anda:

"Kalk, giyin!" diye bağırıyordu.

Çabucak giyinip dışarı çıktım.

Bana haber vermeye gelen, yüzleri ölülerinki gibi bembeyaz kesilmiş üç subay hep bir ağızdan:

"Ne oldu, biliyor musun?" dediler.

"Ne oldu?"

"Vuliç'i öldürmüşler. Çabucak gidelim."

"Peki, nereye?"

"Yolda öğrenirsin."

Yola koyulduk. Arkadaşlar yolda bana, öldürülmesinden yarım saat önce onu kaçınılmaz bir ölümden kurtaran o garip

alın yazısıyla ilgili çeşitli yorumlarını da ekleyerek olup biten her şeyi anlattılar. Vuliç karanlık caddede tek başına yürüyormuş, domuzu kılıçtan geçiren sarhoş Kazak ona çarpmış. Eğer Vuliç durarak ona "Kimi arıyorsun sen, ahbap?" diye sormasaymış belki de Kazak onun farkına bile varmadan yanından geçip gidecekmiş. Vuliç'in sorusuna Kazak "Seni!" diye yanıt vermiş ve kılıcını çektiği gibi Vuliç'in omzundan neredeyse kalbine kadar inen kocaman bir yarık açmış... Benim de karşılaştığım katilin peşindeki iki Kazak olay yerine yetişmişler, yaralıyı doğrultmuşlar, ancak o artık son nefesini vermek üzereymiş ve ağzından yalnızca iki sözcük, "O haklıymış!" sözleri çıkmış.

Bu sözcüklerin ifade ettiği üstü kapalı anlamı bir tek ben anlamıştım. Sözler bana yönelik olarak söylenmişti. Zavallı adamın kaderini elimde olmadan önceden kestirmiştim, sezgim beni yanıltmamıştı. Onun değişen yüz ifadesinde yakın bir sonun izini gerçekten okuyabilmiştim.

Katil, köyün sonundaki boş bir eve girerek kapıyı içeriden kilitlemişti; oraya doğru yürüdük. Çok sayıda kadın da feryat figan içinde o yöne doğru koşuyordu. Arada bir geç kalmış bir Kazak aceleyle hançerini beline bağlayarak sokağa fırlıyor, hızla yanımızdan koşarak geçiyordu. Müthiş bir kargaşa yaşanıyordu.

Nihayet oraya vardık, kapısı ve pencere dış kanatları içeriden kilitli köy evinin çevresinde büyük bir kalabalık toplanmıştı. Subaylar ve Kazaklar kendi aralarında hararetle tartışıyor, kadınlar acı acı inliyor, ağıt yakıyor ve aynı şeyi defalarca tekrarlıyorlardı. Kadınların arasında, anlamlı yüzünde müthiş bir çaresizlik ifadesi okunan yaşlı bir kadın dikkatimi çekti. Kalın bir kütüğün üzerinde oturuyordu; dirseklerini dizlerine dayamış, başının ağırlığını ellerinin üzerine vermişti. Katilin annesiydi o. Arada bir dudaklarını oynatıyordu; acaba fısıltıyla dua mı ediyordu yoksa lanet mi okuyordu?

Bu arada ne yapılacağı konusunda bir karar verilmesi ve caninin yakalanması gerekiyordu. Fakat hiç kimse öne ilk atılan olma cesaretini gösteremiyordu. Pencereye yaklaşarak pencere dış kanatlarının çatlaklarından içeriye baktım. Solgun benizli katil sağ elinde tabancası yerde yatıyordu, kanlı kılıcı yanı başında yerdeydi. Canlı, anlamlı gözleri yuvalarında fıldır fıldır dönüyordu. Arada bir irkiliyor ve sanki geceki olayları hayal meyal hatırlıyormuş gibi kafasını iki eliyle kavrayarak sarsıyordu. Onun tedirgin bakışlarında pek bir kararlılık göremedim; binbaşıya, Kazaklara kapıyı kırıp katilin üzerine çullanma emrini ertelemesinin işe yaramayacağını, çünkü bu işin, onun içkinin etkisinden çıkıp kendine gelmesinden sonra değil şimdi yapılmasının daha iyi olacağını söyledim.

Bu arada yaşlı bir Kazak yüzbaşısı kapıya yaklaşarak ona ismiyle seslendi, içeriden yanıt geldi.

"Sen günah işledin, Yefimiç kardeş," dedi Kazak yüzbaşısı. "Teslim olmaktan başka yapacağın bir şey yok!"

"Teslim olmayacağım!" diye yanıtladı Kazak.

"Tanrıdan kork! Sen lanetlenmiş, günahkâr bir Çeçen değilsin, dürüst bir Hıristiyansın. Mademki gafil avlanıp şeytana uydun, yapacak bir şey yok, kaderden kaçılmaz!"

Kazak tehdit dolu bir tonla:

"Teslim olmayacağım!" diye bağırdı. Kurulan horozun şangırtısı duyuldu.

Kazak yüzbaşısı yaşlı kadına dönerek:

"Hey, teyzeciğim!" dedi. "Gel oğlunla konuş, belki seni dinler... Bu hali tanrıyı öfkelendirmekten başka bir işe yaramaz. Şuraya bakınız, bu beyler iki saatten beri burada bekliyorlar."

Yaşlı kadın gözlerini dikerek yüzbaşıya baktı ve başını iki yana salladı.

Kazak yüzbaşısı binbaşının yanına giderek:

"Vasili Petroviç," dedi, "pes etmeyecek, onu tanıyorum. Eğer kapıyı kırarak içeri girersek bizden pek çok kişiyi kılıçtan geçirebilir. Ona ateş ederek öldürmelerini emretmeniz daha iyi olmaz mı? Pencerenin dış kanadında kocaman bir yarık var."

O anda kafamda acayip bir düşünce beliriverdi; Vuliç gibi ben de alınyazımı test etmek istiyordum.

Binbaşıya:

"Bekleyiniz," dedim, "ben onu oradan canlı çıkaracağım."

Kazak yüzbaşısından katili lafa tutmasını istedim ve kapıya, işaret verdiğimde kapıyı kırarak bana yardıma koşacak üç Kazak diktim. Evin etrafını dolaşarak kader belirleyici o pencereye yaklaştım. Kalbim dışarı fırlayacakmış gibi çarpıyordu.

Kazak yüzbaşısı katile:

"Ah, seni lanet herif!" diye bağırıyordu. "Bizimle alay mı ediyorsun? Yoksa sana boyun eğdiremeyeceğimizi mi düşünüyorsun?"

Yüzbaşı var gücüyle kapıya vurmaya başladı, ben de gözümü çatlağa dayayarak bulunduğum taraftan bir saldırı beklemeyen Kazak'ın hareketlerini izledim. Ansızın pencere dış kanadını koparıp attım, başımı aşağı eğerek pencereden içeri atladım. Tabancanın sesini tam kulağımın dibinde hissettim, kurşun apoletimi koparmıştı. Odayı dolduran duman hasmımın hemen yanı başında yerde duran kılıcını bulmasına engel oluyordu. Onu kollarından kavrayarak yakaladım, Kazaklar içeri daldı. Daha üç dakika geçmeden cani eli ayağı bağlı olarak muhafızlar eşliğinde götürülüyordu. Kalabalık dağıldı. Subaylar beni kutluyorlardı, gerçekten de kutlamaya değerdi!

Bütün bunlardan sonra nasıl kaderci olunmaz diye düşünüyor insan. Fakat kendisinin bir şeye tam inanıp inanmadığını kesin bir şekilde bilen bir kişi var mı?.. Ve duyularımızın,

hislerimizin yanılgılarını, akıl ve mantığımızın hatalarını ne kadar da sık inanç diye, kanaat diye kabul ediyoruz!..

Ben her şeyden şüphelenmeyi seviyorum. Bu tür şüpheci bir akıl, sağlam bir karaktere sahip olmaya engel değildir. Tam tersine, kendimden örnek verecek olursam, ben her zaman, başıma nelerin geleceğini bilmediğim durumlarda ileriye daha cesurca atılırım. Ne de olsa insanın başına ölümden daha kötü bir şey gelemez, ölümden ise kaçınamazsın!

Kaleye dönünce başıma gelenlerin tümünü ve gördüklerimi Maksim Maksimiç'a anlattım. Onun alın yazısı konusundaki düşüncelerini öğrenmek istiyordum. İlkin bu sözcüğün ne anlama geldiğini anlamadı, elimden geldiğince açıkladıktan sonra kafasını bilgece sallayarak:

"Evet, kesinlikle öyle!" dedi. "Bu, oldukça ustaca, izahı güç bir hünerdir... Öte yandan, eğer tetikleri iyi yağlanmamışsa ve parmağınla yeterince güçlü basmazsan bu Asya tabancaları çoğu zaman ateş almaz. Ayrıca, Çerkez tüfeklerini de sevmediğimi itiraf edeyim. Şu veya bu şekilde bizlere ters gelirler; dipçikleri kısadır, her an burnun yanabilir... Buna karşılık Çerkez kılıçları bir başkadır, açıkça hayranım onlara!"

Maksim Maksimiç biraz düşündükten sonra ekledi:

"Evet, zavallıya yazık olmuş... Gecenin o vaktinde bir sarhoşla konuşmaya onu şeytan dürtmüştür. Belli ki doğuştan alnına böyle yazılmış!.."

Başka da bir söz alamadım ağzından, kendisi genel olarak metafizik konularda tartışmayı pek sevmez.

Son

1838-1841

LERMONTOV VE *ZAMANIMIZIN KAHRAMANI* ÜZERİNE

Nuri Yıldırım

Lermontov'un bıraktığı miras Rus edebiyatının iliklerine kadar işlemiştir.
Aleksandr Blok (1880-1921)

Rus romanının gür ırmağı, bütünüyle, Kafkasya'nın karlı zirvelerinde doğan bu berrak kaynaktan kopup gelmektedir.
Aleksey N. Tolstoy (1883-1945)

Muhtemelen hiçbir yazarın hayatı ve eserleri Lermontov'unki kadar çok tartışılmamış, birbirinden uzak görüş ve yorumlara konu olmamıştır. İlerici kesim onu Rus realizminin kurucusu olarak selamlarken, Nietzsche taraftarlarından tutun da *"Bogoiskatelstvo"* (Tanrıya yeni yol arayışı) adını alan dinî- felsefi harekete kadar çok çeşitli akım ve hareket Lermontov'da kendi düşüncelerini bulduklarını söylemişlerdir. Mistik şair ve yazar Daniil Andreyev'in (1906-1959) "Lermontov'un misyonu, kültürümüzün en derin bilmecelerinden (gizemlerinden) biri!" sözleri bu durumu iyi açıklamaktadır. Eikhenbaum'un belirttiği üzere,[1] Lermontov'un sanatı bugüne kadar bir tarihî-edebî olay olarak tam aydınlatılamadı; geleneksel edebiyat tarihi onu, yalnızca, 1830-40'ların aydınlarının toplumsal ruh halini yansıtan bir yazar olarak yorumladı. Lermontov'un 27 yıllık kısacık hayatı da tıpkı şifrelerle dolu eserleri gibi gizemlidir. Ondan geriye çok az sayıda (sadece 50 civarında), çoğu kısa notlar şeklinde mek-

1 Eikhenbaum, B., Edebiyat Tarihi Değerlendirmesi Deneyimi (*Opıt İstoriko-Literaturnoy Otsenki*), L. GOC. İzdat, 1924, Giriş (Vvedenie).

tup kalmıştır, hatta mektuplarının kasten yok edildiği iddiası vardır.[2] "Vadim" (1833-34) ve "Prenses Ligovskaya" (1836) adlı yarım kalmış iki nesir eserinden sonra Lermontov'un *Zamanımızın Kahramanı* gibi bir şaheseri nasıl yazdığı konusunda elde herhangi bir belge, bilgi, mektup vs. yoktur. Ölümünde de aydınlanmamış pek çok nokta bulunmaktadır; o kadar ki SSCB Bilimler Akademisi Rus Edebiyatı Enstitüsü 1958 ve 1966 yıllarında özel komisyonlar kurarak düelloyu ve şairin ölümünü yeniden inceleme altına alma gereği duymuştur.[3]

Lermontov her şeyden önce bir şiir dâhisidir; Rus şiirinin en güzel örneklerinden olan "Melek" (Angel) şiirini henüz 17 yaşında (1831), "Yelkenli" (Parus) şiirini 18 yaşında iken (1832) yazmıştır.[4] Rusların çok büyük çoğunluğu onu Puşkin'in boşalttığı tahtı dolduran ikinci en büyük Rus şairi olarak kabul eder, çok az bir kısmı ise ikincilik için Derjavin (1743-1816) ile Lermontov arasında kararsızdır. Lermontov'un tüm eserleri kendi yaşamıyla, özellikle de çocukluğuyla yakından ilişkilidir.

Hayatı

15 Ekim 1814'te Moskova'da doğan Lermontov henüz 3 yaşındayken tüberküloz hastası olan annesi Mariya Lermontova'yı kaybetti. Penza bölgesinin Tarhanı köyünde yaşayan, kocasını genç yaşta kaybeden anneannesi (*babuşka*) Yelizaveta Arsenyeva ünlü bir aristokrat aileden geliyordu; çok zengin bir toprak sahibiydi. Lermontov'un babası Yuri Petroviç Lermontov (1787-1831) yüzbaşı iken emekli olmuştu ve maddi durumu iyi değildi. Üç nesil önce İskoçya'dan Polonya'ya gelerek devlet hizmetine giren bir aileden geliyordu. Babuşka, kızı Mariya'nın yüzbaşıyla evliliğine baştan beri karşıydı. Baba Lermontov karısı ölünce oğlunun bakımını Babuşka'ya bırakarak Tarhanı'den ayrıldı ve küçük bir yurtluğunun bulunduğu

2 Udolov, B. T., M. Yu. Lermontov: *Hudojestvennaya Individualnost i Tvorçeskie Protsessi* (Sanatsal Kişilik ve Yaratıcı Süreçler), Voronej Üniversitesi Yayınları, 1973, s.5.

3 Udolov, age, s.3.

4 Lermontov'un çoğu yarı işlenmiş 400 civarında şiiri vardır, bunların 80 kadarı olgunluk dönemine (1836-41) aittir (bkz., Terras, V., *A History of Russian Literature*, Yale Uni. Press, 1991, s.228).

Tula vilayetine döndü. Lermontov'un çocukluğu çoğu kadın olan kalabalık bir akraba topluluğu içinde geçti. Lermontov biyografisini yazan Aleksandr Skabiçevski'nin ifadesine göre, küçük Lermontov kırıp dökmeye eğilimli, sineklere eziyet etmeyi seven, şımarık bir çocuktu; bu yetişme tarzı onun kişiliğini büyük ölçüde etkileyecekti.[5] Küçük Lermontov dönemin diğer soylu zengin çocukları gibi resmî okul eğitimi almadı, evde yabancı öğretmenler tarafından yetiştirildi. İlk mürebbiyesi Alman Christina Rhemer oldu. İlk Lermontov biyografisini (1891) yazan Pavel Viskovatıy'a göre Rhemer disiplinli ve dindar biriydi, Lermontov'a serfler de dâhil tüm insanları sevmeyi öğretmeye çalıştı. Rhemer'in anlattığı Alman masal ve efsaneleri onun hayal gücünün gelişiminde yardımcı oldu. Üç yıl süren, halsizlik şeklinde kendini gösteren bir hastalık geçirdi. Yarım kalmış "Hikâye" adlı otobiyografik denemesinde *Saşa Arbenin* karakterinin ağzından bu hastalık dönemini anlatır. Yatakta düşünmeyi öğrendiğini, bol bol hayal kurduğunu, kendini Volga haydutları arasında hayal ettiğini yazar.[6] İkinci eğitmeni 1812'de esir düşmüş Fransız Albay Capet oldu. Lermontov'a coşkulu Napolyon hikâyeleri anlattığı için eğitmenleri içinde en çok onu seviyordu. Daha sonraki eğitmenlerinden Yahudi asıllı Alman Levis'den Goethe ve Schiller'i, Fransız Gendrod'dan doğa bilimleriyle ilgili konuları, İngiliz Windson'dan ise Byron ve Shakespeare'i öğrendi.

Babuşka torununun bozuk sağlığına iyi gelir düşüncesiyle Lermontov'u 11 yaşındayken (1825) Kafkasya'ya, kaplıcalar şehri Pyatigorsk'a götürdü. Vahşi doğa onu derinden etkiledi, Lermontov Kafkasya'ya hayran kaldı. İleride yazacağı büyük eserlerin çoğu ("Şeytan", "Mtsıri", *Zamanımızın Kahramanı* ve onlarca şiir) Kafkasya'da geçecek ve kendisi de burada düelloda ölecekti.

Baba Yuri Lermontov oğlunu görmek için zaman zaman Tula'dan Penza'ya gelip gidiyordu. Ancak Babuşka torununu kaçırmasından korktuğu için onun gelmesini istemiyordu. Her gelişinde Saratov'da

5 Skabiçevski, A., M. Yu. Lermontov: *Yevo Jizn i Literaturnaya Diyatelnost* (Hayatı ve Çalışmaları), 1891. http://dugward.ru/library/lermontov-gzl.html

6 Skabiçevski, age, s.7.

yaşayan kardeşine haber göndererek gelip torununu korumasını istiyordu. Babuşka, babasının çocuğu alması halinde onu mirasından mahrum bırakacağını söyleyince, baba, Lermontov'un 16 yaşına kadar onun yanında kalmasına izin verdi. 1827 yılında Lermontov ilk kez babasının Tula'daki çiftliğine gitti. Aynı yıl Babuşka ve Lermontov Moskova'ya taşındılar. Lermontov 16 yaşını doldurunca kavgalar yeniden alevlendi, Babuşka hasta düştü. Lermontov hasta anneannesini bırakamayacağını, onunla kalacağını söyleyince, baba, oğluna kızarak Moskova'yı terk etti ve birkaç yıl sonra da (1831) öldü.

Babası ile Babuşka arasındaki kavgalar küçük Lermontov'u derinden etkiliyordu. 16 yaşında Almanca olarak yazdığı "Menschen und Leidenschaften" (İnsanlar ve Tutkular, 1830) adlı dramada Babuşka iç karartıcı, baba ise sıcak renklerle tasvir edilmiştir. Hem bu dramada hem de onun peşinden yazdığı "Tuhaf Adam" (*Strannıy Çelovek*, 1831) dramasında oyun, kahramanın intiharıyla sona ermektedir. Viskovatıy, Baba ile Babuşka arasında seçim yapmak zorunda bırakılan Lermontov'un bu yıllarda intiharın eşiğine kadar geldiğini iddia etmektedir.[7] 1828 sonunda anneannesi Lermontov'u Moskova Üniversitesi'ne ait, sadece soylu ailelerin çocuklarına hizmet veren yatılı bir okula yazdırdı, öğrenciler akşamları eve çıkabiliyordu. Okulun öğretmenlerinden şair Aleksey Merzlyakov ile Rusça ve Latince öğretmeni Aleksey Zinovyev'in Lermontov'a katkısı büyük oldu. İlk taklit şiirlerini (Puşkin'in *Çerkezler*'i ve *Kafkas Esiri*, Byron'un *Prisoner of Chillon*' ı gibi) bu okulda yazmaya başladı. Elle yazarak hazırladığı *Utrennaya zarya* (Sabah Kızıllığı) adını verdiği amatör bir edebiyat dergisini 2-3 sayı çıkarmayı başardı. Lermontov bu yıllarda (henüz 14-15 yaşında) en çok Puşkin'in ve Byron'un etkisi altındaydı. Öte yandan, Romantik akımın Rusya'daki öncüsü şair Jukovski'yi, orijinal dillerinden Schiller'i, Chateaubriand'ı (*Atala*, 1801) okudu. Romantik akımın baş eserlerinden biri olan, cennetten kovularak ebedî yalnızlığa mahkûm edilen şeytanın bir ölümlüyle aşkını konu alan manzum eseri (poema) "Şeytan"ın (*Demon*) ilk taslağını 1829 yılında yazmaya başladı, eser 1839 yılında tamamlandı.

7 Skabiçevski, age, s.19.

Lermontov 1831 yılı başında sınavını kazanarak Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesine girdi. İçine kapalı yapısı, uyumsuz, herkesi küçümseyici mizacı Lermontov'un üniversite hayatını çok olumsuz etkiledi. Aynı yıllarda Moskova Üniversitesi'nde bulunan Belinski, Hertzen, Stankeviç gibi ilerici gençlerle ve onların gruplarıyla herhangi bir ilişki kurmadı, yatılı okuldan arkadaşlarıyla olmayı yeğledi. Üniversitede aynı sınıfta okuyan Vistengof'un hatıralarına göre, Lermontov sınıfta tek başına bir köşede oturan, sürekli okuyan, profesörlerin anlattıklarını dinlemeyen, "Ne okuyorsun?" diye sorulduğunda soran kişiyi azarlayan biriydi.[8] Bu ilgisiz tavrına rağmen Lermontov öğrencilerin hukuk profesörü Malov'u protesto eylemine aktif olarak katılmış ve uyarı cezası almıştır. Üniversitenin ilk yılında kolera salgını dolayısıyla dersler çoğunlukla yapılamadı. İkinci sınıfta ise Lermontov hocalarıyla sorun yaşadı, sınavları ihmal etti. Ailesinin de rızasıyla üniversiteden ayrılma kararı aldı. Bu kısa üniversite hayatının Lermontov'a bir katkı sağladığı şüphelidir. Ancak o kendi gayretiyle şiirinde büyük ilerleme kaydetti. En güzel şiirlerinden olan "Melek" ve "Yelkenli"nin yanı sıra "İsmail Bey" ve "Ölüm Meleği" şiirlerini bu yıllarda (1831-32) yazdı.

Moskova Üniversitesi'nden ayrılan Lermontov Petersburg Üniversitesi'ne girmek istedi, ancak üniversitenin Moskova'da aldığı dersleri saymayı reddetmesi ve edebiyat bölümlerinin o sırada üç yıldan dört yıla çıkarılması Lermontov'un üniversite okumaktan vazgeçmesine sebep oldu. Bu dönemde Byron etkisinde fanatik bir Romantik akım taraftarı olan Lermontov sınırsız ve soyut bir özgürlük peşinde koşuyor, tüm toplumsal kuralları ve düzeni, hatta eğitimi bile özgürlüğün önünde bir engel, bir zincir olarak görüyordu. Çocukluğundan beri aksiyona, tehlikeye, askerî olaylara karşı meyilli olan Lermontov orada okuyan arkadaşlarının da telkiniyle, Babuşka'nın itirazlarına rağmen, Süvari Muhafız Okulu'na kaydoldu. Onun özgür yetişme tarzına tamamen ters düşen bir karardı bu. Ancak askerî disipline uyum sağlamayı başardı. Kasım 1834'te okulu bi-

8 Aktaran, Skabiçevski, age, s.27.

tirerek asteğmen rütbesiyle Tsarskoe Selo (Çar köyü)'deki hassa alayına katıldı.[9] Kitap okumanın yasak olduğu askerî okulda Lermontov sadece "Hacı Abrek" şiirini yazabildi, şiirin temasını da daha önceki çalışmalarından almıştı. Arkadaşları ondan habersiz bu şiiri *Biblioteka Dlya Çteniya* (Okuma Kitaplığı) dergisinde bastırdılar. Böylece "Hacı Abrek" (1834) Lermontov'un profesyonel bir dergide basılmış ilk şiiri oldu. Askerî okulu bitirdikten sonra Lermontov ikili bir hayat yaşamaya başladı; edebî çalışmalarını en yakın arkadaşlarına bile anlatmadan gizlice sürdürüyordu. 1835 yılında, elitlerin ahlaksızlıklarını sergilediği, mükemmel bir tiyatro eseri olan "Maskeli Balo" (**Maskarad**) oyununu yazdı. 1836 yılında sosyete hayatını konu alan "Prenses Ligovskaya" adlı romanına başladı, ancak roman yarım kaldı.

Lermontov bir akrabası aracılığıyla 1836 yılında *Ruskiy Invalid* dergisinin edebiyat ekini yöneten eleştirmen, dergici Andrey Krayevski (1810-1889) ile tanıştı. Krayevski genç şairi aralarında Jukovski, Odoyevski, Pletneyev gibi ünlü şairlerin de bulunduğu Petersburg edebiyat çevreleri ile tanıştırdı. 10 Şubat 1837'de Puşkin'in bir saray entrikası sonucu düelloda D'Anthes tarafından öldürülmesi üzerine, olaydan müthiş derecede etkilenen Lermontov, ünlü "Şairin Ölümü" şiirini yazdı. Elden çoğaltılarak hızla dağıtılan şiir Saray'da olumlu karşılandı. Fakat katilin yabancı olduğu için yargılanamayacağını, olayın sıradan bir onur düellosu olarak ele alınıp kapatılacağını öğrenen Lermontov bir hafta sonra şiire neredeyse doğaçlama sayılacak bir hızla, 15 dakika içinde 16 satırlık bir ekleme yaptı ve bu ekte olaydan doğrudan Saray'ı ve yüksek sosyeteyi sorumlu tuttu. Lermontov 21 Şubat 1837'de tutuklanarak Petropavlovski Kalesi'nde askerî hapishaneye kondu. 27 Şubat'ta Kafkasya'ya, Nijegorod süvari alayına gönderildi, rütbesi indirilmedi. "Şairin Ölümü" şiiri onu bir anda üne kavuşturmuş, Puşkin'in varisi yapmıştı.

Lermontov hastalık raporlarıyla alaya teslim tarihini 4 ay kadar erteleyerek tüm Kafkasya'yı dolaştı, Tiflis'i, Taman'ı gezdi. Taman'da

9 Lermontov asteğmen olarak göreve başlayıp ev tutunca Babuşka, Tarhani'den ona, ikisi uşak, biri aşçı ve biri de arabacı olmak üzere 4 serf gönderdi (Skabiçevski, age, s.38). Bu örnek Lermontov'un nasıl şımartıldığını çok iyi göstermektedir.

onu casus sanan kaçakçılarla başı derde girdi; "Taman" hikâyesinin teması buradan doğdu. 26 Aralık 1825 Dekabristler başkaldırısına katıldığı için Pyatigorsk ve Stavropol'a sürülen (Kafkasya o yıllarda tıpkı Sibirya gibi bir sürgün yeriydi) birçok Dekabristle tanıştı. Bunlardan Dr. N. V. Mayer "Prenses Meri" hikâyesinde Doktor Werner karakteri olarak karşımıza çıkacaktır. Babuşka'nın kız kardeşinin oğlu A. Hastatov, Kafkasya'da yaşıyordu ve maceralarıyla ünlü biriydi. Lermontov onu da ziyaret etti; Hastatov'un Lermontov'a anlattığı maceralar "Bela" ve "Kaderci" (*Fatalist)* için malzeme oldu.[10] Lermontov'un bu birinci Kafkasya sürgünü Babuşka'nın gayreti sayesinde kısa sürdü; Şubat 1838'de Novgorod süvari alayına, Nisan 1838'de de Tsarskoe Selo'daki eski alayına geri döndü.

1837 ve 1838 yılları Lermontov'un kısa yazarlık kariyerinin en verimli dönemi oldu. *Sovremennik* dergisi birçok lirik şirini, "Tambov Hazinedarının Karısı" poemasını (sansür tarafından oldukça kısaltılmış olarak) ve "Borodino" adlı uzun şiirini bastı. Romantik koşuk (balad) türündeki, Puşkin'in düellosuna imada bulunan, onur, öç alma temalı "Çar İvan Vasilyeviç, Onun Genç Muhafızı ve Babayiğit Tüccar Kalaşnikov Üzerine Şarkı" poeması Vasili Jukovski'nin aracılığıyla yine sansürlü olarak basılabildi. "Kaçak" (Bir Dağ Efsanesi), kuşağının ümitsiz durumunu anlattığı "Düşünüş – tefekkür" (*Duma*) adlı şiiri ve "Şair" bu yıllarda yazılan seçkin şiirleri arasındadır. Lermontov Yekaterina Karamzina'nın evinde düzenli olarak yapılan edebiyat toplantılarının müdavimi oldu, Petersburg edebiyat dünyasını yakından tanıdı. 1837 sonbaharından itibaren, tamamlanmış ve basılmış tek romanı olan *Zamanımızın Kahramanı*'nı yazmaya başladı. Eseri oluşturan beş hikâyenin üçü 1839 ve 1840 yıllarında *Anayurt Notları* dergisinde tefrika edildi, romanın ilk baskısı Nisan 1840'ta yapıldı. 1829 yılından beri üzerinde çalıştığı "Şeytan (Bir Doğu Hikâyesi)" poemasını 1839'da tamamladı, daha önce yer olarak seçtiği İspanya'yı Kafkasya ile değiştirdi. Öte yandan, Krayevski Ekim 1840'ta Lermontov'un şiirlerini kitap halinde yayınladı.

10 Bkz. Skabiçevski, age, s.51.

Petersburg'da bulunduğu bu son yıllarında Lermontov katıldığı sosyete balolarındaki davranışları ve genel olarak çevresini hor gören tavırlarıyla pek çok düşman kazandı. Bu kişilerden biri olan Ernest de Barante (Fransız büyükelçisinin oğlu) tarafından düelloya davet edildi. Puşkin'in düello yaptığı yerin (Çernaya Reçka) çok yakınında gerçekleşen düello ufak yaralanmayla atlatıldı. Lermontov 23 Mart 1840'ta hapse atıldı. Görüş serbestti, ziyaretçiler arasında başından beri Lermontov'un yeteneğinin farkında olan ve yazılarıyla ona cesaret veren ünlü eleştirmen Belinski de vardı. Daha önce Lermontov'la birkaç kez Krayevski'nin ofisinde karşılaşan Belinski onun ağzından akıllı bir şey duyamamaktan, işi hep şakaya vurup saçma sapan sosyete nükteleri anlatmasından şikâyet etmişti. Ancak bu kez hapishanedeki 15 dakikalık görüşmede Lermontov Belinski'ye ilk kez ciddi şeylerden, gelecekteki edebiyat projelerinden bahsetti. Lermontov için kısa süre sonra Kafkasya'ya, Tenginz piyade alayına sürgün kararı çıktı. Arkadaşları Karamzin'in evinde toplanarak ona veda akşamı düzenlediler. Lermontov camın kenarından seyrettiği bulutlardan esinlenerek lirik "Bulutlar" (1840) şiirini çabucak o anda orada yazıverdi ve arkadaşlarına okudu. Şiirde bulutların ebedî göçüyle kendi zoraki göçünü (sürgün) ilişkilendiriyordu. Akşamın sonunda Lermontov arkadaşlarıyla vedalaşarak o gece Kafkasya'ya hareket etti. Moskova'da Gogol'ü ziyaret ederek yazmakta olduğu "Mtsıri"[11] poemasını ona okudu. Haziranın ortalarında (1840) Stavropol'de Kafkas cephesinin sol kanadındaki görevine başladı. İmam (Şeyh) Şamil güçleriyle Rus ordusu arasında 11 Temmuz 1840 günü cereyan eden Lermontov'un da katıldığı kanlı Valerik Nehri çarpışmasını "Valerik" (1840) adlı uzun şiirinde arkadaşa mektup şeklinde anlattı. Lermontov şiirinde ürpertici savaş tasvirlerinden sonra "Zavallı insanoğlu! Gök kubbenin altında herkese bu kadar bol yer varken neden hep savaş ister?" diye sorduktan sonra,

11 Edebiyat eleştirmeni Pyotr Mirsky (1890-1939), özgürlük uğruna, çocukken kapatıldığı manastırdan kaçarak üç gün boyunca ormanda hayatta kalma mücadelesi veren "Mtsıri"nin (Gürcü dilinde papaz çömezi demektir) şiirsel belâgat olarak Rusçada yazılmış en iyi manzum eser olduğunu söylemektedir (Mirsky, D.S., *A History of Russian Literature*, Northwestern Uni.Press, 1958 (ilk baskı 1926), s.142.

yanındaki Galub adlı Çeçen delikanlıya "Bu yerin adı ne?" diye sorar, o da "Valerik; sizin dilinizde 'ölüm nehri' demektir" diye yanıt verir. En ince duyguların dile getirildiği insancıl şiirler yazan Lermontov bir asker olarak diğer Rus subaylarından farksızdı. R. N. Dorohov adlı acımasızlığıyla ünlü bir subay 100 civarında Kazak'tan oluşan, çete türü bir bölük kurmuştu. Bunlar ateşli silah kullanmadan geceleri Çeçen köylerine baskın yapıyorlardı. Dorohov yaralanınca bölüğün yönetimi Lermontov'a verildi. Lermontov onların ağır koşullarına hızla uyum sağladı, komutanlarını seven çete üyeleri kendilerini etrafa "Lermontov bölüğündeniz" diye tanıtmaya başladılar.[12]

Babuşka tüm ilişkilerini kullanarak Lermontov'un bir an önce emekliye ayrılmasını sağlamaya çalışıyordu. Bunu Lermontov da istiyordu. Tüm zamanını edebiyata ayırabilecekti. Krayevski'ye, birlikte Batı taklidi olmayan özgün bir edebiyat dergisi çıkarma önerisinde bulunmuştu. Ancak kısa sürede Lermontov'un Valerik'te gösterdiği yararlılıktan dolayı ödül alamayacağı, dolayısıyla erken emekliliğinin söz konusu olamayacağı anlaşıldı. Lermontov Şubat ayında (1841) izinli olarak Kafkasya'dan Petersburg'a geldi. Gelişinin ertesi günü davetli olarak Kontes Vorontsova-Daşkova'nın düzenlediği baloya katıldı. Üzerindeki ordu üniforması baloya katılan muhafız subayların üniformalarından farklıydı. Gözden düşmüş bir subayın Petersburg'a gelişini yetkili makamlara bildirmeden üst düzey bir baloya, üstelik uygunsuz kıyafetle katılması baloda hazır bulunan Büyük Knyaz Mihail Pavloviç'i öfkelendirdi. Kontes tüm kabahati üzerine alarak Büyük Knyaz'dan özür diledi; Lermontov'u arka kapıdan dışarıya çıkardılar. Bu olay üzerine yetkililer Lermontov'un 48 saat içinde başkenti terk ederek birliğine katılmasına karar verdi. Lermontov Nisan sonu (1841) yola çıktı; birkaç gün Moskova'da kaldıktan sonra akrabası ve yakın dostu A. A. Stolipin ile birlikte 9 Mayıs'ta Stavropol'e ulaştı. Burada komutanını görerek birkaç gün şehirde dinlenebilmek için izin aldı. Bu sırada daha önceki yolculuklardan tanıdığı subay P. Magdenko'ya rastladı. Magdenko Lermontov'a görevine başlama-

12 Skabiçevski, age, s.67.

dan önce mutlaka Pyatigorsk'a gelmesi gerektiğini, orada çok eğleneceklerini söyledi. Akrabasının karşı çıkmasına rağmen Lermontov kararsız kaldı. Sonunda yazı tura atmaya karar verdiler; eserlerinin birçoğunun değişmez teması "kader" burada bir kez daha sözünü söyledi. Lermontov ölüme gittiğinin farkında olmadan yazı tura sonucunda Pyatigorsk'un yolunu tuttu.

Lermontov Pyatigorsk'a varınca komutanlığa hasta olduğunu bildiren bir dilekçe yazdı. Askerî hastanede oluşturulan özel bir komisyon talebini ciddi bularak Lermontov'a kaplıca tedavisi verdi. Lermontov ve akrabası Stolipin Maşuk Dağı'nın eteklerine yakın bir yerde ev kiraladılar. Komşuları arasında süvari okulundan pek çok arkadaşı vardı. Bir yıl önce yayımlanan *Zamanımızın Kahramanı*'nın başarısı, "Şairin Ölümü" şiiriyle ünlenen Lermontov'un şöhretini doruğa çıkarmıştı. Pyatigorsk'ta etrafını saran gençlerle birlikte hızlı bir eğlence hayatına daldı; sabahları erken kalkıp şiir yazıyor, akşamları geç saatlere kadar eğleniyordu. Akıl almaz şımarıklıklar yapıyor (örneğin, Pyatigorsk otelinde yemek yerken tabakları kafa darbesiyle kırmak, yemekleri döküp saçmak gibi), herkesi kızdırıyordu. Sataştığı kişilerden biri de komşu evde yaşayan, süvari okulundan tanıdığı Emekli Binbaşı Nikolay Martınov idi. Lermontov sürekli olarak ona sataşıyor, giydiği Çerkez kıyafeti ve uzun hançeriyle alay ediyordu. Her gün yinelenen bu tacizlere dayanamayan Martınov, başkalarının da kışkırtmalarıyla, şairi düelloya davet etti. Düello iki gün sonra, 27 Temmuz 1841 tarihinde Maşuk Dağı'nın eteklerinde bir yamaçta yapıldı. Lermontov önceden havaya ateş edeceğini açıklamıştı. Anlaşmaya göre üçe kadar sayılacak, ardından iki tarafda aynı anda ateş edecekti. Lermontov ateş bile etmedi, Martınov'un kurşunu doğrudan şairin kalbine isabet etmişti. Lermontov olay yerinde öldü. Üç gün sonra yapılan cenaze törenine büyük bir kalabalık katıldı; Martınov'a büyük bir öfke vardı. Ölüm haberi uzun süre Babuşka'dan saklandı. Duyunca kısmi inme geçirdi, evde Lermontov'u hatırlatacak herhangi bir şey kalmasın diyerek şairin tüm eşyalarını, notlarını, defterlerini dağıtıp attı. Ağlamaktan göz kapakları açılmaz hale gelen Babuşka 1845 yılında öldü. 1842 yılının Ocak ayında Çarın kararıyla Lermontov'un kemikleri Tarhanı'ya, aile mezarlığına nakledildi.

Lermontov, "Anayurt", "Tamara", "Peygamber", "Tartışma", "Düş", "Yola Tek Başıma Çıkıyorum" gibi birçok ünlü şiirini hayatının bu son yılında (1841) yazdı. "Tartışma (Spor)" bağımsızlığını kaybeden Kafkas halklarına bir ağıttır. Elburz ve Kazbek dağlarının karşılıklı diyaloğu "(Kazbek) buluttan şapkasını kaşlarına kadar indirdi / Ve ebediyen sessizliğe gömüldü" dizeleriyle biter. Ölüm düşüncesi Lermontov şiirinde sık sık karşımıza çıkar. Daha 17 yaşındayken (1831) bir şiirinde "...Her halükârda ömrüm kısa olacak / Bir şeyler tamamlayıp bitiremeyeceğim diye hep korkuyorum" şeklinde yazmıştı. Son aylarında Pyatigorsk'ta bir yandan sefahat hayatı yaşarken öte yandan derin bir umutsuzluk ve hayattan bıkkınlık hissediyor (Lermontov'un tipik ikili –dual– kişiliği), düellodan bir hafta önce arkadaşı A. Merinski'ye çok az ömrünün kaldığını hissettiğini söylüyordu. "Yola Tek Başıma Çıkıyorum" diye başlayan son yılına ait adsız şiirinde "Özgürlük ve huzur tek aradığım / Unutulup gitmek ve uyumak tek arzum!" diye yazıyordu.

Ruhundaki Bölünmüşlük

Lermontov, 26 Aralık 1825 Dekabrist başkaldırısı travmasını henüz üzerinden atamamış, Çar I. Nikolay'ın baskıcı rejimi altında bunalan aristokrat kökenli Rus aydınlarının bir temsilcisidir. Ancak, Belinski, Hertzen, Stankoviç, Bakunin, Granovsky gibi o dönemin ilerici, aydınlanma yanlısı entelektüellerinden farklı olarak, Lermontov'un ne berrak bir dünya görüşü vardı ne de toplumsal olaylara onlar kadar yakın ilgi duyuyordu. Serflere sempatisi ("Tuhaf Adam" draması, 1831), Avrupa'daki 1830 devrimci olaylarına yakın ilgisi şiirlerine yansıdığı halde, çok kısa sürse de olgunluk döneminde çağdaşları gibi sistematik, tutarlı bir dünya görüşü oluşturamadı. Bunu, Lermontov'un doğuştan şair yaradılışı, riske ve maceraya atılmaya yatkın karakteri, başta Byron olmak üzere Avrupa Romantik akımına bağnazlık derecesinde bağlılığı ve tüm erken gençlik dönemini onların eserleriyle haşır neşir olarak geçirmesi, ciddi bir üniversite eğitimi almaması gibi nedenlerle belki kısmen açıklayabiliriz. Ancak

şairin eylemi ile düşüncesi arasındaki çarpıcı çelişkinin psikolojik bir açıklaması olmalı. Skabiçevski, dâhilerde sık rastlandığı üzere, Lermontov'da ikiye bölünmüş bir ruhun, çift kişiliğin olduğunu, bir yandan yüksek sosyeteye en ağır şiirleri yazarken öte yandan hiçbir baloyu kaçırmadığını, hor gördüğü bu çevrelerin kendisine saygı duymasını istediğini yazmaktadır. Bir yandan yeryüzü mutluluğuna inanmaz, hayatı "boş ve aptalca bir şaka" olarak değerlendirirken, diğer yandan hayatın ona sunduğu tüm nimetlerden aceleyle, hırsla yararlanmak istemektedir. Lermontov'la büyük benzerlik gösteren *Zamanımızın Kahramanı*'nın başkarakteri Peçorin "Prenses Meri"de şöyle demektedir: "İçimde iki insan var: Birisi sözcüğün tam anlamıyla yaşıyor, ötekiyse düşünüyor ve diğerini yargılıyor (s.181)". Belinski, "Peçorin'deki bu çift kişiliğe bölünmenin, kendisiyle hesaplaşmanın sebepleri çok derindedir ve kişinin doğasının zenginliği ile eyleminin zavallılığı arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır" diye yazmaktadır.[13] Düşünsenize, on üç on dört yaşından itibaren 3 ayrı Avrupa dilinden çağın önemli yazar ve filozoflarını okuyan, otorite tanımayan, asi Lermontov, sadece Rusya'yı değil çağı etkileyen entelektüel tartışmaların yapıldığı Moskova Üniversitesi'ni terk ederek kitap okumanın yasak olduğu süvari okuluna kaydoluyor. Bu birinci Lermontov olmalı! İkinci Lermontov ise askerî okulda geceleri gizli gizli "Hacı Abrek" poemasını yazıyor. Birinci Lermontov, Valerik Nehri çarpışmasına katılıyor,[14] ikinci Lermontov ise "Tartışma (*Spor*)" şiiriyle bağımsızlığını ebediyen kaybeden Kafkasya'ya ağıt yakıyor!

Lermontov Romantik mi Realist mi?

Rusya'da Romantizm ayrı, bağımsız bir akım olarak değil, ön-Romantizm şeklinde, Sentimentalist akımın içinde doğup gelişti. Romantik (*romaniçeskiy*) ve Romantisizm (*Romanizm*) terimleri

13 Belinski, V., *Stati i Retsenzii* (Makaleve Eleştiri Yazıları), Moskovskiy Raboçiy, 1971, s.76.

14 Lermontov'dan farklı olarak, Rus ordusunda subaylık yapan, Napolyon savaşına katılan ünlü filozof Pyotr Çaadayev I. Aleksandr'ın baskıcı politikalarını protesto ederek 1820 yılında ordudan istifa etmişti.

1790'larda kullanılmaya başlandı.[15] Klasik bir şair olan Derjavin (1743-1816) bireyin kişisel deneyimlerini, duygularını şiire sokan ilk şairdir. Sınırsız hayal gücü, ahenk, coşku patlamaları, zengin doğa tasvirleri gibi romantik unsurları şiirinde kullandı. Rus Sentimentalizminin kurucusu Nikolay M.Karamzin'in (1766-1826) "Zavallı Liza"sı (1792) ve K. Batyuşkov'un (1787-1855) "Lethe Kıyılarında Bir Hayalet"i (1809) Rus romantik akımının ilk eserlerindendirler. Romantizmin Rusya'da yayılmasında en büyük rolü Şair Vasily Jukovski (1783-1852) oynamıştır. Byron, Goethe, Schiller ve daha birçok romantik şair ve yazarın eserlerini Rusçaya çevirerek akımın yerleşmesini sağlamıştır. Rus şiirine altın çağını yaşatan Aleksandr Puşkin (1799-1837) erken döneminde *Ruslan ve Ludmila* (1820), *Kafkas Esiri* (1820-21), *Çingeneler* (1824) gibi romantik eserler vermişse de, 1825'lerden itibaren yazdığı *Belkin Hikâyeleri* (1830), *Yevgeni Onegin* (1824-31), *Yüzbaşının Kızı* (1836) gibi eserler melez (Klasik, Realist ve Romantik özellikleri bir arada içeren) niteliktedir. Rusya'da Romantizm 1820'lerin ortalarından itibaren inişe geçmiş, yavaş yavaş yerini Realizme bırakmıştır. Dönüm noktası olarak Puşkin'in *Belkin Hikâyeleri* alınabilir.

Romantizmin sona yaklaştığı bir dönemin şair ve yazarı olan Lermontov kimilerine göre katıksız bir romantik, kimilerine göre ise bazı eserleri romantik akıma dâhil olsa da, Puşkin ve Gogol ile birlikte Rus realizminin kurucusudur. Sovyet dönemi Lermontov uzmanlarından Kamsar N.Grigoryan, Lermontov'un tüm kariyeri boyunca katıksız bir romantik olarak kaldığını, kişiliğinin organik bir parçası olan "yoğun lirizm" ile renklendirilmiş eserlerinin yekpare bir bütün oluşturduğunu savunur. Grigoryan'a göre, Lermontov'un dışlanmış, gururlu, özgürlük ve doğa aşkıyla dolu, aşırı duygulu kahramanları bize tutkuyla sevmemizi, asil ve yüce olan her şey için tüm benliğimizle mücadele etmemizi söylerler.[16] Benzer şekilde, ABD'li Lermontov uzmanlarından Vladimir Golstein ve Lauren Leighton, Lermontov'un, yarattığı başına buyruk, gururlu, özgüvenli kahra-

15 S. McLaughlin'in araştırmasından aktaran, Allen, E. C., *A Fallen Idol is Still a God*, Stanford Uni. Press, 2007, s.45.

16 Aktaran, Allen,age, s.52.

manlarıyla romantizmin bireysel ruhunu yansıttığını ve yaşadığı dönemin neredeyse tek büyük romantik yazarı olduğu görüşündedirler.[17] Ancak, Lermontov'un romantizmi Byron'unkinden farklıdır. Lermontov lirik şiirlerinde Byron'un kötümserliğine Rus doğasının derinliklerinde çağlardan beri kök salmış olan Rus kötümserliğini ve halk karakterini ekleyerek kendine özgü bir romantizm yarattı. Diğer yandan, Byron'daki aşırı şüphecilik, soğuk alaycılık ve ahlaki yorgunluk Lermontov'da yoktur. Onun yerine hayatı şiddetle hor görme, küçümseme vardır.[18]

Ünlü eleştirmen Belinski, *Zamanımızın Kahramanı* için doğrudan "romantik"ya da "realist" sıfatlarını kullanmamakla birlikte, romanı değerlendirmesinden onu realist bir eser olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Romanın niteliklerini şöyle sıralamaktadır: "Lermontov'un romanının ana fikri, önemli bir çağdaş problem olan insan iç dünyasını merkez olarak almaktadır... Derin, kusursuz bir gerçeklik duygusu ve içgüdüsü, sadelik, karakterlerin sanatkârane resmedilişi, içerik zenginliği, müthiş bir ifade güzelliği, şiirsel bir dil, insan kalbini ve çağdaş toplumu derinlemesine kavrayıp anlama, engin ve cesur bir üslup, güç ve ruh kudreti, zengin hayal gücü, tükenmez bir estetik hayat çeşitliliği, özgünlük – işte bu eserin, büsbütün yeni bir sanat dünyasını temsil eden nitelikleri!"[19] Romanın başkarakteri Peçorin romantik bir kahramanın birçok özelliğini taşımakla birlikte içinde yaşadığı toplumun kısıtlayıcılığı onun bu potansiyelini sıradan bir bencilin haz arayışı düzeyine indirgemektedir.

Romanı oluşturan beş hikâyeden Romantizm tarzına en yakın olan "Taman" bile oldukça gerçekçi bir sonla biter; Kazak kızı (Su Perisi) ile kayığın içindeki mücadelesini neredeyse kaybetmek üzere olan Peçorin boğulmaktan son anda kurtulur, romantik kahramanlığından geriye bir şey kalmaz. Peçorin'in doğa anlayışı da romantiklerinkinden daha derindir. Bazen doğayı gerçek bir romantiğin gördüğü gibi, heyecan, coşku kaynağı olarak görürken, bazen doğa

17 Aktaran, Allen, age, s.52.

18 Skabiçevski, age, s.99.

19 Belinski, V., *Toplu Eserleri* (Rusça), 1953-59, c.4, s. 146-147.

ona şehri hatırlatır, şehir özlemini uyarır.[20] Yine, Romantizmde doğa genellikle insansız olarak, yalnızca kahramanla ilişkisi açısından tasvir edilirken, Lermontov'da doğa ile insan birbirine yaklaştırılmıştır.[21] Romantizmde önemli bir yer tutan "arkadaşlık" Peçorin için bir şey ifade etmemektedir; Maksim Maksimiç ve Doktor Werner'in, tüm iyi niyetliliklerine ve yardımseverliklerine rağmen Peçorin'le ilişkileri kötü biter. Yine, "Bela" ve "Prenses Meri"deki ayrıntılı gerçekçi tasvirler de *Zamanımızın Kahramanı*'nı Romantizmden çok Realizme yaklaştırır. Peçorin'in aşk anlayışı da romantiklerin ideal, ulvi aşkından farklıdır: Aşk onun için, hikâyeden hikâyeye değişerek bazen içgüdü, bazen oyun, bazen sadakat, bazen de tehlikenin kendisi olmaktadır.[22]

Sovyet döneminin Manuylov, Mihaylova gibi önemli Lermontov uzmanları genellikle Lermontov'u Belinski gibi yorumlama eğilimindedirler. Örneğin, Manuylov, Lermontov'un romantik ya da romantik realist olarak görülmesinin onu anlamamızı zorlaştıracağını, Lermontov'un, Puşkin'in temellerini attığı Rus realist nesrini Gogol ile birlikte geliştirerek ileriye taşıdığını yazmaktadır.[23] Lermontov'un yarım kalmış nesir eseri "Vadim" (1832) ile "Şeytan" (1829-39) ve "Mtsıri" (1839) poemaları ve "Tamara" (1841) baladı romantiktir, ancak Lermontov bunların bir kısmını çok genç yaşlarında yazmaya başlamıştır. 1830'ların ortalarından itibaren Lermontov'un soyut, tarih-dışı bir kahramanlık anlayışına dayalı coşkulu, lirik şiirleri yerlerini "Anayurt" (Rodina), "Tambov Hazinedarının Karısı", "Valerik" gibi realist eserlere bıraktı. "Anayurt" şiirinde ülkesini kanla satın alınmış şan, güvenli bir huzur için değil, damı samanla kaplı izbaları (köy evi) için, sarhoş mujiklerin gürültülü dansları için sevdiğini yazdı. Lermontov gençliğinde "gerçek"i ölümsüzlüğün üzerine serilmiş çirkin bir örtü, ulvi ruhun

20 Allen, age, s.172.

21 Mihaylova, Ye., *Proza Lermontova* (Lermontov'un Nesri), Gos. İzd. Hudojestvennoy Literaturi, 1957, s.222.

22 Gerşteyn, E., *Geroy Naşevo Vremeni M.Yu. Lermontova* (Lermontov'un "Zamanımızın Kahramanı"), Hudojestvennaya Literatura, 1976, s. 45.

23 Manuylov, V.A., *Roman Lermontova, "Geroy Naşevo Vremeni"* (Lermontov'un Romanı "Zamanımızın Kahramanı"), Prosbeşçenie Yayınları, 1966, s. 5-6.

köleliği olarak görüyordu, olgunlaştıkça "gerçek" onun için içinde yaşanılacak ve eylemde bulunulacak bir dünya olmaya başladı.[24]

Zamanımızın Kahramanı Romanının Rus Edebiyatındaki Yeri

Ortak bir kahraman (Peçorin) merkez alınarak organize edilmiş beş ayrı hikâyeden oluşan *Zamanımızın Kahramanı* birçok bakımdan "ilk" olma özelliği taşımaktadır. Puşkin'in 1830'ların ilk yarısında *Belkin Hikâyeleri* ve *Yüzbaşının Kızı* adlı uzun hikâyesiyle başlattığı realist Rus nesrinin ilk romanı ve aynı zamanda, ulusal folklora dayalı 1820'lerin Rus romantizminden aşırı bireysel "lüzumsuz adam"a yönelmiş Rus romantizminin son romanıdır.[25] Roman iki tarzın pek çok özelliğini bir arada içermektedir. Lermontov'un 1841'de ölümü ile hem Rus şiirinin altın çağı hem de Rus romantizmi kapanmış oldu. İkincisi, *Zamanımızın Kahramanı* Rus edebiyatının egemen tarzının şiirden düzyazıya geçtiği 1830'ların ilk romanıdır. Üçüncüsü, ilk Rus psikolojik romandır. Rusya'da ilk psikolojik roman denemesi, Karamzin'in, Rousseau'nun insan ruhunu analiz ettiği *İtiraflar*'ından (1769) etkilenerek yazdığı, yarım kalmış "Zamanımızın Şövalyesi" (1799-1803) adlı eseridir. Eserin adının *Zamanımızın Kahramanı*'nı çağrıştırması ilginçtir. Alfred de Musset'nin 1836 yılında yayımlanan ve okuyucunun büyük ilgisini çeken psikolojik romanı *Yüzyılın Çocuğunun İtirafı* (La Confession d'un Enfant du Siècle) belli ölçüde "Prenses Meri" hikâyesinin önceli sayılabilir.[26]

1830'larda hem Avrupa'da hem Rusya'da edebiyatta kişisel temalar öne geçmişti. Genç Fransa akımının "İnsan ruhunun anatomik gelişimi" analizleri, Heine'nin "Her insan bir evrendir" sözü, Balzac'ın eserlerinde tarihsel olaylar yerine günlük olayları ve kişisel hayatı esas alması Lermontov'u da etkiledi.[27] "Peçorin'in Defteri"ne

24 Mirsky, age, s.143.

25 Mersereau, Jr., J., "The nineteenth century: romanticism, 1820-40", s.136, *The Cambridge History of Russian Literature*, edited by C. A. Moser, Cambridge Uni. Press, 1992 içinde.

26 Manuylov, age, s. 13.

27 Eikhenbaum, B., M. Lermontov'un "Zamanımızın Kahramanı" (*Geroy Naşevo Vremeni M. Lermontova*), 1961, s.20. http://sobolev.franklang.ru/index.php/pushkin-i-ego-vremya/244-bejkhenbajm-geroj-nashego-vremeni-m-lermontova

önsözünde "İnsan ruhunun –en sığının bile– hikâyesinin, bir toplumun hikâyesinden daha az ilginç, daha az öğretici olduğu söylenemez"(s.78) demektedir. *Zamanımızın Kahramanı*'nda insan ruhu ve düşünsel hayatı içeriden bir süreç olarak ele alınmakta, dışsal olaylar önemli olmamaktadır.

Zamanımızın Kahramanı'nı oluşturan beş hikâyeden ikisi, "Bela" ve "Kaderci" 1839 yılında Krayevski'nin başında olduğu *Oteçestvennie Zapiski* (Anayurt Notları) dergisinin No:3 (Mart) ve No:11 (Kasım) sayılarında yayımlandı. Hikâyelerden diğer biri, "Taman" aynı derginin 1840, No:2 (Şubat) sayısında yayımlandı. Diğer iki hikâye, "Maksim Maksimiç" ve "Prenses Meri" ayrı baskı halinde yayımlanmayıp doğrudan romanın içinde yer aldı. Romanın ilk baskısı Nisan 1840'ta yapıldı. Hemen bir yıl sonra, Mayıs 1841'de yazarın önsöz eklediği ikinci baskı okurlarla buluştu. *Zamanımızın Kahramanı* edebiyat eleştirmeni Mirsky'nin ifadesiyle, tanımlanması zor bir atmosfere sahiptir; aynı anda ironik, trajik ve sezgisel (visionary) olan, çok ince işlenmiş, Goethe'nin muhtemelen "şeytani" diye niteleyeceği bir romandır.[28]

Hikâyelerin ortak kahramanı Peçorin[29] Rus edebiyatının "lüzumsuz adam" (*lişniy çelovek*) tiplerinden biridir, ancak, o, diğer "lüzumsuz adam"lardan, Puşkin'in Onegin'inden, Hertzen'in Beltov'undan (*Suçlu Kim?*, 1846) ve Turgenyev'in Rudin'inden (1855) farklıdır. Her adımını hesaplayan, plan yapan, tuzak kuran, kendi çıkarını sonuna kadar gözeten, güçlü bir ruha, ateşli bir tutkuya ve çelik bir iradeye sahip, enerjik eylem için her an hazır, fakat kendisi dışında herhangi bir şeye ilgi duymayan, herhangi bir dünya görüşü olmayan bir kişiliktir. Aslında Peçorin, Lermontov'un vurguladığı gibi kahraman olmaktan çok çağının kurbanıdır. Lermontov "Düşünüş – tefekkür– " (*Duma*, 1838) adlı şiirinde "Kederle bakıyorum bizim kuşağımıza! / Geleceği ya boş ya karanlık görünüyor" diyerek Peçorin kuşağını tarif etmektedir. Lermontov kitabın ikinci baskısına yazdığı önsözde:

28 Mirsky, age, s.164.

29 Lermontov, soyadını Onega ırmağından alan Puşkin'in Onegin'ine nazire olsun diye kahramanının soyadını Peçora ırmağına atıfla Peçorin koymuştur. İkisi de kuzeye akan bu nehirlerden Onega sakin, durgun bir nehir iken Peçora asi ve çalkantılıdır.

"*Zamanımızın Kahramanı*, aziz okuyucularım, gerçekten bir portredir, fakat tek bir kişinin portresi değildir; bu portre bizim kuşağın olgunlaşmış, kökleşmiş kusurlarının ortak bir portresidir" (s.16) diyerek Peçorin'in bir bireysel olay olmadığını söylemektedir. Yine önsözde, kendisinin sadece hastalığı teşhis ettiğini, nasıl tedavi edileceğini ise ancak Tanrının bilebileceğini söylemektedir.

Zamanımızın Kahramanı yayımlandığında büyük bir ilgi gördü; Belinski uzun bir yazı yazarak eseri tanıttı. Ancak Slavofiller (Slavyanofil) ve Saray, Peçorin'i ahlaksız bularak eseri eleştirdiler. Çarın kendisi de romanı okumuş, II. Bölüm'ü iğrenç bulduğunu ve baş kahramanın Peçorin değil, hikâye anlatıcısı alçakgönüllü yüzbaşı Maksim Maksimiç olması gerektiğini söylemiştir.[30] "Organik" eleştiri tezi ile tanınan sağ görüşlü eleştirmen Apollon Grigoryev (1822-64) ise Peçorin'in Rus hayatında kök salmamış yapay bir karakter olduğunu, Avrupa'dan kopya edildiğini savundu. Peçorin karakteri üzerine yapılan tartışmaların sonu bir türlü gelmemektedir. O bir kurban mı yoksa bir serseri, bir kabadayı mıdır? Gerçekten üstün yetenekli biri mi, yoksa kendi kendini aldatan biri midir? Birçok yorumcu Peçorin'de kişilik bölünmüşlüğü, çift kişilik olduğunu savunmaktadır.[31] Örneğin, Y. Mihailova onun aynı anda hem soylu, doğal bir kişiliği hem de bozulmuş, yozlaşmış toplumsal bir kişiliği içinde taşıdığını söylemektedir. C.J.G.Turner "Peçorin'in marazi karakterinin kaynağı sorusu romanın temel gizemini oluşturmaktadır" demektedir.[32] Bazı Lermontov uzmanları da Peçorin'de bir tür akıl hastalığı olduğunu, tıp adamlarınca incelenmesi gerektiğini, onun, mutluluğunu kıskandığı kişilerin hayatlarını bilinçli olarak mahvettiğini, bundan zevk aldığını savunmaktadırlar.[33] Gerçekten de Peçorin "Prenses Meri"de Doktor Werner'e şöyle demektedir: "Bana, sizin henüz bilmediğiniz bir hastalığa yakalanmış bir kişi, bir hasta olarak bakmaya çalışınız. Böyle yaptığınız takdirde merakınız en yüksek düzeye çıkacaktır. Bu varsayımdan sonra artık benim üzerimde bazı önemli gözlemler yapabilirsiniz..." (s.179).

30 Bkz. Mihaylova, age, s.344.

31 Bkz. Allen, age, s.149.

32 Aktaran, Allen, age, s.149.

33 Bkz. Allen, age, s.257.

Başka bir tartışma kitabın adı ile ilgilidir; *Zamanımızın Kahramanı* acı bir alay (ironi) mı, değil mi? Gezgin subay,[34] yani Lermontov, "Peçorin'in Defteri"ne yazdığı kısa önsözde: "Bazı okuyucular Peçorin karakteriyle ilgili benim görüşümü merak ediyor olabilirler. Buna yanıtım kitabın adıdır. 'Fakat bu acı bir alay!' diyeceklerdir. Bilemem," demektedir (s.79). Lermontov'un defterlerinde yer alan elyazmasında romanın orijinal adı *"Yüzyılın Başlangıcı Kahramanlarından Biri "* (Odin iz geroyev naçala veka) idi. Ancak, redaksiyon sırasında başlıktaki *"naçala"* (başlangıcı) sözcüğü yanlışlıkla *"naşevo"* (bizim) olarak okunup öylece daktilo edildi.[35] Romanı basan *Anayurt Notları* dergisinin redaktörü A. A. Krayevski, Viskovatıy'a, daha çekici olsun diye romanın başlığındaki *yüzyılı* sözcüğünü *zamanımız* ile değiştirdiğini ve *bir* sözcüğünü atarak eseri *Zamanımızın Kahramanı* (Geroy naşevo vremeni) adı ile yayımladığını söylemiştir.[36] Eikhenbaum'a göre, Lermontov orijinal başlıktaki "Yüzyılın başlangıcındaki kahramanlar" ile Dekabristleri kastediyordu. Ancak, başlık *Zamanımızın Kahramanı* şeklini alınca bunun bir "ironi" olup olmadığı tartışması büyüdü. Örneğin, Lermontov uzmanlarından Udalov, eğer Peçorin çağının tipik bir oğlu değilse bu takdirde romanın tüm anlamını kaybedeceğini iddia etti. D. İ. Pisarev, Apollon Grigoryev gibi yazarlar Peçorin'in bulanık dünya görüşü ve şeytani soğukkanlılığı ile Dekabristleri temsil edemeyeceğini öne sürdüler.[37] Devrimci demokrat kanadın sözcülerinden N.V.Şelgunov, insanın acısı ve toplumdaki kötülükler konusunda fikri olmayan yazarların salon kahramanlarını çağımızın kahramanı diye ilan ettiklerini belirterek Lermontov'un eserinin ilerici işlevini reddetti. Hertzen ise, tersine, Onegin'lerin, Peçorin'lerin ger-

34 "Bela" *Anayurt Notları* dergisinde yayınlandığında "Bir subayın Kafkasya Notlarından" alt başlığını taşıyordu. Kitapta bu alt başlık kaldırıldı. Romanda gezginin konuşmalarında askerî bir üslup yoktur; sürgündeki bir yazar izlenimi bırakmaktadır, ancak sansür nedeniyle bu açıkça yazılamamaktadır. *–çev.*

35 Gerşteyn, age, s.30.

36 Bkz. Gerşteyn, age, s.31.

37 Peçorin'in herhangi bir ideale, inanca sahip olmadığı yönündeki eleştirilere Belinski romanın yayınlanmasının hemen peşinden şöyle yanıt vermişti: "...Karşı bir görüş olarak Peçorin'in bir inanca sahip olmadığını söyleyeceksiniz. Harika! Fakat bu, bir dilenciyi altını yok diye suçlamakla aynı şey değil de nedir!" (Belinski, *Stati i Retsenzii* (Makale ve Eleştiri Yazıları), Moskovskiy Raboçiy Yayınları , 1971, s. 99).

çeklikle tamamen örtüştüklerini, dönemin Rus hayatının hüznünü ve parçalanmışlığını yansıttıklarını, kötü talihli, toplumda kendine yer bulamamış "lüzumsuz adam"ın sadece şiir ve romanlarda değil, sokaklarda, köylerde, şehirlerde, her yerde var olduğunu yazdı.[38] *Zamanımızın Kahramanı*'nı İngilizceye çeviren Nabokov, yazdığı önsözde, Lermontov'un "Peçorin bizim kuşağın kötülüklerinin bir portresidir" ifadesini Rus yorumcuların tersine fazla ciddiye almadığını, Peçorin'in bir kısmı Rus, bir kısmı Rus olmayan birçok kuşağın kurgusal (*fictional*) bir portresi olduğunu ileri sürdü.

Zamanımızın Kahramanı'nın İçsel Bütünlüğü

Lermontov'un döneminde romanlar genellikle seri halinde ilişkili hikâyelerden oluşurdu. *Yevgeni Onegin* ve *Ölü Canlar* da böyleydi. *Zamanımızın Kahramanı* iki bölüm halinde düzenlenmiştir: "Bela" ve "Maksim Maksimiç" hikâyeleri I. Bölüm'de, "Taman", "Prenses Meri" ve "Kaderci" hikâyeleri de II. Bölüm'de yer almaktadır. Nabokov gibi birçok eleştirmen romanın bu şekilde bölümlere ayrılmasını gereksiz ve saçma bulmuşlardır. Oysa I. Bölüm'de kahramanın (Peçorin) karakterinin ve iç dünyasının dışsal gözlemciler bakımından ortaya çıkarılması, II. Bölüm'de ise kahramanın konuşarak, itiraflarda bulunarak, psikolojik analizler yaparak, içsel yönden kendi kendini açığa çıkarması söz konusudur.[39] Lermontov, beş hikâyenin tam bir bütünlük oluşturmasını sağlamak ve Peçorin'in kişiliğini, onu gülünç bir karaktere dönüştürmeden, tüm parlaklığıyla ve çok yönlü olarak, bir hikâyeden ötekine, adım adım açığa çıkarabilmek için sıradışı iki yola başvurmuştur: Anlatıcı çeşitlendirmesi ve hikâyelerin olayların kronolojisinden bağımsız olarak dizilişi. Rus subayın Çeçen kızını[40] kaçırmasını konu alan "Bela" alçakgönüllü, dürüst yüzbaşı Maksim Maksimiç'ın gösterişsiz, yalın üslubuyla verilmekte, onun anlattık-

38 Aktaran, Manyulov, age, s.33.

39 Manyulov, age, s.40.

40 Bela, romanda bazen Çerkez, bazen Çeçen kızı olarak geçmektedir. Savaşın Çeçen sınırında (Doğu) geçmesi onun Çerkez olma olasılığını dışlamaktadır. Hikâyede geçen düğünün tasvirine ve knyazlık kurumunun olup olmadığına bakarak, kimi Lermontov uzmanları onun Çeçen, kimileri ise Kumuk olduğunu iddia etmektedirler. (Bkz., Manuylov, 1966, s.87 ve 92).

ları daha rafine bir dinleyici olan gezgin subayın (yani, yazarın) bilinç prizmasından geçirilmektedir.[41] Anlatıcı, "Maksim Maksimiç" hikâyesinde gezgin subay (yazar), diğer üç hikâyede ise Peçorin'in kendisi olmaktadır. "Bela"da anlatı yolculuk sırasında geçtiği için yüzbaşının konuşmadığı zamanlarda gezgin subay (yazar) araya girerek, ayrıntılı Kafkas tasvirleri ile hem lirik bir atmosfer yaratmakta, hem de okuyucunun merakını en yüksek noktaya taşımaktadır. Yolculuk anlatıyı frenleyerek hikâyenin adım adım gelişmesini sağlamaktadır.

Dizilişe gelince, olayların oluş (Peçorin'in başından geçiş) sırasına göre hikâyeler şöyle dizilmeliydi: "Taman", "Prenses Meri", "Bela", "Kaderci" ve "Maksim Maksimiç". Oysa, Lermontov romanına "Bela" hikâyesiyle, yani sondan başlar. Hikâyesini anlatıp bitiren Maksim Maksimiç ile dinleyicisi gezgin subay (yazar) Vladıkafkas'ta kısa bir süre sonra yeniden karşılaşırlar. Bu karşılaşma ikinci hikâyede, "Maksim Maksimiç"te anlatılmaktadır. İran'a gitmek üzere oradan geçmekte olan Peçorin, Maksim Maksimiç ve yazarla karşılaşır. Yüzbaşının yıllardan beri sakladığı Peçorin'e ait defterleri Peçorin geri almak istemeyince gezgin subay alır. İşte, "Taman", "Prenses Meri" ve "Kaderci" bu defterlerde yer alan hikâyelerdir. Bu ilginç sıralama sayesinde, yazar, kendisini yarattığı kahramanından tamamen ayırmayı, kahramanı nesnel hale getirmeyi başarır; yazar da okuyucu gibi olayları başkalarının ağzından sırası geldikçe duyacaktır. Böylece Lermontov, anlatıcıyı ve hikâyelerin sırasını değiştirerek, kahramanın gizemini sondan başa doğru, adım adım, azar azar açığa çıkararak, hem okuyucu nezdinde temanın uzun ve karmaşık olduğu izlenimini yaratmayı, hem de beş ayrı hikâyeyi büyük bir sanat eseri halinde birleştirmeyi başarmıştır.

Her biri farklı sosyal ve psikolojik ortamlarda geçen, kendi başlarına bağımsız sanat değeri taşıyan bu hikâyelerin edebi tarz olarak farklı oluşları da romana özel bir zenginlik kazandırmaktadır. "Bela" masalımsı bir aşk hikâyesi olmasının yanında, aynı zamanda Puşkin'in "Erzurum Yolculuğu"nu anımsatan bir yolculuk hikâyesidir. "Maksim

41 Terras, V., age, s.251.

Maksimiç" psikolojik bir eskizdir. Günlük şeklinde yazılmış bir sosyete hikâyesi olan "Prenses Meri"de Peçorin'i kendi ağzından tanımaya başlarız. Karşılıksız aşk, yasak aşk, entrika, ölümle biten düello gibi birçok olayın sığdırıldığı "Prenses Meri" kahramanın karakterini ortaya çıkarma bakımından en zengin hikâyedir. Peçorin'in kendi başından geçen bir olayı anlattığı "Taman" ile tanık olduğu olayları naklettiği "Kaderci" macera anekdotu türünde iki hikâyedir. Romana mekân olarak o dönemde siyasi sürgün yeri olan Kafkasya'nın seçilmesi şaşırtıcı değildir. Çocukluğundan beri Kafkasya hayranı olan Lermontov'un pek çok şiirinin mekânı da Kafkasya'dır. Çarpıcı doğa Lermontov için özgürlüğü simgeler. "Mtsıri"de papaz çömezi "(üç günlük) özgürlüğüm sırasında ne yaptığımı mı öğrenmek istiyorsun? Yaşadım!" der. Lermontov için hayatla özgürlük aynı şeydir.

Belinski romanın içyapısı ile ilgili olarak şunları yazmaktadır: "Bu romanda eserin meydana getirilmesi sürecinin kapalılığı şaşırtıcıdır... Bu kapalılıkta gizemli, tam çözülmemiş, Goethe'nin Werther'inde olduğu gibi tam söylenmemiş bir şey vardır; eserin bıraktığı izlenimdeki ağırlık bu yüzdendir... *Zamanımızın Kahramanı*'nda tüm romanı birleştiren, parçaları birbirleriyle ilişkilendiren şey bu duygu birliğidir, düşünce birliği değil... ...*Zamanımızın Kahramanı* genel, büyük bir çerçevenin içine yerleştirilmiş farklı birkaç çerçeveden oluşmaktadır. Genel çerçeve romanın isminden ve ortak tek kahramanından ibarettir. Romanın bölümleri iç gerekliliğe uygun olarak yerleştirilmiştir. Fakat bu bölümler esasında aynı ve tek kahramanla ilgili değişik, birbirinden ayrı olaylara tahsis edilmiş olsalar bile, onları başka olaylarla değiştirmek mümkündür. ...Yazarın esas fikri bölümlerin birliğini ve okuyucuda bıraktıkları izlenimin genelliğini mükemmel bir şekilde sağlamakta, artık 'Bela', 'Maksim Maksimiç', 'Taman' ayrı bölümler olarak görülmemektedir. Yüksek düzeydeki bu sanatsal yapıtın özü buradadır."[42]

42 Belinski, V., 1971, age, s. 103.

Romanda Ele Alınan Tema ve Problemler

Zamanımızın Kahramanı, Gerşteyn'in ifadesiyle, tek bir merkezi problemi olmayan, kesişen farklı problemleri olan bir romandır.[43] Hikâyelerde vicdan, intikam, aşk, kader, etnik sorunlar, sürgün, savaşın etkileri gibi çeşitli temalar, bazıları doğrudan bazıları dolaylı olarak ele alınmaktadır. Katı sansür yüzünden olsa gerek politik meselelere yer verilmemiştir.[44] Lermontov önsözde okuyucuların, "Ahlak bu eserden ne kazanacak?" diye sorabileceklerini belirtmekte, buna yanıt olarak da insanların acı reçeteye, katı gerçekle yüzleşmeye ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Belinski de eserin tanıtım yazısında "Gerçek başlı başına en yüksek ahlakiliktir" diyerek Lermontov'u desteklemektedir. Gezgin subayın (yazarın) ahlak anlayışı konusunda bir ipucunu "Peçorin'in Defteri"ne yazdığı önsözde görmekteyiz. "Bizler çoğu zaman anladığımız şeyleri affederiz" diyerek Peçorin'in kötülüklerinin içtenliği dolayısıyla bağışlanabileceğini ima etmektedir. Değişken olmakla birlikte Peçorin'in de kendine göre bir ahlak anlayışı vardır: Entrika çevirdiği için Gruşnitski'yi düelloda öldürmekte, kışkırtıp sonra kenara çekildiği için Doktor Werner'le dostluğunu bitirmekte, düzenlerini bozduğu için "dürüst" kaçakçılara acımaktadır. Buna karşılık Bela'nın ailesinin mahvına sebep olurken ya da Vuliç'i Rus ruleti oynamaya teşvik ederken hiç de üzüntü duymamaktadır.

Romanda savaş açıkça ele alınmamakla birlikte savaşın karakterler üzerindeki etkileri açıkça belli olmaktadır. Maksim Maksimiç'ın kurşun vızıltılarına alışması, nöbetçiye bir gümüş ruble vererek ondan Kazbiç'i vurmasını istemesi, ölümün kanıksanması bunları göstermektedir. Yine, düello öncesinde Peçorin'in "Şiddet kullanılarak gerçekleştirilecek bir ölümü beklemek başlı başına gerçek bir hastalık değil midir?" sözü savaş ve idam cezası karşıtı bir sözdür. Etnik sorunlara açık bir biçimde girilmemekle birlikte, Maksim Maksimiç Dağlılara karşı pek inandırıcı olmasa da, sık sık olumsuz sözler sarf etmekte, Peçorin ise

43 Gerşteyn, age, s.57-58.

44 Eikhenbaum (1961) romanda Peçorin'in siyasi bir nedenle Kafkasya'ya sürgün edildiği imasının mevcut olduğunu öne sürmektedir. Ona göre, Lermontov, "Peçorin'in Defteri"ne önsözünde "Elimde büyük bir defter daha var, ama önemli sebepler yüzünden yayımlama sorumluluğunu üzerime alamıyorum" diyerek sansüre imada bulunmaktadır.

tersine, Amerika'ya değil, İran'a ve Asya'ya seyahat edeceğini söylemekte, yerel halklar için olumsuz bir ifade kullanmamaktadır.

Fransız edebiyatında ve Dekabrist şairlerde sık sık işlenen, kader, önceden belirleniş, hayata kaderin mi yoksa irade ve aklın mı hükmettiği gibi konular Lermontov'un eserlerinde de (özellikle "Mtsıri", "Maskarad" ve *Zamanımızın Kahramanı*'nda) karşımıza çıkar. Kadere iman ve güçlü karakter Byron'cu romantizmin de önemli bir özelliğidir. Tamamen bu konuya ayrılmış olan, alınyazısının olup olmadığının doğrudan insan üzerinde test edildiği son hikâye "Kaderci"de alınyazısı konusunda kesin bir çözüme ulaşılamaz, konu belirsizlikle sona erer. Ancak, Peçorin, şüphenin sağlam bir karaktere sahip olmaya engel teşkil etmediğini söyler ve " ben her zaman, başıma nelerin geleceğini bilmediğim durumlarda ileriye daha cesurca atılırım"(s.211) diyerek kaderciliğe teslim olmadığını vurgular. Diğer hikâyelerde de Peçorin'in kader sözcüğünü bir belagat ya da alışkanlık olarak kullandığını görürüz. Örneğin, sık sık işlediği kötülükleri kadere yükleyerek, "O günden bu yana kaç kez kaderin elindeki balta rolünü oynadım!" ya da "Kader, bu *dürüst kaçakçıların* barışçıl muhitine beni sokmayı acaba niçin gerekli görmüştü?" demektedir. Oysa, tehlike anında (örneğin, düello sırasında, kayıkta Kazak kızı ile mücadele ederken ya da sarhoş Kazak'ın üzerine atlarken) oldukça akılcı ve ihtiyatlı davrandığını, soğukkanlılığını koruduğunu, kılı kırk yararcasına her şeyi hesapladığını görebiliyoruz. Pratikte hiç de kaderci değildir. Yine romanda karakterlerin ağzından sık sık "kaderini değiştiremezsin", "doğuştan alnına böyle yazılmış" türünden kaderci söylemlere tanık oluyoruz. Ancak, bunları Müslümanlığın alınyazısı inancının Rus toplumundaki yerleşmiş etkileri ve ağız alışkanlığı olarak görmek gerekir. Örneğin, her zaman olayların sebep-sonuç ilişkilerini büyük bir titizlikle ele alan Maksim Maksimıç bile sık sık bu tür kaderci sözler sarf etmektedir.

R. Freeborn, Peçorin'in eylemlerinin psikolojik ve ideolojik temelini "İnsan kaderin oyuncağı mıdır, yoksa efendisi mi?" sorusunun oluşturduğunu iddia etmektedir.[45] Y. Mihailova değişik bir yorum

45 Freeborn, R., "The classical Russian Novel", s.103, *Russian Literature* (edited by N. Cornwell), Routledge, 2001, içinde.

getirerek, *Zamanımızın Kahramanı*'nda kader ve alınyazısı kavramlarının toplumsal koşulların insan hayatını belirlemesi anlamında kullanıldığını, insanın bu koşullara boyun mu eğeceği, yoksa onlarla mücadele mi edeceği sorusunun romanın ana sorusu olduğunu öne sürmektedir.[46] Alınyazısını sık sık sınamak, tehlikeye atılmak sadece Peçorin'in değil, Lermontov'un da bir özelliğidir. Kafkas cephesinde görevli iken arkadaşları için askeri kampın tam sınırında bir akşam âlem düzenleyen Lermontov oradakilere korkmamalarını, ileriye nöbetçi koyduğunu söyler, fakat sabahleyin nöbetçi dediği şeyin bir korkuluk olduğu anlaşılır.[47]

Zamanımızın Kahramanı'nın Yankıları ve Etkileri

Gogol, *Zamanımızın Kahramanı* için duyduğu hayranlığı, "Bizde, böylesine kusursuz, güzel ve rayiha saçan (*blagouhannıy*) bir nesri henüz kimse yazmadı" diyerek ifade etti.[48] Belinski, yayımlanmasının hemen ardından *Anavatan Notları* dergisinde iki bölüm halinde uzun bir yazı yazarak romanı tanıttı.[49] 16 Nisan 1840 tarihinde Vasili Botkin'e gönderdiği mektupta, "...Bu arada Lermontov'un hikâyeleri çıktı. Şeytani bir yetenek!" diye yazdı. Peçorin'in zamanının gerçek kahramanı, romanın ise "Zamanımız üstüne kederli bir düşünüş (tefekkür)" olduğunu, Lermontov'un dönemin önemli sorunlarını çözmeye giriştiğini belirtti.[50] Bulgarin, Şevıryev, Senkovski gibi tutucu edebiyat eleştirmenleri Peçorin'inin Rus yaşamı için tipik bir karakter olmadığını, Avrupa'dan ithal edildiğini, topluma egoizm mikrobu bulaştırdığını iddia ettiler. *Zamanımızın Kahramanı* Avrupa'da yaygınlık kazanmış olan "psikolojizm" ve "insanın analizi" modasının da etkisiyle Rusya'da hemen büyük bir kabul gördü ve toplumsal-siyasal bir roman olarak yorumlandı.[51] Peçorin sadece edebiyatta

46 Mihailova, Ye., age, s. 336.

47 Skabiçevski, age, s.68.

48 Gogol, N., *Toplu Eserleri* (Rusça), 1952, c. 8, s. 402.

49 *Oteçestvennie Zapiski* (Anayurt Notları), 1840, c.10, sayı 6.

50 Belinski, V., *Toplu Eserleri* (Rusça), 1948, c.I, s.788.

51 Eikhenbaum, 1961, age, s.39.

etki yaratmakla, taklit edilmekle kalmadı, gerçek hayatta da taklit edildi;[52] gençler Peçorin'in giyimini, hal ve davranışlarını taklit etmeye başladılar.

Çernişevski, "ruhun diyalektiği" diye adlandırdığı düşüncenin doğuşu sırasındaki psikolojik süreci mercek altına alan ilk romanın *Zamanımızın Kahramanı* olduğunu, muazzam gözlem gücüyle Tolstoy'un bunu en yüksek düzeye çıkardığını yazdı.[53] Rus sembolik şiirinin öncüsü ve edebiyat eleştirmeni Dmitri Merejkovski, Lermontov'un Tolstoy üzerindeki etkisinin Puşkin'inkinden daha büyük olduğunu söylemektedir.[54] P. A. Sergeyenko, sohbet sırasında Lermontov'un adı geçince Tolstoy'un onun için "gerçeğin ebedi, güçlü arayıcısı" dediğini aktarmaktadır.[55]

Psikolojik analiz bakımından Lermontov sadece Tolstoy'u değil Dostoyevski'yi de etkilemiştir. Aleksandr Blok, "Dostoyevski'yi ancak Lermontov ve Gogol üzerinden tam olarak anlayabiliriz" demektedir.[56] Dmitri Merejkovski, Lermontov'un yarım kalmış son hikâyesi "Ştoss"un[57] tüm Dostoyevski külliyatının, Raskolnikov'ların, *Yeraltından Notlar*'ın yarı deli kahramanının, Svidrigaylov'ların başlangıç noktası olduğunu öne sürmektedir.[58] *Maskeli Balo*'da Arbenin'in "Fakat burada kazanmaya karar vermek için / Her şeyinizi, yakınlarınızı, dostlarınızı ve şerefinizi terk etmeniz gerek /... / Yasayı, insanları, doğanın yasasını hor görmeniz gerek!" sözlerinin *Suç ve Ceza*'nın Raskolnikov'unu güçlü bir şekilde anımsattığını görmemek zordur.

Özellikle, "Taman" hikâyesinin özlü anlatımı, şiirselliği birçok büyük Rus yazarının ve edebiyat eleştirmeninin hayranlığını kazanmıştır. Be-

---

52 Mirsky, age, s.164.

53 Çernışevski, N.G.,*Toplu Eserleri* (Rusça), Goslitizdat, 1947, c. 3, s.423.

54 Merejkovski, D. S., *M.Yu.Lermontov: Poet Sverhçeloveçestva* (M. Yu. Lermontov: İnsanüstü Şair), 1909, s.70

55 Aktaran, Udodov, age, s.663.

56 Aktaran, Udodov, age, s.659.

57 Fantastik hikâyede Lugin adlı bir sanatçı gaipten sesler duyar. Ses ona memur Ştoss'un evinde bir oda kiralamasını söyler, Lugin söyleneni yapar. Eve geceleyin bir hayalet gelir ve Lugin onunla *ştoss* (iskambil oyunu) oynamaya başlar.

58 Merejkovski, age, s.76.

linski "Taman" için "âdeta bir tür lirik şiir" demektedir.[59] Lermontov'un ekonomik tarzından ve atmosfer yaratma yeteneğinden çok şey öğrenen kısa anlatının büyük ustası Çehov, Lermontov'un dilinden daha iyi bir dil bilmediğini söyler.[60] Yine, İ.A. Bunin anılarında Çehov'un "Bir türlü anlayamıyorum, daha çocuk sayılabilecek bir yaşta o bunu ("Taman"ı yazmayı, –*N.Y.*) nasıl başarabildi?" dediğini aktarmaktadır.[61] Sergey Durılin, Tolstoy'la sohbetinde onun hiç tereddüt etmeden "Sanatsal açıdan Rus nesrinin en mükemmel eseri 'Taman'dır" dediğini aktarmaktadır.[62] Turgenyev ise "Lermontov tamamiyle Puşkin'in rahle-i tedrisinden geçmiş; aynı özlü anlatım, aynı kesinlik ve sadelik... 'Taman', ne zarafet öyle!" demektedir.[63]

Edebiyat eleştirmeni Mirsky şairlerin nesir eserlerinde genellikle bir tutukluluk gözlemlendiğini, oysa Lermontov'un nesrinin mükemmellik bakımından (zenginlik bakımından değil) gelmiş geçmiş en iyi Rus nesri, "Taman"ın da Rus edebiyatının bir şaheseri olduğunu yazmaktadır.[64] Mirsky'ye göre, Lermontov nesrinin eksiksiz özgürlüğü onu Puşkin'den ayırır. Yazar Aleksandr Kudrin (1870-1937) kıymetli taş işleyen ustaların masalarında daima bir zümrüt bulundurduklarını, yorulan gözlerini ona bakarak dinlendirdiklerini söyledikten sonra, kendi zümrüdünün ise üç kitaptan, Puşkin'in *Yüzbaşının Kızı* romanı, Lermontov'un *Zamanımızın Kahramanı* ve Tolstoy'un *Kazaklar*'ından oluştuğunu belirtir. Yine, Şair Mihail Dudin'in (1916-1993) "Lermontov, Rus kültürünün bütün zamanlarının çağdaşıdır!" sözlerinde ifadesini bulduğu üzere, Lermontov'un kısacık ömrüne sığdırdığı eserlerin hiç eskimeyeceği, tıpkı 27'sinde ölen şairin kendisi gibi hep genç kalacağı sık sık dile getirilir.

Şubat 2017, Urla

---

59 Belinski, *Toplu Eserleri*, c. IV, s.205.

60 S. N. Şçukin'in anıları, aktaran, Manuylov, age, s.145.

61 Aktaran, Manuylov, age, s.146.

62 Aktaran, Manuylov, age, s.269.

63 A. Lukanina'dan aktaran, Manuylov, age, s.145

64 Mirsky, age, s.163.

Zamanımızın Kahramanı, Mihail Lermontov'un en ünlü eseridir.

İlk kez 1840'ta yayımlanan eserde büyük usta Çehov'un, Rus edebiyatındaki en sevdiğim öykü dediği "Taman"ın yanı sıra, subay Peçorin'in kadınlarla yaşadığı maceraların anlatıldığı öyküler de yer alır.

Kadınların aynasından gördüğümüz Peçorin, dünya edebiyatındaki belki de tüm "lüzumsuz adam"ların babası sayılacak bir Âdem'dir. Lermontov, Peçorin'e "zamanımızın kahramanı" diyerek "kahraman"ların masallarda kaldığını, yeni dünyanın Peçorin benzeri (anti)kahramanlara kaldığını söyler gibidir.

Mihail Lermontov'un, ölümünden bir yıl önce yayımlanan eseri *Zamanımızın Kahramanı*, Rus edebiyatında psikolojik roman türünün ilk örneği olma özelliğiyle Lermontov'u ölümsüz kılmıştır. Sadece Peçorin'i yaratsaydı da değerinden bir şey kaybetmezdi belki; çünkü Peçorin bizim zamanımızın da kahramanıdır.

Okunmasa olmayacak kitaplardan... Nuri Yıldırım'ın Rusça aslından çevirisiyle ve yine Yordam Edebiyat'tan!

yordam edebiyat

YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

18 TL. KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-355-6